

The Project Gutenberg EBook of Papess Joanne, by Emmanuel Rhoides

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

Title: Papess Joanne

Author: Emmanuel Rhoides

Release Date: January 9, 2009 [EBook #27760]

Last Updated: November 9, 2009

Language: Greek

Character set encoding: UTF-8

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK PAPESS JOANNE ***

Produced by Sophia Canoni

Note: Numbers in curly brackets relate to the footnotes that have been transferred at the end of the book (as endnotes). This must be a 1920 edition, although the year is not printed on the book. A previous edition (4th edition, 1882) that I happened to see, included a further Introduction and Notes written by the writer that are not included in this edition, although they are referred to in some footnotes. These footnotes must be ignored. The tonic system has been changed from polytonic to monotonic. The spelling of the book has not been changed otherwise.

Σημείωση: Οι αριθμοί σε αγκύλες {} αφορούν στις υποσημειώσεις των σελίδων που έχουν μεταφερθεί στο τέλος του βιβλίου. Η έκδοση αυτή, αν και δεν αναφέρεται στο βιβλίο, πρέπει να είναι του 1920. Σε προηγούμενη έκδοση (4η έκδοση, 1882) που έτυχε να δω, υπήρχε μια επιπλέον Εισαγωγή και Σημειώσεις του συγγραφέα, που δεν περιλαμβάνονται σε αυτήν την έκδοση, αν και αναφέρονται σε ορισμένες υποσημειώσεις. Θα πρέπει να αγνοηθούν. Ο τονισμός έχει αλλάξει από πολυτονικό σε μονοτονικό. Κατά τα άλλα έχει διατηρηθεί η ορθογραφία του βιβλίου.

ΕΚΛΕΚΤΑ ΕΡΓΑ, αριθ. 13

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Δ. ΡΟΙΔΟΥ

ΠΑΠΙΣΣΑ ΙΩΑΝΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΣΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΪΔΗΣ
(1835 - 1904)

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ

_ [Έργα του Ροΐδη και μεταφράσεις: Οδοιπορικών του Σατωβριάνδου 1860.-Πάπισσα Ιωάννα 1865. - Η Εθνική Βιβλιοθήκη εν έτει 1880.- Πάρεργα 1865. - Είδωλα 1893.- Ιστορία της Αγγλίας του Μακώλεϋ, 6 τόμοι, μετάφρασις εκ του Αγγλικού. Εξεδόθη υπό της Βιβλιοθήκης Μαρασλή 1897 - 1902.- Εις την σειράν της Λογοτεχνικής Βιβλιοθήκης Φέξη εξεδόθησαν: Συριανά Διηγήματα. -Διηγήματα.- Κριτικά μελέται.- Είδωλα. - Μελέται. - Πάρεργα και Παραλειπόμενα.- Το πνεύμα του Ροΐδη]_

Της «Πάπισσης Ιωάννας» αριθμούνται πολλάί εκδόσεις, όλαι εξηντηλημένοι. Το αυτό έργον του Ροΐδη μετεφράσθη και εξεδόθη επανειλημμένως εις την Αγγλικήν, επίσης εις την Γαλλικήν κλπ.

Περί Ροΐδη έγραψεν ο Κωστής Παλαμάς (Τα πρώτα Κριτικά, έκδοσις Γ. Φέξη σελίς 91), Γρ. Ξενόπουλος (Το έργον του Ροΐδη, Παναθήναια 31 Μαρτίου 1904), Σ. Αλιμπέρτης (Κριτική και Ποίηση, Αθήνα, χρόνος 1ος, αριθ. 1ος και 2ος), Άριστος Καμπάνης («Νέα Ελλάς» του 1913), Σίμος Μενάρδος (Εμμανουήλ Ροΐδης, διάλεξις εκδοθείσα εις τεύχος της 22 Φεβρουαρίου 1917), Ηλίας Βουτιερίδης («Πρόοδος» 9-11 Μαρτίου 1917).

Ο γράψας την «Πάπισσαν Ιωάνναν» δεν έχει πολύ περιπετειώδη την ιστορίαν. Εγεννήθη εις την Σύρον κατά το 1835, όπως θέλει ο βιογράφος του κ. Ανδρεάδης, - κατά το 1836 όπως θέλει ο Δ. Ροδοκανάκης. Οι άπώτεροι πρόγονοί του ήσαν Αθηναίοι ευγενείς, οι αμεσώτεροι κατήγοντο από την Χίον. Διήλθε τα παιδικά του έτη εις Γένουαν, όπου εδιδάχθη την Ιταλικήν και την Γαλλικήν. Εις τα 1819 ευρίσκετο εις την Σύρον, όπου εκαλλιέργει τα Ελληνικά του κ' εδιδάσκετο την γλώσσαν του Σαίξπηρ και των εμπορικών επιστολών. Ακολούθως μετέβη εις Γερμανίαν και εφοίτησεν εις Πανεπιστήμιον. Ολίγον προ της εξώσεως του Όθωνος τον βλέπομεν εις τας Αθήνας εκπλήττοντα την μικράν κοινωνίαν με τας αρχοντικάς του έξιεις και την έφεσιν προς την χλιδήν και την ευζωίαν. Αγαπούσε τα άλογα, το σπαθί, τας ωραίας γυναίκας και τα σπάνια βιβλία, ο δε σχετικός πλούτεος του επέτρεπεν εις αυτόν την εκπλήρωσιν κάθε λεπτής του ιδιοτροπίας. Ητο άτοχος περιουσίας μισού περίπου εκατομμυρίου, αντιστοιχούσης προς τρία και πλέον σημερινά εκατομμύρια. Αλλ' ήτο κακός διαχειριστής, κακός χρηματιστής, κάκιστος καιροσκόπος, και έχασεν ό,τι είχε και δεν είχε κατά τα 1880 εις μετοχάς του Λαυρείου και της Πιστωτικής. Έφορος της βιβλιοθήκης οσάκις επρωθυπουργευσεν ο Τρικούπης, του οποίου ήτο φίλος και θαυμαστής, επαύετο ευθύς ως απεχώρει εκείνος από την εξουσίαν. Απέθανε προ δεκαπέντε ετών.

*

* *

Η λογοτεχνική παραγωγή του Ροΐδη στενάζει υπό το εγκυκλοπαιδικόν βάρος. «Όζει ελλυχνίων». Είναι παραγωγή ενός σοφού βλέποντος τα πράγματα ανάμεσ' από το πρίσμα της πολυγνωσίας του, της ξηρότητος της καρδιάς του, της στενής φαντασίας του, του μυκτηριστικού του σκεπτικισμού. Ο Ροΐδης είναι ένας σατυρικός πεζογράφος, ένας μυκτηριστής. Έγραφεν ολίγα και με πολλήν δυσκολίαν. Εξοικειωμένος με τ' αριστουργήματα, θρεμμένος με τον ΧΑινε, τον Βύρωνα, με τον Ρίχτερ, με τους μεγάλους Ιταλούς πεζογράφους, με ό,τι εξαιρετικόν και σπάνιον, απεστρέφετο παν ό,τι μέτριον: Και πρέπει να ομολογηθή πως ό,τι έγραψεν εξέρχεται από τον κύκλον του μετρίου. Τουλάχιστον

όπως ωμολόγησε πρότινος ο κ. Γρ. Ξενόπουλος, κάθε δημοσίευμα του Ροΐδη αποτελεί γεγονός διά τας Αθήνας. Γεγονός η «Πάπισσα Ιωάννα», γεγονός τα «Είδωλα», γεγονός παν ό,τι με την υπογραφήν του εδημοσιεύετο εκάστοτε εις τας εφημερίδας.

Τι ήτο εκείνο το οποίον αποτελεί και αποτελεί ακόμη το θέλημα της Ροϊδείου πεζογραφίας; Το ύφος. Περίοδοι ρυθμικά, παρομοιώσεις απρόοπτοι, αλλ' εξόχως λογικά, αντιθέσεις παράδοξοι και δηκτικά. Επροσπαθούσεν, ως έλεγε, να κατανικήση, την απάθειαν του Έλληνος αναγνώστου προσφεύγων εις απροσδοκίτους παρεκβάσεις, ιδιοτρόπους ή αλλοκότους λέξεων συγκρούσεις, περιβάλλον εκάστην ιδέαν δι' εικόνας ψηλαφητής, στολίζων και τα σοβαρώτερα της θεολογίας ζητήματα διά κροσσίων, θυσάνων και κωδωνίσκων ως ποδιάν Ισπανίδος χορεύτριας. «Τον τρόπον αυτόν του γράφειν, λέγει πού ο Ροΐδης, εισήγαγεν ο ΧΑινε παρά τοις Γερμανοίς, ο Musset και ο Murger εις την Γαλλίαν, παραλαβόντες από τους Ιταλούς ποιητάς της παρακμής . . . Αλλά προς τι η γενεαλογία αυτή του Ροϊδείου ύφους; Γεγονός είναι ότι ο Ροΐδης υπήρξεν ένας πεζογράφος περίτεχνος μέχρις επιτηδεύσεως, ένας στυλίστ μεταφράζων την σκέψιν του και προσπαθών να μας αιχμαλωτίζη την προσοχήν με απροσδοκίτους λεπτομερείας. Είτε μυκτηρίζει πρόσωπα, είτε γελοιογραφεί ιδέας, είτε ευτελίζει συναισθήματα, είτε υποβάλλει εις τον δεινόν έλεγχον της θετικής λογικής προλήψεις, είτε προβαίνει εις υπαινιγμούς διά την σύγχρονον κατάστασιν, βέβαιον είναι ότι κατορθώνει να καταθέλη τον αναγνώστην του. Δεν είναι ένας συγγραφεύς αυθόρμητος. Δεν είναι συναισθηματικός. Δεν είναι διόλου λυρικός. Η φαντασία του κινείται με τα πολυτελή δεκανίκια μιας περιεργοτάτης erudition. Νομίζεις ότι σκέπτεται με περικοπής-pense par citations-όπως ο Μονταίνιος. Όπως ακόμη όλοι οι λόγιοι της Ροϊδείου εποχής. Το ουσιώδες όμως είναι ότι δι' αυτών ή άλλων μεθόδων ο Ροΐδης φθάνει εις αποτέλεσμα. Και η «Πάπισσα Ιωάννα» σήμερα ακόμη, μετά πάροδον ημίσεως αιώνας από την εποχήν της εκδόσεώς της, δεν έχει το πάρισόν της εις την νέαν λογοτεχνίαν μας.

*

* *

Εις τα «Προλεγόμενα» της πρώτης εκδόσεως μας εξηγεί την αφορμή από την οποίαν κινούμενος ησχολήθη με τον μύθον της Παπίσης.

«Το θρησκευτικόν αίσθημα ήκμαζεν ακόμη εν τη Δύσει ότε προ εικοσαετίας (ο πρόλογος εγράφετο τω 1865) μετέβην νήπιος εις την Ιταλίαν. Πολλούς δε του έτους μήνας διατριβών κατά την εκεί φιλάγραυλον συνήθειαν εις την εξοχήν και πολλάκις κατά τας μακράς του φθινοπώρου εσπέρας, ενώ είρπον οι κοχλίας επί των γυμνωθέντων κλιμάτων και εφύοντο υπό τας καστανέας οι αμανίται, παρακαθήμενος εις την πυράν των τρυγητών, παρ' ων άλλο δεν ήκουον ειμή μόνον θαύματα Αγίων εικόνων, δραπετεύσεις βρυκολάκων εκ του τάφου και ψυχών εκ του καθαρτηρίου, είχαν καταντήσει διά της αγροτικής εκείνης επιμιξίας οπωσούν δεισιδαίμων• τον δε Πάπαν, ον ήκουον ανοιγοκλείοντα την θύραν του Παραδείσου, φιλικώς συναστρεφόμενον μετά του Αγίου Πνεύματος και προτείνοντα τους ιερούς πόδες του εις βασιλείς προς ασπασμόν, ενόμιζον τότε τεράστιόν τι και υπερφυσικόν ή ως αερόστατον μεταξύ ουρανού και γης μετέωρον . . . »

Εις τοιαύτην ευρίσκετο «πνευματικήν διάθεσιν», όταν εξερράγη η επανάστασις του 1848. Η Γένουα, εις την οποίαν διέμενεν, επολιορκήθη, εβομβαρδίσθη. Οι κάτοικοι προσέφυγον εις τα υπόγεια. Εις την κάβαν του Ελληνικού προξενείου κατέφυγε με πολλούς άλλους και ο Ροΐδης. Εις την υπόγειον εκείνην συνέλευσιν ήκουσε διά πρώτην φοράν την απίθανον ιστορίαν της Παπίσης, και έλαβεν ούτω αφορμήν να την μελετήση κατόπιν φυλλομετρών τας σκονισμένας δέλτους των μεσαιωνικών χρονογράφων εις την Βιβλιοθήκην του Βερολίνου . . . Η δε εξοικείωσις αυτή με μίαν τόσον απομακρυσμένην

εποχήν του εγέννησεν έπειτα την επιθυμίαν να την αναπαραστήση εις ένα ιστορικόν μυθιστόρημα. Αλλά την αναπαρέστησε διά μέσου του σκεπτικισμού του, υπό το πρίσμα της σατυρικής ιδιοσυγκρασίας του, ελαυνόμενος από την αυτήν απηγή και αμετανόητον μυκτηριστικήν διάθεσιν. Ηθέλησε, γράφει, να συναρμόση μωσαϊκόν, παριστών εικόνα οπωσούν πιστήν της ζοφώδους εκείνης εποχής, περί ης, καθόσον γνωρίζει, ουδέν ουδαμού εξεπονήθη ακόμη βιβλίον τοις πάσι προσιτόν και εν ταυτώ ευσυνειδήτως γεγραμμένον, καθιστών αυτήν πασίγνωστον και φαινήν ως αι «Τύχαι του Τηλεμάχου» την ηρωικήν Ελλάδα, οι «Μάρτυρες» την καταρρέουσαν Ρώμην και ο «Ιβανόης» την ιπποτικήν Αγγλίαν. Εφρόντισε, μας ειδοποιεί κατωτέρω ο Ροΐδης, να στηρίξη και την τελευταίαν λέξιν του ιστορικού του μυθιστορήματος επί της μαρτυρίας συγχρόνου συγγραφέως. Από τα χρονικά των μοναστηρίων και από τα Συναξάρια παρέλαβε τα καλογηρικά ανέκδοτα, τα θαύματα. Εδανείσθη από τους εκκλησιαστικούς ιστορικούς και τους θεολόγους τας περιγραφάς των τελετών και τας παραδόξους θεολογικάς δοξασίας. Τας περιγραφάς πόλεων, οικοδομημάτων, ενδυμάτων ή φαγητών δεν ήντιλησεν επίσης από την φαντασίαν του.

Εις την επακολουθούσαν «Εισαγωγήν», είδος ιστορικής μονογραφίας γεμάτης από παραπομπάς εις μεσαιωνικούς συγγραφείς, ο Ροΐδης προσπαθεί ν' αποδείξη, ότι η Πάπισσα Ιωάννα είναι πράγματι πρόσωπον ιστορικόν, πράγμα το οποίον πολλοί ηθέλησαν να θέσουν υπό αμφισβήτησιν.

Δεν είμαι αρμόδιος να έχω γνώμην επί του προκειμένου, αλλ' όπως και αν έχη το πράγμα, γεγονός αναμφισβήτητον είναι ότι ο ανυπόστατος ή βάσιμος περί Παπίσης θρύλος έδωκεν ευκαιρίαν εις τον Ροΐδην να γελοιογραφήση κατά τον πλέον ευχάριστον τρόπον μίαν εποχήν και μίαν λατρείαν Ιδού ο μύθος, όπως τον ανελίσει εις την «Πάπισσαν» ο Ροΐδης:

Κάρολος ο μέγας, θέλων να βαπτίση τους Σάξωνας, εκάλεσεν εις Γερμανίαν Άγγλους ιεραποστόλους. Μαζί των ήλθε και ο λόγιος σύζυγος της Γιούθας, μητρός ακολούθως της Ιωάννας. Η τελευταία ενώρίς απήλθεν εις μοναστήριον γυναικών, όπου ε γνώρισε τον μοναχόν Φρουμέντιον: Ο φλογερός νέος την απήγαγε, και περιβαλών αυτήν στολήν Βενεδικτίνου, την μετέφερεν εις την μονήν της Φούλδας. Αλλά και εκείθεν ηναγκάσθησαν να φύγουν όταν ε γνώσθη το μυστικόν. Διασχίσαντες ούτω την Ελβετίαν, έφθασαν ακολουθούντες έπειτα το ρεύμα του Ροδανού εις μίαν γυναικείαν μονήν της Προβηγκίας. Κατόπιν νέων περιπετειών ευρέθησαν εις Τουλώνα και εκεί επιβάντες πλοίων έφθασαν εις την Κόρινθον και τας Αθήνας.

Ήτο η ημέρα κατά την οποίαν η Εκκλησία μας εορτάζει την αναστήλωσιν των εικόνων-η Κυριακή της Ορθοδοξίας: Η Ιωάννα και ο Φρουμέντιος παρευρέθησαν εις την λειτουργίαν, της οποίας εχοροστάτει ο Επίσκοπος Αθηνών εις το Θησεϊόν (ναόν του Αγίου Γεωργίου). Έπειτα παρεκάθησαν εις συμπόσιον δοθέν προς τιμήν των από τον Νικήταν, (ούτω ωνομάζετο ο Επίσκοπος) εις το οποίον είχαν επίσης κληθή διάφοροι αναχωρηταί, ερημίται και ασκηταί. Διελθόντες δε την νύκτα επί της Ακροπόλεως οι δύο ξένοι ώδευσαν την επομένην προς την μονήν του Δαφνίου. Μετ' ολίγον εν τούτοις η Ιωάννα εγκατέλιπε τον ατυχή σύντροφόν της και επιβιβαζομένη εις Πειραιά Ιταλικού πλοίου ευρέθη απροσδοκήτως εις Ρώμην. Εκεί ως «πατήρ Ιωάννης» εδίδαξεν επ' αρκετόν, και διακριθείσα διά την θεολογικήν της σοφίαν ωνομάσθη γραμματεύς του Μεγάλου Ποντίφηκος Λέοντος, τον οποίον και διεδέχθη εις τον θρόνον του Αγίου Πέτρου, αποθανόντα. Αλλά το ένστικτον ωμίλησε και υπό τον μανδύαν του Ποντίφηκος, η Ιωάννα απεκάλυψε την «θηλύτητα» της εις ένα θαλαμηπόλον της, ανεπιτύχθη έρωσ, και ο έρωσ έλαβε συνεπείας φυσιολογικάς. Η έγκυος Πάπισσα απέθανεν εξ αιτίας άώρου τοκετού επισυμβάντος κατά την διάρκειαν μιας μεγαλοπρεπούς λιτανείας: θάνατος τραγικός και γελοίος-εύρεσις της κακεντρεχείας των μεσαιωνικών χρονογράφων, την

οποίαν μετά τον Ιταλόν Κάστι εξεμεταλλεύθη ο Εμμανουήλ Ροΐδης κατά τον καλύτερον δυνατόν τρόπον.

Το βιβλίον, παρατηρεί πολύ σωστά ο καθηγητής Μενάρδος, «κατώρθωσε να συνάψη περίεργα σημεία του ενάτου αιώνος και ν' αποδώση το μεσαιωνικόν χρώμα εις τας περιγραφάς των μονών, των επισκοπών, των οδοιποριών, των προσκυνημάτων, των λειτουργιών, της σωματεμπορίας, προ πάντων δε να συνυφάνη τα συναξαρικά θαύματα. Την Παρασκευήν αι χήνες βαπτίζονται ψάρια, την έφοδον των Σκλαβηνών αποδιώκει τροπάριον του Αγίου Μιχαήλ και την επίθεσιν των καλογήρων τα αιφνιδίως φυτρώσαντα γένεια της Ιωάννας, η ποικιλία των τόπων, των δένδρων, φηγού, ερείκης, αιγείρου είναι γραφικωτάτη».

Αλλά η χάρις του βιβλίου έγκειται αλλού. Έγκειται εις τας παρά προσδοκίαν παρομοιώσεις, εις τα «αλμυρά» ανέκδοτα, εις τους σατυρικούς υπαινιγμούς διά τον Π. Σούτσον και την Νέαν Σχολήν, εις την ανεξάντλητον φιλοσκωμοσύνην, εις την επιγραμματικήν δύναμιν. Εζήτησε να γράψη ένα ιστορικόν μυθιστόρημα εις το σχήμα των Βυρωνείων αφηγήσεων κ' έγγραψεν ένα υποδειγματικόν μυκτηριστικόν βιβλίον, ένα βιβλίον γεμάτον από υγείαν, από θελκτικήν κακεντρέχειαν, ανοικτόλογον, ένα βιβλίον ελευθερόστομον, του οποίου όμως η ελευθεροστομία αρκείται εις τας γενικότητας και δεν καταφεύγει εις τας εκνευριστικές λεπτομερείας του πορνογράφου . .

..

*

* *

Κατηγορήθη ως λογοκλόπος ο Ροΐδης. Και είναι βέβαιον ότι εδανείσθη «ου τη χειρί αλλ' όλω τω θυλάκω». Παρέλαβεν από άλλους συγγραφείς όχι φράσεις, αλλά μεγάλας περικοπές, εμιμήθη φιλολογικά στρατηγήματα. Και πριν ή ανακαλύψουν τούτο οι αντιποιούμενοι προς αυτόν την διεύθυνσιν της Εθνικής Βιβλιοθήκης, εφρόντισε να μας το δηλώση. Μας ανέφερε τας φιλολογικάς προτιμήσεις του, τους συγγραφείς των οποίων εζήλωσε το ύφος και τας μεθόδους. Ανέφερε τον Ρίχτερ,, τον Σουίφτ και τον Αμπού. Ανέφερε λεγεώνα άλλων συγγραφέων. Εξωμολογήθη την αμαρτίαν του. Και αμαρτία εξωμολογημένη δεν παύη βέβαια να είναι αμαρτία.

Παρ' όλα εν τούτοις τα δάνεια, τας εξ αναγνώσεων αναμνήσεις, ο Ροΐδης είναι συγγραφεύς προσωπικός. Η μίμησίς του εις την γενικήν της γραμμήν είναι μίμησις ελευθέρα, μίμησις «διά μέσου μιας ιδιοσυγκρασίας». Έτσι η «Πάπισσα», ενώ έχει πολλάς εξωτερικάς αναλογίας με τον «Δον Ζουάν» του Βύρωνος, είναι βιβλίον ικανώς διάφορον.

Η εκδοτική επιτυχία της «Παπίσης» υπήρξε μεγάλη. Η πρώτη δίτομος έκδοσις της, και η δευτέρα, και η τρίτη, και η τετάρτη και η πέμπτη, εκδόσεις κλεψίτυποι, εξηντήθησαν. (Η παρούσα είναι ανατύπωσις της από του συγγραφέως διωρθωμένης 5ης). Εξηντήθησαν ακόμη και αι μεταφράσεις της εις την Γαλλικήν και την Αγγλικήν. Ο γράψας αυτήν έγεινεν αμέσως διάσημος ή μάλλον «διαβόητος». Η Ιερά Σύνοδος αποβλέπουσα εις το γεγονός ότι ο Ροΐδης εκαυτηρίαζε τας υπερβολάς του Βυζαντινού φανατισμού, τας ορθοδόξους νηστείας, τας μακράς ακολουθίας, την καλλιτεχνικήν κατάστασιν της Ελληνικής λατρείας, αφώρισε τον συγγραφέα — διά να άρη τον αφορισμόν, όπως συνέβη και διά τον Λασκαράτον, ολίγον προ του θανάτου του. Εις επίμετρον ο τύπος της πρωτευσούσης εξεστράτευσεν εναντίον της «ανηθικότητος» του συγγραφέως, εις τον οποίον εν τούτοις ανεγνώριζε π α ί δ ε υ σ ι ν και πνεύμα.

Ο συγγραφεύς δεν εχάρισεν ως τόσο κάστανα εις τους αντιπάλους του, κατά των οποίων, αντεπεξήλθε με τα όπλα της ειρωνείας του και το δηλητήριον του μυκτηρισμού του: Αι επιστολαί του « Αग्रινιώτου

Σουρλή » τουλάχιστον, τας οποίας εδημοσίευσεν εις την «Αυγήν» κατά Μάιον του 1866, είναι από τα πλέον χαριτωμένα προϊόντα της Ροϊδείου λιβελλογραφίας: Ιδού μερικά δείγματα:

« . . . Ένας κάποιος φίλος μου, κάτοικος Αθηνών, εις τον οποίον είχα στείλει μερικάς οκάδας ξανθόν καπνόν του Αγρινίου, μου έστειλεν ως αντάλλαγμα έν νεοφανές βιβλίον επιγραφόμενον «Πάπισσα Ιωάννα» και τυπωμένον εις τα αξιότιμα πιεστήρια σας. Θέλων δε να μου δείξη πόσον πολύτιμον ήτο το δώρον του, ότι δηλαδή ο καπνός μου ήτο και πληρωμένος, είχε περιτυλίξει το βιβλίον εις ένα σωρόν εφημερίδας «Χάρτην», «Αλήθειαν», «Indépendance», «Παλιγγενεσίαν», «Αυγήν», «Εθνοφύλακα», «Ομόνοιαν», «Βυζαντίδα», «Χρυσαλίδα» κτλ., αι οποίαι το εσύσταινον ως ευφύεστατον, λίαν κακόηθες, χαριτόβρυτον, βορβορώδες, πολυμαθέστατον, κακόσχολον, θελκτικώτατον, αηδές, αξιόγαστον, ατιμωτικόν και ένα σωρόν άλλα επίθετα, τα οποία εμάλωναν το έν με το άλλο. Μέσα εις τον φάκελλον ευρίσκετο και μία εγκύκλιος του σεβασμιωτάτου επισκόπου Μακαρίου, όστις με την ιδιάζουσαν εις τους καλογήρους ευαγγελικήν μετριοπάθειαν ωνόμαζε τον συγγραφέα όργανον του Σατανά και κακούργον, το δε βιβλίον λοιμώδες, φθοροποιόν, έχιδναν ικανήν ολόκληρον οικίαν να δηλητηριάση κλπ. Εκτός αυτής υπήρχε και άλλη εγκύκλιος, φέρουσα τας υπογραφάς των πέντε μελών της Ιεράς Συνόδου, την οποίαν εδιάβασαν και εις τας εκκλησίας, απαγορεύοντες εις τους πιστούς την ανάγνωσιν του βλασφήμου συγγράμματος διά να «μη βλαβώσιν» ηθικώς και σωματικώς! Όλα ταύτα, να σας ειπώ την αλήθειαν, εκέντησαν την περιέργειάν μου, και αφού πολλήν ώραν επονοκεφάλησα διά να συμβιβάσω τους τόσους επαίνους και τας τόσας ύβρεις, το τόσον λιβάνι και την λάσπην, τα οποία ο τύπος και η Εκκλησία έχυσαν επάνω εις αυτό το βιβλίον, απεφάσισα να το διαβάσω κ' εγώ, διά να σχηματίσω γνώμην με τα ιδικά μου μάτια και την ιδικήν μου κρίσιν. Η ανάγνωσις είναι ίσως αμαρτία μετά την απαγόρευσιν της Εκκλησίας• αλλ' αν έσφαλα εγώ από περιέργειαν, ως η πρώτη μας μητέρα, το αμάρτημα ας είναι εις τον Άγιον Καρυστίας ο οποίος μ' έφερεν εις πειρασμόν• αν έγιναι εγώ Εύα, εκείνος είναι ο όφισ, όστις με ηπάτησε με τας μακράς σπείρας των καλογηρικών επιθέτων . . . »

Και, προχωρών ο Ροϊδης, καυτηριάζει την δοκησιοσφίαν των νεολλήνων γραφόντων:

«Προ μερικών μηνών ανεφέρετε με θαυμασμόν και απορίαν εις την αξιότιμον εφημερίδα σας, ότι ένας κάποιος Κ. Ρηγόπουλος, εμπνευσθείς υπό πνεύματος Αγίου, κατώρθωσε ν' ανασκευάση τον Ρενάν χωρίς να τον αναγνώση. Το πράγμα είναι καθ' εαυτό αξιοθαύμαστον, δεν λέγω το εναντίον• αλλά πολύ πλέον αξιοθαύμαστα είναι ο θαυμασμός και η απορία σας, διότι τόσον πολλούς Ρηγοπούλους βλέπετε καθ' ημέραν, ώστε έπρεπε να είσθε προ καιρού συνειθισμένοι εις τοιαύτα θαύματα . . . Το κατ' εμέ τους ανθρώπους τούτους τους σέβομαι, τους μακαρίζω, τους θαυμάζω ως σπάνια και περίεργα πλάσματα, των οποίων το είδος εχάθη από όλα τα άλλα μέρη του κόσμου και σώζεται εις μόνην την Ελλάδα. Αλλά να τους μιμηθώ ούτε δύναμαι ούτε τολμώ. Καθώς δεν ημπορώ να περιπατήσω χωρίς δεκανίκια, ούτω και χωρίς βιβλία αδύνατον μου είναι να συλλογισθώ. Πριν αποφασίσω να είπω την γνώμην μου, περί οιουδήποτε ζητήματος, θέλω να ηξεύρω τι εστοχάζοντο περί αυτού ο Αριστοφάνης, ο Κάντ και ο Έγκελ, αν ήτο το πράγμα φιλοσοφικόν, ο Άγιος Βασίλειος, ο Λούθηρος και ο Ρενάν, αν πρόκηται περί θεολογίας, ο Αθηναίος και ο Σαβαρέν αν είναι ο λόγος περί μαγειρικής . . . »

Και προχωρών σατυρίζει την αμάθειαν των κριτικών της «Παπίσης». «Ο Χάρτης» αφού ανύψωσεν έως εις τα άστρα την ε υ φ υ ί α ν, την γλαφυρότητα, την αττικήν χάριν και τ' άλλα προτερήματά του συγγραφέως της Ιωάννας, κατηγορεί έπειτα αυτόν διότι εισήγαγεν εις την Ελλάδα τον άσεμνον ρωμαντισμόν των φράγκων, του οποίου ιδρυταί

είναι ο . . . Πιρών και ο Παρνύ, ενώ οι άνθρωποι αυτοί ήσαν αποθαμένοι προ πολλού, όταν ο Ουγκώ και οι σύντροφοί του εφευρήκαν τον ρωμαντισμόν . . .

Μετά τον «Χάρτην» ήνοιξα τον «Εθνοφύλακα», ο οποίος εύχεται να επανέλθη η Εκκλησία εις την εποχήν των μαρτύρων! Τούτο το νομίζω οπωσούν δυσκολοκατόρθωτον• πιστεύω ακόμη ότι αν επρότειναν εις τον αξιότιμον συντάκτην κ. Αναγνωστόπουλον να τον κάμουν μάρτυρα, να τον βράσουν δηλαδή, να τον σουβλίσουν ή να τον τηγανίσουν ήθελεν ειπεί όχι. Κατωτέρω ο ίδιος αρθρογράφος βεβαιώνει ότι αι νεώτεραι κοινωνίαι έστρεψαν τα νάτα μετά βδελυγμίας εις πάσαν αντιχριστιανικήν ιδέαν. Άμποτε να ήτο τούτο αλήθεια, αλλά κατά δυστυχίαν αι νεώτεραι κοινωνίαι εξαντλούν δεκαεπτά εκδόσεις του Ρενάν . . .

Παραλαμβάνομεν τέλος, από την πρώτην αυτήν επιστολήν του «Αγρινιώτου» ένα χαριτωμένον επίγραμμα: «Ο ωφελιμώτερος τρόπος να μεταχειρίζονται μερικοί άνθρωποι το μελάνι των θα ήτο αν εμαύριζον με αυτό τα υποδήματά των». Εις την δευτέραν επιστολήν ο Αγρινιώτης «Σουρλής» ομιλεί περί «Ηθικής»: η μεγαλύτερα ανηθικότης, λέγει ο επιστολογράφος, είναι ν' αποκοιμίζη κανείς τον αναγνώστην του. Η ελευθεροστομία εις τα σατυρικά βιβλία είναι αναγκαία ως το σκόρδον εις την σκορδαλιά• και ότι από των γραψάντων την Βίβλον μέχρι των εκκλησιαστικών πατέρων και μέχρι του στυγνού Δάντη, όλοι οι άξιοι του ονόματος συγγραφείς είχαν στιγμάς ελευθεροστομίας. Δεν ήτο ελευθεροστομος ο Βοκκάκιος, ο Μακιαβέλης εις τον «Όνον» του, ο Αριόστος, ο Τασσόνης, ο Ραβελαί; . . . Και τα παραδείγματα πολλαπλασιάζονται, όλοι αι γωνίαι της οικουμενικής λογοτεχνίας ανερευνώνται διά ν' αποδειχθή η Ροΐδειος θέσις, διά να καταδειχθή η αναγκαιότης της σατύρας, η νομιμότης της υγιούς ελευθεροστομίας και διά ν' ανασκευασθή η κατηγορία επί προσβολή κατά της θρησκείας.

Αριστοκρατικός, αρεσκόμενος εις το εξωτικόν και το σπάνιον, όπως τον εχαρακτήρισε και ο κ. Αλιμπέρτης, ρέπων εις το σκώμμα και εις την άρνησιν ο Ροΐδης είναι μία φυσιογνωμία εξέχουσα, ένας πεζογράφος του οποίου, αν δεν θαυμάζωμεν την γονιμότητα και το αυθόρμητον, εκτιμώμεν εν τούτοις την εκλεκτικότητα, το λεπτόν γούστο, το κριτικόν (έστω και κάποτε υπερκριτικόν) πνεύμα. Αι διαλέξεις του περί νέας Ελληνικής λογοτεχνίας προ πενήντα και πλέον ετών, παρ' όλην την ρητορικήν επίδειξιν σοφίας, συνετέλεσαν ώστε να εκτιμηθή όπως έπρεπεν η λογοτεχνική παράδοσις της Επτανήσου, να τύχουν προσοχής ο Σολωμός και τα δημοτικά τραγούδια. Είναι αληθές ότι ο Σολωμός είχε νοηθή από τους Επτανησίους καλύτερα, ότι ένας Πολυλάς είχε προ είκοσι χρόνων γράψει μνημειώδη μελέτην διά τον διδάσκαλον, απέναντι της οποίας αι παρατηρήσεις του Ροΐδη φαίνονται σχεδόν εξώδεμοι, είναι ακόμη αληθές ότι πολύ αφοριστικώς ομιλεί περί της Ελληνικής ιδιοσυγκρασίας και περί της ποιήσεως, η οποία αρμόζεται τάχα εις τας διαθέσεις του λαού μας. Τον πεσιμισμόν των ανωνύμων λαϊκών τραγουδιστών, τον οποίον είχε μελετήσει ο Σπ. Ζαμπέλιος, ο Ροΐδης δεν θέλει ν' ακούση . . . Αδιάφορον. Αι διαλέξεις εκείναι υπήρξαν γεγονότα φιλολογικά, έδωκαν αφορμήν εις το να εξυπνήση αργότερα μια αισθητική συνείδησις. Προ παντός συνετέλεσαν εις το να δοθή το θανάσιμον κτύπημα εις την θρηνώδη καθαράλογον εμμετρογραφίαν . . . Διότι ο σμιλευτής αυτός της καθαρευούσης υπήρξεν εχθρός της λογίας παραδόσεως, την οποίαν εμελέτησεν εις τας πολυκρότους μελέτας του «Το ταξίδι του κ. Ψυχάρη» και τα «Είδωλα». Υπήρξεν ένας απολογητής της δημοτικής, ο οποίος όμως συνεβούλευε άλλων τον καθαρισμόν της καθαρευούσης, κάτι ανάλογον προς ό,τι είχε προτείνει ο Δ. Βεναρδάκης. Διατί αυτή η σχετική συντηρητικότης; Διότι καλώς εγνώριζεν ο Ροΐδης ότι δεν ήτο δι'αυτόν δυνατή μία τόσον ριζική

μεταβολή, και ότι δεν ηδύνατο προς το τέρμα του λογοτεχνικού σταδίου του ν' αρχίσει, νέας δοκιμάς προς διαμόρφωσιν ζωντανωτέρας προσωπικής γλώσσης και ύφους.

Υπάρχουν σελίδες εξαίρετοι εις τα «Συριανά διηγήματα», εις τα «Πάρεργα», υπάρχουν δημοτικοί χαρακτηρισμοί και αιχμηρά επιγράμματα του Ροΐδη εις τον «Ασμοδαίον» και το «Άστυ». Πολύ φοβούμαι όμως ότι το μάλλον αντιπροσωπεύον τον συγγραφέα των «Εφημερίδων» και της «Μηλιάς», τον κριτικόν, τον ερευνητήν, τον δημοσιογράφον, τον αναδιφητήν σπανίων βιβλίων, τον πνευματώδη αυτόν μυκτηριστήν είναι το παλαιότερον των έργων του: η «Πάπισσα Ιωάννα». Από του 1866 δεν έγραψε βιβλίον ίσης επιβολής, όσο και αν εις τας λεπτομερείας εβελτίωσε και κατέστησε λιτότερον το ύφος του, ελείανε την γλώσσαν του. Αυτός δε είναι ο λόγος διά τον οποίον παρώτρυνα τον εκδότην κ. Γ. Βασιλείου να προβή εις νέαν αυτής έκδοσιν, αφού πάσαι αι προηγούμεναι είναι από πολλού ήδη εξηνητημέναι ή τουλάχιστον δυσεύρετοι.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Ο Ηρόδοτος έκρινε καλόν να εκθέσει εν αρχή της ιστορίας του τα αίτια, άτινα παρεκίνησαν αυτόν να διηγηθή τα τρόπαια του Μιλτιάδου και τους τραγικούς έρωτας των εν Αιγύπτω γυναικών. Το καλόν τούτο παράδειγμα του πατρός της ιστορίας έσπευσαν να μιμηθώσι και οι έπειτα ιστορικοί, ο Θουκυδίδης, ο Τάκιτος, ο Άγ. Λουκάς, ο Γίββων και ο Γυζώτος· ώστε πάσαι αι ιστορίαι άρχονται στερεοτύπως διά της δικαιολογίας του ιστορικού, ως τα επικά ποιήματα δι' επικλήσεως της Μούσης. Εις τον ιστορικόν τούτον κανόνα υποτασσόμενος σπεύδω και εγώ να εκθέσω, ίνα μη κατηγορηθώ ως ιδιότροπος τυμβωρύχος, τίνι τρόπω έτυχε να ταράξω την ανάπασιν της από τοσοούτων αιώνων κεκοιμημένης εν ειρήνη Παπίσσης Ιωάννας.

Το θρησκευτικόν αίσθημα ήκμαζεν ακόμη εν τη Δύσει (υπήρχον δηλ. άνθρωποι τρώγοντες αστακούς την Παρασκευήν και ασπαζόμενοι των καλογήρων την ζώνην), ότε προ εικοσαετίας περίπου μετέβην νήπιος έτι εις Ιταλίαν. Πολλούς δε του έτους μήνας διατριβών κατά την εκεί φιλάγραυλον συνήθειαν εις την εζοχήν και πολλάκις κατά τας μακράς του φθινοπώρου εσπέρας, ενώ έρπον οι κοχλίας επί των γυμνωθέντων κλημάτων και εφύοντο υπό τας καστανέας οι αμανίται, παρακαθήμενος εις την πυράν των τρυγητών, παρ' ων άλλο δεν ήκουον ειμή μόνον θαύματα αγίων εικόνων, δραπετεύσεις βρυκολάκων εκ του τάφου και ψυχών εκ του καθαρτηρίου, είχαν καταντήσει διά της αγροτικής εκείνης επιμιξίας οπωσούν δεισιδαίμων· τον δε Πάπαν, ον ήκουον ανοιγοκλείοντα την θύραν του Παραδείσου, φιλικώς συναναστρεφόμενον μετά του Άγ. Πνεύματος, το οποίον επέτα κατά πάσαν πρωίαν επί τον ώμον του, και προτείνοντα τους ιερούς πόδας του εις βασιλείς προς ασπασμόν, ενόμιζον τότε τεράστιόν τι και μυθώδες ον ως αερόστατον μεταξύ ουρανού και γης μετέωρον.

Εις τοιαύτην ευρισκόμην πνεύματος διάθεσιν, εν Γενούη κατοικών, ότε εξερράγη αίφνης η συμπάσαν κλονίσασα την Ιταλίαν εν έτει 1848 επανάστασις. Οι ιερείς και η θρησκεία συμπεριλήφθησαν, ως συμβαίνει κατά πάντας τους εν τη Δύσει πολιτικούς σπαραγμούς, εις το κατά των βασιλέων και της τυραννίας ανάθεμα. Πνεύμα πονηρόν επλανάτο από τινων ήδη ετών επί της ατυχούς ταύτης χερσονήσου,

δυσaréσκεϊαν, απείθειαν και άσβεστον ελευθερίας δίψαν εις όλας τας καρδίας εμφυσών. Έτριζον οι θρόνοι ως έτοιμοι να καταπέσωσιν, έτριζον δυνατώτερα των βασιλέων οι οδόντες. Λέξεις δυσηχείς και ασυνηθείς εις τα ιταλικά ώτα, σύνταγμα, εθνοφυλακή, ελευθεροτυπία, κοινοκτημοσύνη αντήχουν πανταχόθεν ως εχιδών συριγμοί• η δε τυφλή πίστις, η από τοσοúτων αιώνων εις την προς τους τυφλούς συμπάθειαν και περιποίησησιν συνειθισμένη, απελακτίζετο ήδη και έντρομος έφευγεν εις τα όρη, άσυλον ζητούσα υπό των χωρικών την στέγην, και εκείνων πολλάκις κλειστήν και απόρθητον ευρίσκουσα την θύραν. Αλλά ενώ επλανάτο εις τα σκότη, ανά παν βήμα προσκόπτουσα η αθλία, οι επ' αυτής στηρίζοντες την εξουσίαν βασιλείς εκινούντο• η αποστάτις Γένουα επολιορκείτο, αι βόμβαι έθραυον των οικιών τας στέγας, οι δε δυστυχείς κάτοικοι, φοβούμενοι μη πάθωσιν όσα και αι στέγαι των, κατέφευγον εκεί, όπου υπό γην φυλάσσονται τα ευθραυστότατα των σκευών, αι φιάλαι. Εις τοιαύτην οйнаποθήκην κατέφυγον και εγώ μεσοúσης της νυκτός μετά των οικείων και γειτόνων, ελθόντων να ζητήσωσιν άσυλον υπό τας πτυχάς της ελληνικής σημαίας. Πλείονες ή πενήκοντα, άνδρες και γυναίκες, άρχοντες και ιχθυοπώλισες, κόμησαι και ανθρακείς συνωθούμεθα εν τω στενώ εκείνω τόπω μεταξύ φιαλών και σταμνίων, κρομμύων και ξηρών σύκων. Αι λαοκτόνοι του λαμάρμορα σφαίραι, αποτυγχάνουσαι του τυραννικού σκοπού των, εκρήμνιζον απ' εναντίας της κοινωνικής ανισότητος τα παλαιά προπύργια, συσφίγγουσαι τους ωχρούς υπηκόους του εις δημοκρατικήν εν τρόμω αδελφότητα.

Τάφου κατήφεια και σιγή επεκράτει εν αρχή εις την υπόγειον εκείνην συνέλευσιν. Αλλά η οικία ήτο πεντώροφος και οι θόλοι της οйнаποθήκης στερεοί και εις τας σφαίρας απρόσιτοι• ώστε τα πρόσωπα των περί εμέ, άτινα ήσαν πρότερον ωχροπράσινα ως το υαλίον των κύκλω φιαλών, ανελάμβαναν βαθμηδόν ανθρωπινώτερον χρώμα. Αφόβως δε σχεδόν ηκούομεν τους επί γης απαισίους ήχους, βέβαιοι όντες ότι ο υπεράνω ημών αιωρούμενος θάνατος δεν ηδύνατο, όσω και αν έκυπτε, να φθάση τόσο χαμηλά. Απομακρυνομένου του κινδύνου, ελύοντο βαθμηδόν οι συνέχοντες τα ιταλικά στόματα γλωσσοδέται• η δε ηχώ του θόλου επανέλεγε λόγους ασυναρτήτους, υποσχέσεις κηρίων εις την Παρθένον, ανδρών αντεγκλήσεις, Αγίων επικλήσεις και φρικώδεις κατά του Bombardatore αράς. Αλλά καθώς εις του Αριόστου τας μάχας, οπόταν δύο κλεινοί ήρωες έλθωσιν εις χείρας, ταπεινούσι τα όπλα και ίστανται εν σιωπή την πάλην θεωρούντες οι λοιποί μαχηταί, ούτω εσιώπησαν αλληπάλληλοι και οι εν τη οйнаποθήκη, ότε ο παλιός αββάς του Αγ. Ματθαίου και ο γέρων συντάκτης της Γ ε ν ο υ η σ ο ί α ς ε φ η μ ε ρ ί δ ο ς, αντικρύ καθήμενοι επί αντιμετώπων βαρελιών, ήρχισαν ερίζοντες περί ελευθερίας και βασιλέων, περί προόδου και παπωσύνης. Τα υπεράνω ημών διαδραματιζόμενα καθίστων την συζήτησιν εκείνην υπέρ πάσαν άλλην επίκαιρον, αμφότεροι δε οι αντίπαλοι ήσαν καλώς προαλειμμένοι εις τοιούτους αγώνας, οι δε ακροαταί περιεκύκλουν αυτούς ανοίγοντες τα στόματα και τα ώτα ως οι Καρχηδόνιοι τον Αινειάν. Ο μεν δημοσιογράφος διετείνετο ότι όσα επάσχομεν δεινά προήρχοντο εκ της επιρροής των ιερέων, ο δε Αββάς επέμενε θεωρών το περιρρέον ημάς αδελφικόν αίμα ως ιλαστήριον εις τον Ύψιστον θυσίαν. Εν τούτοις η νυξ προυχώρει και η συζήτησις δεν εφάινετο εγγίζουσα εις το τέρμα. Αι γλώσσαι συνεστρέφοντο ευτράπελοι και οξειάι ως μονομάχων σπάθαι• εγώ δε συνειθίσας βαθμηδόν εις τον γλωσσόκτυπον εκείνον, υπέκυpton βαθμηδόν εις ακουσίαν νάρκωσιν, στηρίζων την δεκαετή κεφαλήν επί των γονάτων της γείτονός μου, ότε παράδοξα αίφνης ακούσματα εδίωξαν μακράν των βλεφάρων μου τον ύπνον. Ο οξύχολος εφημεριδογράφος, χάσας τέλος πάντων την υπομονήν διά το πείσμα του Αββά, όστις εις τα ευλογώτερα επιχειρήματα επέμενεν αποκρινόμενος διά καλογηρικών ρήσεων και αποσπασμάτων του Βονάλδου και Δεμαίτρου, μετέβαλε τακτικήν. Απελπισθείς ν' ανοίξη τους οφθαλμούς του καλού εκείνου χριστιανού, φοβουμένου το φως ως αι νυκτερίδες τας ακτίνας του ηλίου, έπαυσε συζητών και επεχείρει ήδη να καταστήση τα είδωλα αυτού βδελυρά και γελοία εις τους παρεστώτας. Εκτυλίσων της

παπικής ιστορίας τα ρυπαρώτερα φύλλα και παν όνειδος και πάσαν κηλίδα εκείθεν συλλέγων κατέπτυνεν ως εχίδνης σύελον εις το πρόσωπον του πτωχού ιερέως. Παρέστησεν ημίν Βενέδικτον τον θ', Γρηγόριον ς' και Συλβέστρον τον γ', συγχρόνους Πάπας, τρικέφαλον Κέρβερον, αλλήλους αφορίζοντας και δι' αίματος πλημμυρίζοντας την Ιταλίαν• τον Ζαχαρίαν καταδικάζοντα εις τας φλόγας τους γεωγράφους, οίτινες εδίδασκον την ύπαρξιν αντιπόδων, διότι εν τω πλήθει της σοφίας του, ίνα υπάρχωσιν αντίποδες έπρεπε και οι δύο ήλιοι και σελήνη διπλή να υπάρχη• τον Στέφανον ζ', αισχρόν τυμβωρύχον, εκθάπτοντα τον νεκρόν του προκατόχου του Φορμόσου, σύροντα το σαπρόν σώμα ενώπιον συνόδου και υποβάλλοντα αυτό εις γελοίαν και βδελυράν ανάκρισιν• Ιωάννην τον κβ' κατατρίβοντα τον βίον εις αναζήτησιν της φιλοσοφικής λίθου και τέλος ανευρίσκοντα αυτήν διά της συντάξεως πίνακος, ενώ εσημειούτο ακριβώς η τιμή της αφέσεως παντός αμαρτήματος, φόνου, κλοπής, βιασμού, φαρμακείας ή άλλου• Ιούλιον τον γ' νέον Καλλιγούλαν, αναγορεύοντα εν μέσω ποιηρίων και γυναικών τον πίθηκα αυτού Καρδινάλιον και Ιωάννην τον ιβ', απλούντα τους τάπητας της Αγ. Τραπέζης υπό τους πόδας της ερωμένης του, μεθύοντα μετ' αυτής εις τας κύλικας των μυστηρίων και τέλος δολοφονούμενον υπό του καταφθάσαντος συζύγου, ή υπό του Διαβόλου, ως θέλουσιν οι Χρονογράφοι• αλλά μεταξύ Διαβόλου και ατιμασθέντος συζύγου υπάρχει κοινόν τι χαρακτηριστικόν. Τοιαύτα έλεγεν ο γέρων εν μέσω βαθείας σιγής, διακοπτομένης ενίοτε υπό εγγύτερον εκρηγνυομένης σφαίρας ή στέγης καταπιπτούσης. Οι μεν των ακροατών εποίουν το σημείον του σταυρού, άλλοι έφρασσον τα ώτα και αι γυναίκες έκρυπτον το πρόσωπον εις την ποδιάν αλλά τι έγχεινα εγώ, ότε ο αδυσώπητος ρήτωρ, μη ακρούμενος εις των αρρένων Παπών τα αίσχη, ήρχισε να διηγήται και της Παπίσης Ιωάννας την ιστορίαν; Πάπα έρωτας και μητρότητας και εν μέση αγορά τοκετόν!

Μετ' ου πολύ ανέτειλεν η ημέρα• αι εκπυρσοκροτήσεις ηραιώθησαν και εξέλιπον βαθμηδόν. Η απόρθητος Γένουα εσυνθηκολόγει μετά τριήμερον πολιορκίαν, παραδίδουσα εις τους όνυχας του τ υ ρ ά ν ν ο υ, ως εκάλουν τότε τον Βίκτωρα, τους αρχηγούς της επαναστάσεως, ήτις μετωνομάσθη στάσις την επιούσαν. Οι εις εθνοφύλακας μετημφιεσμένοι πραγματευταί, οι υψίφωνοι και βαρύτονοι του μελοδράματος, οι σπογγίσαντες το ψιμμύθιον από της παρειάς των, ζωσθέντες μεσαιωνικά ξίφη και ψάλλοντες «Ε λ ε υ θ ε ρ ί α ή θ ά ν α - τ ο ς» εις τας οδούς, οι φοιτηταί, οι καυχώμενοι ότι μόνα όπλα έχοντες τα νομικά ή ιατρικά βιβλία των ήσαν ικανοί να φυγαδεύσωσι τα στίφη του τυράννου, πάντες ούτοι εξηφανίσθησαν εις την πρώτην ακτίνα των βασιλικών λογχών ως οι νυκτικόρακες, άμα ο ήλιος ανατείλη. Και αυταί δε αι Ιταλίδες, αι τοσαύτας κεντήσασαι σημαίας και συμπλέξασαι τριχρόους ταινίας ενθυμούντο και πάλιν τα παραγγέλματα του πνευματικού των. Και οσάκις αξιωματικός τις ησπάζετο αυτάς εν μέση αγορά, έστρεφον και την άλλην προς την ύβριν παρεϊάν. Μετ' ολίγας δε ημέρας και ερυθραί σημαίαι και ελεύθεροι ύμνοι και αίμα των μαρτύρων και σφαίραι και ερείπια είχαν λησμονηθή. Αλλά την Πάπισσαν εγώ δεν ηδυνάμην να λησμονήσω. Το παράδοξον της σκηνης, εν η ήκουσα περί αυτής, το αλλόκοτον του ρήτορος σχήμα, το υπόγειον, ο τρόμος, η επάνω σφαγή, πάντα ταύτα καθίστων την εικόνα εκείνην ανεξάλειπτον εν τη καρδιά μου, ως τα ίχνη του σωτήρος εν τω βράχω της Ιουδαίας.

Πολλάκις έκτοτε μ' επεσκέφθη καθ' ύπνου η πένθιμος της Ιωάννας σκιά, θνησιγενές βρέφος κρατούσης εις τας αγκάλας• την δε ημέραν εζήτηον παντοιοτρόπως να μάθω τι περί της μοναδικής ταύτης ηρωίδος. Ηρώτων τους διδασκάλους, τους υπηρέτας, τον σκάπτοντα τον αύλακα χωρικόν και τον επαιτούντα με οβολόν παχύν Καπουκίνον• ολοκλήρους δε ώρας εδαπάνων παρά τοις βιβλιοκαπήλοις οσφραϊνόμενος την κόνιν σκληροβρώτων τόμων, επί τη ελπίδι ν' ανεύρω της Παπίσης μου τα ίχνη, άτινα όμως μετά τοσαύτης επιμελείας είχαν εξαλείψει οι ιερείς εν Ιταλία, ώστε μετά μακράν καταδίωξιν, αφού πολλάκις ανέκραξα ως ο ψιττακός του Καίσαρος, «Tempus et labor

oleunt», η περιεργία μου ουδέ ψιχίον ευρίσκουσα, απέθανε τέλος πάντων της πείνης.

Ολίγα μετά ταύτα έτη ευρισκόμην εν Βερολίνω ούτε της καπνοσύριγγος ούτε του ζύθου ούτε των δημοσίων χωρών γνωρίζων ακόμη την χρήσιν, και ως εκ τούτου άεργος και μεμονωμένος εν μέσω των πολυασχόλων ξένων φοιτητών. Η πλήξις και η αργία είναι, ως πολλάκις έκτοτε παρειήρησα, τα κυριώτερα, ίνα μη είπω τα μόνα, του έρωτος ελατήρια, ικαναί ούσαι εν ελλείψει νέων και τ' αρχαία να αναζωογονήσωσι πάθη. Τοιούτο τι συνέβη και εις της Παπίσσης Ιωάννας την ανάμνησιν. Εορτάσιμόν τινα πρωίαν, καθ' ην ο ουρανός του Βερολίνου θέλων, φαίνεται, να δικαιολογήση το κείμενον του Μωυσέως, ήνοιγε τους καταρράκτας του, καταφυγών εις την έρημον βιβλιοθήκην και από αιθούσης εις άλλην περιφερών τα χασμήματα και την ανίαν μου, ευρέθην αίφνης εις την απέραντον στοάν, ένθα τα θεολογικά του μεσαιώνος βιβλία, περιτυλιγμένα εις παχύ στρώμα λευκού κονιορτού, ως νεκροί εις τα σάβανά των, κοιμώνται βαθύν και ανενόχλητον ύπνον. Η οσμή του τυρού ενθυμίζει την πατρίδα των εις τους Ελβετούς, η των αχύρων τον σταύλον εις τους όνους και η των ανθέων την φιλιτάτην των εις τους εραστάς• παρ' εμοί του παλαιού χαρτίου η οσμή εξύπνιζεν αμέσως την ανάμνησιν της Παπίσσης. «Ένταύθα», είπον, ατενίζων τον κονισσαλέον εκείνον σωρόν, «κείται του τοσοούτον απασχολήσαντός με αινίγματος η λύσις». Και λαβών παρά του βιβλιοφύλακος την άδειαν ν' ανοίξω και πανίον ίνα σπογγίσω τας ευρωτιώσας εκείνας μεγαβίβλους ήρχισα από τόμου εις τόμον και από φύλλον εις φύλλον αναζητών της ηρωίδος μου τα ίχνη. Τη βοηθεία δε της συλλογής των *Rerum Cermanicarum*, των καταλόγων του Δουφρενίου και των διατριβών του Βαϋλου και Σπανχάιμ ηδυνήθην εν διαστήματι ολίγων μηνών

Veterum volvens monumenta virorum,

να διέλθω και να συναθροίσω εις δύο παχέα τετράδια τα πλείστα των όσα από οκτώ ήδη αιώνων εγράφησαν προς υποστήριξιν ή εξόντωσιν του θήλεως Πάπα. Αλλά τοσαύτη ήτο τότε η περί τας τοιαύτας έρευνας απειρία μου, ώστε ηναγκαζόμην πολλάκις να αναγνώσω ολόκληρον κεφάλαιον ή και τόμον πριν αναπαύσω την όρασιν επί του ζητουμένου χωρίου, διδασκόμενος ούτω ακουσίως πλείστας περιέργους λεπτομερείας περί της θρησκείας, των ηθών και εθίμων κατά τους σκοτεινούς εκείνους αιώνας.

Τοιαύτη είναι η βίβλος γενέσεως της Π α π ί σ σ η ς Ι ω ά ν - ν α ς, ην επί πέντε περίπου έτη αφήκα υπό τα πιεστήρια της φαντασίας μου είτα δε,

Venitomi inanzi
Un che di stampar libri lavora
Dissi stambami questo alta malora {1}

Άμα αρξάμενος της συγγραφής ευθύς συνησθάνθην πόσον ξηρά και ατερπής ήθελεν είναι διά τους πλείστους η απλή ιστορική αφήγησις των κατά Ιωάνναν, ης και αυτήν την ύπαρξιν αγνοούσιν οι πολλοί των αναγνωστών. Περιορίσας λοιπόν το μέρος τούτο του έργου εις την Ε ι - σ α γ ω γ η ν, κατέστησα το επίλοιπον του βιβλίου είδος τι διηγηματικής εγκυκλοπαιδείας του μέσου και ιδίως του ενάτου αιώνος.

Χάρις εις τους ποιητάς, τους συγγραφείς και τους καλλιτέχνας πάσα από κτίσεως της σφαίρας μας εποχή και εκάστη επ' αυτής χώρα είναι μάλλον ή ήτιον εις πάντας γνωστή. Έκαστος αιών και πας λαός κατέλιπον ημίν μνημείον εικονίζον τους τότε ανθρώπους, οι Εβραίοι την Γραφήν, οι Αιγύπτιοι τας πυραμίδας και οι Έλληνες την Ιλιάδα. Από της Εύας, ης τους έρωτας έψαλλεν ο Μωυσής και ο Μίλτων μέχρι της Κυμοδοκείας, ης τον μαρτυρικόν στέφανον έπλεξεν ο Σατωβριάνδος

η άλυσις είναι σχεδόν αδιάκοπος. Εις ποίαν εποχήν δύναται να ανατρέξη ή εις ποίαν παραλίαν να προσοχθήση ο οδοιπόρος χωρίς ν' απαντήση πρόσωπα γνωστά και μειδιώντα, φίλους τείνοντας εις αυτόν την χείρα; Ραχήλ προσφέρουσαν ύδωρ εις τα διψώντα χείλη του ή Ναυσικάν οδηγούσαν αυτόν υπό φιλόξενον στέγην; Αλλά καταβαίνοντες του Πηγάσου μας, πριν χάση τα πέταλά του, παρατηρούμεν ότι πας τις γνωρίζει τας γενειάδας των Πατριαρχών, τους τρίβωνας των Ελλήνων φιλοσόφων, τας φάλαγγας των Μακεδόνων, τας ξανθάς φενάκας των εταιρών της Ρώμης, τα ποικιλόστικτα δέρματα των αρκτών βαρβάρων, τα κομβοσχοίνια των χριστιανών μαρτύρων και όσα άλλα περιέγραψαν οι ποιηταί και συγγραφείς, ους παρεδόθη εν τω σχολείω ή ανέγνωσεν εν μεταφράσει. Πολύ δε γνωστότεροι είναι οι κατά την δευτέραν περίοδον του μεσαιώνος αναφανέντες σιδηρόφρακτοι ήρωες και λευχείμονες ηρωίδες, οι Αμαδεείς, οι Τριστάνοι, οι Λεοντοκάρδιοι, οι Τεμπλάριοι, οι Αβενσεράγοι, αι Υολάνδαι, αι Ερμινίαι και αι Αρμίδαι, ων τα σύμβολα, τας πανοπλίας, τους έρωτας και τα κατορθώματα πας τις γνωρίζει εκ των βιβλίων του Ουαλτερσκοτού, των στίχων του Βίκτωρος Ούγου, των συλλογών των μουσείων και των μελοδραμάτων του Ροσίνου και Μαγερβήρου. Αλλ' από του έκτου μέχρι του ενδεκάτου αιώνος, από του τελευταίου Ρωμαίου αυτοκράτορος μέχρι του πρώτου ιππότου, τίνες οι επί του πλανήτου μας κατοικούντες; τι έπραττον, τι έτρωγον, τι επίστευον και τι εφόρουν; εις την ερώτησιν ταύτην δύναται ν' αποκριθή μόνος ο εξ επαγγέλματος ιστορικός, ο αναλαβών τον άχαριν κόπον να φυλλομετρήση τας απεράντους συλλογάς των μεσαιωνικών Χρονογράφων, τα ευρωτιώντα Συναξάρια, τας εις μέγα φύλλον δυσπέπτους μωρολογίας των καλογήρων, τα συγγράμματα του Κασσιοδώρου, Καισαρίου, Αλκουίνου, Αγ. Αγοβάργου, Ραβάνου του Μαύρου και μυρία άλλα βιβλία εις μόνους τους σοφούς και τους σκώληκας γνωστά, άτινα ονομάζει ο Μουρατόρης Sterili steppe della letteratura del medio evo ήτοι α - γ ό ν ο υ ς ε ρ ή μ ο υ ς τ η ς μ ε σ ο χ ρ ο ν ί ο υ φ ι λ ο - λ ο γ ί α ς. Εις τας ερήμους ταυτάς έτυχε να πλανηθώ ακολουθών τα ίχνη της Ιωάννας. Καθώς δε ο περιηγητής ο επισκεπτόμενος απέχοντας και αβάτους τόπους φιλεί να λαμβάνη εξ εκάστου μνημείον τι των περιπλανήσεών του, φύλλον εκ του δένδρου του σκιάζοντος την βρύσιν της ερήμου, όστρακον εκ παραλίας αγνώστου εις τους ναυσιπόρους ή άνθος θάλλον επί απατήτου κορυφής, ούτω καγώ εξ εκάστου των εις αιωνίαν λήθην καταδικασθέντων εκείνων τόμων απέσπων ως ενθύμημα χωρίον τι περιγράφον έθιμα παρωχημένα, αλλοκότους δοξασίας, δημώδεις προλήψεις, λείψανα της ειδωλολατρίας και είτι άλλο ανεύρισκον διαφυγόν την προσοχήν των νεωτέρων ιστορικών, οίτινες εις γενικάς θεωρίας καταγινόμενοι και εις ουδέν άλλο ως επί το πολύ αποβλέποντες, ειμή πώς να δικαιολογήσωσι διά της ιστορίας τους σκοπούς και τας τάσεις του κόμματος εις ο ανήκουσι, διά τοιαύτας λεπτομερείας ούτε καιρόν έχουσιν ούτε τόπον.

Εκ των παρ' αυτάς τας βορβορώδεις του μεσαιώνος πηγάς συλλεγέντων τούτων λιθαριών συνήρμοσα ή μάλλον επειράθην να συναρμόσω μωσαϊκόν, παριστών εικόνα οπωσούν πιστήν της ζοφώδους εκείνης εποχής, περί ης, καθόσον γνωρίζω, ουδέν ουδαμού εξεπονήθη ακόμη βιβλίον τοις πάσι προσιτόν και εν ταυτώ ευσυνειδήτως γεγραμμένον, καθιστών αυτήν πασίγνωστον και φαινήν ως αι Τ ύ χ α ι τ ο υ Τ η - λ ε μ ά χ ο υ την ηρωϊκήν Ελλάδα, οι Μ ά ρ τ υ ρ ε ς την καταρρέουσαν Ρώμην και ο Ι β α ν ό η ς την ιπποτικήν Αγγλίαν. Αμέσως δε συναισθανθείς πόσον αι δυνάμεις μου ήσαν προς τοιούτον έργον ανεπαρκείς και πόσον ηλαττούμην των τα τοιαύτα επιχειρησάντων, επιλοτιμήθην να μη ελαττωθώ αυτών τουλάχιστον κατά την ιστορικήν ακρίβειαν. Εκάστη εν τη Π α π ί σ σ η Ι ω ά ν ν α φράσις, πάσα σχεδόν λέξις, στηρίζεται επί τη μαρτυρία συγχρόνου συγγραφέως. Τα καλογηρικά ανέκδοτα ελήφθησαν εκ των χρονικών των τότε Μοναστηριών, τα θαύματα εκ των μεσαιωνικών Συναξαρίων, η περιγραφή των τελειών εκ των επιστολών του Εγινάρδου, του Αλκουίνου και της Εκκλησ. Ιστορίας του Γρηγορίου του Τουρονησίου, αι παράδοξοι θεολογικά δοξασίαι εκ των συγγραμμάτων των συγχρόνων θεολόγων Αγ. Αγοβάργου, Ινκμάρου, Ραβάνου και λοιπών· πάσα δε

πόλεως, οικοδομήματος, ενδύματος ή φαγητού περιγραφή είναι και εις αυτάς τας ελαχίστας λεπτομερείας ακριβής, ως καταφαίνεται εν μέρει εκ των εν τέλει του πονήματος σημειώσεων, ως ηδυνάμην ευκόλως να πολλαπλασιάσω• αλλά πριν ή καταστήση τις ογκοοδέστερον το βιβλίον του πρέπει πρώτον να γνωρίζη αν θέλη αναγνωσθή ή όχι. Ταύτα δε πάντα αναφέρω ενταύθα ουχί προς επίδειξιν πολυμαθείας, αλλ' απλώς ίνα δείξω πόσον σέβομαι το κοινόν. Ο δε προς τον αναγνώστην ούτος σεβασμός, όλως πρωτοφανής και ξένος ων παρ' ημίν, δικαιούται, νομίζω, να τύχη της υπό πάντων των εξευγενισμένων ανθρώπων απονεμόμενης εις τους ξένους φιλόφρονος υποδοχής.

Αλλ' η ευσυνειδησία, καίπερ ούσα αρετή αξιοσέβαστος ως οικογενειάρχης περιβεβλημένος εθνοφύλακος στολήν, δεν αρκεί όμως εις τους αναγνώστας, οίτινες πλην τούτου απαιτούσι παρά του συγγραφέως και να μην αποκοιμίξη αυτούς. Έτι δε των Ελλήνων τα τυπωμένα φύλλα έχουσι την αυτήν ναρκωτικήν επιρροήν, ην και τα του υοσκυάμου• και διά τούτο ίσως ουδέ να κόψωσιν αυτά τολμώσιν οι πλείστοι, αλλά παρθένα και άθικτα κληροδοτούσιν εις τας επερχομένας γενεάς της συγχρόνου ημών φιλολογίας τα προϊόντα. Άγγλος τις συγγραφεύς, ο Swift, νομίζω, διηγείται ότι οι κάτοικοι δεν ενθυμούμαι τίνος τόπου είναι τοσούτω απαθείς και απρόσεκτοι, ώστε οσάκις αποτείνεται τις προς αυτούς, πρέπει να κτυπά εκ διαλειμμάτων την κεφαλήν των διά ξηράς κολοκύνθης, ίνα μη αποκοιμώνται, ενά ομιλεί. Τοιούτον τι ανθυπνωτικόν φάρμακον εσεκέσθη καγών να μεταχειρισθώ κατά της απαθείας του Έλληνος αναγνώστου• εν ελλείψει δε κολοκύνθης επροσπάθησα να εξορκίσω τα χασημάτα καταφεύγων ανά πάσαν σελίδα εις απροσδοκήτους παρεκβάσεις, ιδιοτρόπους παρομοιώσεις ή αλλοκότους λέξεων συγκρούσεις• περιβάλλον εκάστην ιδέαν δι' εικόνας ούτως ειπείν ψηλαφητής και αυτά ακόμη τα σοβαρώτερα της θεολογίας ζητήματα στολίζων διά κροσσιών, θυσσάνων και κωδωνίσκων ως ποδιάν Ισπανής χορευτριας. Ο τρόπος ούτος του γράφειν, ον εισήγαγεν ο Βύρων παρά τοις Άγγλοις, ο Heine παρά τοις Γερμανοίς και ο Murger και ο Musset εις Γαλλίαν, εφευρέθη υπό των Ιταλών ποιητών της παρακμής, οίτινες απελπισθέντες ν' αναρριχηθώσιν εις τα ύψη, εφ' ων ο Δάντης, ο Πετράρχης και ο Τάσσος είχαν στήσει την σημαίαν των, εζήτησαν άλλην τινά περισσοτέραν ουχί προς την δόξαν αλλά προς την δημοτικότητα οδόν. Η τοιαύτη φιλολογία ομοιάζει τη αληθεία τας ερωτοτρόπους εκείνας γυναίκας, αίτινες, στερούμεναι κάλλους ή αριθμούσαι περισσότερα έτη παρά οδόντας, ζητούσι παντοιοτρόπως διά ψιμυθίου, μειδιαμάτων ηδυπαθών προσκλήσεων και ανοικτών εσθήτων να τουλάχιστον των θεατών. Την σχολήν ταύτην ούτε να επαινέσω προτίθεμαι ενταύθα ούτε να συστήσω• αλλά διά τοιούτου μόνον άλατος ενόμισα ότι ήτο δυνατόν ν' αρτυθή το δυσπεπτότατον πάντων των βρωμάτων, η μεσοχρόνιος εκκλησιαστική Ιστορία. Διάσημος τις μάγειρος, ο Βατέλος, νομίζω, εκαυχάτο ότι δύναται να μαγειρεύση τράγον ή και ποντικόν μετά τοσαύτης τέχνης ώστε να λείχωσιν οι τρώγοντες τα δάκτυλά των• εγώ δε κατόρθωμα θέλω νομίσει αν δι' οιουδήποτε αρτύματος ηδυνήθην να καταστήσω ουχί νόστιμον, αλλ' απλώς υποφερτόν καλόγηρον του μεσαιώνος.

Πριν επιθέσω τέλος εις τα ήδη μακρά ταύτα προλεγόμενα έπρεπεν ίσως, γράφων εν Ελλάδι, ν' απολογηθώ και διά την πολλαχού του βιβλίου μου επικρατούσαν ελευθερίαν, ότι δηλ. ωνόμασα ενίοτε τα πράγματα διά του ονόματος αυτών, αντί να καταφύγω εις τας περιφράσεις εκείνας δι' ων οι σεμνοί συγγραφείς σκεπάζουσι τας ασέμνους εννοίας των, ως οι πρώτοι ημών γονείς διά φύλλων συκής την γυμνότητά των. Τούτο ηδυνάμην ευκόλως να κατορθώσω αντιγράφων τας φιλολογικάς θεωρίας, όσας ο Βολταίρος, ο Βύρων, ο Κάστης και οι άλλοι προέταξαν των τοιούτων βιβλίων των. Αλλά κατά την γαλατικήν παροιμίαν *comparaison n'est pas raison*, και έπειτα βαρύνομαι την ταυτολογίαν. Τούτο δε μόνον λέγω, ότι την ελευθερίαν ταύτην εθεώρησα αναγκαίαν και φυσικήν εις το είδος της διηγήσεως

μου ως το άλας εις την θάλασσαν. Ο αναγνούς την Α υ ρ η λ ι α ν ή ν Π α ρ θ έ ν ο ν, τον Δ ο ν Ζ ο υ ά ν ή τους Ιταλούς ποιητάς της ις' εκατονταετηρίδος δεν θέλει βεβαίως κατηγορήσει ως υπέρ το δέον γυμνοτράχηλον την Ι ω ά ν ν α ν, ο δε γνωρίζων τον μεσαιώνα, ο εγκύψας εις τους Χρονογράφους, τα Συναξάρια και τους Πατέρας της Εκκλησίας, θέλει εξάπαντος ομολογήσει ότι προς τα συγγράμματα αυτών παραβαλλόμενον το ανά χείρας ομοιάζει την παρθένον εκείνην, ην ωνειρεύετο ο Αγ. Βασίλειος «ισταμένην ως σεμνόν άγαλμα επί του μαρμαρίνου υποβάθρου της παρθενίας, ακίνητον προς πάσαν φαντασίαν ή επαφήν».

Βαρύτερον αμάρτημα θέλει βεβαίως μοι καταλογισθή παρά πολλών η τόλμη μεθ' ης ανακινώ τον εκκλησιαστικόν βόρβορον του μεσαιώνος παρά τε τοις Δυτικοίς και εν Βυζαντίω, παρεκτρεπόμενος ενιαχού και εις παρεκβάσεις περί της παρούσης καταστάσεως της Εκκλησίας μας· αλλ' ο αμερόληπτος αναγνώστης του βιβλίου μου περί τούτου τουλάχιστον θέλει πεισθή, ότι ουδ' ίχνος πολεμικής τάσεως υπάρχει εν αυτώ. Τα αίσχη των φράγκων και των Ανατολιτών εκτίθενται μετά της αυτής απαθούς αμεροληψίας, αι οπτασίαι των μεσαιωνικών θεολόγων και τα όνειρα των γερμανών καθηγητών εμπαίζονται μετά της αυτής προθυμίας. Οπουδήποτε εύρισκον το δυνάμενον να παράσχη αφορμήν γέλωτος εδρατιόμην αυτού, αδιαφορών αν εις μοναστήριον υπεκρύπτετο ή εις ακαδημίαν, υπό το ράσον μοναχού ή τον τρίβωνα φιλοσόφου. Αι από κτίσεως κόσμου μέχρις ημών θρησκευτικά ή φιλοσοφικά παραδοξολογία εκτίθενται μετά της αυτής απαθείας, μεθ' ης σημειοί ο θαλασσοπόρος την διεύθυνσιν των ανέμων εν τω ημερολογίω του. Ο Αγ. Βασίλειος, ο Πασχάλης, και ο Σατωβριάνδος υπερήσπισαν τον χριστιανισμόν· ο Λιβάνιος, ο Βολταίρος και ο Στράους επετέθησαν κατ' αυτού εν ονόματι της ανθρωπότητας ή της φιλοσοφίας· πάντες δ' έγγραψαν μετά πάθους και, ως ισχυρίζονται οι ίδιοι, μετά πεποιθήσεως εις τας θρησκευτικάς ή φιλοσοφικάς αρχάς των. Αλλ' οσάκις αναγινώσκω οιονδήποτε περί τοιαύτης ύλης μ ε τ ά σ κ ο π ο ύ κ α ι π ε π ο ι θ ή σ ε ω ς γεγραμμένον βιβλίον, ευθύς ενθυμούμαι το χωρίον του Ισιδώρου λέγοντος περί των συγχρόνων θεολόγων «Π ε ρ ί π ρ ά γ μ α τ α θ ε ί α κ α ι λ ό γ ο υ κ ρ ε ί τ τ ο ν α δ ι α φ ω ν ε ί ν π ρ ο σ π ο ι - ο ύ ν τ α ι υ π ό φ ι λ α ρ χ ί α ς ε κ β α χ ε υ ό μ ε ν ο ι » ανερευθριάστως δε ομολογώ ότι άλλον σκοπόν δεν είχον.

Unless it were to be a moment merry

Περί δε των κρίσεών μου περί των σημερινών τελετών της ορθοδόξου Εκκλησίας τούτο μόνον λέγω, ότι οιαιδήποτε και αν ώσιν αι ενδόμυχοι των ανθρώπων πεποιθήσεις, μία τις εξωτερική λατρεία του θείου πανταχού και πάντοτε εκρίθη αναγκαία. Ο απλούς χριστιανός εισέρχεται εις την εκκλησίαν, ίνα παρηγορηθή ελπίζων τους αδάμαντας και σμαράγδους του Παραδείσου της Αποκαλύψεως, ο δε φιλόσοφος σκέπτεται εκεί περί του απείρου, του ιδανικού, του προορισμού του ανθρώπου και των άλλων τοιούτων φιλοσοφικών κόμβων. Αμφοτέρων όμως η διάνοια ανυψούται εις θεωρίας ανωτέρας των επιουσίων πειρασμών, αμφοτέροι εξέρχονται εκ του ιερού εκείνου περιβόλου κρείττονες εαυτών και κατανοούντες την αλήθειαν των λόγων του Ιησού «Ο υ κ ε ν ά ρ τ ω μ ό ν ω ζ ή σ ε τ α ι ά ν - θ ρ ω π ο ς». Αλλ' η τοιαύτη λατρεία, ίνα εκπληρώνη τον σκοπόν αυτής, πρέπει να είναι σύμφωνος προς τας ιδέας, τα ήθη και τα έθιμα των ανθρώπων, τροποποιούμενα καθ' εκάστην υπό του προοδεύοντος ή απλώς μεταβαλλομένου πολιτισμού. «Τ ο θ υ σ ι α - σ τ ή ρ ι ο ν» λέγει ο χριστιανικώτατος Σατωβριάνδος, «π ρ έ π ε ι ν α μ έ ν η α κ λ ό ν η τ ο ν, α λ λ ά τ α κ ο σ μ ή μ α τ α υ τ ο ύ ν α μ ε τ α β ά λ λ ω ν τ α ι κ α τ ά τ α ς ε - π ο χ ά ς». Οι Δυτικοί πεισθέντες προ πολλού περί τούτου εφρόντισαν να εξορίσωσι των εκκλησιών των παν το μη συνάδον προς τας τάσεις των συγχρόνων. Η διάρκεια της λειτουργείας περιωρίσθη εις έν τέταρτον της ώρας, αι νηστείαί είναι υποφερταί, οι ιερείς

εξευγενισμένοι, αι εικόνες αυτών ηδύνουσι τους οφθαλμούς και η μουσική κηλεί την ακοήν ώστε έκαστος δύναται άνευ μεγάλου τινός κόπου ή αηδίας να είναι καλός χριστιανός. Αλλ' ημείς εκρίναμεν καλόν να μείνωμεν προσηλωμένοι εις τους τύπους του μεσαιώνος ως τα οστρείδια εις τον βράχον. Η ακολουθία μας διαρκεί δύο ώρας ως η επί του αγίου Βασιλείου, και ουδείς ακροάται αυτής· οι ιερείς εκλέγονται εκ των «π ε ρ ι κ α θ α ρ μ ά τ ω ν τ η ς γ η ς» ως κατά τους χρόνους του αποστόλου Παύλου, και ουδείς ακούει τας συμβουλάς αυτών· αι νηστεΐαι αρμόζουσιν εις μεγαλοσχήμους καλογήρους, και ουδείς νηστεύει· αι εικόνες είναι τερατόμορφοι και ουδείς ασπάζεται αυτάς, περί δε της εκκλησιαστικής ημών ρινοφωνίας κρίνω περιττόν να είπω τι ενταύθα. Εκ τούτων πάντων συμβαίνει ότι μεταξύ των άλλων χριστιανικών εθνών, μόνοι ημείς, αι ανεπτυγμένοι τουλάχιστον παρ' ημίν τάξεις, στερούμεθα, δεν λέγω της πίστεως, διότι η στέρσις αύτη κατήντησε γενικόν δυστύχημα, αλλά και πάσης εξωτερικής λατρείας, ήτις, ως ανωτέρω ερρέθη, έχει κακείνη τα καλά της, ενθυμίζουσα τον άνθρωπον ότι πλην των σαρκικών υπάρχουν και άλλαι απολαύσεις. Το κατ' εμέ οσάκις εγονυπέτησα υπό τους θόλους γοιθικής εκκλησίας, ησπάσθην εικόνα του Ραφαήλου ή έτεινα το ους εις ιεράν του Μοζάρτου ή Ροσσίνη μελωδίαν, ησθάνθην αείποτε το θρησκευτικόν αίσθημα αναγεννώμενον εν τη καρδία μου και, λησμονών την εκκλησιαστικήν ιστορίαν, «E pur si muove» ανέκραξα ως Γαλιλαίος, ενώ ο εισερχόμενος εις τινα των ημετέρων εκκλησιών, υφ' ενός μόνου καταλαμβάνεται αισθήματος, της επιθυμίας να εξέλθη. Την ορθότητα ή τουλάχιστον την αλήθειαν πάντων τούτων τυφλός μόνον ή εκουσίως τυφλώτων δύναται ν' αμφισβητήση. Αν δε υπάρχουν παρ' ημίν φρόνιμοι άνθρωποι νομίζοντες ότι πρέπει να έχωμεν εκκλησίας ερήμους και κλήρον αναφάβητον και καταφρονημένον, ότι η μύτη είναι το καταλληλότερον όργανον προς ανύμνησιν του Υψίστου, η Κ α - λ ο κ α ι ρ ι ν ή ηθικόν διά τας νεανίδας βιβλίον και το Ε ξ ο - μ ο λ ο γ η τ ά ρ ι ο ν τ ο υ Ν ι κ ο δ ή μ ο υ κατάλληλον εγκόλπιον ιερέως, περιμένω καγώ να φρονιμεύσω, ίνα συμμερισθώ την γνώμην των. Άλλοι πάλιν, καίτοι ομολογούντες ότι ταύτα δεν έχουσι καλώς, διατείνονται ουχ ήτιον ότι πρέπει να μένωσιν άθικτα δι' ευγνωμοσύνην προς την λυτρώσασαν ημάς από του ξένου ζυγού Εκκλησίαν, δι' ης ελπίζομεν τάχιον ή βράδιον και την πραγματοποιήσιν των εθνικών ημών πόθων. Παράδοξον όμως τη αληθεία είναι το είδος τούτο της ευγνωμοσύνης, εξ ης αντί να θεραπεύσωμεν τας πληγάς και να ενδύσωμεν κοσμίων την σώτειραν Εκκλησίαν, αφίνομεν αυτήν άστεγον και περιφρονημένην υπό τα κατεσπιλωμένα ράκη του μεσαιώνος· οι δε βουλόμενοι να μεταχειρισθώσιν αυτήν ως όργανον πολιτικών σκοπών λησμονούσι φαίνεται, ότι ο καιρός των θαυμάτων παρήλθε προ πολλού, και ούτε ο ήλιος σταματά πλέον ούτε τα χωρίζοντα ημάς από των δούλων αδελφών τείχη θέλουσι κρημνισθή διά της ρινοφωνίας των ιερέων μας, ως τα της Ιεριχούς εις τον ήχον των σαλπύγγων του Ιησού του Ναυή.

Πάντα τα ανωτέρω εξέθεσα προς αποφυγήν παρεξηγήσεων και ουχί βεβαίως προς δικαιολογίαν του βιβλίου, όπερ παραδίδω εις την επιείκειαν των αναγνωστών· τοις δε κριτικοίς ενθυμίζω ότι εν αυτώ πράγματα μόνον περιέχονται και γεγονότα στηριζόμενα εις μαρτυρίας αναμφισβητήτους· ώστε οι ορεγόμενοι να επικρίνωσι «res et non verba» πρέπει κακείνοι να μεταχειρισθώσιν· αι δε άόριστοι και αστήρικτοι διαμαρτυρήσεις εν ονόματι της η θ ι κ ή ς, η θ ι κ ό τ η τ ο ς, η θ ι κ ο π ο ι ή σ ε ω ς ή όπως άλλως καλούσι το πράγμα αι ημέτεραι εφημερίδες ού μόνον δεν σημαίνουσι τίποτε, αλλά και ενθυμίζουσι την φράσιν του Άγγλου ποιητού, καθ' ον «μ ό ν ο ν ο ι α ν ή θ ι κ ο ι ο μ ι λ ο ύ σ ι π ε ρ ί η θ ι κ ή ς».

Έγραφον εν Αθήναις τη α' Ιανουαρίου 1867.

ΜΕΡΟΣ Α'.

«Il y a bien de la difference entre
rire de la religion, et rire de ceux
qui la profanent par leurs opinions
extavagantes.»

(Pascal, lettre XI).

Από του μέσου άρχονται πάντοτε οι επικοί ποιηταί. Το αυτό πράττουν και οι μυθιστοριογράφοι, όσοι υπέρ των δεκατόμων αυτών διηγήσεων διεκδικούσι τον τίτλον πεζής εποποιίας. Έπειτα ο ήρωας, όταν εύρη ευκαιρίαν, εντός σπηλαίου ή ανακτόρου, επί ευώδους χλόης ή μαλακής κλίνης διηγείται τα προηγούμενα τη ερωμένη,

Επεί ευνής και φιλότητος εξ έρον έντο.

Τοιαύτη είναι η κοινή μέθοδος, ην συνιστώσιν οι κριτικοί. Αλλ' εγώ, φίλος ων της τάξεως προτιμώ την των κυκλικών ποιητών και των εισαγγελέων, οίτινες τον υπ' αυτών βιογραφούμενον, είτε ήρωα είτε κακούργον, λαμβάνουσιν από της κοιτίδος παρακολουθούντες κατά χρονολογικήν σειράν πάντα αυτού τα βήματα προς την αθανασίαν ή την αγχόνην. Άρχομαι λοιπόν από της αρχής• ο δε αγαπών την κλασικήν αταξίαν δύναται ν' αναγνώση πρώτον τας τελευταίας και έπειτα τας πρώτας του βιβλίου μου σελίδας, μετασχηματίζων ούτω εκ του προχείρου εις επικόν μυθιστόρημα την απέριττον και φιλαλήθη διήγησίν μου.

Ο μέγας Βύρων έλαβε την υπομονήν ν' ακροασθή τας φλυαρίας των γραίων της Σεβίλλης, ίνα μάθη αν η μήτηρ του ήρώος του Δον Ζουάν έλεγε λατινιστί το Π ά τ ε ρ η μ ώ ν , αν ήξευρεν Εβραϊκά και εφόρει λινούν υποκάμισον και γαλανάς κνημίδας. Επιθυμών καγώ να είπω τω αναγνώστη, αν όχι πάντα ταύτα, τουλάχιστον, πώς ωνομάζετο της ηρωίδος μου ο γεννήτωρ, ανεδίφησα τους εις μέγα φύλλον λήρους των μεσαιωνίων Ηροδότων αλλ' ούτος είναι εκεί πολυώνυμος και ποικιλώνυμος ως ο Ζευς παρά τοις ποιηταίς και ο Διάβολος παρά τοις Ινδοίς. Δαπανών έτη τινά εις παραβολάς χειρογράφων, ηδυνάμην ίσως να εξακριβώσω αν ο γεννήσας την Ιωάνναν ωνομάζετο Βιλλιβάλδος ή Βαλλαφρείδος• αλλ' αμφιβάλλω αν το κοινόν ήθελε με ανταμείψει επαρκώς διά τον τοιούτον κόπον μου. Ακολουθών λοιπόν το παράδειγμα των σημερινών λογίων, οίτινες φοβούνται μήπως, αν έχανον καιρόν αναγινώσκοντες, ήθελον γράψει ολιγώτερα και ούτω ζημιώσει τους τε συγχρόνους και τους μετά ταύτα, εξακολουθώ ή μάλλον άρχομαι της ιστορίας μου.

Ο ανώνυμος λοιπόν πατήρ της ηρωίδος μου ήτο Άγγλος μοναχός• εκ τίνος δε επαρχίας δεν ηδυνήθην να μάθω, μη ούσης ακόμη διηρημένης της Βρεταννίας εις κομητάτα προς ευκολίαν των εισπρακτόρων. Κατήγετο δε εκ των Ελλήνων εκείνων αποστόλων, οίτινες εφύτευσαν τον πρώτον σταυρόν εις την χλοεράν Ιρλανδίαν, και υπήρξε μαθητής του Εριγενοούς Σκώτου, όστις πρώτος εφεύρε τον τρόπον του κατασκευάζειν αρχαία χειρόγραφα, δι' ων ηπάτησε τους τότε λογίους, ως ο Σιμωνίδης τους τότε Βερολινείους.

Ταύτα μόνα διέσωσεν ημίν η ιστορία περί του πατρός της Ιωάννας. Η δε μήτηρ αυτής εκαλείτο Γιούθα, ήτο ξανθή και έβοσκε τας χήνας Σάξωνος βαρώνου. Ούτος καταβάς την παραμονήν συμποσίου ίνα εκλέξη την παχυτέραν, ωρέχθη και της ποιμενίδος, ην από του ορνιθώνος

μετέφερον εις τον κοιτώνα. Βαρυνθείς αυτήν μετ' ολίγον την έδωκεν εις τον οινοχόον, ο οινοχόος εις τον μάγειρον και ούτος εις τον χυτροκόρον, όστις, ευλαβής ων, αντήλλαξε την νεάνιδα προς τον μοναχόν, λαβών αντ' αυτής οδόντα του αγίου Γουτλάκου, του ζήσαντος και οσίως τελευτήσαντος εντός λάκκου τινός της Μερκίας. Ούτως εξέπεσεν η Γιούθα από της κλίνης δεσπότου εις τας αγκάλας καλογήρου, ως και σήμερα εν Αγγλία οι υψηλοί πίλοι από των κροτάφων διπλωμάτου εις την κεφαλήν επαίτου· καθότι εις τον ευνομούμενον εκείνον τόπον πολλοί μεν αποθνήσκουσι της πείνης, πολλοί δε προσβάλλουσι την αιδώ δι' έλλειψιν υποκαμίσου, αλλά πάντες, γερουσιασταί και νεκροθάπται, κόμητες και ψωμοζήται φέρουσι πύλον υψηλόν, όστις θεωρείται εκεί ως το παλλάδιον της συνταγματικής ισότητος.

Το συνοικέσιον υπήρξεν ευτυχές. Την μεν ημέραν περιήρχετο ο Μοναχός τους πέριξ πύργους, πωλών ευχάς και κομβολόγια, το δε εσπέρας επέστρεφεν εις το κελλίον έχων τας χείρας υγράς από τα φιλήματα των πιστών και την πήραν πλήρη άρτου, κρεάτων πλακούντων και καρύων, γεώμηλα δε δεν υπήρχον ακόμη εν Αγγλία, αλλ' εισήχθησαν βραδύτερον μετά του συντάγματος προς χρήσιν του ελευθέρου λαού, ότε επελθούσης της ισότητος έπαυσαν οι υπηρεταί να τρώγουν καλά κρέατα εις την αυτήν τράπεζαν μετά του αυθέντου.

Η Γιούθα άμα ήκουε μακρόθεν εις την πεδιάδα το άσμα του επιστρέφοντος συζύγου, έστρωνε την τράπεζαν· έθετε δηλ. επί απελεκήτων σανίδων ξύλινον πινάκιον κοινόν αμφοτέροις, σιδηράν περόνην, κέρας βουβάλου ως ποτήριον και ξηρούς κλάδους εις τη εστίαν, ίνα φωτίζη το δείπνον· τα δε χειρόμακτρα, αι φιάλαι και τα κηρία ήσαν τότε εις μόνους τους επισκόπους γνωστά. Μετά το δείπνον ήπλωνον οι νεόνυμφοι προβείας επί σωρού ξηρών φύλλων, επί των προβείων ηπλούντο εκείνοι και επ' αυτών δασύμαλλον δέρμα λύκου. Όσω δριμύτερος εφύσα έξω ο βορράς, όσω πυκνοτέρα κατέπιπτεν η χιών, τόσω σφυγκτιότερα ενηγκαλίζετο το όλβιον εκείνο ζεύγος, αποδεικνύον ούτω πόσω ηπατάτο ο Άγιος Αντώνιος, ισχυριζόμενος ότι το κρύον ψυχραίνει τον έρωτα, και οι αρχαίοι Έλληνες, οι παριστώντες τον χειμώνα ως γέροντα μισογύνην.

Τοιαύτας διήγον οι γονείς της Ιωάννας χρυσάς ημέρας

χλεροίσιν ιαινόμενοι μελέεσιν {2}

ότε πρωίαν τινά, ενώ ο μοναχός απετίνασεν εκ των βλεφάρων τον ύπνον και εκ της μαύρης γενειάδος ξανθάς τινας τρίχας της γυναικός του, δύο Αγγλοσάξονες τοξόται, γυμνοί τας κνήμας και τους πόδας, μικράς φέροντες ασπίδας και βελοπληθείς επί των ώμων φαρέτρας, ενεφανίσθησαν προ της εισόδου της καλύβης, προσκαλούντες τον οικοδεσπότην εν ονόματι του Ε π τ ά ρ χ ο υ Εκβέρτου ν' ακολουθήσουν αυτούς, λαμβάνων τα προς μακράν πορείαν αναγκαία εφόδια. Έντρομος ο καλόγηρος, αναρτήσας το δισάκκιον εις τους ώμους, λαβών την γυναίκα διά της δεξιάς, την βακτηρίαν διά της αριστεράς και το ευχολόγιον υπό μάλης, ηκολούθησε τους σκυθρωπούς οδηγούς. Τρεις ημέρας και δύο νύκτας οδοιπορήσαντες διά φαλακρών ορέων και ερυκοφύτων κοιλάδων και πολλούς συναντήσαντες καθ' οδόν ιερωμένους υπό την επιτήρησιν τοξοτών έφθασαν την τετάρτην εις την παραθαλάσσιον πολίχνην Γαριάνορον {3}. Μέγα πλήθος λαού ήτο επί της προκυμαίας συνηθροισμένον, επί θρόνω χλοερού ίστατο ο επίσκοπος Εβοράκου {4} Βόλσιος ευλογών τους πιστούς και ογκώδες σαζωνικόν πλοiάριον εσάλευσεν εν τω λιμένι ανυπόμονον ν' αναπετάσση το τετράγωνον ιστίον εις την απόγειον αύραν. Ότε επλησίασαν οι πανταχόθεν της Αγγλίας στρατολογηθέντες μοναχοί, εζήκοντα τον αριθμόν, ο ευσεβής Βόλσιος εναγκαλισθείς αυτούς ανά ένα και εγχειρίσας εκάστω δύο δηνάρια {5}, «Π ο ρ ε ύ ε σ θ ε, είπε, κ α ι δ ι δ ά σ κ ε τ ε π ά ν τ α τ α έ θ ν η». Από της αγκάλης του επισκόπου μετέβησαν παραχρήμα οι ιεροκήρυκες εις τας σανίδας

της κοίλης νηός και μετ' ου πολύ έσχισαν τα θολά κύματα του γερμανικού πελάγους, αγνοούντες προς ποίας έπλεον όχθας εις αναζήτησιν μαρτυρικού στεφάνου ή λιπαρού μοναστηρίου. Αλλ' ενώ ποντοπορούσιν ούτοι υπό την σκέπην του Σταυρού, θέλομεν ημείς πληροφορήσει τον αναγνώστην τι παθών ο επίσκοπος Βόλσιος παρέδιδεν εις το παλίμβολον των κυμάτων τους φωστήρας της Αγγλικής Εκκλησίας. Αλλά προς τούτο αποχαιρετώντες την νήσον των Βρεττανών ας μεταβώμεν εις την χώραν των Φράγκων.

Ο μέγας Κάρολος, αφού περιέδραμε την Ευρώπην θερίζων δάφνας και κεφαλάς διά της μακράς του σπάθης, αφού έπνιξεν, ετύφλωσεν ή εστρέβλωσε τα τρία τέταρτα των Σαξώνων, αποκτήσας ούτω την υποταγήν και το σέβας των επιζώντων, ανεπαύετο τέλος επί των τροπαίων του εις Ακυίσγρανον, πόλιν περίφημον διά τα άγια λείψανα και τας βελόνας. Τα πάντα εβάδιζον κατ' ευχήν εν τη απεράντω αυτοκρατορία• ο σοφός Αλκουίνος έλουεν εις το ύδωρ του βαπτίσματος τους ρυπαρούς του Καρόλου υπηκόους, έκοπτε τα κόκκινα των γένεια και τα μικρά ονύχια και ανοίγων αυτοίς της ανεξαντλήτου σοφίας του τον θησαυρόν έτριβε του ενός τα χείλη διά του μέλιτος του ιερού λόγου, έτρεφεν άλλον με της γραμματικής τας ρίζας και τρίτον εδίδασκεν ότι των χηνών τα πτερά, διά των οποίων καθίστα ταχύτερα τα βέλη, ήσαν και προς γραφήν επιτήδεια. Ο δ' ευτυχής Αυτοκράτωρ διήνυσεν αφρόντιδας ημέρας, μετρών τα ώα των ορνίθων του, τακτοποιών τα ωρολόγια και τα κράτη του, παίζων μετά των θυγατέρων του και του ελέφαντος, ον έλαβε δώρον παρά του Καλίφου Αρούν, καταδικάζων εις μικρόν πρόστιμον τους φονείς και ληστές και απαγχονίζων εις τα δένδρα του κήπου του όσοι των υπηκόων έτρωγον κρέας την Παρασκευήν ή έπτυνον μετά την μετάληψιν.

Αλλ' ενώ ο ευσεβής Κάρολος, όστις, καίτοι μη εξέβρων να γράφη, εγνώριζεν όμως την κλασικήν αρχαιότητα, επανέλεγε καθ' εκάστην:

Haec mihi Deus otia fecit,

οι Σάξωνες ανήγειρον πάλιν την θρασειάν και ακτένιστον κεφαλήν των και βυθίζοντες την χείρα εις το αίμα ουχί ταυρείων, αλλ' ανθρωπίνων θυμάτων ώμνουν εις τον Τουίτονα, τον Ιρμινσούλ και Αρμίνιον, ή ν' αποσειώσι τον Καρόλειον ζυγόν, ή διά του αίματος αυτών να φυράρωσι του Άλβιος και Βισούργιδος τας όχθας. Ήλθεν, είδε και ενίκησε κατά το σύννηθες ο άμαχος Αυτοκράτωρ διά της λόγξης εκείνης, ην κατά τους Ευαγγελιστές εβύθισεν ο Ρωμαίος στρατιώτης εις του Σωτήρος την πλευράν, ο δε αρχάγγελος Μιχαήλ εμφανισθείς καθ' ύπνουσ τώ Καρόλω εναπέθεσεν επί της κλίνης του, ίνα κατά τους χρονογράφους ανταμείψη αυτόν, διότι και από εψημένου και ωμού κρέατος απέχων την Τεσσαρακοστήν εκοιμάτο μόνος. Μετά την νίκην φοβούμενος ο άγιος Αυτοκράτωρ μη αναγκασθή και πάλιν από των αγριανθρώπων εκείνων να διακόψη τας ευσεβείς αυτού ασχολίας, απεφάσισεν ή πάντας τους νικηθέντας να εξολοθρεύση ή εκόντας άκοντας όλους να βαπτίση. Ουδείς ποτε ιεροκήρυξ κατόρθωσε πλείονας απίστους εν βραχεί χρόνω να χριστιανίση• αλλ' η ευγλωττία του Φράγκου κατακτητού ήτο ακαταμάχητος. «Π ί σ τ ε υ σ ο ν ή σ ε φ ο ν ε ύ ω», έλεγεν εις τον δεσμώντην Σάξωνα, εις ου τα όμματα ήστραπτεν ως πειστικώτατον επιχείρημα η μάχαιρα του δημίου, και όλος εκείνος ο όχλος επήδα εις την κολυμβήθραν, ως αι νήσσαι εις τους λάκκους, αφού βρέξη. Επειδή όμως, όσω παντοδύναμος και αν υποτεθή η πίστις, απαιτείται ουχ ήττον να γνωρίζη οπωσούν και ο χριστιανισμός εις τι πιστεύει, συνειθίζετο τότε εν Ευρώπη, ως σήμερον εν Οταίτη και Μαλαβάρη, ίνα μανθάνωσιν οι νεοβάπτιστοι είδος τι κατηχήσεως, ην οι δεκανείς του Καρόλου εδίδασκον τους Σάξωνας, τάσωντες αυτούς κατά σειράν ανά δέκα ως νεοσυλλέκτους και βαπτίζοντες ανηλεώς οσάκις προσέκοπτον εις δυσπρόφερτον τινα λέξιιν του «Π ι σ τ ε ύ ω». Ούτω ελάμβανε δίκην ο Ιησούς παρά των ειδώλων δι' όσα έπαθον υπ' εκείνων οι πρώτοι αυτού οπαδοί, ότε εκαίοντο επί Νέρωνος ή ωπτούντο επί Διοκλητιανού, κ' εντεύθεν των

Γάλλων η παροιμία «Η εκδίκεση είναι η ηδονή των θεών» {6}.

Ενώσω μεν διήρκει ο πόλεμος, οι στρατιώται εξηκολούθουν εκπληρούντες έργα ιερέων· αλλ' αφού ησύχασαν τα πράγματα και εξηντλήθησαν αι θεολογικάί γνώσεις των θωρακοφόρων εκείνων ιεροκηρύκων, πάντες και προ πάντων ο Αυτοκράτωρ ησθάνθησαν την ανάγκην σοβαροτέρων κατηχητών. Αλλά παρά τοις Φράγκοις καλόγηροι μόνον υπήρχον τότε και δεινότεροι περί την ζυθοποιίαν ή την δογματικήν, βαπτίζοντες τα βρέφη εις το όνομα της Πατρίδος, της θυγατρός και της Αγίας Πνοής, ισχυριζόμενοι ότι η Θεοτόκος συνέλαβεν εκ του ωτός, προγευματίζοντες προ της μεταλήψεως και αναγκάζοντες τον διάκονον να πίνη το ύδωρ, δι' ου έπλυνον τας χείρας μετά την λειτουργία. Εις τοιούτων διδασκάλων τας χείρας ουδ' αυτούς τους Σάξωνας ετόλμησεν ο Κάρολος να εμπιστευθή, φοβούμενος μη αναγκασθή μετ' ολίγον να εκστρατεύση και πάλιν, ίνα νέα είδωλα κρημνίση, τα του Βάκχου και του Μορφέως. Απορών περί του πρακτέου εσυμβουλευθή τον Αλκουίνον, εις ου τους χρησμούς κατέφευγον τότε οι Φράγκοι, ως οι Έλληνες εις την Πυθίαν. Ο Αλκουίνος ήτο Αγγλος, η δε Αγγλία είχε τότε το μονοπώλιον των θεολόγων ως σήμεραν το των ατμομηχανών. Εκεί λοιπόν εστάλη πλοίον ίνα φορτωθή ιεροκήρυκας προς μύησιν των Σαξώνων εις της πίστεως τα μυστήρια.

Η σωτήριος εκείνη κιβωτός της χριστιανωσύνης, εφ' ης είδομεν επιβάντα και της Ιωάννας τον πατέρα μετά της γυναικός, εφέρετο οκτώ ημέρας επί των υδάτων, την δε ενάτην υπερβάσα το στόμιον του Ρήνου προσωμίσθη ενώπιον της πόλεως Νοβιομάγου, όπου κατά πρώτον επάτησαν το γερμανικόν χώμα οι αγρευτήρες εκείνοι των ψυχών. Εκείθεν άλλοι επί όνων, άλλοι διά λέμβων και άλλοι αποστολικώς ανατρέξαντες εις τας πηγάς της Λίππης έφθασαν τέλος κεκμηκότες και πειναλέοι εις Παδέβορνον, όπου εσκήνου ο Κάρολος εν μέσω σταυρών και ασπίδων. Η Σαξωνία διενεμήθη παραχρήμα από του νικητού εις τους νεήλυδας καλογήρους, ων έκαστος έλαβεν εντολήν να κοσμήση διά του Σταυρού πάσαν καλύβην επαρχίας τινός της κατακτηθείσης χώρας, της δε Ιωάννας ο πατήρ διετάχθη να διευθυνθή προς νότον, ίνα κρημνίση το εν τη Ερισβούργη είδωλον του Ιρμινσούλ, περί το οποίον συνήρχοντο οι τότε επαναστάται, ως οι ημέτεροι εις τα Χ α υ τ ε ί α, προσφέροντας ανθρωπίλους θυσίας και νέας καθ' εκάστην χαλκεύοντας συνωμοσίας. Ο ταλαίπωρος μοναχός, φορτώσας επί οναρίου την γυναίκα του και τέσσαρας μαύρους σαξωνικούς άρτους, ήρξατο της νέας οδοιπορίας, σύρων το ζών εκ του χαλινού και μετά δακρύων ενθυμούμενος τας αναπαύσεις της πατρώας καλύβης.

Οκτώ όλα έτη επλανήθη ο πατήρ της Ιωάννας από τα δένδρα της Βεσταλίας, βαπτίζων, διδάσκων, εξομολογών και θάπτων. Πολυπαθέστερος δε γενόμενος και αυτού του αποστόλου Παύλου πολλάκις ερραβδίσθη, δεκάκις ελιθάσθη, πεντάκις ερρίφθη εις τον Ρήνον και δις εις τον Άλβιν, τετράκις εκάη, τρις εκρεμάσθη και μεθ' όλα ταύτα επέζησε τη βοήθεια της Θεοτόκου. Τον δε υποπευόμενον ότι απίθανα λέγω, παραπέμπω εις της εποχής εκείνης τα Συναξάρια, ίνα μάθη τίνι τρόπω η ξ α ν θ ή Πα ν α γ ί α υπεστήριζε διά των λ ε υ κ ώ ν α υ τ ή ς χ ε ι ρ ώ ν τους πόδας των πιστών της, οσάκις απηγχονίζοντο, έσβυνε τας φλόγας της πυράς διά ριπιδίου εκ π τ ε ρ ώ ν Αγγέλου, οσάκις εκαίοντο, ή λύουσα την κυανήν ζώνην έτεινεν αυτήν εις τους καταποντιζομένους ως η Ινώ τω Οδυσσεί τον πέπλον.

Τα τόσα παθήματα δεν ίσχυσαν να ψυχράνουσι τον ζήλον ή ν' αλλοιώσωσι το φρόνημα του ακαμάτου αποστόλου· το σώμα όμως αυτού κατήνησε βαθμηδόν αγνώριστον, αφού οι μεν Φρίσονες τω αφήρεσαν τον δεξιόν οφθαλμόν, οι δε Λογγοδάρδιοι έκοψαν τα ώτα του, οι Θουρίγγιοι την ρίνα και οι ανήμεροι κάτοικοι του Ερκυνίου δάσους, θέλοντες να εξολοθρεύσωσι των ιεροκηρύκων την γενεάν εθυσίασαν προ

του βωμού του Τουίτονος τα δυο τέκνα του και έπειτα διά της αυτής απανθρώπου μαχαίρας απέκοψαν αυτά . . . πάσαν πατρότητος ελπίδα.

Η Γιούθα, ήτις και μετά την τελευταίαν ταύτην συμφοράν έμεινε πιστή τω ηκρωτηριασμένω συζύγω, επειράτο παντοιοτρόπως ν' ανακουφίση τας θλίψεις του. Οσάκις εξύπνων την νύκτα προσήλωνεν εις αυτήν μετά ματαίου πόθου τον ένα απομείναντα οφθαλμόν και έκλαιε την στέρησιν των τέκνων του και των πρώην ηδονών ησπάζετο αυτόν λέγουσα, «Καθ' ημέραν ανάπτω λαμπάδα προ της εικόνας του Αγίου Πατέρνου. Ίσως ο προστάτης ούτος της ευτεκνίας εφεύρη θαύμα τι, ίνα απολαύσωμεν και πάλιν τέκνα».

Η ευχή αύτη της καλής Γιούθας επληρώθη μετ' ου πολύ· ουχί φευ! διά θαύματος του Αγίου Πατέρνου, αλλ' υπό δύο τοξοτών του κόμητος της Ερφούρτης. Οι κακότεροιοι ούτοι, συναντήσαντες αυτήν παρά την όχθην της Φούλδας απλώνουσιν εις τον ήλιον τον χιτώνα του ανδρός της, όστις μη έχων άλλον εκρύπτετο ως ο Οδυσσεύς υπό τον σωρόν ξηρών φύλλων, περιμένων να ξηρανθή ο πλυθείς, ήπλωσαν κακείνην επί της χλόης και διά της βίας της υπενθύμισαν τον αληθή επί της γης προορισμόν της γυναικός. Αφού κουρασθέντες ανεχώρησαν οι στρατιώται, εξήλθε της κρύπτης ο ατυχής καλόγηρος και ενδυθείς υγρόν ακόμη το υποκάμισον απεμακρύνθη εκείθεν μετά της πεπονημένης γυναικός, καταρώνμενος τους Σάξωνας, οίτινες πλην του μαρτυρικού επέθεσαν και άλλον στέφανον επί της φαλακράς κεφαλής του.

Ευνέα μετά ταύτα μήνας, εν έτει 818, έτεκεν η Γιούθα εν Ιγγελχειίμη ή κατ' άλλους εν Μογουντία την μέλλουσαν ν' αρπάση τας ουρανούς κλείδας Ιωάνναν. Ο δε πατήρ αυτής ή μάλλον ο σύζηγος της μητρός, ίνα συνειθίση άμα γεννηθείσα εις του πλάνητος βίου τας κακουχίας, εβάπτισεν αυτήν εις το ψυχρόν ρεύμα της Μεΐνης, όπου εβύθιζον και οι αυτόχθονες τα ξίφη, ίνα σκληρότερα αυτά καταστήσωσι.

Πάντων των ηρώων την κοιτίδα κοσμούσι κατ' έθος αρχαίον οι βιογράφοι διά τεραστίων σημείων προαγγελόντων τας μελλούσας αρετάς. Ούτω νήπιος έτι ων έπνιξε τους δράκοντας ο Ηρακλής, ο δε Κριεζώτης την άρκτον, αι μέλισσαι επεκάθησαν εις του Πινδάρου το στόμα, ο Πασχάλης εφεύρε δεκαέτης την γεωμετρίαν, ο ήρως του Βύρωνος ακούων την λειτουργίαν εις της τροφού τας αγκάλας απέστρεφε τους οφθαλμούς από των ερρυτιδωμένων αγίων, ίνα προσηλώση αυτούς μετά κατανύξεως επί της Αγίας Μαγδαληνής, η δε ημετέρα ηρώϊς, η μέλλουσα εις το εκκλησιαστικόν στάδιον να διαπρέψη, ουδέποτε Τετάρτην ή Παρασκευήν ηθέλησε να βυζάξη, αλλ' οσάκις προσφέρει αύτη ο μαστός κατά νησιτήσιμον ημέραν, απέστρεφε τους οφθαλμούς μετά φρίκης. Άγια λείψανα, σταυροί και κομβολόγια υπήρξαν τα πρώτα αυτής αθύρματα. Πριν φυτρώσουν οι οδόντες, εγνώριζε το Πάτερ ημών αγγλιστί, ελληνιστί και λατινιστί, πριν δε αλλάξη αυτούς, εβοήθει ήδη τον πατέρα εις το αποστολικόν έργον, κατηχούσα τας ομήλικας Σαξωνίδας. Μόλις οκταέτης ήτο, ότε απέθανεν η μήτηρ αυτής, η καλή Γιούθα, και επί του τάφου της μακαρίτιδος απήγγειλεν επικήδειον λόγον, αναβάσα επί των ώμων του νεκροθάπτου.

Αλλ' ενώ ηύξανεν η Ιωάννα κατά το κάλλος και την σοφίαν, ο πατήρ αυτής καταβεβλημένος υπό των πόνων και της στερήσεως της συντροφου ησθάνετο τας δυνάμεις καθ' εκάστην ελαττουμένης. Μάτην επεκαλείτο τον Άγιον Γήνον, ίνα στερεώση το κλονούμενον βήμα του, μάτην ανήπτε κηρία εις την αγίαν Λουκίαν, ίνα αποδώση εις τον οφθαλμόν του την δύναμιν να διακρίνη τα γράμματα του ψαλτηρίου και μάτην παρεκάλει τον άγιον Φόρτιον, ίνα ενισχύση την φωνήν του· αι δε χείρες αυτού τόσοσν έτρεμον, ώστε ημέραν τινά προσφέρων το σώμα του Σωτήρος εις την ηγουμένην του Μοναστηρίου Βιτερφείλδης, την ωραίαν Γίσλαν, αντί να εισαγάγη αυτό εις το ροδόχρουν στόμα της παρθένου, αφήκε να καταπέση εις τα λευκά στήθη της, άτινα η δούλη αύτη του θεού είχε πάντοτε γυμνά δι' ιδιαιτέρας αδειάς του Πάπα Σεργίου. Το

σκάνδαλον υπήρξε μέγα• η μεταλαμβάνουσα ηρυθρίασεν, αι μοναχαί εκάλυψαν διά των χειρών το πρόσωπον, οι δε αυτόχθονες ιερείς ανέκραξαν Ιεροσουλία! Ιεροσουλία, επανέλαβον ως πιστή ηχώ αι μονάζουσαι παρθένοι, και ως Βακχίδες ορμήσασαι κατά του δυστυχούς γέροντος απέσπασαν τα ιερά κοσμήματα και κακώς έχοντα έρριψαν αυτόν έξω του Μοναστηρίου.

Επί δεκαπέντε ημέρας επλανάτο ο ατυχής απόστολος μετά της Ιωάννας εις τα μεταξύ Φραγκφούρτης και Μογουντίας άξενα δάση, διανυκτερεύων υπό το φύλλωμα των δένδρων και συντρώγων βαλάνους μετά των χοίρων της Βεσταλίας. Αλλ' η τροφή αύτη, ήτις τοσούτω παχείς καθιστά τους συντρόφους τούτους του Αγίου Αντωνίου, κατέστησε μετ' ου πολύ αυτόν τε και την θυγατέρα του ισχνοτέρους των επτά σταχύων, ους είδε ο Φαραά. Μάτην επειράθη ο καλόγηρος ν' ανανεώση το θαύμα του συμπατριώτου αυτού Αγ. Πατρικίου, όστις δι' επικλήσεώς τινος μετεμόρφωσε τους τρέχοντας εις τα όρη της Ιρλανδίας αγριοχοίρους εις λιπαρά χοιρομήρια, και μάτην παρεκάλει τους ιπταμένους υπεράνω της κεφαλής του αετούς, ίνα φέρωσιν αυτώ τροφήν ως εις τον άγιον Στέφανον. Η δε Ιωάννα ανύψωνεν ενίοτε υγρά βλέμματα προς τον πατέρα κράζουσα «Πεινώ! ». Εν αρχή μεν ο φιλόστοργος γονεύς ανατείνων τους κατίσχνους βραχίονας εις ουρανόν απεκρίνετο ως η Μήδεια «Τας φλέβας μου θέλω ανοίξει, ίνα διά του αίματός μου σε χορτάσω». Αλλά βαθμηδόν τοσούτον εξήρανε η πείνα τον λάρυγγα και την καρδίαν του, ώστε εις τους θρήνους της θυγατρός απεκρίνετο λακωνικώς «Πήδα».

Η κίνησις λυχνίας ωδήγησε τον Γαλιλαίον εις την κατασκευήν του ωρολογίου, ο δε πειναλέος μοναχός ωδηγήθη υπό λευκής άρκτου εις ανεύρεση νέου πόρου ζωής. Ειδών μίαν των πολυμάλλων τούτων θυγατέρων του πόλου ορχουμένην εν πανηγύρει και τον αυθέντην αυτής αργυρολογούντα τους θεατάς, εσκέφθη να μεταχειρισθή την πρόωρον σοφίαν της Ιωάννας, ως ο θηριοτρόφος την όρχησιν της άρκτου, ίνα πορίζηται δι' αυτής τον επιούσιον άρτον και ζύθον. Δικαίως άρα ισχυρίσθη ο σοφός Έρασμος ότι πας φρόνιμος δύναται και παρ' άρκτου πολλά χρήσιμα να μάθη. Ήρξατο λοιπόν να ετοιμάζη την θυγατέρα εις το νέον επάγγελμα, στοιβάζων εις την δεκαετή της κορασίδος κεφαλήν τας φλυαρίας, όσας οι τότε σοφοί ωνόμαζον Δογματικήν, Δαιμονολογίαν, Σχολαστικήν ή άλλως πως και ενέγραφον επί μεμβράνης, αφ' ης απέξεον ομηρικούς στίχους ή επιγράμματα του Ιουβενάλη. Ότε δε ενόμισεν αυτήν ικανώς προηλειμμένην εις τον καλόν τούτον αγώνα, ήρχισε να περιέρχεται τους πύργους και τα Μοναστήρια της παχυχλόου Βεσταλίας. Εισερχόμενος προσεκύνει εδαφιαίως τον άρχοντα, ηυλόγει την οικοδόσποιναν, έτεινε τας χείρας ή την ζώνην προς ασπασμόν τοις υπηρέταις, είτα δε ετοποθέτει την Ιωάνναν επί τραπέζης και, ήρχιζεν η παράστασις. «Θυγάτερ, ηρώτα αυτήν, τι είναι γλώσσα; — Η μάστιξ του αέρος. — Τι είναι αήρ; — Το στοιχείον της ζωής. — Τι είναι ζωή; — Ηδονή τοις ευτυχούσι, βάσανον τοις πτωχοίς, θανάτου προσδοκία. — Τι είναι θάνατος; — Αποδημία εις αγνώστους όχθας. — Τι είναι όχθη;— Το όριον της θαλάσσης. — Τι είναι θάλασσα;.— Η κατοικία των ιχθύων.— Τι είναι οι ιχθύες; — Της τραπέζης αρτύματα. — Τι είναι άρτυμα; — Κατόρθωμα μαγειρου.

Αφού εφ' ικανήν ώραν εξηκολούθει η κατ' ερωταπόκρισιν επίδειξις γνώσεων παντοδαπών, περί τε την θεολογίαν και την μαγειρικήν, προσεκάλει ο πατήρ τον πνευματικόν του φρουρίου ν' αποτεινή εις την παιδίσκην δυσκόλους ερωτήσεις περί οιουδήποτε κλάδου των ανθρωπίνων γνώσεων, η δε Ιωάννα ρίπτουσα το άγκιστρον εις τον ωκεανόν της μνήμης της ανείλκε πάντοτε την κατάλληλον απάντησιν, ην υπεστήριζε δι' εδαφίου της Γραφής ή του Αγίου Βονιφατίου. Μετά το τέλος της συζητήσεως επήδα ελαφρώς από της τραπέζης και λαμβάνουσα τας άκρας της ποδέας της μεταξύ των δακτύλων επαρουσίαζεν αυτήν εν είδει δίσκου εις έκαστον των παρεστώτων, επικαλουμένη διά γλυκερού μειδιάματος την μεγαλοδωρίαν των. Οι μεν

έρριπτον εντός αυτής χαλκούν νόμισμα, οι δε αργυρούν, άλλοι ωά και έτεροι μήλα· όσοι δε δεν είχαν τι να δώσωσιν απέθετον φίλημα επί του μετώπου της ξανθής ιεροδιδασκάλου.

Ούτω έζησαν πέντε ακόμη έτη, τρώγοντες καθ' ημέραν και πολλάκις δις της ημέρας και διανυκτερεύοντες οτέ μεν υπό τα δρύινα φαίνώματα αρχοντικού πύργου, οτέ δε υπό την αχύρινον στέγην δασοφύλακος ή κυνηγού. Οι χρόνοι και η ανάμνηση των παθημάτων είχαν μετρήσει οπωσούν τον ζήλον του αποστόλου, ώστε ουδέν επεχείρει πλέον άκοντα να κατηχήση, ουδένα άνευ της συγκαταθέσεως του εβάπτιζε πλην μόνων των νεκρών, όσους ανεύρισκε την επιούσαν μάχης παρά τας όχθας του Άλβιος και του Ρήνου· καθότι κατά την τότε επικρατούσαν γνώμην και εις νεκρούς απονεμόμενον το βάπτισμα ήνοιγεν αυτοίς τας ουρανούς πύλας.

Μετά τοσαύτας περιπλανήσεις απεδήμησε τέλος πάντων ο πολυπαθής γέρων εις τας αγνώστους εκείνας όχθας, αφ' ων δεν υπάρχει επιστροφή. Ο θάνατος κατέλαβεν αυτόν εις το κελλίον του καλού ερημίτου Αρκούλφου, όστις εμόναζε παρά την όχθην του Μαγάνου {7} πλέκων εγκώμια εις τους Αγίους και καλάθια εις τους αλιείς. Η Ιωάννα αφού έκλεισε τον οφθαλμόν του πατρός της, έθαψεν αυτόν βοηθουμένη υπό του ασκητού παρά το χείλος του ποταμού, υπό ιτέαν, εις ης το στέλεχος ενεχάραξεν επιγραφήν ενθυμίζουσαν τας αρετάς του μακαρίτου. Καταπεσούσα έπειτα η δύστηνος κόρη επί του χώματος εκείνου, του κρύπτιοντος τον μόνον αυτής επί της γης προστάτην, ανέμιξεν ως η σύζυγος του Οθέλου α λ μ υ ρ ά δ ά κ ρ υ α εις το κύμα, όπερ έβρεχε τούς πόδας της. Αφού δε προσέφερε την ευσεβή εκείνην σπονδήν επί του πατρώου τάφου απέμαξε τέλος τους στειρεύσαντας οφθαλμούς. Η λύπη, ην αισθανόμεθα διά την στέρησιν του φιλιτάτου όντος, ομοιάζει την εκρίζωσιν οδόντος· σφοδρός ο πόνος, αλλά στιγμιαίος. Μόνοι οι ζώντες προξενούσιν ημίν διαρκείς λύπας. Τις ποτέ έχυσε επί του τάφου ερωμένης το ήμισυ, το εκατοστόν, το χιλιοστόν των δακρύων, αφ' όσα διά την κακίαν της έχυσε καθ' ημέραν; Αφού λοιπόν απέκλαυσεν η Ιωάννα, έκυψεν επί του ύδατος, ίνα δροσίση τους καίοντας οφθαλμούς. Πρώτην τότε φοράν ενέβλεψε μετά προσοχής εις την εν τω ύδατι εικόνα αυτής, του μόνου εις τον κόσμον πλάσματος, όπερ τη απέμενε ν' αγαπά. Κύπτοντες και ημείς άνωθεν του ώμου της, ίδωμεν τι αντηνάκλα το ρευστόν εκείνο κάτοπτρον. Πρόσωπον δεκαεξαετής μήλου στρογγυλώτερον, κόμην ξανθήν ως της Μαγδαληνής και ακτένιστον ως της Μηδείας, χείλη ερυθρά ως πίλον καρδιναλίου, υποσχόμενα ηδονάς ανεξαντλήτους και στήθη εύσαρκα, ως πέρδικος, πάλλοντα έτι υπό της συγκινήσεως. Τοιαύτην έβλεπεν εαυτήν εν τω ύδατι η Ιωάννα, τοιαύτην είδον καγώ εν τω χειρογράφω της Κολωνίας την εικόνα της. Η οπτασία εκείνη επράυνεν οπωσούν της ηρωίδος μου τον πόνον, ήτις απλωθείσα επί της χλόης και στηρίζασα επί της χειρός την κεφαλήν ήρξατο να σκέπτηται πως ήθελε μεταχειρισθή το κάλλος και την σοφίαν της· αν ήθελεν ενδυθή ράσον ή αναζητήση άλλον αντί του πατρός της προστάτην. Αφού εφ' ικανήν ώραν ερέμβασεν έξυπνος νικηθείσα υπό του καύσωνος και βαυκαλωμένη υπό των τειτίγων απεκοιμήθη υπό την σκιάν των δένδρων, άτινα προεφύλαττον αυτήν από τας ακτίνας του ηλίου και τα βλέμματα των περιέρων.

Αγνώω αν είχεν αναγνώσει και τον Λουκιανόν η Ιωάννα, αλλά άμα έκλεισε τους οφθαλμούς, είδε κακείνη όνειρον ως του Σαμοσατέως. Δύο γυναίκες εφάνησαν αύτη εξερχόμεναι του ύδατος. Η μεν τούτων είχε γυμνά τα στήθη, άνθη επί της κεφαλής και μειδίαμα επί των χειλέων, η δε μαύρον ράσον, σταυρόν επί του στήθους και κατάνυξιν επί του προσώπου. Αμφότεραι ήσαν ωραίοι, αλλά της μεν το κάλλος ενεθύμιζεν ευθύμους εορτάς, ποτηριών συγκρούσεις και χορευτών ποδοκρουσίαν, της δε το υγρόν βλέμμα τας μυστηριώδεις των κοινοβίων απολαύσεις, αθόρυβα συμπόσια και σιγαλά φιλήματα. Εκείνης μεν ήθελε τις επιθυμήσει να εναγκαλισθή την οσφύν εις θορυβώδη αίθουσαν χορού, υπό τα βλέμματα πλήθους θεατών και την

λάμπιν μυρίων λαμπάδων, προ ταύτης δε να γονυπετήση εντός σιωπηλού κελλίου εις το αμφίβολον φως λυχνίας κρεμάμενης προ της εικόνας Αγίου.

Ότε επλησίασαν, προτρέξασα η πρώτη, «Ιωάννα», είπε, συμπλέκουσα θωπευτικώς τους δακτύλους εις τους ξανθούς της ηρωίδος μας πλοκάμους, ««σε είδον διστάζουσας αν ήθελες προτιμήσει του κόσμου τας απολαύσεις ή του μοναστηρίου την ησυχίαν και ευθύς έδραμον, ίνα οδηγήσω το άπειρον βήμα σου εις της αληθούς ευδαιμονίας την οδόν. Είμαι η αγία Τδα· ουδενός έμεινα άγευστος του κόσμου των αγαθών· απήλαυσα δύο συζύγους, τρεις εραστάς και επτά τέκνα, πολλές εκέννωσα φιάλας καλού παραρρηνίου οίνου, πολλές διήλθον φαιδράς αύπνους νύκτας· τους ώμους μου επέδειξα εις όλον τον κόσμον, την χείρα μου έτεινα εις όλα τα χείλη, την μέσην μου έσφιξαν όσοι ήξευρον χορόν και εν τούτοις συνδοξάζομαι και συμπροσκυνούμαι μετά των Αγίων. Απήλαυσα δε και τούτο φαγούσα καλούς ιχθύας την τεσσαρακοστήν, ρίψασα τα ψιχία της τραπέζης μου εις τα αδηφάγα στόματά των ιερών και τας παλαιάς μου εσθήτας δωρήσασα εις τα αγάλματα της Παναγίας. Τοιούτον και εις σε, αν ακούσης τας συμβουλάς μου, υπόσχομαι μέλλον. Είσαι πτωχή, άστεγος και ρακενδύτις· αλλά καγώ πριν γείνω σύζυγος του κόμητος Εκβέρτου, εφύσων τον χειμώνα εις τα δάκτυλά μου, καγώ μόνην περιουσίαν είχον τα κόκκινά μου χείλη δι' ων απέκτησα πλούτον· τιμάς και αγιότητα. Θάρσει, λοιπόν, ξανθή μου Ιωάννα. Είσαι ωραία ως άνθος λειμώνος, σοφή ως βίβλος του Ινκμάρου, πανούργος ως αλώπηξ του Μαύρου δάσους. Διά τούτων δύνασαι ν' αποκτήσης παν ό,τι ευφρόσυνον έχει ο βίος. Αλλά βάδισον την πεπατημένην οδόν και άφες εις τους μωρούς τας ακρωρείας. Ευρέ σύζυγον, ίνα σοι δώση το όνομά του και ισπανικά σανδάλια, έχε εραστάς ίνα ασπάζωνται τα σανδάλια ταύτα, έχε τέκνα ίνα παρηγορώσι το γήρας σου, έχε αν θέλης, και σταυρόν, ίνα υπ' αυτόν καταφεύγης οσάκις βαρυνθής τους ζώντας ή σε βαρυνθώσιν εκείνοι. Μόνη η οδός αύτη άγει εις την ευτυχίαν· αυτήν ηκολούθησα επί τριάκοντα έτη εν μέσω ανθέων, συμποσίων, ίππων και ασμάτων, περικυκλουμένη υπό συζύγου, όστις μ' ηγάπα, υπό εραστών ανυμνούντων το κάλλος μου και υπηκόων ευλογούντων το όνομά μου· ότε δε ήλθε το πεπρωμένον τέλος, εξέπνευσα επί κλίνης πορφυράς, μεταλαβούσα διά χειρός Αρχιεπισκόπου και υπό των τέκνων μου υποστηριζομένη. Νυν δε αφόβως περιμένω την ημέραν της κρίσεως υπό καλλιμάρμαρον πλάκα όπου αι αρεταί μου είναι με χρυσά γράμματα κεχαραγμέναι»».

Ούτω ωμίλησεν η αγία Τδα· τοιαύτας φρονίμους συμβουλάς ψιθυρίζουσι και σήμεραν εις το ουσ των θυγατέρων αι πολύπειροι μητέρες, εμπνέουσαι αυτώ σωτήριον προς τας αηδίας των μυθογράφων αποστροφήν. Αφού δε εξετύλιξεν εκείνη εις τα όμματα της κορασίδας το απαστράπτον κομβολόγιον των κοσμικών ηδονών, προσήλθεν η ρασοφόρος αυτής σύντροφος και διά φωνής ρεούσης η σ υ χ ή, ως η πηγή του Σιλβάμ, ήρξατο να λέγη.

««Εγώ δε, Ιωάννα, ειμί η αγία Λιόββα, τέκνον ως και συ της Βρετανίας, εξαδέλφη του προστάτου της χώρας ταύτης Αγίου Βονιφατίου και φίλη του υπό το χώμα τούτο αναπαυθέντος πατρός σου.

Τίνα είναι του κόσμου τ' αγαθά ήκουσας παρά ταύτης. Αναμίξασα γάμους, μητρότητας, έρωτας και ίππους κατεσκεύασε δι' αυτών επίχρυσον καταπότιον όπερ σοι επέρριψεν, ως οι αλιείς το δόλωμα εις τους ιχθύας. Αλλ' ούτε την τιμήν ούτε τα ελαττώματα του εμπορεύματος σοι είπεν η ευσυνείδητος αύτη μεσίτρια. Ερώτησον αυτήν πόσα διά τας ύβρεις του συζύγου έχυσε δάκρυα, πόσα διά την απιστίαν ερασιού, πόσα επί της κοιτίδος ασθενούντος τέκνου, πόσα προ του κατοπτρου, ότε αντί κρίνων και ρόδων χωρότης και ρυτίδες αντανακλώντο. Ούτε φανατικοί ούτε ανόητοι ήσαν αι πρώται εκείναι παρθένοι, αίτινες απολακτίσασαι τον κόσμον εζήτησαν ησυχίαν υπό την στέγην Μοναστηρίου· αλλ' εγνώριζον ότι οι γάμοι πλήθουσιν

ανίας, ήκουσαν τας κραυγὰς των γυναικῶν, ὅτε ἔτικτον ἢ εξυλοκοποῦντο ὑπὸ του συζύγου, εἶδον τας γαστέρας αὐτῶν ἐξοιδημένας και τα στήθη των γάλακτος ἀποστάζοντα, ἐμέτρησαν δε και τας ρυτίδας ὅσας αἱ ἀγρυπνίαι και οἱ πόνοι ἔσκαψαν ἐπὶ του μετώπου των. Το ἀηδὲς θέαμα ἀζώστου, ἐγκυμονούσης ἢ θηλαζούσης γυναικὸς ὤθησεν ἡμᾶς εἰς τα μοναστήρια, και οὐχὶ Ἀγγέλων ὀπτασίαι ἢ ὄρεξις ξηροῦ ἄρτου, ὡς διηγούνται οἱ κρονόληροὶ ἀγιογράφοι. Ἐκεῖ εὐρομεν ἀνεξαρτησίαν και ἀνάπαυσιν ὑπὸ σκιερὰ κελλία, ὅπου οὔτε τέκνων κραυγαί οὔτε αὐθέντου ἀπαιτήσεις οὔτε μέριμνα οἰαδήποτε διακόπτει τὴν ἡσυχίαν μας. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἔρημος ὁ κόσμος καταντήση, ἵνα μὴ αἱ γυναῖκες τρέξωσι ἀθρόαι εἰς τα κοινόβια διεσπείραμεν ἀλλοκότους περὶ του βίου ἡμῶν φήμας, ὅτι διανυκτερεύομεν γονυπετεῖς, ἐπὶ ψυχρῶν μαρμάρων, ποτίζομεν ράβδους μέχρις οὐ ἀνθίσωσι, κοιμώμεθα ἐπὶ στάκτης και μαστιγούμεν το σῶμα ἀνηλεῶς. Οὕτω και οἱ κιβδηλοποιοί, ἵνα ἀπομακρύνωσι τους περιέργους, διαδίδουσιν ὅτι φαντάσματα φρικαλέα και βρυκόλακες κακοποιοί συχνάζουσι τα σπήλαια, ὅπου χαλκεύεται ὁ νόθος χρυσός. Μὴ φοβηθῆς οὔτε το ἐπώνυμον του ἀγίου Παχωμίου π α ξ ι μ ᾶ δ ι ο ν, το ὁποῖον μόνον οἱ ἀνόητοι τρώγουσι, οὔτε τον νυκτερινὸν κῶδωνα, ὅστις τας εὐθήεις μόνον ἐξύπνα, οὔτε του ἐνδύματος ἡμῶν τὴν πενιχρότητα· ἰδέ τι ὑπὸ το τραχύ τούτο ὕφασμα ὑποκρύπτεται.»»

Ταῦτα, λέγουσα ἀπετίναξεν ἡ Ἁγία Λιόββα ἀπὸ των ὤμων το ράσον και ἐφάνη ἐνδεδυμένη ἀράχινον χιτῶνα τῆς Κέω, ἀ ἔ ρ α ε ξ υ φ α - σ μ ἔ ν ο ν, ὡς ὠνόμαζον τους τοιοῦτους οἱ ποιηταί, ὑπὸ τον ὁποῖον το σῶμα αὐτῆς ἔλαμπεν ὡς γενναῖος οἶνος ὑπὸ κρύσταλλον τῆς Βοημίας. Κύψασα εἶτα εἰς τους τῆς κοιμωμένης «Ἰωάννα» ἐξηκολούθησεν, ἀπαλύνουσα ἐτι μᾶλλον τὴν φωνήν «σοὶ ὑπεσχέθη και ἠδονὰς ἡ ἀντίζηλός μου αὕτη· ἀλλ' ἐρώτησον αὐτὴν ἀν, περικυκλουμένη ὑπὸ κακοβούλων βλεμμάτων, ἀμιγῆ ἠσθάνετο ἠδυσπάθειαν, ὅτε παρεδίδοτο εἰς τον ἐραστήν, τείνουσα τους οὐχὶ εἰς τους γλυκεῖς λόγους του, ἀλλ' εἰς πάντα περὶ αὐτὴν θόρυβον, και κάτωχρος αὐτόν ἀπωθούσα, ὁσάκις ἐτίριζε θύρα ἢ ἐκινεῖτο φύλλον. Εἶδες ποτέ γαλήν ἀναβάσαν ἐπὶ τραπέζης και πίνουσαν του αὐθέντου το γάλα; λοξὰ τα βλέμματα αὐτῆς, ἀνήσυχα τα ὠτα, ὀρθαί αἱ τρίχες ὑπὸ του φόβου και ἔτοιμοι οἱ πόδες εἰς φυγὴν. Οὕτω γεύονται και αἱ κοσμικαὶ αὐταὶ δέσποιναὶ του ἀπηγορευμένου καρπού. Ἡμεῖς δε οὔτε ὑπὸ φροντίδων οὔτε ὑπὸ κατασκόπων περικυκλούμεναι ἀλλ' ὑπὸ τοίχων ὑψηλῶν και δασῶν πολυδένδρων, τὴν μὲν ἡμέραν δαπανώμεν διαλεγόμεναι ὡς οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι περὶ ἠδονῆς, ὁπότεν δε σημάνη ἡ ὥρα αὐτῆς, ἀποσυρόμεθα εἰς τα ἡσυχὰ ἡμῶν κελλία, ὅπου ἐν σιωπῇ και κατανύξει προετοιμαζόμεθα εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ὡς οἱ ἵπποται εἰς τὴν μονομαχίαν. Βυθίζουσαι εἰς χλιαρὰ ἀρώματα τον τριχόσακκον τούτον{8}, ὃν οἱ ἀνόητοι νομίζουσιν ὄργανον κακοπαθείας, τρίβομεν δι' αὐτοῦ το σῶμα μέχρις οὐ καταστή ὑπέρυθρον ὡς ῥόδον ευαίσθητον εἰς πάσαν πρόσψασιν, ὡς ἵππος εἰς τον πτερνιστήρα, λύομεν τὴν κόμην, καλύπτομεν τας ἀγίας εἰκόνας και κατακλινόμεναι τον μὲν χειμῶνα παρὰ τὴν λάμπην εὐθύμου πυράς, το δε θέρος πλησίον ἀνοικτοῦ παραθύρου, ἀκροώμεναι το ἄσμα τῆς ἀηδόνης ἢ ψιθυρίζουσαι το Ἄ σ μ α α σ μ ᾶ τ ω ν, παραδιδόμεθα εἰς μειλίχια ὄνειρα, μέχρις οὐ ἠχήσωσιν εἰς τον διάδρομον τα σανδάλια του ἐρχομένου, ἵνα τα ονειράτα ταῦτα ἐνσαρκώσῃ. Οἱ ἀνατολίται ἐφεύρον τα διπλά μοναστήρια, ὅπου οἱ θεράποντες του Ὑψίστου και αἱ νύμφαι του Χριστοῦ οἰκοῦσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ὑφ' ἐνός χωριζόμενοι τοίχου, ἀλλ' ἡμεῖς ἐτελειοποιήσαμεν των Ἑλλήνων τὴν ἐφεύρεσιν, ἀνοίξασαι εἰς τους τοίχους τούτους ὁπὰς, δι' ὧν ἀθορύβως και ἀκινδύνως δεχόμεθα τους ἐν ἀγίῳ Βενεδίκτῳ ἀδελφούς. Πρῶται ἡμεῖς ἐκαλλιεργήσαμεν εἰς τους κήπους των κοινοβίων το ἠδύπνουν πῆγανον, το ὁποῖον ἀπαλλάττει ἀπὸ των κόπων τῆς μητρότητος, τὴν βαρύσομον ρεῖκην, ἣτις καθιστὰ ἀκόρεστα τα χεῖλη, και τὴν οξείαν κνίδα, ἐξ ἧς οἱ ἡμέτεροι ἐρασταὶ ἀρῦονται νέας ἀείποτε δυνάμεις, ὡς, ὁ Ἄνταῖος ἐκ τῆς γῆς.

Ἀλλὰ μὴ νομίσης, Ἰωάννα, ὅτι πάντοτε ἐντὸς τεσσάρων τοίχων

περιορίζομεν τον βίον και εις τοιαύτας απολαύσεις την ευδαιμονίαν. Ενίοτε η πλήξις επέρχεται εν μέσω της τρυφής• ο δρόμος του ηλίου φαίνεται ημίν βραδύς διά των κιγκλίδων του κελλίου, οι δε θωρακοφόροι ιππότες προτιμώτεροι των καλογήρων. Προφασιζόμεναι τότε ευσεβή αποδημίαν εις τάφον αγίου, περιερχόμεθα τον κόσμον, εμβαίνουσαι εις τα ανάκτορα και τας καλύβας, τα θέατρα και τα λουτρά και πανταχού ευρίσκουσαι φιλόφρονα υποδοχήν, αγκάλας ανοικτάς και μέτωπα προσκλινη. Ότε μετέβην εις την αυλήν του αυτοκράτορος Καρόλου εωρτάζοντο κατ' αυτήν εκείνην την εσπέραν οι γάμοι αυτού μετά της Ιλδεγάρδης. Κόμητες, δέσποιναι, ιππότες και ιεράρχαι συνωθούντο εν τη αιθούση του εν Ακυισγράνω ανακτόρου. Οι ραψωδοί έψαλλον τους άθλους του τροπαιούχου νυμφίου, οι μίμοι και αι ορχηστρίδες εκίνουν εις γέλωτα δι' αλλοκότων μορφασμών, οι κύβοι κατεκυλίοντο και ο οίνος εκυκλοφόρει εντός αργυροχείλων ποτηρίων. Αλλ' άμα το μαύρον μου ράσον εφάνη παρά την φλιάν της θύρας, άμα το όνομά μου, «Λιόββα η ηγουμένη! Λιόββα η αγία!» ήχησεν εν τη αιθούση, πάντες αφήκαν κύβους, ποτήρια και γυναίκας, ίνα ενατενίσωσιν εις εμέ. Οι μεν ησπάζοντο τα άκρα της ζώνης, οι δε των ποδών μου τα ίχνη, μόνος δε ο αυτοκράτωρ τας χείρας. Η τριχίνη μου εσθής επεσκίασε και της μετάξης και των αδαμάντων και των εψιμμυθιωμένων παρειών και των γυμνών ώμων την λάμπιν• μεταξύ δε του γονυπετούς εκείνου πλήθους διέκρινα τον δεκαοκταετή Ροβέρτον, όστις ανύψωσεν προς εμέ κάθυγρα βλέμματα και ηνωμένας χείρας, απλήστως αναζητών το πρόσωπόν μου υπό την καλύπτραν. Αφού ετελείωσεν η εορτή, ωδηγήθην υπ' αυτού του Αυτοκράτορος εις τον λαμπρότερον των ανακτόρων κοιτώνα, κοινωνούντα μετά του κήπου δια υελοφράκτου θύρας. Εξυπνήσασα περί μέσην νύκτα ήνοιξα την θύραν εκείνην, ίνα μετριάσω την οσμήν της αλόης και της σύρνας, δι' ων αι αδελφαί του Καρόλου είχαν αρωματίσει τον θάλαμον προς τιμήν μου, και αντικρύ μου είδον καθήμενον υπό μηλέαν τον Ροβέρτον, στηρίζοντα επί των γονάτων τους βραχιόνας και επ' αυτών την έφηβον κεφαλήν του, τους δε οφθαλμούς απλήστως εις το παράθυρόν μου προσηλούντα. Ότε με είδεν, ηγέρθη, έντρομος, ίνα φύγη, αλλά δι' ελαφρού νεύματος προσεκάλεσα εαυτόν να εισέλθη. Ανασκιρτήσας τότε δι' ενός πηδήματος ευρέθη προ εμού γονυπετής, αλλ' ούτε να με εγγίση ούτε λέξιν να προφέρη, ούτε τους οφθαλμούς να σηκώση ετόλμα ο δυστυχής νεανίας. Ότε δε παραμερίσασα την μακράν κόμην του επέψασα διά των χειλέων το μέτωπόν του, φοβούμενος μη ηπατάτο υπό φάσματος νυκτερινού εψηλάφει την εσθήτα, τας χείρας και την λυτήν κόμην μου ίνα πεισθή ότι ήμην εγώ, ότι την αγίαν Λιόββαν είχεν ημίγυμνον και μειδιώσαν ενώπιον αυτού. Τις των του κόσμου δεσποινών ηξιώθη ποτέ τοιαύτης λατρείας και τίνος τα χείλη εις την τοιαύτην ευγνωμόνα έκστασιν εβύθισαν τον εραστήν;

Δύο ολοκλήρους μήνας έμεινα εις του Καρόλου την αυλήν ότε δε κορεσθείσα συμποσίων, χειρασπασμών και θορύβου απεχαιρέτησα τα φιλόξενα εκείνα ανάκτορα, αυτός ο Αυτοκράτωρ εκράτησε της όνου μου τον χαλινόν, η αυτοκράτειρα και αι ηγεμονίδες με καθικέτευσον μετά δακρύων να μείνω, ο δε Ροβέρτος απέσπα τας τρίχας υπό της απελπισίας. Τοιούτον και εις σε υπόσχομαι βίον, Ιωάννα• αμιγείς πόνου ηδονάς αντί των αμφιβόλων του κόσμου απολαύσεων, ανεξαρτησίαν αντί δουλείας, ράβδον ηγουμένης αντί ηλακάτης και τον Ιησούν αντί θνητού συζύγου. Ήκουσας την Ίδαν συνηγορούσαν υπέρ του γάμου, ήκουσας και εμέ υπέρ του μοναστηρίου, μεταξύ αυτής και εμού έκλεξον ήδη Ιωάννα.»»

Η εκλογή δεν ήτο δύσκολος, αλλά και διά κλειστών οφθαλμών ηδύνατο να γείνη. Διό ουδόλως διστάσασα η κοψωμένη ηρωίς έτεινεν αμφοτέρας τας χείρας εις την εύγλωττον ρασοφόρον, ενώ η σύντροφος αυτής κατασχυμμένη και ουδέν έχουσα αντιπειν διελύετο εις καπνόν, ως οι γυναικόμορφοι εκείνοι δαίμονες οίτινες διέκοπτον τας ευσεβείς μελέτας του αγίου Παχωμίου, παρενθέτοντες λευκά στήθη ή κόκκινα χείλη μεταξύ των οφθαλμών του και του ευχολογίου. Η δε αγία Λιόββα, ασπασθείσα την νέαν προσήλυτον επί της παρειάς, προσέθηκε

περιχαρής. ««Τίνα πεισθῶ ὅτι ἡ πρὸς τὸν μοναστικὸν βίον προαίρεσίς σου εἶναι εἰλικρινής, δὲν σοι εἶπον ὁποῖον σοι ἐπεφύλαττον τρισένδοξον μέλλον, ὁποῖαν ἀτίμητον ἀμοιβήν, ἡ Σεμίραμις ἐγένετο βασίλισσα τῶν Ἀσσυρίων, ἡ Μοργάνη τῶν Βρεττανῶν καὶ ἡ Βαθίλδη τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ σὺ ἴδε τί θέλεις γίνεαι, Ἰωάννα! »»

Παράδοξος τότε ὀπτασία, ὄνειρον ἐν ονειρώ, ἐθάμβωσε τὴν ἡμετέραν ἡρώϊδα. Ἐφάνη ὅτι ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου τόσῳ υψηλοῦ, ὥστε ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, ὑπὸ τριπλοῦ κοσμουμένη διαδήματος, ἤγγιζε τὰ νέφη, λευκὴ περιστερά ἵπτατο περὶ αὐτὴν δροσίζουσα διὰ τῶν πτερύγων, πολὺς δὲ λαὸς συνῳθεῖτο περὶ τοὺς πόδας τοῦ θρόνου γονυπετῶν ἂν τινὲς τούτων ἐπαλλοῦν ἀργυρὰ θυμιατήρια, ὧν οἱ αἰμοὶ συνεπυκνούντο περὶ αὐτὴν εἰς εὐσομα νέφη, καὶ ἄλλοι ἀναβαίνοντες ἐφ' ὑψηλῶν κλιμάκων ἠσπάζοντο εὐσεβῶς τοὺς πόδας τῆς.

Ἐτυχε ποτέ, καλὴ μου ἀναγνώστα, νὰ ονειρευθῆς ὅτι σε ἀπαγχονίζουσιν ἢ ὅτι ἀπὸ μέρους υψηλοῦ πίπτεις εἰς βάραθρον ἀκαταμέτρητον; Καθ' ἣν στιγμὴν σφίγγει τὸν τράχηλον τὸ σχοινίον ἢ μέλλει τὸ σῶμα σου νὰ συντριβῆ, ἐξυπνὰς καὶ εὐρίσκεσαι ἐντὸς θερμῆς κλίνης, ἔχων τὸν νυκτικὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τὸν κύνα σου παρὰ τοὺς πόδας. Οὐδὲν γλυκύτερον τῆς ἐγέρσεως ἐκείνης· ψηλαφεῖς τὰ μέλη σου καὶ ἀγάλλεσαι εὐρίσκων αὐτὰ σώα, ἀνοίγεις ἐπειτα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ παράθυρον, ἵνα μὴ σ' ἐπισκεφθῆ πάλιν ὁ κακὸς ὄνειρος. Ἀλλ' ἂν ἔτυχε νὰ ἰδῆς ὄνειρον καλόν, ὅτι ἀνεύρες τὴν φιλοσοφικὴν λίθον ἢ γυναικῆ φρόνιμον, καὶ ἐξυπνήσῃς καθ' ἣν στιγμὴν ἠπλώνες τὴν χεῖρα εἰς τὰ χιμαιρικὰ ταῦτα κειμήλια, τότε ὅλα σοὶ φαίνονται δυσάρεστα καὶ ἀηδῆ. Ἀπῳθῶν τὴν οὐληρὰν πραγματικότητα βυθίζεις τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὸ ἐφάπλωμα, ζητῶν παντὶ τρόπῳ νὰ συλλάβῃς καὶ πάλιν τὰ φεύγοντα ἐκεῖνα φαντάσματα. Τοιοῦτον τι ἠσθάνθη καὶ ἡ Ἰωάννα ὅτε, ἐξυπνήσασα με τὴν γοητευτικὴν ἐκείνην ὀπτασίαν εὐρέθη ἄπορος, ἀπροστάτευτος καὶ μόνη πλησίον τοῦ νεοσκάπτου τάφου τοῦ πατρὸς τῆς. Ὁ φιλόξενος Ἀρκούλφος προσήλθε μετ' ὀλίγον, ἵνα προσφέρῃ τὴν ὀρφανὴν παραμυθίαν καὶ τροφήν ἀλλ' αὐτὴ καὶ τὰς παρηγορίας καὶ τὰ ἀνάλατα χόρτα ἀπῳθήσασα τοῦ καλοῦ ἀσκητοῦ. — «Ποῖον εἶναι, ἡρώτησε, τὸ πλησιέστερον μοναστήριον;» — «Τὸ τῆς Ἀγ. Βλιθροῦδης ἐν Μοσχάβη», ἀπεκρίθη ἐκπληκτος ὁ γέρων, τείνων τὸν τρέμοντα δάχτυλον πρὸς ἀνατολάς.— «Εὐχαριστῶ», ἀπήντησεν ἡ Ἰωάννα, καὶ σφίγγασα τῆς ἐσθῆτος τὸν ζωστήρα ἠκολούθησε τὴν υποδειχθεῖσαν διεύθυνσιν, σπεύδουσα εἰς κατὰκτησιν τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα ὑπεσχέθη αὐτῇ ἡ ἀγία Λιόββα. Ὁ δὲ εὐσεβὴς ἐρημίτης, βλέπων αὐτὴν μεγάλῳ βήμασιν ἀπομακρυνομένην, κατέγραψεν εἰς τὸ ἡμερολόγιον ὅτι διὰ τῶν παρακλήσεων αὐτοῦ τὰ ἐπισκιάζοντα τὸ ἐρημητήριον τοῦ δένδρου ἀπέκτησαν τὴν ἰδιότητά του νὰ ἐμπνέωσιν ἀκράτητον πρὸς τὸν μοναστικὸν βίον ὁρμὴν εἰς πάντα ἀπὸ τὴν σκιάν αὐτῶν ἀναπαυόμενον.

Ἡ Ἰωάννα, ἥτις ἐν τῇ ἀνυπομονησίᾳ αὐτῆς οὐδὲ περὶ τῆς ὁδοῦ ἐφρόντισεν ἀκριβῶς νὰ ἐρωτήσῃ, ἐν ὅσῳ μὲν ὁ δρόμος ἠνοίγετο εὐθύς ἐνώπιον τῆς ἔτρεχεν ὡς διωκόμενῃ ἔλαφος· ἀλλὰ περιπλεχθεῖσα μετ' οὐ πολὺ εἰς στενάς ἀτραπούς καὶ ἀδιέξοδα μονοπάτια κατέπεσε τέλος ὡς ἡ Δήμητρα παρὰ τὸ χεῖλος φρέατος, ἵνα πῖναι καὶ σκεφθῆ ὑπὲρ τοῦ πρακτέου. Ἐν τούτοις ἡ νυξ ἐξηπλοῦτο ἀσέληνος καὶ ζοφερά ἐπὶ τοῦ δάσους, εἰς δὲ τὸ σκότος ἐκεῖνο ἐσπινθήριζον ἀπαισίως μετὰξὺ τῶν φύλλων τὰ ὄμματα τῶν γλαυκῶν καὶ τῶν λύκων. Ἡ δύστηνος νεάνις μόνη ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ ἐρημίᾳ, ὅτε μὲν συνεστέλλετο ἀκινήτουσα παρὰ τὴν ρίζαν γηραιᾶς δρυὸς, ὅτε δὲ νέας δυνάμεις ἀντλοῦσα ἐκ φόβου ἔτρεχεν ὡς φάσμα νυκτερινόν μετὰξὺ τῶν δένδρων. Οὕτω πλανωμένη διέκρινε τέλος εἰς τὸ πυκνότερον μέρος τοῦ δάσους ἀμυδρόν τι φῶς, πρὸς ὃ κατηύθυνε τὸν κλονούμενον πόδα τῆς, ἐλπίζουσα νὰ εὕρῃ ἐκεῖ φιλόξενον ἀσκητήριον ἐρημίτου. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου εὕρε μόνον ξύλινον ἀγαλμάτιον τῆς Θεοτόκου, ἐναποτεθειμένον εἰς κοίλωμα δένδρου, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἕκαίε μία τῶν θαυμασιῶν ἐκείνων λυχνιῶν, ὧν τὸ ἔλαιον οὐδέποτε ἐξηντλεῖτο κατὰ τοὺς τότε ἀγιογράφους ἢ κατ' ἄλλους ἀνενεούτο καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῶν ἀγγέλων. Πρὸ του, ἀγάλματος τούτου

καταπεσούσα η Ιωάννα ηυχήθη εις την Παρθένον, ζητούσα προστασίαν και οδηγόν, ίνα εξέλθη του λαβυρίνθου. Αι ευχαί εισηκούσθησαν· τριπλοί όνων ογκηθμοί απεκρίθησαν εις της νεανίδος τας δεήσεις και μετ' ου πολύ εφάνησαν και τα ζώα, κύπτοντα από το βάρος τριών πολυσάρκων καλογήρων· είπετο δε και τέταρτος όνος σύρων μονότροχον άμαξαν, εφ' ης εφάινοντο δύο επιμήκη κιβώτια, ευσεβώς δι' αργυροκεντήτου υφάσματος κεκαλυμμένα. Οι τρεις ονοβάται ήσαν πατρώοι της Ιωάννας φίλοι, οι πανοσιώτατοι Ραλήγος, Ληγούνος και Ρεγιβάλδος, μετακομίζοντες εις Μουλιγχείμην{9} τα σώματα των αγίων Μαρτύρων Πέτρου και Μαρκελλίνου, μεταξύ των οποίων έλαβε την άδειαν να καθήση η ημετέρα ηρωίς επί της αγιοφόρου αμάξης. Οι καλοί ούτοι πατέρες, αφού έμαθον τα περί της Ιωάννας, διηγήθησαν έπειτα αυτή ότι κατά διαταγήν του ηγουμένου αυτών Εγινάρδου μετέβησαν εις Ρώμην, ίνα αγοράσωσιν άγια λείψανα, αλλά μη δυνηθέντες να συμφωνήσωσι περί της τιμής εισήλθον την νύκτα, οδηγούμενοι υπό αγγέλου κρατούντος φανάριον, εις την υπόγειον εκκλησίαν του αγίου Τιβουρκίου και ανοίξαντες τους τάφους των εκεί αναπαυομένων αγίων Πέτρου και Μαρκελλίνου έκλεψαν τα οστά αυτών, άτινα διά μυρίων κινδύνων και κόπων κατάρθωσαν να μετακομίσουν εις Γερμανίαν. Οι εκταφέντες ούτοι Άγιοι εφάινοντο εν αρχή δυσανασχετούντες ότι εταράχθη η ησυχία των· γοεροί στεναγμοί εξήρχοντο εκ των φερέτρων και άφθονον αίμα απέσταζεν εξ αυτών καθ εκάστην, βαθμηδόν όμως υπετάγησαν εις την νέαν τύχην των, και αναλαβόντες τας παλαιάς αυτών έξεις εθαυματούργουν, θεραπεύοντες χωλούς, τυφλούς και παραλυτικούς, διώκοντες τους πονηρούς δαίμονας και μεταβάλλοντες τον ζύθον εις οίνον, τους κόρακας εις περιστεράς και τους ειδωλολάτρας εις χριστιανούς. Τοιαύτα και άλλα πολλά διηγούντο οι πανοσιώτατοι τη Ιωάννα επαινούντες τα θαύματα των αγίων των ως οι κίναιδοι τα της Συρίας θεάς· αλλ' αύτη εναύλους έτι έχουσα εις τα ώτα τας χρυσάς υποσχέσεις της αγίας Λιόββας ολίγον προσείχεν εις των συνοιδοιπόρων τα συναξάρια, δις δε και τρις χασμηθείσα απεκοιμήθη τέλος μεταξύ των αγίων Πέτρου και Μαρκελλίνου. Το ίδιον φοβούμενοι μη έπαθες και συ, αναγνώστρια, παραπέμπομεν εις το επόμενον κεφάλαιον την εξακολούθησιν της φιλαλήθους ημών ιστορίας.

ΜΕΡΟΣ Β' .

«Regrettez vous le temps où nos vieilles romances
Ouvraient leurs ailes d'or vers un monde enchanté,
Où tous nos monuments et toutes nos croyances
Portaient le manteau blanc de leur virginité?»
(Musset, R o l l a).

Έτυχέ ποτέ, αναγνώστα μου, αφού διήλθες την ημέραν αναγινώσκων μυθιστόρημά τι του μεσαιώνος, τα Κ α τ ο ρ θ ώ μ α τ α τ ο υ β α σ ι λ έ ω ς Α ρ θ ο ύ ρ ο υ ή τ ο υ ς Έ ρ ω τ α ς τ ο υ Λ α γ κ ε λ ό τ ο υ και της Γ ι ν έ β ρ α ς, ν' αφήσης το βιβλίον να καταπέση και συγκρίνων την τότε εποχήν προς την παρούσαν να ποθήσης τους χρυσούς εκείνους χρόνους, ότε η ευσέβεια, ο πατριωτισμός και ο αγνός έρωρς επεκράτουν επί της οικουμένης; Ότε καρδίαι πισταί έπαλλον υπό θώρακας σιδηρούς και χείλη ευσεβή ησπάζοντο τους πόδας του Εσταυρωμένου; ότε αι βασίλισσαι, ύφαινον τους χιτώνας των συζύγων, αι δε παρθένοι έμενον έτη ολόκληρα εις τα δώματα των φρουρίων περιμένουσαι την επιστροφήν του μνηστήρος; ότε ο κλεινός Ρολάνδος απεσύρετο εις σπήλαιον αντικρύ του περικλείοντος την ερωμένην του Μοναστηρίου και εδαπάνα τριάκοντα έτη θεωρών το φως του παραθύρου της; Πολλάκις εκ τοιούτων αναμνήσεων εκυκλοφόρησε θερμότερον το αίμα και υγράνθησαν οι

οφθαλμοί μου. Αλλ' ότε αφήσας τους ραψώδους εζήτησα την αλήθειαν υπό την κόνιν των αιώνων, εις τα Χρονικά των συγχρόνων τους νόμους των βασιλέων, τα Π ρ α κ τ ι κ ά των συνόδων και τα διατάγματα των Παπών, ότε αντί του Ερσάρτου ανείλιξα τον Βαρόνιον και Μουρατόρην και είδον γυμνόν ενώπιον μου τον μεσαιώνα, εθρήνησα τότε ουχί ότι παρήλθον, αλλ' ότι ουδέποτε ανέτειλαν επί της οικουμένης της πίστεως και του ηρωισμού αι χρυσαί εκείναι ημέραι.

Αφήκαμεν την Ιωάνναν συνοδοιπορούσαν μετά δύο Αγίων, τριών μοναχών και τεσσάρων όνων. Ο δρόμος ήτο σκοτεινός και ανώμαλος ως το ύφος της Νέας Σχολής, ώστε άνθρωποι και ζώα απέκαμον μετά δίωρον πορείαν διά των δυσβάτων εκείνων ατραπών, ότε δε διέκριναν μακρόθεν επί της κορυφής λόφου το ερυθρόν φανάριον ξενοδοχείου, ετράπησαν προς το σωτήριο εκείνο φως, ως οι μάγοι προς τον υποδεικνύοντα την φάτην του Σωτήρος αστέρα.

Από των χρόνων του Τακίτου μέχρι των καθ' ημάς η πολυφαγία και η πολυποσία είναι το θανάσιμον αμάρτημα των Γερμανών· αλλ' οι μεν φιλόξενοι κάτοικοι της πάλαι Γερμανίας εμέθυον εν ταις καλύβας των, προσφαίροντες δείπνον και στέγην εις τον κεκμηκότα οδοιπόρον, οι δε καλόγηροι του μεσαιώνος, αφού ο Αγ. Βενέδικτος αντικατέστησε τον οίνον διά του ζύθου επί της τραπέζης των κοινοβίων, έζων εν τοις καπηλείοις ως οι αρχαίοι Έλληνες εις την αγοράν. Μάτην αι Σύνοδοι και ο Πάπας Λέων ανεθεμάτιζον τους πωλούντας και πίνοντας τον οίνον και μάτην οι φιλόξενοι ερημίται εθεμελίουν ασκητήρια εις τας λεωφόρους και τα δάση, προσφέροντες τω οδοιπόρω άμισθον φιλοξενίαν, πράσινα χόρτα, ίνα φάγη και χόρτα ξηρά ίνα κοιμηθή. Οι περιηγούμενοι ιερείς εισήρχοντο μεν ενίστε εις τα κελλία των ασκητών, όταν ο καιρός ήτο κακός, αλλ' άμα έπαυσεν η βροχή, έτρεχον εις το πλησιέστερον καπηλείον. Σήμερον τα ξενοδοχεία είναι συστημένα χάριν των περιηγητών, κατά δε τον μεσαιώνα πολλοί μοναχοί εγίνοντο περιηγηταί χάριν των ξενοδοχείων.

Οι τρεις π α ν ο σ ι ώ τ α τ ο ι, αφού ετοποθέτησαν τους όνους εις τον σταύλον, τα λείψανα των αγίων επί της κλίνης του ξενοδόχου και εαυτούς προ της εστίας, διότι νύκτες θεριναί δεν υπάρχουν εις τον τόπον εκείνον, ήνοιξαν τους ρώθωνας, ίνα οσφρανθώσι την κνίσσαν του μαγειρείου. Παχεία χην εστρέφετο υπεράνω σπινθηριζούσης ανθρακιάς και ετέρα έβραζεν εντός καλού οίνου της Ιγκελχειίμης. Η θέα του οβελού και το άσμα της χύτρας ηύφραναν την καρδίαν των καλών πατέρων, οίτινες καθήσαντες μετ' ου πολύ περί μαρμαρίνην τράπεζαν ηκόνιζον ήδη τας μαχαίρας και τους οδόντας ίνα σπαράξωσι την λειάν, ότε αίφνης οχληρά ανάμνησις ήπλωσε μέλαν νέφος επί της φαιδράς όψεως των δαιτυμόνων. «Παρασκευή!» είπεν ο Ραλήγος, απωθών το πινάκιον «Παρασκευή!» απεκρίθη ο Ληγούνος καταθέτων την περόνην· «Παρασκευή!» ανέκραξεν ο Ρεγιβάλδος, κλείων το πλατύ του στόμα, και πάντες εθεώρουν τας χήνας ως ο Αδάμ τον απολωλότα παράδεισον, τρώγοντες αντ' αυτών τους όνυχας εκ της απελπισίας. Οι τότε άνθρωποι ήσαν μεν διεφθαρμένοι, μέθυσοι, ασελγείς και απατεώνες, αλλά δεν είχαν ακόμη καταντήσει ως οι σημερινοί να τρώγωσι κρέας κατά τας νηστησίμους ημέρας, εις τον τότε παράδεισον υπήρχον, ως εις τον Όλυμπον των αρχαίων, Άγιοι προστάται της μέθης, επί δε της γης επισκοποι επιτρέποντες αυτήν κατά το παράδειγμα του Εκκλησιαστού και του ιερού Αυγουστίνου· αλλ' όστις δεν ετήρει τας νηστείας ή εκεραυνούτο από του θείου πυρός, ή ευθύς απηγχονίζετο υπό των δορυφόρων του Αυτοκράτορος εις δένδρον υψηλόν.

Η Ιωάννα γνωρίζουσα εκ πείρας τι έστι πείνα ελυπείτο τους πεινώντας συντρόφους, δεινή δε ούσα περί την κ α ζ ο υ ἱ σ τ ι κ ή ν επισιτήμην άγνωστον εις τους ανατολίτας, αντικείμενον δ' έχουσαν ν' αποδεικνύη το μέλαν λευκόν, την σελήνην τετράγωνον και την κακίαν αρετήν, επειράθη ν' ανεύρη δι' αυτής τίνι τρόπω ηδύναντο να δειπνήσωσιν αναμαρτήτως. Αφού δε επί ικανήν ώραν έξυσε την

κεφαλήν, «Βαπτίσατε», είπε, «την χήνα ταύτην εις ιχθύν και φάγετε αυτήν αφόβως. Ούτω έπραξεν ο καλός πατήρ μου ότε συλληφθείς υπό των ειδωλολατρών ηναγκάσθη επί απειλή θανάτου να φάγη ολόκληρον αρνίον την παραμονήν του Πάσχα. Άλλως δε τα τε οψάρια και τα πτηνά επλάσθησαν κατά την αυτήν ημέραν ώστε η σαρξ αυτών συγγενεύει».

Το επιχείρημα αν ουχί καλόν, ήτο τουλάχιστον καλώς εξευρημένον· έπειτα δε η πείνα, ήτις καθιστά νόστιμον και τον ξηρόν άρτον, έχει, φαίνεται, την ιδιότητα να ενισχύη και τα αμφίβολα των επιχειρημάτων, παρά τοις ενόρκοις τουλάχιστον, οίτινες αθούσι πολλάκις τους ληστές, διότι ότε έπραξαν το έγκλημα ήσαν νήστεις προ πολλού. Διά τον αυτόν λόγον έπρεπεν ίσως ν' αθώνονται και οι ένοχοι βιασμού, οσάκις αποδείξουν ότι, κατά τον θεόκριτον, « Ε ί - χ ο ν α ν ά γ κ α ν ».

Ο πάτερ Ραλήγος ευχαριστήσας την Ιωάνναν δι' ηχηρού φιλήματος επί της παρειάς, έλαβεν ανά χείρας ποτήριον ύδατος και τρις ραντίσας τας χήνας, είπε μετά κατανύξεως «In nomine Patris, Filii et Spiritu Sancti, haec erit hodie no bis piscis». «Αμήν», απεκρίθησαν οι σύντροφοι αυτού, και μετ' ου πολύ τα οστά μόνον απέμειναν των νεοβαπτίστων ιχθύων. Αφού δε εκόρεσαν την πείναν εσκέφθησαν οι καλοί πατέρες να σβέσωσι και την δίψαν, καθότι οι τότε μοναχοί, πρώτον έτρωγον μέχρι χορτασμού και έπειτα εζήτουν αλμυρά αρτύματα και οίνον, ίνα δροσίζωσι και ξηραίνωσι τον λάρυγγα εναλλάξ, αμιλλώμενοι τις πρό τινος περισσότερον να πίη. Η μέθη ήτο τότε η ευθυνοτέρα των απολαύσεων· επτά μόλις δηνάρια ετιμάτο το μέτρον του οίνου, όστις ου μόνον εις τα καπηλεία αλλά και εις τας εκκλησίας και τας οδούς και εις αυτούς τους γυναικώνας έρρεε ποταμηδόν, ουδόλως αναχαιτιζόμενος υπό των διαταγμάτων των Παπών και των Συνόδων, άτινα συμπαρέσυρεν εις τον ορμητικόν αυτού ρουν, ως οι χείμαρροι τα δένδρα. Οι ημέτεροι Πανοσιώτατοι πριν αρχίσωσι την πόσιν, έλαβον έκαστος, ως συνειθίζετο τότε, το όνομα αγγέλου τίνος, ο μεν Γαβριήλ, ο δε Μιχαήλ και ο τρίτος Ραγουήλ, είτα ήρξαντο κενούντες τα κεράτια ποτήρια εις υγείαν ουχί αλλήλων ή της πατρίδος ή των απόντων φίλων κατά την συνήθειαν των κοσμικών, αλλά της Παναγίας, του Αγ. Πέτρου και πάντων των κατοίκων του Παραδείσου. Τοιαύτα επέταπτεν η ευσέβεια των χρόνων εκείνων, ήτις και αυτήν την μέθην καθίστα θεάρεστον έργον. Εντούτοις η νυξ επροχώρει, ο σ τ ρ α - β ο υ λ ά ρ ι ο ς {10} είχεν αποκοιμηθή, το έλαιον της λυχνίας και ο οίνος της λαγήνου εξηντιλούντο και μόνη η έξαψις των ρασοφόρων προέβαινε αυξάνουσα ανά παν ποτήριον. Οι οφθαλμοί αυτών εσπινθηροβόλουν ως οι του Χάρωνος, εκ δε του στόματος εξήρχοντο άναρθροι μόνον ήχοι, βλασφημίας και επικλήσεις εις την Παρθένον, τροπάρια και άσματα βακχικά. Η Ιωάννα, γνωρίζουσα ότι α κ ό λ α - σ τ ο ς ο ί ν ο ς και υ β ρ ι σ τ ι κ ό ν μ έ θ η, ως έγγραφεν ο Σολομών καταφερόμενος κατά της ακολασίας εν μέσω τριακοσίων γυναικών και επτακοσίων παλλακίδων, απεσύρθη ησύχως εις την σκοτεινοτέρα του θαλάμου γωνίαν αλλ' ουδ' εκεί εύρεν επί πολύ ησυχίαν καθότι οι καλοί πατέρες, αφού εκόρεσαν την πείναν και την δίψαν, ησθάνθησαν την ανάγκην να ευχαριστήσωσι και την έκτην εκείνην αίσθησιν, δι' ην δεν εύρον ακόμη όνομα οι φυσιολόγοι, οι δε αιδήμονες χρονογράφοι ωνόμαζον αυτήν ό ρ ε ξ ι ν ω μ ο ύ κ ρ έ α τ ο ς. Διό λαβόντες, κατά την καλογηρικήν συνήθειαν, το άκρον του ράσου μεταξύ των οδόντων ώρμησαν κατά της πολυπαθούς ημών ηρωίδος.

Μη βιασθής να ερυθριάσης, σεμνή μου αναγνώστρια· ο σιδηρούς κάλαμος, διά του οποίου γράφω την αληθή ταύτην ιστορίαν, είναι αγγλικής κατασκευής, εκ των εργοστασίων του Σμιθ, και ως εκ τούτου σεμνός ως αι ξανθαί εκείαι Αγγλίδες, αίτινες, ίνα μη ριπάνωσι την παρθενικήν αυτών εσθήτα υψούσιν αυτήν μέχρι μέσης κνήμης, δεικνύουσαι εις τους διαβάτας πλατείς πόδας εντός διπάτων σανδαλιών ώστε ουδείς κίνδυνος ν' ακούσης παρ' εμού όσα

παρθένω λέγειν ου καλόν {11}

Η Ιωάννα διωκομένη υπό των τριών μοναχών έτρεχε περί τον θάλαμον, υπερπηδῶσα τραπέζας και καθίσματα, και οτέ μεν πινάκιον, οτέ δε ρητόν της Γραφής εκσφενδονίζουσα κατ' αυτών. Αλλ' η ιερά αυτής ευγλωττία και τα σκεύη της τραπέζης συνετρίβοντο ματαίως κατά των μεθύσων εκείνων, ως τα κύματα κατά των βράχων. Ήδη δε ήπλωνον επ' αυτής τας χείρας, οτε διακρίνασα επί της κλίνης τα περιέχοντα τα λείψανα των αγίων κιβώτια κατέφυγεν έντρομος όπισθεν αυτών. Οι πανοσιώτατοι ωπισθοδρομήσαν εν αρχή έμπροσθεν του ιερού εκείνου προπυργίου, ως οι λύκοι προ των πυρών, δι' ων προφυλάσσουν οι ποιμένες τας μάνδρας• αλλά μετ' ου πολύ λησμονήσαντες τον προς τα άγια εκείνα λείψανα σεβασμόν εχύθησαν κατά της κλίνης, εφ' ης η δύστηνος νεανίς έτρεμεν ως κορυδαλός υπό το δίκτυον του κυνηγού. Η σύγκρουσις ενταύθα υπήρξε τοσούτω σφοδρά, ώστε κατέπεσεν η κλίνη και μετ' αυτής αι θήκαι των Αγίων, ων τα μαρτυρικά οστά κατεκυλίσθησαν επί του εδάφους. Ενθυμηθείσα τότε η Ιωάννα ότι διά σιαγόνοσ όνου επάταξεν ο Σαμψών χίλιους Φιλισταίους εδεήθη του Υψίστου, ίνα κραταιώση την δεξιάν της, είτα δε δραξαμένη κακείνη μιας κνήμης του Αγ. Μαρκελλίνου ήρξατο δι' αυτής να κτυπά τους ασελγείς αυτής διώκτας. Αλλά τα κόκκαλα αυτών ήσαν φαίνεται σκληρότερα των του Αγίου, ώστε μετ' ου πολύ εθραύσθη το όπλον και εξηντλήθησαν αι δυνάμεις της σεμνής ημών ηρωίδος, ήτις μετά πεισματώδη αντίστασιν κατέπεσε τέλος επί του πεδίου της μάχης και κλεισασα τους οφθαλμούς υπετάγη εις το πεπρωμένον. Αλλ' εν ουρανῶ υπήρχον τότε Άγιοι και Αγίαι υπέρ των εν κινδύνω παρθένων θαυματουργούντες. Καθ' ην στιγμήν ο πανοσιώτατος Ραλήγος, όστις ως προσβύτερος απήλαυσε των πρωτείων, έκυπτεν επί την Ιωάνναν, ενώ η δυσώδης και οινωμένη αυτού πνοή εμόλυνεν ήδη το ωχρόν πρόσωπον της κορασίδος, τεραστία αίφνης μεταμόρφωσις! ανήκουστον θαύμα έκαμεν αυτόν να ωπισθοδρομήση μετά τρόμου. Ούτε εις δένδρον, ως η Δάφνη, είχε μεταμορφωθή η Ιωάννα, ούτε εις περιστεράν, ως η Αγ. Γερτρούδη, ή εις σκληρόβρωτον σκελετόν, ως η Βασίνη εις τας αγκάλας του Δομ Ρουπέριου, αλλ' εκ της παρθενικής αυτής επιδερμίδος εφύτρωσεν αιφνηδίως γενειάς μακρά, πυκνή και δασεία, οία η επισκιάζουσα τα πρόσωπα των Βυζαντινών αγίων. Ούτω έσωζε τότε η Παναγία τας παρθένους, οσάκις εστενοχωρούντο υπό βαναύσων καλογήρων, επαγρυπνούσα, κατά τον Αγ. Ιερώνυμον, ως ζηλότυπος π ε ν θ ε ρ ά επί της τιμής των συζύγων του υιού της.

Η Ιωάννα, ευχαριστήσασα από καρδιάς την Παρθένον διά την σωτήριον επέμβασιν, ηγέρθη και επισείουσα την μακράν της γενειάδα ως κεφαλήν Μεδούσης κατά των πεφοβισμένων αυτής καταδρομέων εξήλθε του θαλάμου. Διαβαίνουσα δε προ των σταύλων έλυσεν ένα των όνων, εφ' ου αναβάσα απεμακρύνθη του μισαρού εκείνου καταγωγίου, όπου εκινδύνευσε να χάση την μόνην προίκα, ην είχε να προσφέρη εις τον ουράνιον αυτής νυμφίον. Περιττόν δε να προσθέσω ότι, παρελθόντος του κινδύνου και η γενειάς αυτής συνηφανίσθη.

Αι σκιαί της νυκτός και τα δένδρα του δάσους ήρχισαν βαθμηδόν ν' αραιώνται. Μετ' ολίγον δε η πλανωμένη ημών ηρωίς ευρέθη εν μέσω ερεικοφύτου πεδιάδος έχουσα κατάλευκον ουρανόν υπεράνω της κεφαλής και μαύρον όνον μεταξύ των σκελών της. Η Ιωάννα μη γνωρίζουσα την οδόν έτρεχεν όπου οι τέσσαρες του υποζυγίου πόδες έφερον αυτήν αλλ' ανευρούσα μετ' ου πολύ το ρεύμα της Μεϋνης ηκολούθησε τους ελιγμούς του ρύακος, ως ο Θησεύς τον μίτον της Αριάδνης, μέχρις ου έφθασε δύνοντος του ηλίου εις το τέρμα της οδοιπορίας.

Η μονή της Μοσβάχης υψούτο παρά τους πρόποδας αποτόμου όρους, υπό το οποίον ετοποθέτησεν αυτήν η αγία Βλιθρούδη, ίνα μη ψυχραίνηται ο ζήλος των καλογραιών από της πνοής του βορρά. Η εσπερινή προσευχή έληγε κατ' εκείνην την στιγμήν, αι δε μονάζουσαι παρθένοι εξήρχοντο της εκκλησίας κρατούμεναι εκ της χειρός και ομοιάζουσαι κομβολόγιον εκ μαύρων μαργαριτών. Ιδούσαι την Ιωάνναν

περιεκύκλωσαν αμέσως αυτήν, ερωτώσαι τις ήτο, πόθεν ήλθε και τι εζήτει· αφού δε έμαθον ότι επεθύμει ράσον, σανδάλια και κελλίον, ωδήγησαν αυτήν προς την Ηγουμένην, ήτις εμνήστευσε την ημετέραν ηρωίδα μετά του Σωτήρος, απαλλάξασα αυτήν της δεκαμήνου δοκιμασίας χάριν των προς την θρησκείαν εκδουλεύσεων του μακαρίτου πατρός της.

Η αγία Βλιθρούδη αγαπήσασα παραχρήμα την νέαν μοναχήν διά την παιδείαν και το πνεύμα της, κατέστησεν αυτήν φύλακα της βιβλιοθήκης του κοινοβίου, περιεχούσης εξήκοντα επτά τόμους, πλούτον μυθώδη κατ' εκείνην την εποχήν. Η Ιωάννα, μόνη από πρωίας μέχρις εσπέρας εν τω κελλίω της, υπέπεσε κατά τας πρώτας ημέρας εις την μοναστηριακήν εκείνην χαύνωσιν, ήτις καταλαμβάνει τας νεήλυδας εις τα κοινόβια, ως η ναυτίασις τους κατά πρώτον πατούντας επί πλοίου. Εισήρχετο και εξήρχετο του κελλίου, εκαθάριζε τα βιβλία, τους ονύχας και την κόμην της, ηρίθμει τους κόκκους του κομβολογίου και εμέμφετο τον ήλιον ως βραδέως προχωρούντα προς την Δύσιν. Αι σύντροφοι αύτης ζηλεύουσαι την εύνοιαν, ην απήλαυε παρά τη Ηγουμένη, και φοβούμεναι μη κατεσκόπευε τους λόγους, και τα έργα των απεμακρύνοντο απ' αυτής μετά δυσπιστίας. Πολλάκις κατά την ώραν της διασκεδάσεως, ενώ αι λοιπαί παρθένοι διεσκορπίζοντο καθ' ομίλους εις τον κήπον, φαιδρώς διαλεγόμεναι, εμπαίζουσαι τας γραίας, διηγούμεναι τα όνειρα της νυκτός, δεικνύουσαι τα γραμμάτια των εραστών, παραβάλλουσαι το μήκος των ποδών και το χρώμα των χειλέων ή της κόμης των, η Ιωάννα έμμενε μόνη ως οβελίσκος εν μέσω πλατείας μετρούσα το ύψος των δένδρων και αιτιωμένη την Αγ. Λιόββαν, ότι αντί ηδονών πλήξιν μόνον και χασημήματα εύρεν εν τω μοναστηρίω, ως καταρώνται και οι τυχοδιώκται τας εφημερίδας, οσάκις αντί χρυσού, πέτρας μόνον και πυρετούς ευρίσκουσιν εις την Καλλιφορνίαν.

Η πλήξις και αργία είναι, νομίζω, τα κυριώτερα ελατήρια της ευσεβείας. Εις ουρανόν ατενίζομεν τότε μόνον όταν δεν έχωμεν τι να κάμωμεν ή να ελπίσωμεν επί της γης, τας δε αγίας εικόνας ασπαζόμεθα, οσάκις δεν έχωμεν άλλο τι ν' ασπασθώμεν. Οπωσδήποτε η Ιωάννα, ήτις πρότερον μετεχειρίζετο τας θεολογικάς αυτής γνώσεις ως απλούν πόρον ζωής, αποστηθίζουσα την Γραφήν και τους πατέρας, ως η κυρία Ριστόρη τους στίχους του Αλφιέρη, ότε ευρέθη μόνη εντός των τεσσάρων τοίχων πνιγηρού κελλίου, ανούσιον ευρίσκουσα την παρούσαν ήρξατο να σκέπτηται περί της μελλούσης ζωής. Παράδοξος ενασχόληση διά νεανίδα δεκαεπταέτιν. Αλλά τα μοναστήρια είναι απ' αιώνων τα βασίλεια των ιδιοτρόπων ορέξεων. Οι Αιγύπτιοι καλόγηροι επότιζον ράβδους μέχρις ου καρποφορήσωσιν· αι αγίαι της Ουγγαρίας έτρωγον φθείρας οι Ησυχασταί έμμενον έτη ολόκληρα, προσηλούντες το βλέμμα επί την κοιλίαν των, εκ της οποίας επερίμενον να ίδωσιν εκπορευόμενον το φως της αληθείας. Η δε Ιωάννα, παραδιδομένη εις μεταφυσικάς μελέτας, ότε μεν διημέρευε κύπτουσα επί των συγγραμμάτων του Αγ. Αυγουστίνου, όστις περιέγραψεν ως αυτόπτης τας απολαύσεις των μακάρων και τας φλόγας της Κολάσεως, ότε δε χώνουσα τους δάκτυλους εις την ξανθήν κόμην της απέτεινεν εις εαυτήν τας ερωτήσεις εκείνας περί της παρουσίας ημών και μελλούσης υπάρξεως, τας οποίας πάντες οι κάτοχοι της κ ο ι λ ά δ ο ς τ ο υ κ λ α υ θ μ ώ ν ο ς αποτείνουσιν εις εαυτούς μετ' απελπισίας, οι δε πνευματικοί και θεολόγοι αποκρίνονται εις αυτάς δι' υπεκφυγών και κ ο ι ν ώ ν τ ό π ω ν, ως οι υπουργοί εις τους οχληρούς θεσιθήρας. Παράδοξα όνειρα ετάραττον της πτωχικής κορασίδος τον ύπνον, ουχί πλέον η καλή Λιόββα ηδονάς ανεξάντλητους υποσχομένη, αλλά δαίμονες επισείοντες κέρατα φοβερά ή άγγελοι κρατούντες διστόμους ρομφαίας. Οτέ μεν ήλπιζε τας αγαλλιάσεις του Παραδείσου, οτέ δε εφοβείτο τους όνυχας του Διαβόλου· επί μίαν ημέραν έπίστευεν εις τας αληθείας του Χριστιανισμού από του Ευαγγελίου μέχρι των θαυμάτων του Αγ. Μαρτίνου και επί τρεις εδίσταζε περί πάντων· άλλοτε έκυπτε την κεφαλήν εις την επιβαρύνουσαν ημάς θείαν καταδίκην και άλλοτε, αν είχε πέτρας, ήθελε ρίψει αυτάς κατά του

ουρανού, ίνα τον σπάση. {12} Εν ενί λόγω είχε καταληφθή υπό της μονομανίας εκείνης, εις ην υποπίπτουσι πάντες όσοι μετ' ειλικρινείας ζητώσι την λύσιν του μυστηριώδους της υπάρξεως ημών προβλήματος. Τι είμεθα, πόθεν ερχόμεθα, ποία έσται η μέλλουσα ημών τύχη; Τοιαύτα ζητήματα, αδιάλυτα εν τω ανθρωπίνω εγκεφάλω, ως ο κηρός εν τω ύδατι, επειράτο να λύση. Εν τούτοις η κόμη της πτωχής Ιωάννας έμενεν ακτινιστος και οι οδόντες αργοί· οι οφθαλμοί ήσαν ερυθροί υπό της αϋπνίας, το πρόσωπον ωχρόν και οι όνυχες μαύροι. Κατά τον κλεινόν Πασχάλην τοιαύτη πρέπει να είναι επί της γης η φυσική κατάστασις του αληθούς χριστιανού, ζώντος διηλεκώς μεταξύ του φόβου της κολάσεως και της ελπίδος της σωτηρίας και μετά στεναγμών αναζητούντος εν τω σκότει την οδόν του Παραδείσου. Αλλά την κατάστασιν ταύτην, όσω αριστοκρατική και αν είναι, όσω και αν ιδιάζη εις τα έξοχα πνεύματα, δεν σοι την εύχομαι, καλέ μου αναγνώστα. Προτιμητέα πάλιν είναι η ιλαρά και αμέριμνος ευσέβεια των καλών εκείνων χριστιανών, οίτινες ψάλλοντες τροπάρια εις τους Αγίους και τρώγοντες οκταπόδια την Παρασκευήν περιμένουσιν αμερίμνως τας απολαύσεις του Παραδείσου. Πολλοί θέλοντες να επιδείξουσι πνεύματος υπεροχήν ταλανίζουσι τους μακαρίους τούτους θνητούς, αλλ' εγώ ζηλεύω την γαλήνην της ψυχής των και το εύχρουν της παρειάς αυτών. Αν Τούρκος τις ή πυρολάτρης επρόκειτο να χριστιανισθή, ήθελον συμβουλευσει αυτόν να προτιμήση προ πάσης άλλης την καθολικήν Εκκλησίαν, ης αι τελεταί είναι τόσον μεγαλοπρεπείς, η λειτουργία τόσω σύντομος και αι νηστείαί τόσω πολύωφοι, ης η μουσική ηδύνει την ακοήν και αι εικόνες ευφραίνουσι τους οφθαλμούς· πνευματικόν δε να εκλέξη ουχί άγριόν τινα Βοσσουνέτον ή Λακορδαίρον, γυμνόν τον άδην και τους κατοίκους αυτού προ των οφθαλμών του παριστώντα, αλλ' ηδυεπή τινα μαθητήν του Εσκοβάρου, ίνα επί α τ λ α ζ ί ν ο υ τ ά π η τ ο ς, τον οδηγήση εις τας μακάριους μονάς. Αφού ο Ύψιστος, κατά τον ιερόν Αυγουστίνον και Λακτιάντιον, δ ε ν α π ο σ τ ρ έ φ ε τ α ι τ α ς α ν θ η ρ ά ς α τ ρ α π ο ύ ς ο σ ά κ ι ς α ύ τ α ι ο δ η γ ώ σ ι ν η μ ά ς π ρ ο ς α υ τ ό ν, διατί ν' αναζητώμεν τον Παράδεισον δι' ακανθών, τριβόλων και νεροβράστων χόρτων, ακρόωμενοι έρρινα άσματα και ασπαζόμενοι δυσμόρφους εικόννας; Αλλ' επανέλθωμεν εις το προκείμενον και έστω το σφάλμα των παρεκβάσεών μου εις τας πεντήκοντα επτά των Αθηνών εφημερίδας και τους τέσσαρας κώδωνας της Ρωσικής εκκλησίας, διακόποντας ανά πάσαν στιγμήν το νήμα της διηγήσεώς μου.

Αι κακαί νόσοι, η πανώλης, η ευφλογία, ο έρωσ και τα εξ αυτού πηγάζοντα επώνυμα της ξανθής μητρος του πάθη, έχουσι τούτο τουλάχιστον το καλόν, ότι άπαξ μόνον υποκείμεθα εις αυτά. Τοιαύτη ήτο και η μεταφυσική ασθένεια της Ιωάννας. Αφού επί τρεις μήνας έξυσε την κεφαλήν, ζητούσα του αλύτου αινίγματος την λύσιν, έκλεισε τέλος πάντων τα βιβλία της και ανοίξασα το παράθυρον του κελλίου ωσφράνθη τα αρώματα της ανοίξεως. Ο Απρίλιος ήγγιζεν εις το τέλος και η φύσις πάσα, καταπράσινος, μειδιώσα και μυροβόλος ωμοίαζε νεανίδα στολισθείσαν υπό εμπείρου θαλαμηπόλου. Αι αναθυμιάσεις του έαρος εμέθυσον τας αισθήσεις της νέας μοναχής, ήτις από τριών ήδη μηνών βυθισμένη εις τα σκότη του κελλίου και της μεταφυσικής ητένιζε και ωσφραίνετο μετ' αυξούσης απληστίας την χλόην των λειμώνων και των ίων την ευωδίαν. Μεταξύ της ανοίξεως και της καρδίας ημών, όταν είμεθα εικοσαετείς, υπάρχει κατά τους ποιητάς και τους ιατρούς σχέσις τις μυστηριώδης και δυσεξηγήτος, οία η του Σωκράτους προς τον Αλκιβιάδην. Οσάκις βλέπομεν πράσινα δένδρα, μαλακήν χλόην ή σπήλαια σκιερά αισθανόμεθα ευθύς την ανάγκην συντρόφου εν τω παραδείσω τούτω. Η δε Ιωάννα ανεμνήσθη του ονειρού της και των ελπίδων, υφ' ων κατείχετο, ότε εισήλθεν εις το κοινόβιον εκείνο, όπου εύρε μόνον ανίαν, βιβλία παλαιά και σκέψεις οχληράς. «Λιόββα! Λιόββα! πότε θέλεις εκτέλεσει τας υποσχέσεις σου;» ανέκραξε τέλος, σείουσα τας κιγκλίδας της φυλακής της μετ' απελπισίας. Μη έχουσα έπειτα εν τω κελλίω ούτε σκύλλον να δείρη, ούτε σινικά αγγεία να σπάση έκρυσσε μεταξύ των χειρών το πρόσωπον

και ήρξατο να κλαίη. Ουδέν γλυκύτερον των δακρύων, οπότεν υπάρχη χειρ έτοιμη να τα σπογγίση ή χείλη πρόθυμα να ροφήσωσι την β ρ ο - χ ή ν τ α ύ τ η ν τ η ς κ α ρ δ ί α ς, ως ονομάζουσι αυτά οι Ινδοί. Αλλ' όταν κλαίη τις μόνος, τα δάκρυα τότε είναι αληθή και πικρά, ως πάσα εν τω κόσμω αλήθεια.

Κρότος βημάτων εις τον διάδρομον απέσπασε μετ' ολίγον την Ιωάνναν των θλιβερών αυτής λογισμών, και ανοιχθείσης της θύρας, εισήλθεν η Ηγουμένη, κρατούσα εκ της χειρός αγένειον νεανίσκον, φέροντα το ένδυμα του Αγ. Βενεδίκτου, τους δε οφθαλμούς μετά σεμνότητος επί των σανδαλίων του προσηλούντα: «Ιωάννα», είπεν η προεστίασα, παρουσιάζουσα τον νέον μοναχόν εις την έκθαμβον ημών ηρωίδα, ««ο ηγούμενος της Φούλδας άγιος Ραβάνος ο Μαύρος, μέλλων ν' αποστείλη ιεροκήρυκας εις Θουρίγγην, ζητεί παρ' εμού τας επιστολάς του Αγ. Παύλου, γεγραμμένας διά χρυσών γραμμάτων επί πολυτίμου μεμβράνης, ίνα διά της λάμπσεως του χρυσού θαμβώση τα όμματα των απίστων, εμπνέων ούτω εις αυτούς περισσότερον σέβας προς τας αληθείας του Ευαγγελίου, ο νέος ούτος Βενεδικτίνος είναι ο πάτερ Φρουμέντιος, διαπρεπών ως και συ επί ευσεβεία και καλλιγραφία. Συνεργάσθητι μετ' αυτού, μέχρις ου εκτελεσθή η παραγγελία του αδελφού ημών Ραβάνου. Λάβε χρυσήν μελάνην· γραφίδας έχεις, τροφήν θέλω στέλλει υμίν εκ της ιδίας μου τραπέζης. Χαίρετε, τέκνα μου»». Ταύτα ειπούσα εξήλθεν η Αγ. Βλιθρούδη, κλείουσα όπισθεν αυτής την θύραν, ως οι χωρικοί εν Μολδαβία, οσάκις ο άρχων επισκέπτεται την καλύβην των. Αλλ' η Αγ. Βλιθρούδη ήτο εκ των εναρέτων εκείνων γυναικών, των οποίων ο νους αδυνατεί να υποθέση το κακόν. Αν έβλεπε διάκονον ασπαζόμενόν τινα των παρθένων του Μοναστηρίου, ήθελε πιστεύσει ότι πράττει τούτο, ίνα ευλογήση αυτήν{13}. Παιδιόθεν κατακοπέισα από της ευφλογίας αθά μόνον φιλήματα είχε γνωρίσει, ουδ' ηδύνατο να πιστεύση ότι υπήρχον και άλλα εις τον κόσμον. Άλλως κατά τον αιώνα εκείνον οι οπαδοί του Αγ. Βενεδίκτου, άνδρες τε και γυναίκες, έζων εκκλησιαστική αδεία φύρδην μίγδην εν τοις μοναστηρίοις. Κατά τινας χρονογράφους αι σχέσεις αύται ήσαν αθά και άσπιλοι ως αι του ημετέρου Αγ. Αμούν, συγκατοικήσαντος δεκαοκτώ όλα έτη μετά της συζύγου του, ήτις απέθανε παρθένος· κατά τον Μουρατόρη όμως εκ της τοιαύτης επιμιξίας εγεννώντο πολλάκις σκάνδαλα και παιδία. Αλλά ταύτα ερρίπτοντο συνήθως εις το ρεύμα της Φούλδας. Ούτω εσώζετο η τιμή των Μοναστηρίων και επαχύνοντο οι ιχθύες.

Το νέον ζεύγος, άμα έμεινε μόνον, γνωρίζων πόσον πολύτιμος είναι ο χρόνος, ανύψωσε τας χειρίδας των ράσων και ήρξατο αμέσως της εργασίας, της αντιγραφής δηλ. των επιστολών του Αγίου Παύλου. Επί δεκαπέντε ημέρας ήρχετο ανά πάσαν πρωίαν ο νέος μοναχός εις το κελλίον της Ιωάννας, όπου συνεργάζετο μετ' αυτής μέχρι της εσπέρας. Αλλ' ο δεκαοκταέτης εκείνος νεανίας, ο ούτε την Γραφήν αναγνώσας ούτε του Αυγουστίνου τας εξομολογήσεις ούτε τον περί παρθενίας λόγον του Αγίου Βασιλείου ή άλλο ιερόν βιβλίον, ήτο ως εκ τούτου αγνός και άσπιλος ως η χιών, εφ' ης εκυλίετο ο Άγιος Φραγκίσκος, ίνα κατασιγάση τους πειρασμούς της σαρκός· ώστε η μεν αντιγραφή των επιστολών του Αγίου Παύλου προώδευε ταχέως, αι δε μετά της Ιωάννας σχέσεις αυτού έμενον στάσιμοι. Οσάκις η χειρ της ημετέρας ηρωίδος ήγγιζε την χείρα του ή αι κόμαι αυτών συνεπλέκοντο, ενώ έκυπτον επί της μεμβράνης, ησθάνετο την καρδίαν του πάλλουσαν ως κώδωνα φρουρίου εν ώρα κινδύνου, αλλ' ουδ' αυτός ηδύνατο να είπη, αν προς δεξιάν έπαλλεν ή προς αριστεράν. Η δε Ιωάννα, αναγνώσασα πολλάκις τον Ωριγένη, τον Χρυσόστομον και τους κανόνας του Νηστευτού, εγνώριζε τα πάντα θεωρητικώς· ηδύνατο μάλιστα και να συζητήση περί των τοιοούτων, μεταχειριζομένη τας τεχνικάς εκείνας λέξεις, αίτινες εις μόνους τους ιατρούς, τας εταίρας και τους θεολόγους είναι γνωσταί. Αλλά μόνη μετ' ανδρός τότε πρώτην φοράν ευρίσκετο, η δε αμηχανία αυτής περί του πρακτέου ηύξανε καθ' εκάστην, ως η των Άγγλων περιηγητών, εν μέσω των νεκροπόλεων της Αιγύπτου, τας οποίας τόσοσ ακριβώς εσπούδασαν επί

του χάρτου.

Η θέσις των δύο νεανίσκων κατήντα καθ' ημέραν μάλλον αφόρητος. Ούτε ο Φρουμέντιος εγνώριζε τι να ζητήσει, ούτε η Ιωάννα τι πρώτον να προσφέρει.

Εν τούτοις η αντιγραφή επλησίαζεν εις το τέλος• μόνη υπελείπετο η προς Εβραίους επιστολή και έπειτα πικρός και αναπόφευκτος επήρχετο ο χώρισμός. Πολλάκις η Ιωάννα, ως άλλη Πηνελόπη, απέξεε την νύκτα όσα την προτεραίαν είχαν γράψει. Ο σύντροφος αυτής ενόει το τέχνασμα, εμάντευε τον σκοπόν αυτού και ηρυθρία ή εξέπεμπε στεναγμούς, ικανούς να κινήσωσι τας πτέρυγας ανεμομύλου, αλλ' εις ταύτα μόνα περιωρίζετο, η δε ημέρα παρήρχετο, ως αι άλλαι, πλήρης πόθων ματαίων και ελπίδων διαψευδομένων. Αλλ' ούτε συ, αναγνώστα, ούτ' εγώ έχομεν τόσας ημέρας να χάσωμεν. Άλλως δε γράφων αληθή ιστορίαν δεν δύναμαι να μιμηθώ τους ποιητάς ή συγγραφείς εκείνους, οίτινες σωρεύοντες παλμούς, δάκρυα, ερυθήματα και άλλα πλατωνικά εφόδια ζευγνύουσιν ανά δύο τους μελίρρυτους στίχους των, ως οι γεωργοί εις το άροτρον τους βόας, ή τονρεύουσι περιόδους στρογγυλοτέρας των μαστών της Αφροδίτης. Ο μέγας Δάντης, ωνόμαζε τους τοιούτους μ α σ τ ρ ω π ο ύ ς, αλλ' εις εμέ ούτε το όνομα ούτε το επαγγελμα αρέσκει. Αφίνων λοιπόν αμφοτέρα ταύτα εις τον Πλάτωνα, τον Οβίδιον, τον Πετράρχην και τους γλυκαναλάτους οπαδούς των θέλω παριστά αείποτε την αλήθειαν γυμνήν και ακτένιστον, οία εκ του φρέατος εξήλθεν.

Οι δύο ερασταί είχαν τελειώσει την αντιγραφήν της τελευταίας επιστολής του Αποστόλου, ο δε ήλιος, ον ο Γαλιλαίος δεν είχεν ακόμη καταδικάσει εις ακινησίαν, επέραινε την καθημερινήν αυτού περιστροφήν. Ήτον η ώρα καθ' ην οι βόες επιστρέφουσιν εις τον σταύλον, οι δε χριστιανοί ασπάζονται την Παρθένον διά του «Χ α ί - ρ ε Μ α ρ ί α». Ο κώδων είχε προσκαλέσει τας καλογραίας εις την εσπερινήν προσευχήν και ουδείς ήχος ηκούετο πλέον εις τους διαδρόμους του Μοναστηρίου. Η Ιωάννα εκάθητο πλησίον του παραθύρου φυλλολογούσα τόμον της Γραφής, ο δε Φρουμέντιος ητένιζεν εν εκστάσει προς την σύντροφον αυτού, ην ο δύνων ήλιος, διερχόμενος, διά των ερυθρών υαλίων του κελλίου, περιέστεφε διά κύκλου ακτινοβόλου, ως οι Ρώσσοι ζωγράφοι τας κεφαλάς των Αγίων. Η ημετέρα ηρωίς δεκαεπταέτις τότε ούσα δεν ωμοίαζε τας λευκάς και αγγελομόρφους εκείνας παρθένους, τας οποίας δεν τολμά τις να εγγίση, φοβούμενος μη ανοίξωσι τα πτερά των, ουδ' ηδύνατο προς κάλυκα ρόδου να παραβληθή αλλά μάλλον προς το φυτόν εκείνο της θερμής Παλαιστίνης, το οποίον προσφέρει επί του αυτού κλάδου ού μόνον εύοσμα άνθη, αλλά και ορεκτικούς καρπούς εις τον πεινώντα οδοιπόρον. Η σκιά του κελλίου και η καλή τράπεζα της Μονής είχαν στερεώσει τας σάρκας και απαλύνει το δέρμα της καλής Ιωάννας, η δε κόμη αυτής άπαξ μόνον ψαλιδισθείσα εκυμαίνετο πυκνότερα ή πρότερον επί των στρογγυλών ώμων, πάντα ταύτα ήσαν τη αληθεία οπωσούν ακτένιστα, απεριποίητα και ημελημένα, αλλά, κατά τον ποιητήν {14}, ο ύ τ ε ο κ α θ α ρ ό ς χ ρ υ σ ό ς έ χ ε ι α ν ά γ κ η ν χ ρ υ σ ώ σ ε ω ς, ο ύ τ ε τ ο ρ ό δ ο ν π ρ ο σ θ έ τ ο υ ε υ - ω δ ί α ς, ο ύ τ ε ο κ ρ ί ν ο ς ψ ι μ μ υ θ ί ο υ, ούτε δεκαεπταέτις, νομίζω, νεάνις μύρων και βοστρυχισμάτων. Ο Φρουμέντιος εξηκολούθει να σιωπά, η δε Ιωάννα να στρέφη φύλλα της Γραφής, οτέ μεν ψιθυριρίζουσα μεταξύ των οδόντων, οτέ δε εδάφιον τι αναγινώσκουσα μεγαλοφώνως. Αλλά μετ' ου πολύ έπαυσε να φυλλομετρή και διά φωνής μειλιχίου ως νέας Ινδής επαδούσης όφιν φαρμακερόν, ήρξατο ν' αναγινώσκη

«Άσμα ασμάτων, ο έστι Σολομών. Φιλησάτω με από φιλημάτων στόματος αυτού. Αγαθοί οι μαστοί σου υπέρ οίνον και οσμή μύρων σου υπέρ πάντα τα αρώματα• μύρον εκκενωθέν όνομά σου• διά ταύτα αι νεανίδες ηγάπησάν σε. Ιδού ει καλός αδελφιδός μου και ωραίος προς κλίνη ημών• σύσκιος ανάμεσον των μαστών μου αυλισθήσεται, Ελθέ,

αδελφιδέ μου, εξέλθωμεν εις αγρόν· ευρούσα σε έξω φιλήσω σε· εκεί δώσω τους μαστούς μου σοι. Στηρίξατέ με εν μύροις, στιβάσατέ με εν μήλοις, ότι τετρωμένη αγάπης εγώ. Θεσ με ως σφραγίδα επί την καρδίαν σου, ως σφραγίδα επί τον βραχίονά σου. Κρατερά ως θάνατος αγάπη· ύδωρ πολύ ου δυνήσεται σβέσαι και ποταμοί ου συγκλύσουσιν αυτήν»»._

Ταύτα ήκουεν ο Φρουμέντιος και μη γνωρίζων ότι τα μήλα, οι μαστοί και τα φιλήματα, εκείνα ήσαν προφητικάί αλληγορίαί εικονίζουσαι την μέλλουσαν του Σωτήρος προς την Εκκλησίαν αυτού αγάπην, ησθάνετο ως άλλος Ιώβ τας σάρκας και τας τρίχας του φρισσούσας υπό της επιθυμίας. Ανά έκαστον στίχον της ουρανίας εκείνης επωδής επλησίαζεν έν βήμα προς την αναγνώστριαν, κατά δε το τελευταίον εδάφιον ευρίσκετο προ αυτής γονυπετής. Η Ιωάννα ανήγειρε τότε την κεφαλήν από του βιβλίου και τα βλέμματα αντικρύσθησαν των δυο εραστών. Όποτε ευρίσκεται τις εις το χείλος κρημνού (και τοιαύτη, νομίζω, ήτο η θέσις της ημετέρας ηρωίδος) πρέπει, λέγουσι, να κλείη τους οφθαλμούς, ει δε μή, ζαλίζεται και πίπτει, αλλ' εκείνη δεν έκλεισε τους οφθαλμούς, ώστε έπεσε . . . το βιβλίον εκ της χειρός της και

Quel giorno più non vi leggero avanti {15}

Ο αντιπρόσωπος της Πρωσσίας κατά την μετά τον Κριμαϊκόν πόλεμον ειρήνην εζήτηει πτερόν αετού, ίνα υπογράψη το όνομα και τους τίτλους του εις την συνθήκην· εγώ δε εκ της πτέρυγος του Έρωτος επεθύμουν να έχω ως κάλαμον πτερόν, ίνα δι' αυτού περιγράψω του νέου ζεύγους την εφήμερον ευδαιμονίαν. Μοναξία, ησυχία, άφθονος τροφή, έαρος πνοαί, ουδέν έλειπεν αυτοίς εξ όσων καθιστώσιν ευδαίμονας τους εραστάς. Η Ιωάννα απαλλαγείσα χάριν της αντιγραφής από των όρθρων, των αναγνώσεων, προσκυνήσεων και άλλων μοναστικών αγγαρειών, ηδύνατο από πρωίας μέχρι νυκτός να μένη μετά του συντρόφου της. Αλλά καιτοι μεσούντος του Ιουνίου, πάλιν σύντομοι εφάινοντο αι ημέραι εις τα ακόρεστα των νεανίσκοι χείλη. Πολλάκις κατά την ώραν του εσπερινού, καθήμενοι πλησίον του ανοικτού παραθύρου, ενώ οι κώδωνες αντηχούν πενθίμως, ως ει εθρήνουν την θνήσκουσαν ημέραν, εστέναζον κακείνοι και, ως ο Ιησούς του Ναυή, έλεγον· «Σ τ ή θ ι» τω ηλίω· αλλ' ούτος μεν επορεύετο να φωτίση τους αντίποδας, οι δε ερασταί απεχωρίζοντο περιμένοντες την επιούσαν.

Δέκα ακόμη ημέρας διήλθον εντός του στενού εκείνου κελλίου, γράφοντες, διαλεγόμενοι, φιλούμενοι και άλλο ελάττωμα μη ευρίσκοντες εις τον καιρόν, όστις ήτο ωραίος, ειμή μόνον ότι έφευγε ταχύς. Αλλά τέλος ανέτειλεν η αποφράς του χωρισμού ημέρα. Η αντιγραφή του αγίου Παύλου είχε τελειώσει προ πολλού, ο δε ηγούμενος έπεμπεν εις τον Φρουμέντιον ημίονον και ρητήν διαταγήν να επιστρέψη εις την μάνδραν. Ο δυστυχής νεανίσκος καταρώμενος τους όρκους του, τον προεστώτα και τους αγίους πάντας υπήγε να αποχαιρετήση την φίλην του, κρατών εις τας χείρας του την οδοιπορικήν βακτηρίαν, αλλά τα δάκρυα αυτού δεν ηδύνατο να κράτηση. Η Ιωάννα δεν έκλαιε, διότι τινές των συντρόφων της ήσαν παρούσαι, αι δε γυναίκες, όσω ευαίσθητοι και αν είναι, κλαίουσι μόνον οσάκις και όπου πρέπει. Παράδειγμα τούτου έστωσαν αι ευπαθείς εκείναι Αγγλίδες, αίτινες πορευόμεναι ν' ακούσωσι την Ριστόρη σημείουσιν εις το περιθώριον της Μ ύ ρ ρ α ς και Μ η - δ ε ί α ς, πού πρέπει να δακρύσωσιν.

Αλλ' άμα έμεινε και πάλιν μόνη η Ιωάννα, ησθάνθη το βάρος εκείνο εις τον στόμαχον, όπερ καταλαμβάνει ημάς, αφού πολυφαγήσωμεν ή χάσωμεν μητέρα, ερωμένην, περιουσίαν ή άλλο τι δυσαναπλήρωτον από μιας εις άλλην ημέραν. Κατά τον γέροντα Πλούταρχον του αληθούς έρωτος ουδέ την σκιάν γνωρίζουσιν αι γυναίκες. Εγώ δε φρονώ ότι ούτος είναι παρ' αυταίς συμπτωματική τις νόσος, μόνην αιτίαν έχουσα την πλήξιν και την μοναξίαν. Αι γυναίκες του κόσμου από

ενός εις άλλου ανδρός την αγκάλην μεταβαίνουσαι καθ' εσπέραν (εις τον χορόν εννοώ) ούτε να στενάζωσιν έχουσι καιρόν ούτε ν' αγαπήσωσιν άλλο τι πλην του ριπιδίου των. Ομοιάζουσι τον όνον εκείνον, όστις έμεινε νήστις εν μέσω τεσσάρων σορών τριφυλλίου, μη γνωρίζων ποίον πρώτον να προτιμήση. Πιθανόν ν' απατώμαι, αλλ' όσας ερωτολήπτους εγνώρισα, ήσαν ή κατάκλειστοι κορασίδες, φρουρούμεναι υπό άγρυπνων γονέων ως τα μήλα των Εσπερίδων, ή ώριμοι δέσποιναι, αριθμούσαι ήδη περισσότερα έτη ή θαυμαστάς. Η αθυμία της πτωχής Ιωάννας μόνης μεταξύ των τεσσάρων εκείνων τοίχων, όπου χθες ακόμη αντήχουν τοσούτοι ερωτικοί όρκοι και φιλήματα ηύξανε καθ' ημέραν. Ο Άγιος Αυγουστίνος, οσάκις εμελαγχόλει, εκυλίετο εις τον βόρβορον ως εις εύσομον λουτρόν, η Αγία Γενοβέφα εδάκρυε μέχρις ου ηναγκάζετο ν' αλλάξη υποκάμισον, ο άγιος Φραγκίσκος ενηγκαλίζετο χιονοσκεπή αγάλματα, η αγία Λιμπανία έσχιζε τας σάρκας της διά σιδηρού κτενίου και η Αγία Λιουτβίργη κατέπινε βελόνας. Η δε ημετέρα ηρωίς, φρονιμωτέρα πάντων τούτων, κατέκειτο εις γωνίαν τινά του κελλίου της και δι' ανεμιστηρίου εκ πτερών περιστεράς (των μόνων θεμιτών εν τοις Μοναστηρίοις) επειράτο να διώξη τας μυίας και τους οχληρούς λογισμούς. Η θερμότης του Ιουνίου καθίστα έτι καυστικωτέραν την λύπην της, αι δε ημέραι εφάινοντο αύτη μακρότεραι της ζωής γέροντος θείου εις τους κληρονόμους. Κατά τους παροξυσμούς της απελπισίας της κατέφευγεν ενίοτε, ίνα απομακρύνη τα περικυκλούντα αυτήν οχληρά φαντάσματα, εις των Συναξαρίων τας εussebeis συνταγάς, οτέ μεν παστιγυμένη διά της ζώνης, οτέ δε βρέχουσα τας σινδόνας της διά παγειώδους ύδατος ή ζητούσα να πνίξη την λύπην αυτής εις τον οίνον κατά την συμβουλήν του Εκκλησιαστού {16}. Αλλά πάντα τα θαυματουργά ταύτα αντιφάρμακα, και αυτό ακόμη το αγνόχορτον {17}, του οποίου μόνη η οσμή ήρκει, κατά τους αγιογράφους ίνα αποδιώξη πάντα πειρασμόν, ουδέν ίσχυον κατά της πικρίας του χωρισμού.

Ο καιρός, λέγουσι, θεραπεύει πάσας τας πληγάς• αλλ' ουχί, νομίζω, τον έρωτα και την πείναν. Απ' εναντίας όσω περισσότερο μένη τις σώφρων ή νήστις, τοσούτω η όρεξις αυτού αυξάνει, μέχρις ου κατανήση να φάγη τα υποδήματά του ως οι στρατιώται του Ναπολέοντος εν Ρωσσία, ή να αγαπήση τας αίγας του, ως οι ποιμένες των Πυρηναίων. Εις τοιαύτην περίπου κατάστασιν ευρίσκετο και η ημετέρα ηρωίς, ότε εσπέραν τινά, ενώ εκάθητο παρά το χείλος του ιχθυοτροφείου μοιράζουσα μελαγχολικώς το δείπνον της εις τους κυπρίνους, επλησίασεν αυτήν μυστηριωδώς ο κηπουρός της Μονής, και στρέψας κύκλω ανήσυχα βλέμματα, ενεχείρισεν αυτή μυστηριωδώς επιστολήν γεγραμμένην διά πορφυράς μελάνης επί λεπτού δερματος θνησιγενούς αρνίου. Η Ιωάννα αναπτύξασα αυτήν, εν μέσω άνθινων στεφάνων, καρδιών τετραμένων, ασπασομένων περιστερών, φλεγουσών λαμπάδων και άλλων περιπαθών συμβόλων, δι' ων οι τότε ερασταί εκόσμου τας επιστολάς των, ως παρ' ημίν οι θαλασσινοί τους βραχίονας και τας κνήμας των, ανέγνωσε τα εξής:

Φρουμέντιος τη αδελφή αυτού Ιωάννα χαίρειν εν Υψίστω.

««Ως η έλαφος επιποθεί τας πηγάς των υδάτων, ούτω και η ψυχή μου εδίψησε προς σε, αδελφή μου {18}. Θρήνος κατέλαβε με και ύδωρ ρέουσι τα βλέφαρά μου {19}. Τα δάκρυα είναι η τροφή της ημέρας και των νυκτών μου ο ύπνος {20}. Ο πεινών ονειρεύεται άρτους, καγώ σε είδον καθ' ύπνους, Ιωάννα {21} αλλ' εξύπνησα και δεν σε εύρον πλησίον μου. Αναβάς τότε τον όνον μου τον μαύρον ήλθον εις το σκήνωμά σου το άγιον. Παρά τον τάφον της Αγίας Βόμμας σε περιμένω. Ελθέ, περισσότερά μου, εκλεκτή ως ο ήλιος {22}, ελθέ διά των ακτίνων σου να επισκιάσης την σελήνην.»»

Τοιαύτη ήτο η επιστολή του Φρουμεντίου. Σήμερον γράφοντες προς γυναίκα κλέπτομεν τον φόσκολον και την Σάνδην, οι δε τότε ερασταί αντέγραφον τους Ψαλμούς και τους Προφήτας, ώστε αι επιστολαί αυτών ήσαν φλογεραί ως τα χείλη της Συναμίτιδος και η άμμος της ερήμου.

Περί την πέμπτην ώραν της νυκτός, ότε ο κώδων προσεκάλεσε τας παρθένους εις τον όρθρον, η Ιωάννα κρατούσα διά της δεξιιάς χειρός τα σανδάλια, διά δε της αριστεράς την καρδίαν της, ίνα κατασιγάση τους παλμούς αυτής κατέβη την κλίμακα του κοινοβίου, ολισθαίνουσα σιωπηλώς ως όφεις επί της χλόης. Η σελήνη, η πιστή αύτη λαμπάς των λαθρεμπόρων και των μοιχαλίδων, ην οι ποιηταί ωνόμασαν αγνήν κατ' ευφημισμόν, ως και σεμνάς τας Εριννύας, ανατείλασα οσονούπω όπισθεν των επάλξεων της Μονής εφώτισε την πορείαν της δραπέτιδος ηρωίδος, ήτις έσπευδεν εις την συνέντευξιν, ασπλάγχχνως καταπατούσα τα σέλινα και τα πράσα του μοναστικού κήπου. Αφού επί ημίσειαν περίπου ώραν εβάδισεν ούτω, έφθασε τέλος εις το νεκροταφείον, σκιαζόμενον υπό κυπαρίσσω και σμιλάκων, τοσούτω πυκνών, ώστε ούτε του ανέμου η πνοή ούτε του ηλίου αι ακτίνες ηδύναντο να εισδύσωσιν εις το σκυθρωπόν εκείνο εστιατόριον των σκωλήκων. Ο Φρουμέντιος είχε δέσει τον όνον του εις κλάδον δένδρου, επισκιάζοντος το μνήμα της Αγίας Βόμμας, επί του οποίου εκάθητο ανυψών εις την άκραν βακτηρίας κεράτινον φανάριον, ίνα χρησιμεύση ως φάρος εις την φιλιάτην του. Αμα δε είδε την Ιωάνναν προβαίνουσαν μετά δειλιάς μεταξύ των τάφων, ώρμησε προς αυτήν ως Καπουκίνος προς χοιρομήριον κατά το τέλος της Τεσσαρακοστής. Αλλ' ο τόπος δεν ήτο κατάλληλος διά τοιαύτας φιλοφρονήσεις• διό κρεμάσας το φανάριον εις τον τράχηλον του όνου και επί των νώτων αυτού αναβάς μετά της Ιωάννας έσπευσε ν' απομακρυνθή των νεκρωσίμων εκείνων σκιών. Το δυστυχές ζών, κύπτιον υπό διπλούν φορτίον, αλλά και υπό τεσσάρων ενθαρρυνόμενον πτερνών, έκκλινε τα μακρά του ώτα και ήρξατο να τρέχη, εκπέμπον εν είδει διαμαρτυρήσεως ογκηθμούς τοσούτω ηχηρούς, ώστε (κατ' αξιόπιστον συναξαριστήν) πολλάί των κεκοιμημένων παρθένων, νομίσασι ότι ήχησεν η σάλπιγξ της Κρίσεως, εξήγαγον τας φαλακράς κεφαλάς εκ των μνημείων.

Η Ιωάννα έχουσα ζώνην τους βραχίονας και στήριγμα τα στήθη του καλού Φρουμεντίου ανέπνεε μετ' απεριγράπτου αγαλλιάσεως τον αέρα των αγρών. Το νέον ζεύγος, υπερβάν το δάσος έτρεχεν ήδη επί ανοικτού πεδίου φυτευμένου διά κριθής και κυάμων. Ανατείλαντος δε μετ' ου πολύ του ηλίου, ο νέος μοναχός, ίνα προφυλάξη την σύντροφόν του από των θερινών ακτίνων, ηνάγκασε διά θαυματουργού επικλήσεως μεγάλον τινά αετόν να απλώση τας πτέρυγας υπεράνω της κεφαλής της, παρακολουθών εν τη πτήσει του το βήμα του όνου. Τοιαύτα θαύματα κατάρθουν οι τότε χριστιανοί, των οποίων η καρδία ήτο απλή, η πίστις ακμαία και αι προσευχαί παντοδύναμοι παρά τη Παναγία• ενώ σήμεραν οι πολυμαθείς, και ολιγόπιστοι σοφοί του αιώνος, οι κρατούντες διαβήτην και μικροσκοπίον αντί σταυρού και κομβολογίου, γνωρίζουσι μεν πόσα πτερά έχει η ουρά εκάστου πτηνού και πόσους σπόρους περικλείει ο κάλυξ των ανθέων, αλλ' ούτε αετούς δύνανται δι' ενός νεύματος να εξημερώσωσιν ούτε τας ακάνθας να μεταβάλωσιν εις κρίνους δι' ενός δακρύου. Πλην δε τούτου υβρίζονται και υπό του πανοσιωτάτου Αββά Κρελιέρου, όστις ονομάζων αυτούς ειδωλολάτρας, διότι διατηρούσιν εν τω χριστιανικώ ουρανώ τον Ερμήν και την Αφροδίτην {23} και αθέους, διότι αλλάσσουν τα ονόματα των φυτών, ανακράζει ως άλλος Ιερεμίας « Ανάθεμα! Ανάθεμα! και πάλιν ανάθεμα εις την πρόοδον και την επιστήμην ».

Μετά τετράωρον δρόμον εσταμάτησαν οι δραπέται, ίνα αναπαυθώσι πλησίον μικράς τίνος λίμνης, παρά το χείλος της οποίας υψούτο προτού γιγαντιαίον άγαλμα του Ιρμινσούλ. Το είδωλον τούτο είχε κρημνίσει ο Άγιος Βονιφάτιος δι' ενός φυσήματος εις το βάθος της λίμνης• αλλ' οι αρχαίοι αυτού λάτρευσι, καίτοι γενόμενοι χριστιανοί, διετήρουν εν τοις μυχοίς της καρδιάς λείψανά τινά αφοσιώσεως προς τον αποπνιγέντα αυτών προστάτην, εις ον εξηκολούθουν να προσφέρωσι δώρα, ρίπτοντες κατ' έτος εις το ύδωρ πλακούντας, λαμπάδας, μελόπητας και τυρία προς μεγίστην χαράν των ιχθύων, οίτινες διά των προσφορών εκείνων είχαν γείνει παχείς ως ιερείς της Συρίας θεού. Ο Φρουμέντιος καταγόμενος μητρόθεν εκ των

ηρωικών συναγωνιστών του Βιτικίνδου, ήτο κατά την δεισιδαιμονίαν γνήσιον τέκνον της Σαξωνίας, η δε Ιωάννα, καίτοι δεινή θεολόγος, εχαρίζετο ως ο Σωκράτης εις τας προλήψεις των συγχρόνων. Οι πλείστοι χριστιανοί της εποχής εκείνης, αμφιρρέποντες εισέτι μεταξύ του Χριστού και των ειδώλων ωμοίαζον την εν Χίω ευλαβή εκείνην γραίαν, ήτις καθ' εκάστην ανήπτε κηρίον προ της εικόνας του Αγίου Γεωργίου και έτερον προ της του Διαβόλου, λέγουσα ότι καλόν είναι να έχη τις φίλους πανταχού.

Οι δύο λοιπόν ερασταί, γονυπετήσαντες παρά την όχθην της λίμνης παρέθεσαν εις τον Ιρμινσούλ τα λείψανα του προγεύματος, τρίχας της κεφαλής και ολίγας τινάς αναμεμιγμένας του αίματος αυτών σταγόνας, καθιστώντες διά της σπονδής ταύτης την ένωσιν αυτών αιωνίαν και αδιάρρηκτον ως την του Δουκός της Ενετίας μετά της θαλάσσης. Μετά δε την τελετήν εξήγαγεν ο Φρουμέντιος εκ του δισακκίου ανδρικήν στολήν καλογήρου, την οποίαν παρεκάλεσε την φίλην του να ενδυθή, ίνα γείνη δεκτή ως νεοφώτιστος εις την Μονήν της Φούλδας. Ούτω, προσέθηκεν ερυθριών ο νεανίσκος, «θέλομεν κατοικεί ανενοχλήτως εις το αυτό κελλίον, τρώγοντες εις το αυτό πινάκιον και βυθίζοντες τον κάλαμον εις το αυτό μελανοδοχείον, ενώ, αν σ' εννοήσωσι γυναίκα, θέλουσι σε κλείσει οι προεστώτες μετά των άλλων κατηχουμένων εις τον γυναικώνα, όπου μόνον εκείνοι έχουσι την άδειαν να εισέρχωνται, εγώ δε θέλω αποθάνει εις την φλιάν εκ της απελπισίας.»

Η Ιωάννα απεποιείτο ως έργον ασεβές την μεταμφίεσιν, αντιτάσσουσα εις του εραστου τας παρακλήσεις το ρητόν της Γραφής «ο υ κ έ - σ τ α ι σ κ ε ύ η α ν δ ρ ό ς ε π ί γ υ ν α ι κ ί, ο ύ δ' ε ν - δ ύ σ σ ε τ α ι α ν ή ρ σ τ ο λ ή ν γ υ ν α ι κ ε ί α ν»• αλλ' εκείνος επέμενε, και εις το εδάφιον του Δευτερονομίου αντέταττε την γνώμην του Ωριγένους, καθ' ον αι γυναίκες θέλουσι μεταμορφωθή εις άνδρας κατά την ημέραν της Κρίσεως. Αποκριθείσης δε της Ιωάννας ότι ο Ωριγένης ήτο αιρετικός και πλην τούτου ευνούχος, ενεθύμισεν αύτη ο νεανίσκος το παράδειγμα της Αγ. Θέκλας, αδελφής του Αποστόλου Παύλου, και πλην ταύτης την Αγ. Μαργαρίταν, την Αγ. Ευγενίαν, την Αγ. Ματρώναν{24} και τόσας άλλας αγίας, αίτινες κρύψασαι υπό ανδρικών ράσον το σώμα αυτών, το λευκόν ως πτέρυγα αγγέλου, απέκτησαν την αγιότητα, συζήσασαι μετά καλογήρων. Η νεότης, το κάλλος και η περιπάθεια ήσαν επιχειρήματα καθιστώντα ακαταμάχητον την ευγλωττίαν του νέου κατηχητού, ώστε η Ιωάννα καταπατήσασα μετ' ου πολύ υπό τους μικρούς πόδας της τα τε παραγγέλματα του Μωϋσέως και την γυναικειάν αυτής στολήν, ενεδύθη το ράσον και υπεδέθη τα σανδάλια εκείνα, άτινα έμελλε μετά τина έτη να τείνη προς ασπασμόν εις τους μεγάλους της γης, περί τον θρόνον της γονυπετούντας. Αφού ετελείωσεν η μεταμόρφωσις, ωδήγησεν αυτήν ο Φρουμέντιος εις το χείλος της λίμνης, ίνα κατοπτρισθή. Ουδέποτε είχε σφίγξει σχοινίον την οσφύν ερασιμιωτέρου καλογήρου, το δε πρόσωπον αυτής έλαμπεν υπό το μοναχικόν κουκούλιον ως μαργαρίτης εντός του οστράκου. Ο Φρουμέντιος δεν ηδύνατο να κορεσθή θαυμάζων τον αδελφόν του Ιωάννην, προ του οποίου γονυπετήσας ως εν εκστάσει ήρξατο να ανυμνή την καλλονήν αυτού διά τινος των μυστικοανατομικών εκείνων ύμνων, δι' ων οι καλόγηροι της εποχής εκείνης εξεθείάζον ανά έν τα μέλη της Παναγίας, τας τρίχας, τας παρειάς, τους μαστούς, την γαστέρα, τας κνήμας και τους πόδας, ως οι ιπποκάπηλοι τα κάλλη των ίππων των και ο κύριος Π. Σούτζος τα των ηρωίδων του.

Μετά το τέλος της λιτανείας, ιππεύσαν και πάλιν το νέον ζεύγος διηύθυνε τα βήματα του υποζυγίου προς το Μοναστήριον της Φούλδας, όπου έμελλεν η Ιωάννα να καταταχθή εν τη ποίμνη του Αγ. Βενεδίκτου. Δώδεκα όλας ημέρας εδαπάνησαν οι δραπέται, ίνα διατρέξωσι τας μεταξύ Μοσβάχης και Φούλδας τριάκοντα λεύγας, αναπαυόμενοι όπου εύρισκον σκιάν, λουόμενοι εις πάντα ρύακα και το όνομα αυτών εγχαράσσοντες εις τα δένδρα άτινα εσκίαζον τας ηδονάς

των. Η θερμότης του ηλίου, της νεότητος, του έρωτος και προ πάντων η εκ της ιππασίας, καθίστα αναγκαίους τους συνεχείς εκείνους σταθμούς. Άλλως ο Φρουμέντιος γνωρίζων ακριβώς την αγιογραφίαν των τόπων εκείνων, εύρισκε πάντοτε ευσεβή τινα πρόφασιν, οσάκις επεθύμει να πεζευσωσιν, οτέ μεν ίνα προσευχηθώσι προ του δένδρου, όπου η Αγία Θέκλα εθεράπευσε τον τυφλόν, ραντίσασα τους εσβεσμένους οφθαλμούς του διά τινων σταγόνων γάλακτος εκ των παρθενικών αυτής μαστών, οτέ δε ίνα φιλήσωσι το χώμα όπου έρρευσε το αίμα του Αγ. Βονιφατίου και εξ εκάστης σταγόνος εβλάστησεν, ως εκ του Αδώνιδος, μία ανεμώνη. Η Ιωάννα συγκατέβαινε μειδιώσα εις του εραστού τας αιτήσεις, οι δε ποιμένες και γεωργοί εθαύμαζον το κάλλος και την ευσέβειαν των δύο κουκουλοφόρων νεανίσκων, σπεύδοντες οσάκις απήντων αυτούς να αφαιρέσωσι τους τριγώνους πύλους και αμιλλώμενοι τίς πρώτος να ασπασθή τας χείρας των ή να προσφέρη αυτοίς άρτον, μυζήθραν, ζύθον και οπώρας. Άλλοτε πάλιν απήντων ημιγύμνους Σκλαβηνούς, οίτινες διητώντο ως οι κάλαμοι παρά τας όχθας των ρυάκων, απαιτούντες φόρον διαβάσεως παρά των οδοιπόρων και ρίπτοντες εις το ύδωρ τους δυστροπούντας. Αλλά τούτους απεμάκρυνεν ο Φρουμέντιος διά τροπαρίου τινός εις τον Αγ. Μιχαήλ, όπερ έτρεπεν αμέσως εις φυγήν τους αμφιβίους εκείνους ληστής. Πρωίαν δε τινά ενώ υπό την σκιάν γηραιάς δρυός ανεπαύετο το χαριτωμένον ζεύγος επί των ερωτικών δαφνών του, ή μάλλον επί τριφυλλίων (διότι αι δάφναι εν Γερμανία δεν βλαστάνουσιν ειμή μόνον επί της κεφαλής των ηρώων) προσήλθον δύο γυναίκες, δεδεμένον έχουσαι τον πόδα δι' ελαφράς αλύσου, εψιμμουθιωμένας τας παρειάς και μόνον ένδυμα την λυτήν κόμην των. Αύται ήσαν αμαρτωλαί, κανονισθείσαι υπό του πνευματικού να υπάγωσι γυμναί και αλυσοδέτοι εις προσκύνησιν του τάφου του Αγ. Μαρκελλίνου, ίνα εξαγοράσωσι τας αμαρτίας. Αι ευσεβείς αύται αποδημιαί εγίνοντο συνήθως περί τα τέλη του έαρος ή τας αρχάς του θέρους, ότε η θερμοκρασία επέτρεπε την παραδείσιον εκείνην στολήν. Αι πλείσται των μαγδαληνών τούτων, γνωρίζουσαι ότι η πρόσψασσις των ιερών λειψάνων έμελλε μετ' ολίγων ν' αποπλύνη απ' αυτών πάσαν κηλίδα ουδόλως συνεστέλλοντο να πολλαπλασιάζωσι καθ' οδόν τας αμαρτίας, ζητούσαι φιλοξενίαν παρά των χωρικών και ελέη παρά των οδοιπόρων και αμφοτέρους ανταμείβουσαι διά του νομίσματος εκείνου, δι' ου επλήρωσε τον ναύλον της η Αγία Μαρία η Αιγυπτία, η δε αδάμειος αυτών ενδυμασία καθίστα συνεχείς και προχείρους τας τοιαύτας συναλλαγάς. Αι δύο λοιπόν προσκυνήτριαι μη δυνάμεναι να μαντεύσωσι, τι υπό το ράσον της Ιωάννας υπεκρύπτετο, επλησίασαν απαιτούσαι ολίγα δηνάρια, αντί των οποίων υπέσχοντο ν' ανοίξωσιν εις τους δύο νεανίσκους τας πύλας του ουρανού εις τον μέλλοντα και τας αγκάλας των εις τον παρόντα βίον. Ο Φρουμέντιος, έχων προ εαυτού την Ιωάνναν θώρακα ασφαλή κατά παντός πειρασμού, απώθησε διά του σχοινίου της ζώνης του τας αναιδεείς προτάσεις των λυσιζώνων εκείνων σειρήνων, αφ' ων απεμακρύνθη σφίγγων την φίλην του εις τας αγκάλας ως οι ασκηταί τον Σταυρόν, οσάκις επειράζοντο υπό του δαίμονος της σαρκός. Αλλ' οι μεν άγιοι εκείνοι ερημίται, ενώ απέστρεφον μετά τρόμου τον ένα οφθαλμόν από του δαίμονος, προσήλουν τον άλλον εις αυτόν μετ' επιθυμίας άμα και φρίκης, ως νήστις Ιουδαίος εις χοιρομήριον, ενώ ο Φρουμέντιος, όστις ως γνήσιον τέκνον της Δύσεως μετεχειρίζετο την απόλαυση ως αντιφάρμακον κατά της επιθυμίας, απέστρεφεν άνευ κόπου αμφοτέρους τους οφθαλμούς. Οι ημέτεροι άγιοι, αγρυπνούντες, μαστιγούμενοι και νηστεύοντες μέχρις ου το στόμα των επληρούτο σκωλήκων, μόλις κατάρθουν να καταστείλωσι τους ωρυγμούς της σαρκός, παλαιόντες νυχθημερόν κατά διαβόλου ενδεδυμένων μορφήν γυναικείαν και αυτάς τας όρνιθας και τας αίγας απομακρύνοντες των ασκητηρίων, ως επικινδύνους εις την δυσβάστακτον σωφροσύνην των ενώ οι Φράγκοι, αφού διά μικρές τίνος θυσίας καθησύχαζον τον έξαρχον της ασελγείας, ηδύναντο έπειτα εν ησυχία και γαλήνη ψυχής να φροντίσωσι περί της σωτηρίας των, μη αναγκαζόμενοι να διακόπτωσι ανά πάσαν στιγμήν τας προσευχάς των, ίνα εκδιώξωσιν ως ο Άγιος Αντώνιος τον πειρασμόν διά ψυχρολουσίας. Κατά τον σοφόν Αρχιγένη η εγκράτεια είναι το σφροδρότερον των αφροδισίων

φαρμάκων· καλώς λοιπόν έπραττον οι Φράγκοι εξορίζοντες τα τοιαύτα φάρμακα εκ των μοναστηρίων.

Ο ήλιος φωτίσας την μικροτέραν του έτους ημέραν είχε δύσει προ πολλού, ότε οι δύο οδοιπόροι, υπερβάντες τα περιφράσσοντα την Μονήν της Φούλδας εσβεσμένα ηφαίστεια, επάτησαν τέλος πάντων τας μοναστηριακάς γαίας. Η νυξ ήτο ασέληνος και γλυκεία, και μόνοι οι αστέρες εκατοπτρίζοντο εις το ρεύμα της Φούλδας· αλλ' εφ' όσον επλησίαζον οι νεανίσκοι προς την Μονήν, διέκρινον μεταξύ των δένδρων ερύθημα ωσει μεγάλης τινός πυρκαϊάς. Αλώπεκες, έλαφοι και αγριόχοιροι γιγαντιαίοι έφευγον πέριξ αυτών μετά τρόμου, τα δε νυκτερινά πτηνά ανεζήτουν το σκότος της φωλεάς ατάκτως υπεράνω της κεφαλής των πτερυγίζοντα. Η Ιωάννα συνεσφίγγετο τρέμουσα εις τα στήθη του συντρόφου της, και αυτός δε ο όνος έτεινεν ανησύχως τα ώτα, προχωρών μετά περισκέψεως και δειλίας ως στρατιώτης του Πάπα εις το πυρ των μαχών. Στήλαι πυρός, νέφη καπνού, ήχος κωδώνων και ασμάτων, αναθυμιάσεις λιβάνου και μαγειρείου προσέβαλον μετ' ου πολύ τους οφθαλμούς, τα ώτα και την ρίνα της ημετέρας ηρωίδος, ης το θάμβος και ο τρόμος ηύξανον ανά παν βήμα, ουδ' ίσχυε να καθησυχάση αυτήν η ευθυμία του Φρουμεντίου, όστις εις τας συχνάς αυτής ερωτήσεις απεκρίνετο διά καγχασμών και φιλημάτων. Ημείς δε μη δυνάμενοι δυστυχώς να σοι δώσωμεν την αυτήν απάντησιν, καλή αναγνώστρια, θέλομεν σε πληροφορήσει ότι η ημέρα ή μάλλον η νυξ εκείνη ήτο η εικοστή τετάρτη Ιουνίου, καθ' ην προ οκτακοσίων ετών η κεφαλή του Αγίου Ιωάννη προσεφέρετο ως αμοιβή της ορχήσεως εις την θυγατέρα της Ηρωδιάδος, όπως σήμεραν ανθοδέσμη εις την Έσλερ ή την Ταλιόνην. Τα οστά του Αγίου εκταφέντα υπό του αγίου Αθανασίου περιήλθον κατά την τότε συνήθειαν την οικουμένην άπασαν θαυματουργούντα, η δε κεφαλή είχε μετακομισθή υπό τινος Γάλλου καλογήρου εξ Αλεξανδρείας εις Γαλλίαν καθότι οι Φράγκοι του μεσαιώνος ήρπαζον από των εκκλησιών της Ανατολής τα λείψανα των αγίων, ως οι απόγονοι αυτών τα συντρίμματα της αρχαίας τέχνης. Δάκτυλος του Αγίου Σεργίου η κνήμη της Αγίας Φεβρωνίας επωλούντο τότε πολύ ακριβότερα ή σήμεραν κεφαλή του Ερμού ή βραχίων της Αφροδίτης· του δε Αγίου Ιωάννου το κρανίον κατατεθέν εν τη Μονή του Αγίου Αγγελή εχρησίμευε, τοις κατοίκοις προς θεραπείαν του πυρετού αντί κινίνης. Η φήμη της θαυματουργού εκείνης κεφαλής εξηπλώθη βαθμηδόν καθ' άπασαν την Δύσιν, κατ' έτος δε ανήπτοντο πανταχού εις τιμήν του Αγίου πολυάριθμοι πυραί, περί τας οποίας ευχούντο και εχόρευον οι πιστοί, ως οι πρόγονοι αυτών περί τους πυρσούς των Παηηλίων. Η θεά Πάλης είχε λησμονηθή προ πολλού, αλλ' οι αρχαίοι αυτής λάτρευις εξηκολούθουν αγαπώντες τον οίνον, τον χορόν και τας ευθύμους αγρυπνίας, και εν ελλείψει θεών προσέφερον εις τους μακροπώνωνας και συνωφρωμένους Αγίους του χριστιανικού παραδείσου την χαρμόσυνον λατρείαν των φαιδρών και αγενείων κατοίκων του Ολύμπου.

Η πανήγυρις ευρίσκετο εις την ακμήν, ότε εισήλθον οι δύο οδοιπόροι εις την αυλήν του μοναστηρίου. Οι μεν των μοναχών προσέθετον δέσμας αχύρων και κενωθέντα βαρέλια εις την πυράν, οι δε ανυψούντες τα κράσπεδα των ράσων επήδων υπεράνω της ιεράς φλογός, καταφεύγοντες εις λάκκον πλήρη ύδατος, οσάκις έδακνε το πυρ τας γυμνάς κνήμας των. Έτεροι ωρχούντο περί τας πυράς, ή κατακείμενοι επί της χλόης εβύθιζον τους δακτύλους εις τας χύτρας και τα ποτήρια εις τους πίθους· άλλοι πάλιν κρατούντες φλέγοντα δαυλόν έτρεχον περί τον κήπον αναζητούντες ιεράκιον προς φυγάδευσιν των δαιμόνων ή τετράφυλλον τριφύλλιον, το οποίον καθίστα τα καταχθόνια πνεύματα υποτελή τω ανευρίσκοντι τοιούτον φυτόν κατά την νύκτα εκείνην. Οι εύθυμοι μοναχοί υπεδέχθησαν μετά κραυγών χαράς τον επιστρέφοντα αδελφόν και την Ιωάνναν, ην παρουσίασεν αυτοίς ως ορφανόν συγγενή του υποτελή του Δουκός Ανσιγίζου, ευρίσκοντα βαρείαν την άλυσιν του δούλου και επιθυμούντα να ανταλλάξη αυτήν αντί καλογηρικού σχοινοίου. «Dignus, dingus est intrare in nostro sancto corpori!» απεκρίθησαν ομοφώνως οι Βενεδικτίνοι,

συμπαράσυροντες την νεοφώτιστον εις τας ταχείας περιδινήσεις του κυκλείου χορού, όστις περιστρέφετο ως πολύκρικος όφις περί την υψηλότεραν των πυρών. Η Ιωάννα άμα εισελθούσα εις το μοναστήριον εδιδάσκετο να χορεύη. Αλλά κατά τον καιρόν εκείνον ο χορός, ον απαγορεύουσι σήμεραν οι πνευματικοί ως εφεύρεσιν του Σατανά, ουδέν είχε το ασεβές ή αντίθρησκον, αλλ' ήτο απλώς προσευχή γινομένη διά των ποδών ως οι ψαλμοί διά των χειλέων, αμφότεροι δε εφευρέθησαν υπό του προφητάνακτος Δαυίδ, ώστε συγγενεύουσιν ως γνήσια τέκνα του αυτού πατρός.

Οι αστέρες ωχρίων εις τον ουρανόν και αι πυραί εσβύνοντο επί της γης, ότε ο κώδων ηνάγκασε τους οινοβαρείς και νυστάζοντας συμπότας ν' αφήσωσι τον χορόν ή τον πίθον, ίνα δράμωσιν εις τον όρθρον. Την πρωίαν εκείνην, ως συνέβαινε πάντοτε την επιούσαν εορτής, βαρόηχοι ρογχαλισμοί αντίηξαν αντί ύμνων υπό τους θόλους της εκκλησίας, και εκ τούτου, λέγουσι, παρέμεινεν εις τους καλογήρους η συνήθεια να ψάλλωσι και, έξυπνοι όντες διά των ρωθώνων. Η συνήθεια αύτη, εξορισθείσα των εκκλησιών της Δύσεως μετά της εορτής του Όνου και των άλλων γοθικών λειψάνων του μεσαιώνος, κατέφυγε παρ' ημίν όπου διατηρείται ακέραιος και ακμαία, καθιστώσα καθ' ημέραν ερημοτέρους τους ναούς, ψυχροτέραν την ευλάβειαν και ελαφρότερα τα ελέη των ορθοδόξων. Αι θρησκείαι ομοιάζουσι τας γυναίκας. Αμφότεραι εν όσω είναι νέαι ούτε καλλωπισμών χρήζουσιν ούτε ψιμμυθίου, ίνα περικυκλώνται υπό λατρευτών προσκλινών, ετοιμών ως οι ερασταί και οι πρώτοι χριστιανοί και την ζωήν υπέρ αυτών να θυσιάσωσιν αλλ' άμα γηράσωσιν, ανάγκη να καταφύγωσιν εις το φύκος και τα κοσμήματα, ίνα επ' ολίγον ακόμη διατηρήσωσι τους αραιουμένους θιασώτας. Η μεν Ρωμαϊκή Εκκλησία εννοήσασα τούτο, ευθύς άμα είδε ψυχραινόμενον τον ζήλον των πιστών, κατέφυγεν εις τους ζωγράφους και τους γλύπτας, ως η γραία Ήρα εις τον κεστόν της Αφροδίτης, ίνα καλύψη τας ρυτίδας και ενδύση την γυμνότητά της, η ανατολική όμως, καίτοι πρεσβυτέρα της αδελφής της, είτε εκ πενίας είτε εξ υπερηφανείας επέμεινε θέλουσα να ελκύη τους πιστούς δι' ερρίνων ασμάτων και παραβλώπων παρθένων. Η ευλάβεια εξέλιπε προ πολλού εκ της οικουμένης, αλλ' αι εικόνες του Ραφαήλου και η φωνή των Λακορδαίρων ή των ευνούχων του Πάπα ελκύουσιν ακόμη προσκυνητάς υπό τους θόλους του Αγίου Πέτρου και του Πανθέου, ενώ ημείς άπαξ μόνον του έτους πορευόμεθα φράσσοντες τα ώτα εις την εκκλησίαν.

Άμα ετελείωσεν ο όρθρος, έσπευσεν ο Φρουμέντιος να ξεναγήση την Ιωάνναν εις το νέον αυτής κλωβίον. Η Μονή της Φούλδας ωμοίαζε μάλλον φρουρίω ή μάνδρα μοναχών. Υψηλά ηφαίστεια, των οποίων τους κρατήρας είχε σβύσει ο Άγιος Στούρμης διά σταγόνων τινών ηγιασμένου ύδατος, περιέφρασσον αυτήν πανταχόθεν, το δε ρεύμα του ομωνώμου ρύακος εχρησίμευεν ως τάφος του μοναστικού τούτου φρουρίου, στεφομένου διά πύργων και επάλξεων οδοντωτών. Οι τότε οπαδοί του Αγίου Βενεδίκτου πλην του οίνου και του ύπνου ηγάπων ν' αναμιγνύωνται και εις τας πολιτικές πάλας του αιώνα. Οσάκις δε κατεδιώκοντο υπό τινος ισχυρού, χωρούντο όπισθεν των τειχών του κοινοβίου, ως οι εφημεριδογράφοι όπισθεν των άρθρων του συντάγματος. Ο μέγας Κάρολος είχεν εξημερώσει οπωσούν τα ήθη των αρειμανίων καλογήρων, αφαιρέσας αυτοίς πάντα τα όπλα πλην των πνευματικών, αλλ' αι Μοναί διετήρουν ακόμη την φιλόμαχον αυτών στολήν. Η Ιωάννα επεσκέφθη κατά σειράν τα κελλία, το σπουδαστήριον των νεοφύτων, το εστιατόριον κοσμούμενον υπό τερατομόρφων αγαλμάτων των δώδεκα Αποστόλων, τας υπογείους ειρκτάς, ένθα οι κακοί καλόγηροι εθάπτοντο ζώντες, και τέλος την βιβλιοθήκην, όπου εξήκοντα γραφείς ειργάζοντο νυχθημερόν, οι μεν αποξέοντες αρχαία χειρόγραφα, οι δε καταγράφοντες επί του ούτως ετοιμασθέντος χάρτου τας αθλήσεις του Αγίου Βαβύλα και της Αγίας Πρίσκας αντί των άθλων του Ηρακλέους και του Αννίβα. Ο δε κήπος ήτο ημελημένος, διότι οι καλοί πατέρες ολίγον εφρόντιζον περί ανθέων και απεστρέφοντο τα λαχανικά, ως καταργούντα πολύτιμον τόπον εν τω στομάχω, προτιμώντες τα στήθη των χηνών και τους μηρούς των χοίρων, τους

οποίους παρωμοίαζον προς τα ρητά της Γραφής, τα εν ολίγαις λέξεσι πολλήν περιέχοντα ουσίαν.

Περιγράψαντες την φωλεάν θέλομεν ήδη προσπαθήσει να σκιαγραφήσωμεν και την εικόνα των εν αυτή ενοικούντων. Τα μοναστικά τάγματα τοσοῦτον επολλαπλασιάθησαν και τόσον ποικίλα κατήντησαν τα ονόματα και τα σχήματα των καλογήρων, των Θεατίνων, Ρεκολλέτων, Καρμηλιτών, Ιωαννιτών, Φραγκισκάνων, Καπουκίνων, Καμαλδούλων, ανυποδήτων, σανδαλοφόρων, γενειητών, κεκαρμένων, λευχειμόνων, μαυροφόρων και άλλων, ὡστε ο περιώνυμος ζωολόγος Βόρνος{25} επειράθη προς αποφυγὴν συγχύσεως να κατατάξη αὐτοὺς εκ των κυριωτέρων γνωρισμάτων κατὰ γένη και εἶδη, κατὰ το σύστημα του Λινναίου προς τα ζῶα και τα φυτά. Ανοίγοντες λοιπὸν την Λινναϊκὴν ταύτην Μοναχολογίαν εις την λέξιν Βενεδικτίνος, ευρίσκομεν τον εξῆς επιστημονικὸν ορισμὸν του εἴδους τούτου των ρασοφόρων « . . . πρόσωπον αγένειον, κρανίον κεκαρμένον, πόδες σανδαλοφόροι· φέρει ἔνδυμα μακρόν, μέλαν, ποδήρες και μανδύαν καταπίπτοντα μέχρι πτερνῶν . . . κρῶζει τρις ἢ τετράκις της ημέρας και μεσούσης της νυκτός διὰ φωνῆς βραγχῶδους, βραδείας . . . παμφαγεί· νηστεύει σπανίως.»»

Τοιαῦτα ἦσαν τα κυριώτερα χαρακτηριστικά· πλην δε τούτων οι Βενεδικτῖνοι της Γερμανίας εφόρουσαν ερραμμένην εις το κουκούλιον μικρὰν εικόνα της Παναγίας, ἵνα προφυλάττηται η κεφαλὰς των ἀπὸ τῶν πονηροῦς λογισμῶν και τὰς φθείρας, τα δε πρόσωπα αὐτῶν πολὺ ὁμοίαζον τα παλίμψηστα μοναστηριακά χειρόγραφα, εν οἷς, ὑπὸ τα ευσεβῆ τροπάρια του μεσαιῶνος, διαφαίνονται εισέτι ερωτικοὶ στίχοι του Ἀνακρέοντος και της Σαπούς. Τετράκις της ημέρας ἔτρωγον οι καλοὶ πατέρες· ἀντὶ βουτύρου μετεχειρίζοντο χοίρινον ἀλείμμα και τους δακτύλους των ἀντὶ περόνης, οι δε ἀμαρτήσαντες ετιμωροῦντο στερούμενοι ἀλείμματος ἐπὶ τινὰς εβδομάδας, ὡς παρ' ἡμῖν της μεταλήψεως. Δις του μηνὸς εξυρίζοντο· την μεγάλην Παρασκευὴν ἐπλυνον ὅλοι τους πόδας και τρις του ἔτους οι παχύτεροι αὐτῶν εφλεβοτομοῦντο, ἵνα καταστείλωσι τὰς ἀκαθάρτους ορέξεις, ἢ, κατ' ἄλλους χρονογράφους, ὡς προλάβωσι την ἀποπληξίαν. Οι πλείστοι ἦσαν ἀγράμματοι, τινὲς ὅμως ἐνόουν το Πάτερ ἡμῶν και ἄλλοι ἐγνώριζον να γράψωσιν· εις τούτους δε ἐχορηγεῖτο, ὡς εις τους ἥρωας του Ομήρου, διπλασία μερίς εις την τράπεζαν και οἶνος ἀντὶ ζύθου. Πάντες ἠγίαζον την ἡμέραν του Σαββάτου, ἐπειδὴ ὅμως δεν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν κατὰ ποίαν ἡμέραν τελειώσας ο θεὸς τον κόσμον ἀνεπαύθη{26}, φοβούμενοι μη υποπέσωσιν εις τι λάθος, ἔμενον ἀργοὶ ολόκληρον την εβδομάδα. Η κράσις τέλος των καλογήρων ἐκείνων ἦτο τοσοῦτω ρωμαλέα, ὡστε οι πλείοτεροι αὐτῶν ἀπέθνησκον ὄρθιοι, ὡς οι Ρῶσοι στρατιῶται, τους οποιῶς πρέπει, λέγουσι, να ὠθήσῃ τις μετὰ θάνατον, ἵνα καταπέσωσιν.

Ποιμὴν της κουκουλοφόρου ταύτης ἀγέλης ἦτο τότε ο κλεινὸς Ἅγιος Ραβάνος ο Μαῦρος, του οποιῦ η μνήμη παρείχε πλείονα συρτάρια ἀφ' ὅσα ἐργαστήριον φαρμακοπῶλου. Ο σοφὸς ἠγούμενος διαπλεύσας ὅλας τὰς θαλάσσας, ἐφ' ὅσων ἡμεσὲ ποτε ο περιηγητῆς, ἦτο κάτοχος ὅλων των τότε ζῶων και κεκοιμημένων διαλέκτων, πλην δε τούτον ἐγνώριζε την Ἀστρολογίαν, την Μαγείαν, το Κανονικὸν δίκαιον και την Μαιευτικὴν, ἐφευρῶν μάλιστα μηχανὴν τινὰ, δι' ἣς ἐβαπτίζοντο εν τη κοιλίᾳ της μητρός οι κυοφορούμενοι χριστιανοί, ἵνα διαφύγωσιν οὕτω εν περατώσει ἀποβολῆς τὰ σκοτεινὰ βασίλεια, ὅπου πλανῶνται οι ἀβάπτιστοι παῖδες μετὰ των ἀτάφων εἰδωλολατρῶν, παρὰ τὰς ὄχθας της Στυγός. Ὅτε δε εἰσήλθεν ἡ Ἰωάννα εις την Μονὴν της Φούλδης, ο Ἅγιος Ραβάνος, γηράσας ἤδη και πάσχων ὑπὸ δυσπεψίας, ἐνησχολήτο περὶ της σωτηρίας του τρώγων μόνον χόρτα, ὡς ο Ναβουχοδονόσορ κατὰ τα τελευταία ἔτη του βίου του, ὅτε δηλ. μετεμορφώθη εις ταῦρον, και συνθέτων ὁδὰς εις τιμὴν του τιμίου Σταυροῦ. Ἐκάστη των ὡδῶν ἐκείνων συνέκειτο εκ τριᾶκοντα στίχων και ἕκαστος στίχος ἐξ ἰσαριθμῶν γραμμάτων, διατεταγμένων εν σχήματι σταυροῦ, ὡς τα βακχικὰ ἄσματα των Γάλλων ποιητῶν εν σχήματι φιάλης ἢ βαρελίου, Η

αντιγραφή των αριστουργημάτων τούτων απήτει έμπειρον καλλιγράφον, ουδείς δε ηδύνατο κατά τούτο να διαγωνισθή προς τον Φρουμεντίον και τον νέον αδελφόν Ιωάννην. Εις τούτους λοιπόν ενεπιστεύθη ο ρασοφόρος υμνωδός τους ποιητικούς σταυρούς του, ίνα πληρωθή η προφητεία του Φρουμεντίου ειπόντος, «θέλομεν βυθίζει τον κάλαμον εις το αυτό μελανοδοχείον».

Οι ευδαίμονες ερασταί ομοιάζουσι τους ευτυχείς λαούς, οίτινες δεν έχουσιν ιστορίαν· των δε ημετέρων μοναχών ο βίος έρρεεν ακύμαντος και γαληνιαίος υπό την σκιάν του Μοναστηρίου, ως το ρεύμα της Φούλδας υπό τας σκιαζούσας γηραλέας αιγείρους. Εσκέφθης ποτέ, αναγνώστα μου, πόσω γλυκύ και αναπαυτικόν ήθελεν είναι ερωμένη φέρουσα ανδρικήν ενδυμασίαν και εις σε μόνον αποκαλύπτουσα τα θέλητρα της; Ούτε την ζηλείαν ήθελες γνωρίζει ούτε τας μυρίας εκείνας ακάνθας, αίτινες κατά τον Άγιον Βασίλειον καθιστώσιν εργαστήρια οδυνών τας γυναίκας. Η αρρενική αυτής στολή ήθελε φρουρεί αυτήν πολύ ασφαλέστερον ή τα κλείθρα των τουρκικών γυναικώνων και αι προφυλακτικά εκείναι ζώναι, δι' ων ασφαλίζουσιν οι Ιταλοί τας συζυγικάς κτήσεις των από πάσης επιδρομής. Πλην δε τούτου ούτε υπό ασέμνων βλεμμάτων ήθελε μολύνεσθαι το πρόσωπον της φιλιότης σου ούτε τα ώτα αυτής υπό λόγων ακολάστων ή αι χείρες υπό προσπαύσεων. Αλλ' αυτή ήθελεν είναι αγνή και άσπιλος ως η πτέρυξ των αγγέλων και η ιδανική εκείνη παρθένος, την οποίαν ωνειρεύετο ο Άγιος Βασίλειος ισταμένην ως σεμνόν άγαλμα επί του υποβάθρου της παρθενίας της και ακίνητον προς πάσαν φαντασίαν και επαφήν. Οι ζηλότυποι στεναγμοί του Τιβούλλου και του Βύρωνος αι βλασφημίες κατά των γυναικών ήθελον σοι είναι ακατάληπτοι, ως οι θρήνοι του Ιερεμίου εις τον ουδέποτε θρηνήσαντα. Τοιαύτη ήτο διά τον Φρουμέντιον η Ιωάννα, ρόδον άνευ ακάνθων, οψάριον άνευ οστών, γαλή άνευ ονύχων· νηπιόθεν συζήσασα μετ' ανδρών ούτε ιδιοτροπίας είχεν ούτε τα εράσματα εκείνα ελαττώματα, τα οποία καθιστώσι τας θυγατέρας της Εύας φοβερωτέρας και αυτών των Σειρήνων, αίτινες μόνον από της ζώνης και κάτω ήσαν όφεις.

Επτά έτη είχον παρέλθει από της εισόδου των νεανίσκων εις την Μονήν της Φούλδας και η Μοίρα εξηκολούθει κλώθουσα εις αυτούς χρυσοϋφάντους ημέρας, η δε σχέσις των έμενε μυστική και ανενόχλητος, ως μαργαρίτης εις τους μυχούς της θαλάσσης, ουδ' ήτο κίνδυνος ν' ανακαλυφθή ποτέ ο δόλος· καθότι ουδείς προ των Σταυροφόρων Φράγκος εφρόντισέ ποτε να ερευνήση, τι υπεκρύπτετο υπό τας πολύπλοκους πτυχάς της πλατωνικής φρασεολογίας. Μόνος ο κουρεύς της Μονής ηστειεύετο ενίοτε προς τον αδελφόν Ιωάννην, ότε ούτος προσέφερε μειδιών εις το ξυράφιον παρειάν αγένειον και λείαν ως λίμνην εν ώρα νηνεμίας.

Αλλά πλην της Ιωάννας υπήρχε, δυστυχώς, εις Φούλδαν και άλλος αγένειος μοναχός, ο πάτερ Κορβίνος, ον πάντες απέφευγον ως το επώνυμον αυτού δυσοίωνον πτηνόν {27}, ο δυστυχής ούτος Βενεδικτίνος ηράσθη νέος ων της ανεψιάς του Επισκόπου της Μουγουντίας, παρά τω οποίω υπηρετεί ως διάκονος, κρατών την ουράν της πορφύρας του κατά τας τελετάς και πίνων το ύδωρ, δι' ου η αυτού Αγιότης έπλυνε τας χείρας μετά την μετάληψιν. Η νεάνις ήνοιξε τα ώτα και μετ' ου πολύ τας αγκάλας εις τον έρωτα του νέου διακόνου, αλλ' ο μιτροφόρος αυτής κηδεμών συλλαβών νύκτα τινά τους νεανίσκους κόπτοντας απηγορευμένους καρπούς εις τον κήπον της Επισκοπής, της μεν ανεψιάς του έκοψε την κόμην, τον δε Κορβίνον, αφού κατέστησεν . . . ουδέτερον, έστειλεν έπειτα εις την Μονήν της Φούλδας, ίνα κλαύση την αμαρτίαν. Ο νέος μοναχός εθρήνει κατά τας πρώτας ημέρας την απώλειάν του, ως η θυγάτηρ του Ιεφθάε την παρθενίαν της, αλλ' ο καιρός έκλεισε τέλος του σώματος και της ψυχής του τας πληγάς, βαθμηδόν δε κατήντησε να περιφρονή τας γυναίκας, προσκαλών τους συντρόφους του ν' αποκτήσωσιν ασφαλώς δι' ομοίας θυσίας τον Παράδεισον, ως η ακρωτηριασθείσα αλώπηξ του μύθου συνεβούλευε τας άλλας να κόψωσι κακείναι την ουράν των.

Τοιαύτην διήγε φιλοσοφικήν ζωήν ο καλός Κορβίνος, αναπληρών την στέρησιν του απηγορευμένου καρπού διά καλών κρεάτων και της προσδοκίας του Παραδείσου, ότε ημέραν τίνα λαβών διαταγήν να κυνηγήση τους πολιορκούντας την βιβλιοθήκην του ηγουμένου σκόρους, εύρεν εκεί μετάφρασιν του περί παρθενίας λόγου του Αγίου Βασιλείου. Ανοίξας το βιβλίον τούτο, εν' ώ ήλπιζε να εύρη νέας αφορμάς, ίνα δοξάση τον Ύψιστον ότι απεκόπη αυτώ παν μέσον απωλείας, έπεσε κατά κακήν του τύχην εις το χωρίον εκείνο, όπου ο Άγιος Επίσκοπος Καισαρείας συμβουλεύει τας σεμνάς παρθένους « άρ- ρενα σώματα καν ευνούχων ή φυλάττε- σθα ι», διότι καθώς ο βους, του οποίου απεκόπησαν τα κέρατα, διαμένει ουχ ήττον εκ φύσεως κερατιστής και πλήττει όσους άπαντα διά του μέρους εκείνου της κεφαλής, όπου τα κέρατα υπήρχον πριν, ούτω και οι αποτετημημένοι, φλεγόμενοι υπό εκτόπου μανίας δύνανται ακόμη Αλλ' ενταύθα παραπέμπω τον αναγνώστην εις την πραγματείαν του Αγίου, ίνα εύρη το τέλος της φράσεως{28}. Κατά τους κριτικούς επί ασπίδος φαίνεται γραφείσα του Τάσσου η Ιε- ρο υ σ α λ ή μ, του δε Αγίου Βασιλείου η παρθενική πραγματεία επί των γονάτων καλής τινος παρθένου φαίνεται μοι γεγραμμένη.

Το ανάγνωσμα εκείνο κατεθούρησε τον από τοσούτων ετών ησυχάσαντα καλόγηρον. Οι όφεις, οι δράκοντες, οι λύκοι, οι πάνθηρες και τ' άλλα ζώα, δι' ων εικονίζουσιν οι θεολόγοι τα πάθη, εξύπνησαν αθρόα και ήρξαντο να ωρύονται και να δάκνωσι την ουράν των εις τους μυχούς της καρδιάς του, ήτις κατέστη και πάλιν ακοίμητον θηριοτροφείον. Ο Αρχιμήδης βεβακχευμένος υπό της χαράς έκραζεν « Ε ύ ρ η κ α!» μετά του προβλήματος την λύσιν, ο δε μοναχός περιέτρεχε τας στοάς του Μοναστηρίου κράζων « Δ ύ ν α μ α ι!» μεγάλη τη φωνή. Από της ημέρας εκείνης κατελήφθη από παραδόξου μονομανίας, ην ούτε η μάστιξ ούτε η ξηροφαγία ούτε η ψυχρολουσία ούτε άλλη τις του καλογηρικού φαρμακείου συνταγή ηδυνήθη να θεραπεύση. Όλος ένθους υπό της θεοφορήτου ευγλωττίας του θείου Βασιλείου εκράτει νυχθημερόν την βίβλον εις τας αγκάλας, ως νέα μήτηρ το πρωτότοκον τέκνον, και οτέ μεν ησπάζετο, οτέ δε αντέγραφεν ή απεστήθιζε τας ιεράς εκείνας σελίδας· οσάκις δε έβλεπε γυναίκα, έτρεχεν προς αυτήν ως διψαλέα έλαφος προς την πηγήν της ερήμου, ίνα λάβη πείραν των λόγων του Αγίου. Αλλ' αι ξανθαί κόραι της Σαξωνίας απέφευγον αυτόν καίτοι αποτετημημένοι, κατά τας φρονίμους συμβουλάς του επισκόπου Καισαρείας· νομίζω δε ότι άνευ των συμβουλών τούτων ολίγα εις αυτών, γνωρίζουσαι τας ελλείψεις του, ήθελον τον περιμένει.

Τοιούτος ήτον ο μέλλων να κόψη το χρυσούν νήμα, δι' ου η εύνους Μοίρα συνέρραπτε των δύο εραστών τας ημέρας, καθιστώσα τον βίον αυτών κομβολόγιον στιλπνών και άμωμων μαργαριτών. Κατά πάσαν νύκτα συνήρχοντο ο Φρουμέντιος και η Ιωάννα εις σπήλαιόν τι εγγύς του Μοναστηρίου, ιερόν το πάλαι τω Πριάπω. Ο θεός εκείνος ελατρεύετο ακόμη εν Γερμανία υπό το όνομα του Αγίου Βίτου· αι τελεταί όμως αυτού δεν είχον μεταβληθή μετά του ονόματος. Τα χείλη των χριστιανών γυναικών εξηκολούθουν ζητούντα παρ' αυτού ό,τι εζήτουν και αι άσεμνοι ειδωλολάτριδες, ηδονάς ή ευτεκνίαν· ο δε καλός Άγιος σπανίως εκώφευεν εις τας τοιαύτας δεήσεις. Πρέπει όμως να είπωμεν ότι τα αγάλματα αυτού ανιδρύοντο συνήθως υπό την σκιάν ανδρικού μοναστηρίου· και τούτο ως λέγουσι κακόγλωσσοι τίνες ιστορικοί, καθίστα βεβαίαν των προσκυνητριών την επιτυχίαν.

Εις το βάθος του ιερού τούτου σπηλαίου, όπισθεν του ξυλίνου αγάλματος του Αγίου, είχε πλέξει το νέον ζεύγος την φωλεάν του δι' ευόσμων φύλλων κυτίσου, δερμάτων αλώπεκος και απαλών υφασμάτων, ανατεθέντων υπό των ευσεβών δεσποινών της Σαξωνίας· υπεράνω δε της κοιτίδος αυτών εκρέμαντο, ως σταλακτίται, γλώσσαι καπνισταί, λιπαρά χοιρομήρια, ξηροί ιχθύες, ασκοί γενναίου οίνου της Μοσέλλης και άλλα εδώδιμα, εις τα οποία κατέφευγον οι νεανίσκοι, οσάκις απηύδων ψάλλοντες τροπάρια εις τιμήν του Αγίου Βίτου· καθότι η

προς τον Άγιον τούτον ευλάβεια, ως και η της Αφροδίτης, ψυχραίνεται άνευ των δώρων της Δήμητρος και του Βάκχου. Εκεί ευρίσκοντο αποφράδα τινά νύκτα απολαύοντες πάντων των αγαθών, ενώ ο αδελφός αυτών Κορβίνος, μη δυνάμενος προ πολλού να εύρη ύπνον, εγκαταλείποντα ως οι παράσιτοι τους δυστυχούντας, επλανάτο εις τους αγρούς διηγούμενος τα βάσανά του εις την σελήνην. Αλλά και αυτή βαρυνθείσα, φαίνεται, τα μονότονα παράπονα του πτωχού ρασοφόρου εκρύβη όπισθεν μαύρων νεφελών και μετ' ολίγον πυκναί σταγόνες βροχής ηνάγκασαν τον θαυμαστήν του μεγάλου Βασιλείου να ζήτηση άσυλον εις το ιερόν του Αγίου Βίτου.

Η λεπτή άμμος, δι' ης ήτο εστρωμένον το έδαφος του Σπηλαίου, ίνα μη πληγώνωνται οι απαλοί πόδες των ποοσκυνητριών, αίτινες μόνον ανυπόδητοι ηδύναντο να εισέλθωσι εκεί, εκάλυψε των βημάτων του τον ήχον, ώστε προухώρησεν απαρατήρητος μέχρι του κοιλώματος, όπου οι δύο ερασταί ανεπαύοντο εις τας αγκάλας αλλήλων και του Μορφέως. Ο κοιτών εφωτίζετο υπό λυχνίας καιούσης προ της εικόνας του χριστιανισθέντος Πριάπου, η δε Ιωάννα ημίγυμνος ως θεά του Ολύμπου και ωραία ως εκείναι, παρίστα εικόνα τοσούτω θελκτικήν, ώστε προ αυτής ο Άγ. Αμούν ήθελε λησμονήσει τους όρκους του και ο Ωριγένης την συμφοράν του και αυτός, νομίζω, ο Θεμιστοκλής το τρόπαιον του Μιλτιάδου. Ο δε πάτερ Κορβίνος, λησμονήσας κακείνος τον εκεί παρακείμενον Φρουμέντιον, ώρμησε να υποβάλη εις την βάσανον της πείρας τα φυσιολογικά θεωρήματα του επισκόπου Καισαρείας. Αλλ' ο Άγιος Βίτος επροσάτευε τον ύπνον των υπό την σκέπην του αναπαυομένων εραστών, ουδ' ηδύνατο ν' ανεχθή να μιανθώσι τα μυστήρια του υπό χαμερπούς ευνούχου. Ότε δε είδεν αυτόν επιβάλλοντα αυθάδη χείρα επί της κοιμωμένης δούλης του, αι παρειαί αυτού ηρυθρίασαν εκ της οργής, ως αι της εν Λωρέτω Παναγίας, οσάκις ασπάζονται αυτήν ασεβή χείλη, η κεφαλή του εσείσθη απειλητικώς και το έλαιον της λυχνίας ανέβρασε μεθ' ορμής. Σταγών του ζέοντος τούτου ελαίου αφύπνισε τον Φρουμέντιον, επί της παρειάς του καταπεσούσα· ευθύς δε εγερθείς είδε την σύντροφόν του ημικοιμωμένην έτι και παλαίουςαν κατά του επικειμένου αύτη πατρός Κορβίνου, ως κατά κακού ονείρου. Ο Φρουμέντιος ήτο οξύθυμος ως γνήσιος απόγονος του Βιτικίνδου και ρωμαλέος ως Γερμανός καλόγηρος, ειθισμένος να μεταχειρίζεται τους γρόνθους ως επιχειρήματα κατά πάσαν συζήτησιν, έστω και θεολογικήν. Διό μη χρονοτριβήσας εις περιττάς εξηγήσεις εδράξατο του σχοιניού της ζώνης, το οποίον ήρχισε να υψούται και να καταπίπτη ραγδαίως επί των νώτων του αθλίου Κορβίνου. Εν τούτοις η Ιωάννα εγερθείσα έσπευδε να κρύψη υπό το ράσον της τα αίτια της έριδος, ενώ οι δύο καλόγηροι εξηκολούθουν γρονθοκοπούμενοι και το αίμα ήρχιζεν ήδη να τρέχη, αλλ' ευτυχώς μόνον εκ της μύτης. Μετά δε πεισματώδη πάλην κατώρθωσε τέλος ο Κορβίνος να διαφύγη κακώς έχων τας χείρας του παρωργισμένου αντιπάλου, αφινών αυτώ ως λάφυρον τεμάχιον της κουκούλας του, ως ο Ιωσήφ τον μανδύαν του εις την γυναίκα του Πετεφρή. Αλλ' εις τούτο μόνον περιορίζεται, νομίζω, η μεταξύ αυτού και του υιού του Ιακώβ ομοιότης.

Οι δύο ερασταί, μείναντες μόνον επί του πεδίου της μάχης, ητένιζον προς αλλήλους μετ' αδημονίας, βέβαιοι όντες ότι ο ξυλοκοπηθείς εκείνος σάτυρος ήθελε σπεύσει να εκδικηθή προδίδων τα απόκρυφα του σπηλαίου των. Έπρεπε λοιπόν προς αποφυγήν της ειρκτής και της ξηροφαγίας ν' αποχαιρετήσωσιν ανεπιστρεπτεί την φιλόξενον εκείνην στέγην, όπου τοσαύτας διήγαγον ευφροσύνους ημέρας εν αγία αναπαύσει και αργία, απολαύοντες αλλήλων και πάντων των αγαθών. Τα έτη και η τρυφή είχον μετριάσει το φιλοκίνδυνον των δύο μοναχών, οίτινες μετά φρίκης ανελογίζοντο τους κόπους και τας στερήσεις του πλάνητος βίου, συμμεριζόμενοι την γνώμην του Αγίου Αντωνίου, καθ' ον τα μοναστήρια είναι διά τους καλογήρους ως η θάλασσα διά τους ιχθύας, και ως εκείνοι απόλλυνται εξερχόμενοι του ύδατος, ούτω μαραίνονται και οι μοναχοί αφίνοντες τα κοινόβια. Εις τοιαύτας παρεδίδοντο μελαγχολικάς σκέψεις, ότε ο κώδων του όρθρου

ενεθύμισεν αυτοίς τον επικείμενον κίνδυνον. Η νυξ ήτο σκοτεινή και οι σταύλοι εγγύς, εν αυτοίς δ' έζη ακόμη ο καλός εκείνος όνος, όστις προ επτά ετών είχε μετακομίσει εις Φούλδαν την Ιωάνναν. Ο πατριάρχης ούτος της καλογηρικής φάτνης, κατάλευκος ήδη υπό του γήρατος, ανεπαύετο περικυκλούμενος υπό των απογόνων του και δεμάτων τριφυλλιού. Τούτον λύσαντες οι δραπέται και περιτυλίξαντες προς αποφυγήν θορύβου τα πέταλά του διά στυπίου, ως οι πειραταί τας κώπας των ακατίων, εξήλθον των τειχών της μακάριος εκείνης Μονής, τρέμοντες μη ο σύντροφος αυτών εξυπνίση διά της φωνής του τους ζώντας, ως εξήγειρε προ επταετίας τους νεκρούς εκ των μνημείων.

Η ΠΑΠΙΣΣΑ ΙΩΑΝΝΑ

ΜΕΡΟΣ Γ'.

But the fact is that I have nothing plan'd
Unless it were to be a moment merry.
(Byron, Don Juan, Canto IV).

Αγαπάς, αναγνώστα μου, τον καλόν οίνον; Αν τω όντι τον αγαπάς, μισείς βεβαίως τους ασυνείδητους εκείνους καπήλους, οίτινες εξ αισχροκερδείας νοθεύουσι το καλόν τούτο ποτόν, αναμιγνύοντας ύδωρ, βαφάς ή δηλητήρια και αντί θείου νέκταρος ανούσιον ή ναυτιώδες ποτόν προσφέροντες εις τα διψώντα σου χείλη. Τοιούτοι κάπηλοι υπήρξαν επ' αιώνων οι μετερχόμενοι την φρούρησιν και διανομήν του γ ε ν ν α ί ο υ ο ί ν ο υ τ η ς π ί σ τ ε ω ς, ως ωνόμαζε την θρησκείαν ο σοφός Αλβίνος, η δε μεταξύ καπήλων και ιερέων, χριστιανισμού και βαρελιού παρομοίωσις ανήκει εις Σύνοδόν τινα του ενάτου αιώνος• ώστε αι εκφράσεις μου, αν όχι ευγενείς, είναι τουλάχιστον κ α ν ο ν ι κ α ί. Έλεγον λοιπόν, ότι καθώς ο γνήσιος οινοπότης βδελύττεται τους νοθεύοντας τον οίνον, ούτω και ο καλός χριστιανός αποστρέφεται τους αναμιγνύοντας εις την θρησκείαν, ίνα καταστή επικερδестέρα, τας παντοίας της εξυρισμένης ή πολυμάλλου κεφαλής των εφευρέσεις, τα θαύματα των εικόνων, τους θεούς της ειδωλολατρείας μετημφιεσμένους εις αγίους, τας προσκυνήσεις, τα εισιτήρια του Παραδείσου, τα άγια λείψανα, τα κομβολόγια και άλλα ιερατικά εμπορεύματα, δι' ων το επάγγελμα των Αποστόλων κατέστη και αυτής της ιατρικής και ονειροκρισίας αγυρτικώτερον. Παιδιόθεν ηγάπων την χημείαν• το δε βιβλίον μου τούτο είναι χημική τις μόνον ανάλυσις του θρησκευτικού οίνου, δι' ου οι λαοί της Δύσεως εποτίζοντο κατά τον μεσαιώνα υπό Ρασοφόρων καπήλων. Πάντα τα κακοποιά ζώα, οι όφεις, οι σφήκες, οι κώνωπες και οι σκορπιοί, γίνονται τοσούτω μάλλον φαρμακερά και κακοήθη, όσω ζώσι πλησιέστερον του ηλίου. Μόνοι οι ιερείς εξαιρούνται, οίτινες εις μεν τας ανήλιους χώρας της Δύσεως απέκτησαν οξείς όνυχας και ιοβόλους οδόντας, εν δε τη Ανατολή κατήντησαν βαθμηδόν αβλαβείς και χειροήθεις ως οι εγχέλεις της Κωπαΐδος• ώστε αφού ούτε τρώγονται, ως εκείναι, ούτε δάκνουσιν, ως οι φράγκοι, αλλ' ησύχως και τιμίως μετέρχονται το επάγγελμά των, σταυροκοπούντες, θυμιάζοντες, βαπτίζοντες και εξομολογούντες, αμαρτία ήθελεν είναι να πειράξη τις τους ακάκους τούτους κληρονόμους της βασιλείας των Ουρανών. Ταύτα σοι είπον, αναγνώστα, ίνα σε πείσω περί της ορθοδοξίας μου• ήδη επανέρχομαι εις τους ήρωας μου.

Μετά τον θάνατον του Μεγάλου Καρόλου ούτε ταχυδρομικοί σταθμοί ούτε χωροφύλακες ή αστυνομία υπήρχε πλέον εν Γερμανία• οι δε σαξωνικοί ίπποι ήσαν ως και σήμερα τοσούτω παχείς και βραδυκίνητοι, ώστε ολίγον εφοβούντο οι ημέτεροι δραπέται την

καταδίωξιν. Άλλως δε το υποζύγιον αυτών ήτο εκ των παρασημοφόρων εκείνων ζών, των καταγομένων από του μακαρίου όνου, ον ανέβη ο Ιησούς, ότε εισήλθεν εις Ιεροσόλυμα, και επί της ράχεως του οποίου έμεινεν εγκεχαραγμένον κατά τον μεγάλον Αλβέρτον το σημείον του Σταυρού, όπως και η εικάν του θείου προσώπου επί του πέπλου της Βερονίκης. Οι τοιοῦτοι όνοι, διακρινόμενοι διά μαύρης σειράς διατεμνομένης σταυροειδούς κατά το μέσον της ράχεως, εκαλούντο σ τ α υ ρ ο φ ό ρ ο ι και ηδύναντο, χρείας τυχούσης, και προς αυτοῦς τους ίππους και τους θηρευτικούς κύνας να διαγωνισθώσι περί ταχύτητος· εχρησίμευον δε κατά τον μεσαιώνα εις μόνους τους ηγουμένους και ιεράρχας. Η γενεά αύτη εξέλιπε βαθμηδόν εν Ευρώπη, αλλά διατηρείται ακόμη αμιγής και ακμαία εν Αιγύπτω και Παλαιστίνη, όπου βλέπει τις αυτοῦς φέροντας χρυσοκέντητα σάγματα και τρώγοντας βραστοῦς κυάμους εντός πορφυρών αγγείων.

Επί τοιούτου υποζυγίου έτρεχον ασφαλώς οι δραπέται, στρέφοντες εις τον νουν μυρία περί του μελλοντος βίου σχέδια. Ο ήλιος ανατείλας μετ' ολίγον θερμός και ανέφελος όπισθεν των κορυφών του Βιβραστίνου ωρίμασε τας εν τη κεφαλή αυτών φυομένας ιδέας. Απεφάσισαν λοιπόν να περιέλθωσιν επί του όνου των την οικουμένην, ζητούντες φιλοξενιών παρά τοις ισχυροίς, τείνοντες τας χείρας των εις τα χείλη των πιστών και αφίνοντες εις άλλους την φροντίδα να χριστιανίσωσι τους απίστους. Είρξαντο δε των περιπλανήσεων διευθυνόμενοι εις Μογουντίαν, ίνα παρευρεθώσιν εις την τελετήν της συμφιλιώσεως του αυτοκράτορας Λουδοβίκου μετὰ των υιών του. Αλλ' ότε μετὰ τριήμερον πορείαν έφθασαν εις την πόλιν ταύτην, πένθιμοι ψαλμωδία και κώδωνες οχληροί αντήχουν πανταχόθεν αντί ευθύμων ασμάτων· αντί δε της κνίσσης οπτών κρεάτων νεκρώσιμοι λιβάνου αναθυμιάσεις εμόλυνον την ατμοσφαίραν. Ο δυστυχής Λουδοβίκος ο Ε υ σ ε β ή ς ή Ε υ ή θ η ς (τα δύο ταῦτα επίθετα απεδίδοντο αυτώ αδιαφόρως ως συνώνυμα {29} είχε παραδώσει την προτεραίαν εις τον Πλάστην την άψογον ψυχήν του, « Συγχωρώ, λέγων, τους υιούς μου, ως συγχωρεί και ο κατάδικος τους δημίους του»· το δε σώμα αυτού εσύρετο εις την τελευταίαν κατοικίαν υπό τεσσάρων μαύρων ίππων, οίτινες αφεθέντες νήστεις από τριημέρου εβάδιζον μελαγχολικώς, ως του Ιππολύτου, μεταξύ διπλής σειράς λαμπαδηφόρων ιερών, ανυμνούντων τας αρετάς του μακαρίτου· καθότι ο Λουδοβίκος είχε κληροδοτήσει τη Εκκλησία, την Σαρδηνίαν, την Κύρνον και Σικελίαν. Άληθές είναι ότι αι νήσοι αυταί, κατεχόμεναι υπό των Σαρακηνών και Ελλήνων ανήκον αυτώ, όσω σήμερον η Κύπρος και τα Ιεροσόλυμα εις τον βασιλέα της Ιταλίας {30}. Αλλ' οπωσδήποτε η καλή αυτού προαίρεση ήτο αξία επαίνων, θυμιάματος και λιτανειών. Οι ημέτεροι μοναχοί, καταβιβάσαντες το κουκούλιον επί του προσώπου, συνεβάδισαν μετὰ του μακαρίτου την οδόν εκείνην, ήτις κατά Βίωνα, είναι πασών η ομαλωτέρα, (διότι και διά κλειστών οφθαλμών ευρίσκομεν αυτήν), είτα δε απεμακρύνθησαν εν σιωπή από των τειχών της πενθηφορούσης Μογουντίας.

Εκλείψαντος του ευσεβούς Λουδοβίκου, ο αήρ της Γερμανίας δεν ήτο πλέον ως πρότερον υγιεινός διά τους πνεύμονας των καλογήρων, ων πολλοί ήρχισαν να μεταναστεύωσιν, ως καταλείπουν και οι ποδαλγοί Άγγλοι την Νίκαιαν μετὰ την προσάρτησιν αυτής εις την Γαλλίαν, λέγοντες ότι ιταλικόν και ουχί γαλατικόν αέρα διετάχθησαν ν' αναπνέωσιν υπό του ιατροῦ. Οι υιοί του Καρόλου διεφιλονείκουν διά των όπλων την πατρικήν κληρονομίαν, ο δε πρεσβύτερος αυτών Λοθάριος, θέλων να προσελκύση τους Σάξωνας, μετεχειρίσθη, ως οι παρ' ημίν Υπουργοί, μ έ σ α δ ι α φ θ ο ρ ά ς, επιτρέπων εις αυτοῦς ν' ανεγειρώσι και πάλιν τα προγονικά είδωλα και να προσφέρωσιν ενίοτε, ως ελαστικήν θυσίαν προ των πατρών βωμών, φανατικόν τινα ιεροκήρυκα ή παχύν Βενεδικτίνον. Κακόγλωσσοι δέ τινες χρονογράφοι προσθέτουσι μάλιστα, ότι ο αθεόφοβος Λοθάριος κατεσκεύαζεν εντός των ανακτόρων είδωλα του Ιρμινσούλ και Τουίτονος, ότινα έπεμπεν ως διαλλακτικά δώρα εις τους Σάξωνας και Θουριγγίους, ως στέλλουσι και σήμερον οι βιομήχανοι Άγγλοι εις τας

αποικίας των αγάλματα ινδικών η αυστραλιακών ειδώλων, γλυφέντα εν τοις εργοστασίοις του Λονδίνου από ευσεβών Πουριτανών και Κουακέρων, φορτώνοντες όμως επί του αυτού πλοίου ως αντιφάρμακον και δέματά τινα ιερών Γραφών της Βιβλικής εταιρείας· ώστε τα τε είδωλα και τα Ευαγγέλια ευπλοούσιν εν ειρήνη υπό την σκέπη της αγγλικής σημαίας.

Αι διενέξεις των κληρονόμων του Λουδοβίκου κατέστησαν μετ' ου πολύ τόπον δυσοίκτητον την Γερμανίαν. Ο δυστυχής των εραστών όνος προσέκοπτεν ανά παν βήμα κατά πτωμάτων ή ωλίσθαιεν εις αιματώδη έλη· σπανίως δε ευρίσκων κριθήν, χλόην ή φύλλα κατήντησε ν' αλέθη ακάνθας και βάτους υπό τους νηστικούς του οδόντας. Εν τούτοις ο χειμών επήρχετο, χειμών σαξονικός, τοσούτω απότομος και δριμύς, ώστε και αυτοί οι κόρακες απέθνησκον της πείνης, μη δυνάμενοι να σχίσωσι τας σάρκας των πτωμάτων, απολιθωθέντων υπό του ψύχους. Οι δυστυχείς δραπέται επλανώντο ως άστεγα στρουθία επί της χιόνος, καταρώμενοι τον ηκρωτηριασμένον εκείνον σάτυρον, όστις ηνάγκασεν αυτούς να εγκαταλείψωσι την θερμήν αυτών και εύοσμον φωλεάν. Ο φόβος των εχθρών και η δριμύτης του χειμώνος είχαν ψυχράνει την φιλοξενίαν των Σαξώνων, ώστε μάτην ως επί το πολύ έκρουον οι δύο μοναχοί τας θύρας των καλυβών και κοινοβίων. Άλλοτε μεν ουδ' απάντησις εδίδετο αυτοίς, άλλοτε δε προέκυπταν εκ μικράς θυρίδας σαξονική τις κεφαλή ερυθρά υπό του ψύχους ή κάτωχρος υπό του τρόμου, παρακινούσα τους ικέτας εις εξακολούθησιν του δρόμου των· σπανίως δε χειρ τις ευσπλαγχνικωτέρα της κεφαλής έρριπτεν αυτοίς ως εφόδιον τεμάχιον μέλανος άρτου ή ξηρού ιχθύος. Ούτω επλανώντο επί δύο ολοκλήρους μήνας, παρακολουθούντες ως οι κόρακες τα ίχνη των στρατευμάτων, ίνα θερμανθώσιν εις την φλόγα ημισβέστου πυράς ή γλείψωσι τα κόκκαλα εγκαταλειφθείσης τραπέζης. Ήλθε δε ημέρα, καθ' ην ατενίζοντες μετά φθόνου τους θώας σπαράσσοντας τα πτώματα στρατιωτών τινων του Λοθαρίου, ενώ η πείνα εσπάρασσε κακείνων τα σπλάγχνα, εδικαίωσαν σχεδόν την γνώμην του σοφού Χρυσίππου, διδάσκοντος μεταξύ των άλλων τους μαθητάς ότι εν ελλείψει άλλης τροφής είναι θεμιτή και η νεκροφαγία.

Η Ιωάννα υπετάσσετο αγωγύστως εις τας τσαύτας ταλαιπωρίας, υπομένουσα την πείναν και το ψύχος, ως και η κάμηλος της ερήμου την θερμότητα και την δίψαν. Ούτε στεναγμός ούτε παράπονον εξήρχετο ποτε των ωχρών χειλέων της, δι' ων εσπόγγιζεν ενίστε τα δάκρυα του συντρόφου, λαβόντος πολλάκις αφορμήν να ευλογήση την στιγμήν, καθ' ην ηλίευσεν εις το ρεύμα της ζωής του τον ξανθόν εκείνον μαργαρίτην. Ο χαρακτήρ των γυναικών προς μόνον τον χαλκόν εκείνον της Κορίνθου δύναται να παραβληθή, όστις συνέκειτο εκ μυρίων ετερογενών μετάλλων, εν οίς όμως υπήρχε και άδολος χρυσός. Ούτω νηστεύοντες, δακρύνοντες, παρηγορούμενοι, φυσώντες εις τα δάκτυλά των και διευθυνόμενοι πάντοτε προς νότον, ως αι χελιδόνες και αι φθισικαί Αγγλίδες, υπερέβησαν τας χιονοσκεπείς ερήμους των Βαυαρών, διέπλευσαν την λίμνην της Κωνσταντίας και εύρον τέλος φιλοξενίαν εις την Μονήν του Αγίου Γάλλου, ης οι καλοί μοναχοί προσέφεραν αυτούς άσυλον κατά των λύκων και των στρατιωτών του Λοθαρίου. Οι δύο ερασταί ητοιμάζοντο ήδη να στήσωσι τους εφεστίους των υπό την ιεράν εκείνην και απόρθητον στέγην, ότε περίεργος τις καλόγηρος, θεωρών μετά προσοχής την Ιωάνναν, παρετήρησεν ότι τα ώτα αυτής ήσαν υπότρητα, εκ δε της παρατηρήσεως ταύτης ταραχτείς συνέλαβεν αμέσως παραδόξους υπόνοιαις και επιθυμίας. Ήρκει η άκρα ω τ ί ο υ γ υ ν α ι κ ό ς να ταραξη την ησυχίαν των τότε μοναχών, ως και σήμερα μονη η οσμή γυναικειάς επιστολής αρκεί να αναστατώση όλους τους κατοίκους του Αγίου Όρους {31}, η δε Ιωάννα φοβουμένη τας περαιτέρω ανακαλύψεις και απαιτήσεις του Οσίου Πατρός κατέπεισε τον φρουμέντιον ν' αφήσωσιν αυθημερόν την μάνδραν των περιέργων εκείνων Ελβετών.

Από του Αγίου Γάλλου μετέβησαν εις Τίγυρον, την αρχαιοτάτην εν

Ελβετία πόλιν, ονομασθήν διά την δύναμιν των κατοίκων και του ρακίου της, εκείθεν δε εις Λυκέρνην, όπου εισήλθον διά νυκτός, ίνα θαυμάσωσι το τεράστιον φανάριον, το οποίον κατά τους χρονογράφους τοσαύτην επέχεε λάμψιν, ώστε καθίστα αοράτους τους αστέρας και ορατούς τους λάκκους, εις ους έπιπτον πρότερον οι πλείστοι των Οδοιπόρων. Από Λυκέρνης διηυθύνθησαν εις Αυσεντικόν, την πρωτεύουσαν των πάλαι Ελουητίων, ένθα είδον τα ίχνη των υποδημάτων του Αττίλα εγκεχαραγμένα επί σκληρού βράχου, ως τα του Ιησού εν τω όρει των Ελαιών, και εκείθεν εις Σέδουνον, όπου εύρον ακάτιον, δι' ου κατέπλευσαν τον Ροδανόν μέχρι Λουγδούνου.

Το πλοιάριον εκείνο ανήκεν εις Εβραίους εμπόρους μεταβαίνοντας εις Μασσαλίαν, ίνα πωλήσωσι χριστιανούς δούλους εις τους Σαρακηνούς της Ισπανίας. Κατά τους χρόνους εκείνους οι απόγονοι του Ισραήλ αντί να καταπιέζωνται ήσαν παντοδύναμοι κατά την μεσημβρινήν Γαλλίαν. Ο Αυτοκράτωρ δανειζόμενος καθ' εκάστην παρά τούτων μεγάλα ποσά, επλήρωνε τους τόκους του χρέους του επιτρέπων αυτοίς να προσηλυτίζωσι τους υπηκόους του, ως ανεχόμεθα και ημείς τας αδελφάς του Ελέους, τας Γραφάς της Βιβλικής εταιρίας, τας Οπτασίας του Αγαθαγγέλου, των αγαθαγγελιστών τας χρυσάς προσδοκίας και άλλας των τριών Ε γ γ υ η τ ρ ι ώ ν μας εφευρέσεις. Οι δε Εβραίοι του Λουγδούνου μετεχειρίζοντο τα παρά του Αυτοκράτορος αγορασθέντα διατάγματα ως οδόντας, ίνα κατατρώγωσι δι' αυτών τους χριστιανούς, φονεύοντες τους χοίρους των, κλέπτοντες τα παιδία, αναγκάζοντες τους δούλους αυτών να αγιάζωσι το Σάββατον και να εργάζωνται την Κυριακήν, πωλούντες ως κτήνη τους απειθούντας ή βαπτίζοντας τα τέκνα των, και αυτάς ακόμη των αρχιερέων τας παλλακίδας επιχειρούντες ενίοτε να εβραϊώσωιν. Οι δυστυχείς Επίσκοποι έστειλνον προς τον Αυτοκράτορα αναφοράς επί αναφοραίς, οι δε Εβραίοι σάκκουσ επί σάκκοις. Αλλ' εις μεν τους πρώτους ουδ' απεκρίνετο ο μονάρχης, εις δε τους Ιουδαίους έπεμπε στρατιώτας ίνα φρουρώσι τους οίκους των και αναγκάζωσι τους χρεώστας εις απότιση της οφειλής, καθώς φυλακίζουσι και σήμερον χριστιανοί κλητήρες των Εβραίων τους οφειλέτας. Αδίκως λοιπόν κατηγορούμεν τον παρόντα αιώνα ως φιλοχρηματώτερον των παρελθόντων. Ο χρυσός υπήρξεν ανέκαθεν ο σεβαστότερος επί της γης θεός, προφήται δε αυτού οι Εβραίοι· κατ' εκείνην δε μάλιστα την εποχήν και αυτό το Ευαγγέλιον εγράφετο διά χρυσών γραμμάτων, όπως εμπνέη σέβας εις τους πιστούς.

Μεταξύ των επιβατών του πλοιαρίου υπήρχε και γέρων τις Ραβίνος, ονόματι Ισαχάρ, όστις, ίνα διασκεδάση κατά τον διάπλουν, επεχείρησε να προσηλύτιση τους νέους εκείνους καλογήρους, ζητών να λάβη παρ' αυτών ο ασυνείδητος τοκογλύφος την ψυχήν των αντί ναύλου. Ήρξατο λοιπόν διηγούμενος εις τους νεανίσκους τους ταλμουδικούς μύθους, καθ' ους ο Ιησούς ήτο επιτήδειος γόης, όστις δίδαχθείς την θαυματουργίαν υπό μάγου τινός, καλουμένου Ιωάννου Βαπτιστού, είχεν υποσχεθή εις την θυγατέρα του Αυτοκράτορα Τιβερίου να καταστήση αυτήν μητέρα άνευ ανδρικής μεσολαβήσεως, η δε νεάνις ακολουθήσασα τας συνταγάς αυτού έτεκε λίθον αντί παιδιού· διό θυμωθείς ο Αυτοκράτωρ παρήγγειλε τω Πιλάτω να σταυρώση τον θαυματοποιόν, του οποίου το σώμα ταφέν πλησίον του υδραγωγείου παρεσύρθη την νύκτα υπό του πλημμυρήσαντος ύδατος, και εκ τούτου προήλθεν η εις την ανάσταση πεποιθήσις των Ναζωραίων. Αφού τοιαύτας και άλλας βλασφήμους φλυαρίας εξήμεσεν εκ του μισαρού αυτού στόματος ο βρωμολόγος εκείνος Εβραίος, ήρξατο έπειτα να πλέκη εις τον θεόν του Ισραήλ στέφανον ν ε φ ε λ ώ ν και α σ τ έ ρ ω ν. Παρέστησεν αυτόν καθήμενον επί άρματος συρομένου υπό τεσσάρων πανθήρων ως το του Βάκχου· κρατούντα εις την δεξιάν χιλιόπηχυν σύριγγα, δι' ης ενεφύσα τας εντολάς του εις το ους των Προφητών· τίκτοντα εκ της κεφαλής οπλοφόρους δαίμονας, ως ο Ζευς την πάνοπλον Αθηνάν· φιλικώς συναναστρεφόμενον μετά των γραμμάτων του αλφαβήτου, άτινα ήσαν άγγελιοι πτερωτοί, και αλέθοντα διά τεραστίας μυλοπέτρας το μάννα, δι' ου κατεσκευάζετο ο διαφανής άρτος των κατοίκων του παραδείσου. Οι δύο νεανίσκοι οτέ μεν εγέλων

ακροώμενοι τας Ταβινικάς εκείνας τερατολογίας, οτέ δε φοβούμενοι, μη αι βλασφημίας εκείναι βυθίσωσι το πλοίον εις τους μυχούς των κυμάτων, εψιθύριζον ως αντιφάρμακον τροπάριον τι εις τον Άγιον Μεδάρδον, όστις ως ο Ποσειδών παρά τοις προγόνοις ημών και ο Άγιος Νικόλαος παρ' ημίν εξήγειρε τότε και κατηύναζε τα κύματα των υδάτων.

Χάρις εις το τροπάριον εκείνο και την νηνεμίαν, το πλοιάριον προσωμίσθη ευτυχώς την επιούσαν εις Λούγδουνον, όπου ήδρευε τότε ο Άγιος Αγοβάρδος, ο μόνος των τότε αγίων, του οποίου καγώ ήθελον ασπασθή μετά σεβασμού το κράσπεδον της εσθήτος. Ούτος εδόξαζεν ότι, αφού ο Ιησούς είναι αιώνιος και πανταχού παρών, πάντες οι τα παραγγέλματα αυτού ακολουθήσαντες, είτε προ της ενανθρωπήσεως αυτού εγεννήθησαν είτε μετ' αυτήν, είτε εγνώρισαν αυτόν είτε όχι, ήσαν χριστιανοί και νόμιμοι κληρονόμοι της βασιλείας των ουρανών απεστρέφετο την εις τας αγίας εικόννας αποδιδομένην λατρείαν νομίζων ασέβειαν την υπό ανθρωπίνην μορφήν παράστασιν αύλου θεότητας και διδάσκων, ότι οι πρώτοι χριστιανοί διετήρουν τας εικόννας του Ιησού, των Αποστόλων και των Μαρτύρων ως τα ομοιώματα ανθρώπων, τους οποίους εγνώρισαν και ηγάπων, όπως ημείς σήμερα τας φωτογραφίας των απόντων φίλων, και ουχί ως αντικείμενα δεισιδαίμονος λατρείας. Πλην δε τούτων γελοίον ενόμιζεν ο καλός Επίσκοπος το να πιστεύωμεν ότι ο Ύψιστος υπηγόρευσεν εις τους προφήτας κατά λέξιν τας Γραφάς, ως ο Άγγελος τα αποφθέγματα εις την όνον του Βαλαάμ· απέτρεπε τους πιστούς από των προσκυνήσεων, τα δε ελέη αυτών διέταττε να δίδωνται εις τους πτωχούς, και ουχί εις τας εκκλησίας, αμαρτίαν νομίζων, ενώ τοσούτοι πένητες στερούνται οβολού προς αγοράν άρτου, να δίδεται χρυσός εις τους ιερείς, ίνα ανάπτωσι κηρία εν πλήρει μεσημβρία ή κοσμών δι' αυτού τα είδωλα των ναών{32} και των παλλακίδων των τα στήθη. Τοιαύτας χριστιανικάς ή μάλλον αιωνίους αληθείας εδίδασκεν ο καλός εκείνος ιερεύς του Ύψιστου, τας οποίας αν είχε κηρύξει βραδύτερον, ήθελε καή ως ο Ούσιος ή ριφθή άκλαυστος και άταφος επί βράχου ως ο Καΐρης. Αλλά κατά την εποχήν εκείνην οι ιερείς της Δύσεως, ασχολούμενοι αποκλειστικώς εις την κραιπάλην και αργυρολογίαν, δεν είχαν ακόμη καταληφθή υπό της μανίας του να δικάζωσι και καίωσιν ανθρώπους. Αν δε εν μέσω της γενικής εκείνης αμαθείας και διαφθοράς επήρχετο εις τινα εξ αυτών η ιδιότροπος όρεξις να ζήση εναρέτως ή να ομιλήση λογικώς, έτρωγον εκείνοι την μερίδα του καλού τούτου ανθρώπου, γελώντες διά την ανοησίαν του και αφίνοντες μάλιστα εις αυτόν τον τίτλον του αγίου, όστις απενέμετο τότε αφειδώς εις τους ιερείς, ως σήμερα το ε ξ ο χ ώ τ α τ ο ς εις τους ιατρούς. Τοιούτος ήτο ο Αγοβάρδος, αδάμας εν μέσω χαλίκων, κύκνος εν μέσω κοράκων, στίλβων εν τω σκότει του ενάτου αιώνος ως μαργαρίτης εις την ρίνα χοίρου {33}. Απαντήσας αυτόν, ενώ μετά κόπου και αηδίας ανεκίνουν τον βόρβορον του ενάτου αιώνος, ηθέλησα ν' αναπαυθώ επί τινας στιγμάς πλησίον του, ως ο κεκμηκώς Άραψ παρά την πηγήν της ερήμου.

Ο Φρουμέντιος επορεύθη μετά της Ιωάννας ν' ασπασθή τας χείρας του καλού Επισκόπου. Οι τότε περιηγηταί, άμα έφθανον εις ξένην πόλιν, εζήτουν την κατοικίαν του Αρχιερέως, ως σήμερα το Προξενείον. Εκεί παρέδιδον τας συστατικές επιστολάς των και εξητούντο Οδηγίας ή βοηθήματα προς εξακολούθησιν της οδοιπορίας, αντί των οποίων προσέφεραν συνήθως τω Επισκόπω ιερά τινα λείψανα Αγίων του τόπου των· καθότι ήκμαζε παρά τοις τότε χριστιανοίς η συνήθεια της συλλογής αγίων λειψάνων πάσης χώρας και εποχής, ως προ τίνων ετών εν Αθήναις η των γραμματοσήμων. Οι ημέτεροι οδοιπόροι, πολλά έχοντες να ζητήσωσι και ουδέν να προσφέρωσιν εις την αυτού Αγιότητα, επαρουσιάσθησαν προ αυτού, ερυθριώντες και συνεσταλμένοι, αλλ' ο Άγιος Αγοβάρδος, ειθισμένος ως οι πνευματικοί και ιατροί να ε τ ά ζ η ν ε φ ρ ο ύ ς και κ α ρ δ ί - α ς ε γ ν ώ ρ ι ζ ε και να διακρίνη την υπό τα ράκη κεκρυμμένην αξίαν. Προσκαλέσας εις την λιτήν του τράπεζαν το πολυπαθές εκείνο ζεύγος

εθαύμασε των νέων συνδαιτυμόνων το κάλλος, την σοφίαν και την αδελφικήν στοργήν, παρέβαλεν αυτούς προς τον Κάστορα και Πολυδεύκην και, ότε ανεχώρησαν, έδωκεν αυτοίς καλώς συμβουλάς, νέα υποδήματα, την ευχήν του και χρήματα προς εξακολούθησιν της οδοιπορίας.

Καταπλεύσαντες και πάλιν τον Ροδανόν έφθασαν οι οδοιπόροι μετά εξαήμερον πλουν εις Αρελατίαν, την κλεινήν ποτε καθέδραν του Μεγάλου Κωνσταντίνου, νυν δε περιώνυμον διά τους αλλάντας και τας γυναίκας της, αίτινες οφείλουσιν ως και οι αγγλικοί ίπποι την καλλονήν των εις την μετά των Αράβων επιμιξίαν. Οι δύο περιηγηταί, αφού εθαύμασαν τα ερείπια του αυτοκρατορικού οίκου, την Μητρόπολιν, το αμφιθέατρον και τον οβελίσκον, ησθάνθησαν την ανάγκην να φροντίσωσι και περί του στομάχου των, όστις ήτο προ πολλού κενός ως ο ναός της Αθηνάς, προ του οποίου ευρίσκοντο κατ' εκείνην την στιγμήν. Διηθύνθησαν λοιπόν προς το εκεί γυναικείον μοναστήριον, το αρχαιότατον των εν Γαλλία, όπερ εσύστησεν ο Άγιος Καισάριος κατά τον έκτον αιώνα, γράψας ως λέγουσι, διά του αίματος αυτού τον όντως δρακόντιον κανονισμόν. Εις ουδέν ξένον είτε άνδρα είτε γυναίκα ήτο συγχωρητή η είσοδος του κοινοβίου, εις δε τας μοναχάς ουδέ την κεφαλήν να προβάλλωσιν επετρέπετο εις τας θυρίδας• όσαι δε εξ αυτών έλουον το σώμα, εκτένιζον τας τρίχας και εδείκνυον γελώσαι τους οδόντας ή βαδίζουσαι τους πόδας εμαστιγούντο διά βουνεύρων ή ερρίπτοντο αλυσόδετοι εις υπογείους φυλακάς. Αλλ' εις τοιούτους νόμους αδύνατον ήτο να υποταχθώσιν επί πολύ αι φιλήδονοι κόραι της θερμής Προβιγγίας. Αι δύστηνοι παρθένοι εμαραίνοντο εν τω κοινοβίω ως φυτά εν τη θήκη βοτανικού, μέχρις ου καταπατήσασαι υπό τα σανδάλια των την γραίαν αυτών Ηγουμένην και τους θηριώδεις κανόνας του Αγίου Καισαρείου ανέκτησαν μετά της ελευθερίας το χρώμα και την ζωηρότητά των. Έκτοτε εκυβερνώντο συνταγματικώς, ανεγείρασαι θέατρον εν τη Μονή, εξερχόμεναι αυτής δις της εβδομάδος και νηστεύουσαι, οσάκις επόνουν τους οδόντας. Ότε δε επεχείρησεν ο ευσεβής Λουδοβίκος να επαναγάγη τας αποπλανηθείσας ταυτάς αμνάδας υπό τον ζυγόν του Αγίου Βενεδίκτου, εκείναι απεκρίθησαν εν πληθούση Συνόδω, ότι εις μόνην την Ηγουμένην των εχρεώστουν υπακοήν, τας δε νηστείας και την αγνότητα έμελλον μεν να φυλάττωσι κατά το δυνατόν, αλλ' ούτε δι' όρκου ούτε δι' υποσχέσεως οιασδήποτε έστεργον να υποχρεωθώσι, φοβούμεναι, ως έλεγον, μη εις το α μ ά ρ τ η μ α τ η ς σ α ρ κ ό ς π ρ ο σ θ έ σ ω σ ι κ α ι τ η ν ε π ι ο ρ κ ί α ν. Τοιαύτη ήτο η τότε κατάστασις των πλείστων εν Ευρώπη πα ρ θ ε ν ο τ ρ ο - φ ε ί ω ν, άτινα παρθενοφθορεία ώνόμαζεν ο Άγιος Πέτρος Δαμιανός.

Ο ήλιος λησμονήσας, ως συμβαίνει πολλάκις εν Προβιγγία, ότι ήτο ακόμη χειμών, εθέρμαινε μεσουρανών τας πλάκας της αυλής του Μοναστηρίου, ότε επαρουσιάσθησαν προ της εισόδου αυτού οι δύο οδοιπόροι. Η θυρωρός έρρεγχε πλησίον της ανοικτής πύλης, ην υπερβάντες οι τυχοδιώκται και επί τινας στιγμάς πλανηθέντες υπό ερήμους στοάς και σιωπηλούς διαδρόμους, έφθασαν τέλος εις το υπνωτήριο, όπου κατά την συνήθειαν των θερμών τόπων, εμεσημβρίαζον αι μοναχαί παρθένοι. Ψιάθινα παραπετάσματα προεφύλαττον από του μεσημβρινού ηλίου τα βλέφαρα των κοιμωμένων, το δε ημίφως καθίστα έτι χαριεστέρας τας ρασοφόρους εκείνας Αφροδίτας. Μεταξύ των νυμφών τούτων του Ιησού υπήρχον, ως και εις τον γυναικώνα του Σουλτάνου, παντός έθνους και πάσης χροιάς παρθένοι• ερυθρόμαλλοι κόραι της Ελβετίας, λευκαί ως το γάλα των αιγών των και γαλήνιοι ως της πατρίδος των αι λίμναι, και νεοφώτιστοι Σαρακηναί, μελανότριχες ως ο άνθραξ και θερμαί ως εκείνος• φιλομειδείς Γαλάτιδες και ορεσίτροφοι ποιμενίδες των Πυρηναίων. Ο κοιτών του κοινοβίου ωμοίαζε τους βοτανικούς εκείνους κήπους, όπου άνθη παντοία, διαφέροντα κατά το χρώμα, την οσμήν και την πατρίδα, αλλ' αδελφά κατά το κάλλος, θάλλουσιν αιχμάλωτα εντός υαλίνης φυλακής. Η μεν των κοιμωμένων, κατεχομένη, υπό ηδυπαθούς ονεΐρου, εμειδία στηρίζουσα επί του βραχίονος την φλέγουσαν

παρειάν, ενώ τα τεταραγμένα στήθη της διεφαίνοντο υπό τον λευκόν χιτώνα, ως η σελήνη όπισθεν νέφους, η δε, ωχρά και συνωφρυωμένη, ωμοίαζεν άγαλμα της κορωμένης Λύπης, βλέπουσα ίσως καθ' ύπνους τας όχθας της πατρίδος ή της μητρός της τα χείλη. Ετέρα φαίνεται τείνουσα τας χείρας εις ράβδον Ηγουμένης και άλλη ανοίγουσα τας αγκάλας εις τον ουράνιον αυτής μνηστήρα. Αι πλείσται όμως κοιμώντο ησύχως και κοσμίως ως οι Φαραώ εντός της μεγάλης πυραμίδος, τινές δε μάλιστα και έρρενχον, αλλ' αυτά ησαν γραΐαι ονειρευόμεναι την μακαριότητα του παραδείσου.

Οι δύο οδοιπόροι ελησμόνουν την πείναν των, θαυμάζοντες τας ποικίλας εκείνας προσωποποιήσεις του Μορφέως, ότε ήχησεν αίφνης η φωνή του αργυρού αλέκτορος, δι' ου εκοσμείτο το ωρολόγιον του κοιτώνος, αριστούργημα αραβικής τέχνης, δωρηθέν υπό Σαρακηνού ηγεμόνος φιλοξενηθέντος εν τη Μονή, όπου εύρε, κατά τας κακάς γλώσσας, πάσας των ανακτόρων του τας απολαύσεις. Εις τον ήχον εκείνον πλήθος οφθαλμών μαύρων, κυανών, φαιών ή καστανοχρόων αποτινάξαντες τον ύπνον, ήστραψαν ως αστέρες εις το ημίφως του θαλάμου, προσηλούμενοι μετά περιεργείας επί των δύο απροσδοκίτων ξένων. Αι μοναχαί των χρόνων εκείνων ούτε σεμνότυφοι ήσαν ούτε δειλαί, άλλως δε των ημετέρων ηρώων η όψις ουδέν είχε το φοβερόν απ' εναντίας ο μεν αδελφός Φρουμέντιος ήτον εύχρους και ακμαίος ως λείριον της Ολλανδίας, ο δε Ιωάννης ως ίον λειμώνος εύχαρις και τρυφερός. Αι μονάζουσαι παρθένοι, περιβεβλημένοι τους νυκτικούς αυτών πέπλους, συνωθούντο λευκαί και θορυβώδεις, ως τα κύματα της θαλάσσης, περί τους νέους μοναχούς, ερωτώσαι τίνες ήσαν και πως εφύτρωσαν εις τον κοιτώνα των. Αφού δε ηυχαρίστησαν την περιέργειάν των, εφρόντισαν να κορέσωσι και των ξένων την πείναν, προσκαλούσαι αυτούς να συγκαθίσωσιν εις την τράπεζαν του δειλινού, όπου κατά πρώτον εγεύθησαν τα τέκνα εκείνα της Άρκτου τους γλυκείς της μεσημβρίας καρπούς, τα σύκα και τας σταφίδας εκείνας, περί ων ηρώτα η σοφή Ιωάννα, λείχουσα τα χείλη και τους δακτύλους, αν ταύτα ήσαν ο γλυκύς του λωτού καρπός.

Τρεις μήνας ανεπαύθησαν οι δύο ερασταί μεταξύ των φιλοξένων παρθένων, εις τας οποίας συνεχώρουν οι κανόνες να έχωσι παρ' αυταίς κηπουρούς και πνευματικούς, ίνα κ υ β ε ρ ν ώ σ ι τ α ς ψ υ χ ά ς τ ω ν κ α ι π ο τ ί ζ ω σ ι τ ο υ ς μ ο ν α σ τ ι - κ ο ύ ς κ ή π ο υ ς τ ω ν, ως έλεγον οι καλοί χρονογράφοι, οίτινες βεβαίως δεν εμάντευαν πόσων παρεξηγήσεων και ρυπαρών λογοπαιγνίων αφορμήν έμελλε να δώση εις τους εχθρούς της θρησκείας η φράσις αυτή, ήτις χ ι α σ τ ο ύ μ ο ν ο ν σ χ ή μ α τ ο ς ύ λ η ν π α ρ έ χ ε ι εις τον άκακον κάλαμόν μου. Τα πάντα εβάδιζον εν αρχή κατ' ευχήν· αμφότεροι επάχυνον και ελησμόνουν την πατρίδα των υπό τον γλυκύν ουρανόν της Προβιγγίας, υφ' ον λησμονούσι σήμερα και οι Χίοι την μοσχοβόλον νήσον των. Όπου καλόν, εκεί πατρίς, έλεγεν ο Ευριπίδης {34}. Πανταχού φύεται του λωτού ο μελιηδής καρπός, υπό παντοίας προσφερόμενος μορφάς εις των θνητών τα ακόρεστα χείλη, ως θρόνος εις τους βασιλείς και ως καλή παρθένος εις τους εραστιάς, ως χρυσός εις τους εμπόρους και ως επευφημήσεις εις τους τεχνίτας. Και εις αυτάς ακόμη των βουνών τας χιονοσκεπείς κορυφάς και τας άμμους της ερήμου εβλάστανε πρότερον ο λωτός, ότε οι ερημίται εζήτουν εκεί αγιότητα και οι αρματολοί ελευθερίαν αλλά σήμερα κατήντησε φυτόν κηπαίον ως το πράσον, και διά τούτο ίσως εξώρισαν αυτόν του Ελικώνος οι ποιηταί.

Ελέγομεν λοιπόν, ότι οι δύο μοναχοί, ευρόντες και πάλιν τας αναπαύσεις των, επάχυνον και έζων ευχαριστημένοι εν τη γυναικεία μάνδρα. Αλλά μετ' ου πολύ κατελήφθη η Ιωάννα υπό αγνώστου τινός και φοβεράς ασθeneίας. Αι παρειαί αυτής καθίσταντο κοΐλαι, οι δε οφθαλμοί θολοί και αλαμπείς, ως οι αστέρες την πρωίαν· αντί τροφής έτρωγε τους όνυχας της και αντί να κοιμάται εστενάζεν όλην την νύκτα. Ο σύντροφός της δεν έπαυεν ερωτών αυτήν τι έχει, αλλ' αυτή διά δακρύων μόνον και γογγυσμών απεκρίνετο, οσάκις δε επλησίαζε να

την ασπασθή, αντί της παρειάς, έστρεφεν εις αυτόν την ράχιν, και οτέ μεν την αδελφήν Μάρθαν, οτέ δε την οσίαν Βαθίλδην η άλλην τινά παρθένον τον έστελλεν οργίλως να φιλήση. Ο καλός Φρουμέντιος ειθισμένος να υπακούη εις πάσας της φίλης του τας προσταγάς, έτρεχε να εκτελέση την παραγγελίαν αλλ' οτέ επέστρεφε να ζητήση την αμοιβήν της προθύμου υπακοής, ύβρεις αντί ευχαριστιών και όνυχας αντί χειλέων εύρισκε παρ' αυτή ο δυστυχής νεανίας.

Περιγράψας τα συμπτώματα περιττόν νομίζω να ονομάσω την νόσον. Η θέσις της πτωχής ηρωίδος μου ήτο τοσοούτον μάλλον οικτρά, καθ' όσον τηκομένη υπό ακοιμήτου ζηλείας δεν ηδύνατο καν ν' αποδώση τα ίσα εις τον εραστήν αλλ' άφινεν τας Μοναχάς να συσσωρεύωσιν εικασίας επί εικασιών ζητούσας να μαντεύσωσιν υπό τίνος αλλοκότου μανίας κατείχετο ο ξανθός και ωραίος εκείνος καλόγηρος όστις ου μόνον απέφευγε τας θωπείας των, αλλά και κατά του συντρόφου του ωργίζετο, οσάκις τον έβλεπε μετ' αυτών συνομιλούντα.

Κατά τας αρχάς του παρόντος αιώνος πάσαι αι νόσοι απεδίδοντο εις ερεθισμόν του στομάχου και υπό το όνομα γ α σ τ ρ ί τ ι δ ο ς εθεραπεύοντο ανεξαιρέτως διά βδελλών υπό του αιμοβόρου Βρουσσαίου, κατά δε τον ένατον αιώνα πάντα τα τε ψυχικά και σωματικά πάθη απεδίδοντο εις την επιφοίτησιν των δαιμόνων, καθ' ων μόνον φάρμακον υπήρχον οι εξορκισμοί και τα λείψανα των αγίων. Η θεολογία και ιατρική, εκ των οποίων περιμένομεν της ψυχής και του σώματος ημών την σωτηρίαν, είναι αι μόναι επιστήμαι αι υποκείμεναι ως τα ενδύματα εις τον συρμόν. Όσα οι πρόγονοι ημών επίστευον ονομάζομεν σήμερα μυθολογίαν, και αυτοί δε οι ιατροκουρείς εμπαιζουσι του Γαλινού και του Παρακέλσου τας συνταγάς. Κύριος οίδε τι και οι απόγονοι ημών θέλουσι λέγει, αναγινώσκοντες τα περί Χ ρ ω μ ι δ ρ ώ σ ε ω ς {35} υπομνήματα της ιατρικής ακαδημίας των Παρισίων ή το περί ασπίλου συλλήψεως της Αγίας Άννης δίπλωμα του Πάπα Πίου, τι δε και περί των θαυμάτων της Π ε ψ ί ν η ς και της εν Τήνω θαυματουργού εικόνας.

Μοναχικού συμβουλίου γενομένου, απεφασίσθη να σταλή προς ίασιν ο αδελφός Ιωάννης εις το εν Αγία Βώμη σπήλαιον της Αγίας Μαγδαληνής, όπου είχε βλαστήσει δένδρον του οποίου η οσμή εδίωκε τότε τους δαίμονας και εθεράπευε τους τυφλούς τους τε ανθρώπους και τας γυναίκας, ως η κνίσσα των ιχθύων κατά τους χρόνους του Τωβίτ {36}. Ο καλός Φρουμέντιος, αναβιβάσας επί του πιστού υποζυγίου του την δαιμονιζομένην φίλην του, διηυθύνθη μετά βαρυσυμίας προς το άγιον σπήλαιον, στρέφων πολλάκις την κεφαλήν προς τα οπίσω και καταρώμενος τους ευνούχους και τους δαίμονας, οίτινες εξωθούν αυτόν εις νέας καθ' εκάστην παραλίας, ως η αρά του Ιησού τον Ιουδαίον σανδαλοποιόν.

Η ζηλεία, όταν δεν είναι νόσος ιδιοπαθής ή σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ή {37} ως η θεσιθηρία εν Ελλάδα, είναι μεν πάντοτε κακή και οχληρά ασθένεια, αλλ' έχει και τούτο το καλόν, ότι ευθύς παύει, άμα εκλείψωσι τα υποθάλποντα αυτήν αίτια, ως η ναυτία των επιβατών, άμα σταματήση το πλοίον. Ούτως ησύχασε και ο βασανίζων την ημετέραν ηρωίδα κακότροπος δαίμων, άμα η παρουσία των αντιζήλων της έπαυσεν ν' ακονίζη τους όνυχας και τους οδόντες του. Πριν φθάσωσιν εις το ήμισυ του δρόμου, είχεν ήδη αναλάβει η Ιωάννα την όρεξιν και την ευθυμίαν της, ώστε ολίγον έμενε να πράξη προς εντελή αυτής ίασιν η Αγία.

Πεζεύσαντες μετά τριήμερον πορείαν εις τους προπόδας του όρους, επί της κορυφής του οποίου ηνοιγέτο το σπήλαιον, ήρξαντο οι Μοναχοί ν' αναβαίνωσιν επιπόνως την απότομον ανωφέρειαν ακολουθούμενοι υπό του όνου των, όστις νηστεύων και τρέχων από της προτεραίας έσειε μελαγχολικώς την κεφαλήν του, ως ει εβαρύνετο την αθλίαν του ζωήν. Οι πρώτοι γονείς του δυστυχούς τούτου ζώου• έφαγον ίσως κακείνοι στάχεις τινας απηγορευμένης κριθής εις τινά

γωνίαν του παραδείσου, οι δε απόγονοι αυτών αποτίουσιν ίσως, ως και ημείς του προγονικού αμαρτήματος τον φόρον. Μετά δίωρον ανάβασιν επάτησαν τέλος πάντων οι τρεις προσκυνηταί επί δένδροφύτου Οροπεδίου, εις ου το κέντρον ηνοιέτο το σκιερόν σπήλαιον, όπου η ξανθή θυγάτηρ της Γεννησαρέθ έκλαυσεν επί τριάκοντα έτη τας αμαρτίας της. Εν μέσω του σπηλαίου τούτου εφάινετο λάκκος σκαφείς εις τον βράχον υπό των δακρύων της Αγίας, ευθύς μεταμορφουμένων εις μαργαρίτας, ους διένεμεν η ερημίτις εις τους πτωχούς. Εγγύς δε αυτού ανεπαύετο το σώμα, εναποτεθέν εκεί υπό των αγίων Λαζάρου, Τροφίμου και Μαξιμίνου, ελθόντων κακείνων εις Γαλλίαν, όπου κατέφευγον τότε οι προγεγραμμένοι μαθηταί του Ιησού, ως σήμερα οι οπαδοί του Μαζίνη εις την μεγάλην Βρετανίαν. Εύοσμον και αειθαλές δενδρύλλιον εσκίαζε τον τάφον, σημαίνον εις τους προσκυνητάς πού έπρεπε να γονατίσωσι. Προ αυτού κλίναντες το γόνυ οι ερασταί ήρξαντο ταπεινή τη φωνή και τη καρδιά να ψάλλωσι το τροπάριον της αγνισθείσης εκείνης εταίρας, της οποίας τα αμαρτήματα κατέστησαν πλείονας γυναίκας αμαρτωλάς παρ' όσας η μετάνοια της αγίας. Πάντες φιλοτιμούμεθα να ομοιάσωμεν κατά τι τους μεγάλους άνδρας, μιμούμενοι τα ελαττώματα αυτών, οσάκις αδυνατούμεν να μιμηθώμεν τας αρετάς. Πολλοί έγειναν μέθυσοι, ίνα έχωσί τι κοινόν μετά του Αλεξάνδρου, οι δε αυλικοί του μεγάλου Λουδοβίκου αφήρουν τους οδόντας των, ίνα έχωσί τι όμοιον τω μονάρχη. Αλλά της ωραίας Μαγδαληνής τα παραπτώματα και η αγιότης μυριάκις πλείονας είλκυσαν μιμητάς. Αι ολίγαι απομείνασαι καλαί χριστιαναί ταύτην κατέστησαν είδωλον και πρότυπον της ζωής των, δάκνουσαι τον απηγορευμένον καρπόν, ενόσω έχουσιν αληθείς οδόντας, και έπειτα, προσφέρουσαι τω θεώ τας οδοντοστοιχίας και τας φενάκας των, ως αντίτιμον του Παραδείσου.

Ενώ επεκαλούντο οι δύο προσκυνηταί τας χάριτας της Αγίας, ο όνος, όστις είχεν ακολουθήσει αυτούς εις το σπήλαιον, ζητών άσυλον κατά του ηλίου, ωσφραίνεται το επί του αγίου τάφου δένδρύλλιον μετ' αυξούσης επιθυμίας. Το δυστυχές ζών προ πολλού δεν είχε γευθή χλωράς τροφής· αλλά λαβόν μοναστηριακήν ανατροφήν εγνώριζε να σέβεται τα άγια, δεινή δε συνεκροτείτο εν τη καρδιά του πάλη μεταξύ πείνης και ευσεβείας. Οι οφθαλμοί αυτού υγραίνοντο, οι ρώθωνες διεστέλλοντο, ήνοιγε και πάλιν έκλειε το στόμα, λείχων ελαφρώς τα εύοσμα εκείνα φύλλα διά του άκρου της γλώσσης, ως εραστής τας χείρας της κοιμωμένης φίλης του, φοβούμενος μη την εξυπνίση. Αλλά τελευταίον παντός άλλου αισθήματος υπερίσχυσεν η πείνα· κλίνας τα μακρά αυτού ώτα κατά την συνήθειαν των ομοίων του, οσάκις ετοιμάζονται να πράξωσιν ανοησίαν, τόσω σφοδρώς έσεισε διά των οδόντων το θαυματουργόν εκείνο δενδρύλλιον, ώστε εκριζωθέν έμεινεν εις το βέβηλον αυτού στόμα ανηρτημένον. Οι ερασταί βλέποντες αναρπαζόμενον τον βωμόν, προ του οποίου προσηύχοντο, ηγέρθησαν μετά φρίκης, προσηλούντες έντρομα βλέμματα επί του ιεροσύλου υποζυγίου και έτι εντρομώτερα εις το άφθονον αίμα, το αποίον απέσταζεν εκ της ρίζης του φυτού, ενώ εκ της ανοιχθείσης οπής ηκούοντο στεναγμοί γοεροί και μέσω αυτών πένθιμος γυναικεία φωνή, τοιαύτα εις το λαίμαργον ζών καταρωμένη. «Εκ της καρδιάς μου και ουχί εξ αναισθήτου κορμού ρέει το αίμα τούτο. Επικατάρατος συ ο σπαράξας αυτήν θέλεις κύπτει υπό βαρύ φορτίον και τρώγει ξύλον πάσας τας ημέρας της ζωής σου». Από της ημέρας εκείνης υπόκεινται οι όνοι εις διπλήν ως οι Ιουδαίοι αράν. Αμφότεροι διεσπαρμένοι ανά πάσαν την γην, υβριζόμενοι, ραπιζόμενοι και περιφρονούμενοι πληρόνουσι, πλην του επιβαρύνοντος πάντας ημάς προγονικού και δευτέρου αμαρτήματος την δίκην, οι μεν της θεοκτονίας, οι δε της ιεροσύλου λαιμαργίας. Ο δε παραίτιος της δευτέρας ταύτης πτώσεως όνος, δυστυχέστερος γενόμενος και αυτού του Αδάμ ουδέ να χωνεύση επρόφθασε τον απηγορευμένον καρπόν, αλλά καταληφθείς υπό φοβερών σπασμών απέδωκεν ευθύς το πονηρόν του πνεύμα. Έκτοτε οι τυφλοί, χωλοί, δαιμονιζόμενοι και παραλυτικοί της Προβιγγίας, όσοι εθεραπεύοντο πρότερον υπό του δένδρου της Μαγδαληνής, προσέρχονται κατ' έτος εις το μέρος, ο που κείνται τα

άταφα οστά του αφανίσαντος το θαυματουργόν αυτών φάρμακον, και εκεί μυρίας σωρεύουσι κατά της μνήμης του κατάρρας και μυρίας επί της ράχεως των απογόνων του πληγάς.

Οι δύο προσκυνηταί, των οποίων αι τρίχες ήσαν ορθαί υπό φρίκης, οι δε οδόντες συνεκρούοντο ως κροταλία Ισπανής χορευτρίας, κατεκυλίσθησαν τρέχοντες εκ του όρους, ουδ' εσταμάτησαν μέχρις ου διεκριναν μακρόθεν τα γλαυκά ύδατα της Μεσογείου. Αναπαυθέντες τότε επί τινος ώρας υπό την σκιάν πεύκης εβάδισαν και πάλιν δι' όλης της νυκτός, το δε πρωί απήλθον εις Τουλώνα, εναύλους έτι έχοντες εις τα ώτα της Μαγδαληνης την ονοκτόνον αράν και του δυστυχούς υποζυγίου των τους επιθανατίους ογκηθμούς.

Ο λιμήν της Τουλώνας ήτο έρημος, πλην μόνης ενετικής τινος τριήρεως, ήτις, μετακομίσασα εξ Αλεξανδρείας εις Ενετίαν το σώμα και το ιδίοχειρον Ευαγγέλιον του Αγίου Μάρκου, έπλευσεν έπειτα εις τας ακτάς της Προβιγγίας προς αγοράν ανδραπόδων, μελλόντων ν' ανταλλαγώσιν εις τους λιμένας της Ανατολής αντί λιβάνου, βάμβακος και αγίων λειψάνων. Οι χρόνοι εκείνοι ήσαν ο χρυσούς της σωματεμπορίας αιών. Ενετοί, Αμαλφίται, Πισανοί και Γενουήνσιοι περιέτρεχον ως καρχαρίαί την Μεσόγειον, αμιλλώμενοι τις πρό τίνος περισσοτέρους ν' αγοράση ανθρώπους παρά των οπλαρχηγών και ληστών, οίτινες μετά τον θάνατον του Καρόλου ελυμαίνοντο την Γαλατίαν και Ιταλίαν, μετερχόμενοι το επάγγελμα των ελευθέρως και ανενοχλήτως, ως πρό τινων ειών εν Αττική. Αλλ' εκείνοι τουλάχιστον, αντί να ληστεύωσι και τους συγγενείς ακόμη ζητούντες λύτρα, ήναπτον πυράν παρά την όχθην της θαλάσσης, ίνα ειδοποιήσωσι τους παραπλέοντας αγοραστάς, εις ους επώλουν αυθημερόν τον αιχμάλωτον, ωφελούντες ούτω αντί να βλάπτωσι τους κληρονόμους. Οι ιερείς ανεθεμάτιζον μεν ενίοτε τους μετερχομένους το τοιούτον εμπόριον, αλλά και εδέχοντο παρ' αυτών χρυσοκεντήτους στολάς, πολύτιμα αρώματα, λιθοστολίστους σταυρούς και άλλα της βιομηχανίας των προϊόντα• κακαί δε τίνες γλώσσαι διεθρύλουν μάλιστα, ότι πολλοί των αξιωματικών της παπικής αυλής, εν οίς και ο μέγας κ η ρ ι μ ο ν ά ρ ι ο ς, ήτοι Αυλάρχης, συνέδεον μυστικάς μετά των αρχιληστών σχέσεις, συντεινούσας εις πλουτισμόν και διακόσμησιν της Εκκλησίας.

Το πλοίον ήτο έτοιμον προς απόπλουν, εις δε την παραλίαν ευρίσκετο προσδεδεμένον ακάτιον, αναμένον την επιστροφήν του πλοιάρχου, πορευθέντος εις αντάμωσιν του ανταποκριτού αυτού Ιουδαίου, ίνα συμπληρώση το φορτίον. Μετ' ου πολύ εφάνη ο τίμιος ούτος θαλασσινός ακολουθούμενος υπό οκτώ ναυτών, κρατούντων μάλιστα εν τη δεξιοί, διά δε της αριστεράς σχοινίων, εις του οποίου την άκραν ήσαν δεδεμένοι ανά ζεύγος ως τρυγόνες οι νεωστί αγορασθέντες δούλοι δεκαέξ τον αριθμόν, εννέα άνθρωποι και επτά γυναίκες. Είπον δε άνθρωποι και ουχί άνδρες, διότι κατ' εκείνην την εποχήν ημφισβητείτο ακόμη αν ανήκουσιν εις το ανθρώπινον γένος αι γυναίκες, οι δε αρνούμενοι αυταίς την ανθρωπότητα επρότεινον τους τ ρ α γ ι κ ο ύ ς αυτών έρωτας εν Αιγύπτω και τους ι π π ι κ ο ύ ς εν Θεσσαλία, την γνώμην του Αριστοτέλους, την κακίαν των, την θυγατέρα του Αριστοξένου, ήτις είχε πόδας όνου, και το εδάφιον του Τωβίτ.{38} Ο πλοίαρχος ήτο Ραγουζαίος αλιεύς και ειδωλολάτρης κατά την νεότητά του, όστις μνηθείς της πίστεως τα μυστήρια ηθέλησε να μιμηθή τον Απόστολον, γενόμενος ως εκείνος α λ ι ε ύ ς α ν θ ρ ώ - π ω ν, ους ηγκίστρωνε και επώλει ως πρότερον τους ιχθύας. Παρατηρήσας τους δύο εραστάς, οίτινες περιεσφιγμένοι εις τα ράσα των εκάθηντο μελαγχολικώς επί των βαθμίδων της αποβάθρας, εσκέφθη ότι καλόν ήθελεν είναι να παραλάβη επί του πλοίου τους δύο εκείνους οπαδούς του Αγίου Βενεδίκτου, ίνα βοηθώσι τον δήμιον εις διατήρησιν της ευταξίας μεταξύ των δεσμίων, επισείοντες εις τους μεψιμοιρούντας τας φλόγας της Κολάσεως, ως εκείνος την αγχόνην. Ο πολύπειρος εκείνος ναύτης ήτο συγχρόνως και βαθύς πολιτικός, εννοήσας, ότι διά μόνον των ιερέων και δημίων καθίστανται οι άνθρωποι ευάγωγος αγέλη, προσφέρουσα ευπειθή ράχιν εις την ψαλίδα

του κουρέως. Οι δυστυχείς νεανίσκοι, γευθέντες πασών των πικριών, όσαι επί της ξηράς βλαστάνουσιν, εδέχθησαν προθύμως του ανδροκαπήλου τας προτάσεις, ελπίζοντες να εύρωσι τέλος ανάπαυσιν μεταξύ των κυμάτων, ως ο Νώε εν τη Κιβωτώ, εις ην ουδέν πονηρόν επιτρέπη να εισέλθη πλην μόνων των τίγρεων, όφρων, σκορπιών και των φθειρών, όσοι ευρέθησαν εις του Πατριάρχου την γενειάδα. Εν τούτοις αι κώπαι έσχιζον το κύμα και μετ' ου πολύ ναύται, ανδράποδα, πλοίαρχος και επιβάται επάτουν τας σανίδας του Αγίου Πορκαρίου, διότι τοιούτον έφερεν όνομα το ευσεβές εκείνο σκάφος.

Οι ερασταί εκάθισαν επί σωρού σχολίων παρά την πώραν, θεωρούντες τα φεύγοντα παράλια της χλοεράς Προβιγγίας. Η ζηλεία είχε αναζωπυρήσει τον έρωτα της Ιωάννας, αι δε ιδιοτροπίαι αυτής τον του Φρουμεντίου· ώστε συνεσφίγγοντο προς αλλήλους, απολαύοντες των ηδωνών της συμφιλιώσεως και μυρία πλάττοντες σχέδια περί του μέλλοντος βίου. Το πλοίον έμελλε να πλεύση εις Αλεξάνδρειαν, αλλ' εκείνοι εσκόπουν ν' αποβώσιν εις Αθήνας και εκεί, μεταξύ των στηλών του Παρθενώνος και των δαφνών του Ιλισσού, να πλέξωσι την νέαν φωλεάν των. Ο θετός πατήρ της Ιωάννας, καταγόμενος, ως είπομεν, εξ Ελλήνων είχε διδάξει της συζύγου του την θυγατέρα των προγόνων αυτού την γλώσσαν και ιστορίαν, ώστε οι μικροί πόδες της ημετέρας ηρωίδος ανεσκίρτων υπό της χαράς, μέλλοντες μετ' ολίγον να πατήσωσι το χώμα, όπερ εκάλυπτε του Περικλέους και της Ασπασίας την κόνιν.

Εν τούτοις το πλοίον παρέπλεεν ήδη τας μοσχοβόλους ακτάς της Αγ. Μαργαρίτας. Η ημέρα ήτο οποθέρμος, η θάλασσα ακύμων, ο ήλιος έλαμπεν όπισθεν νεφών γαλακτοχρόων, ως το πρόσωπον νέας Τουρκίσης υπό τας πτυχάς του γ ι α σ μ α κ ί ο υ, και λευκοί γερανοί εταξειίδευσαν κακείνοι εις τον ουρανόν. Ουδέν γλυκύτερον, όταν ο καιρός είναι τοιούτος, ή να ευρίσκεται τις επί του καταστρώματος ω κ υ π ό ρ ο υ ν η ό ς, π ε ρ ι μ έ ν ω ν μετά το πρόγευμα του γεύματος την ώραν, στηρίζων την κεφαλήν επί των γονάτων της ερωμένης του και μετ' εκείνης θαυμάζων του ουρανού, της γης και των υδάτων το κάλλος. Ο στόμαχος και η καρδιά πρέπει να είναι ευχαριστημένα, ίνα ηδυνώμεθα θαυμάζοντες την φύσιν· άλλως ο ήλιος φαίνεται ημίν, εμοί τουλάχιστον, μηχανή προς ωρίμανσιν των πεπόνων, η σελήνη φανάριον των κλεπτών, τα δένδρα καύσιμος ύλη, η θάλασσα αλμυρόν ρευστόν και η ζωή ανούσιος, ως νερόβραστος κολοκύνθη.

Μετά τριήμερον πλουν προσωρμίσθη το πλοίον εις τον λιμένα της Αλερίας, πρωτευούσης της νήσου Κόρνου, όπου απέβη το πλήρωμα, ίνα υδρεύση, συναπέβησαν δε και οι μοναχοί, ίνα πορευθώσιν εις προσκύνημα των εν τη νήσω πανσέπτων και καθ' όλην την οικουμένην ονομαστών λειψάνων. Εκεί τώντι φυλάττεται η ράβδος του Μωϋσέως, βώλοι τίνες της γης, δι' ης επλάσθη ο Αδάμ, η πλευρά του αποστόλου Βαρνάβα, φιάλη περιέχουσα σταγόνας τινάς γάλακτος της Θεοτόκου, τεμάχιον πανιού υπό των αγίων αυτής χειρών εξυφασμένον και άλλαι τινές ουχ ήτιον ιεραί και γνησίοι αρχαιότητες, τας οποίας έτι και σήμερα δύναται να προσκυνήση ο ευσεβής περιηγητής. Την επιούσαν, πνεύσαντος σφοδροτέρου του ανέμου, υπερέβησαν την νήσον Σαρδώ, την κατά τους ποιητάς περίφημον διά τους τυρούς και την απιστίαν των κατοίκων, την δε τρίτην ημέραν καταπεσόντος αυτού Αλλ' εγώ, μέτριος ων κολυμβητής, δεν δύναμαι να παρακολουθήσω τα ίχνη του φέροντος την ηρωίδα μου πλοίου, ως το βήμα του μακαρίτου όνου της. Άλλως δε αι ναυτικά περιγραφαί, τα κύματα, τα σχοινία, η πίσσα και τα ναυάγια κατήνησαν ούτω τετριμμένα, ώστε προξενούσι ναυτίαν εις τον αναγνώστην, ως η κίνησις του πλοίου εις τον θαλασσοπόρον, εκτός μόνον αν παρεισαχθώσι χαρίεντά τινα επεισόδια πείνης ή ανθρωποφαγίας. Διό παραπέμποντες τους ορεγομένους τοιούτων προς τιμωρίαν των εις τας γαλακτώδεις περιγραφάς του Κου Π. Σούτσου, εν αις ουδ' η ελαχίστη ποιητική πνοή ταράσσει τον

σιγαλόν αιγιαλόν, γελώντα γάλα όλον,

θέλομεν πληροφορήσει τους λοιπούς αναγνώστας, ότι οι ημέτεροι ήρωες χασμηθέντες, εμέσαντες, βαυκαληθέντες υπό των κυμάτων και όσα άλλα εις τους ταξειδεύοντας συμβαίνουσι παθόντες, έφθασαν ευτυχώς μετά δίμηνον πλουν εις Κόρινθον, κακεί αποβάντες διευσύνθησαν διά Μεγάρων εις Αθήνας υπό την οδηγίαν νέου τινός Έλληνος δούλου, ονόματι Θεωνά, φιλοδωρηθέντος αυτοίς υπό του πλοιάρχου.

Ο ήλιος ανέτελλεν οπόθεν του Υμηττού στιλπνός και ανέφελος ως ο ωριμάσας τα μήλα της Εδέμ, ότε οι τρεις οδοιπόροι παραλείψαντες το Ποικίλον εισήλθον εις την πόλιν του Αδριανού. Πλήθος Αθηναίων συνέρρεον πανταχόθεν εις τας εκκλησίας, ίνα πανηγυρίσωσι την Κυριακήν της Ορθοδόξιας, ήτοι της αναστηλώσεως των αγίων εικόνων. Υπό τούτων φερόμενοι εισήλθον οι τρεις οδοιπόροι εις το Θησεϊόν, όπερ ήτο τότε χριστιανική εκκλησία, αφιερωμένη τω Αγίω Γεωργίω. Ο χριστιανισμός κατέπνιξε την ειδωλολατρείαν, και εν τούτοις το άκακον τούτο θύμα κατέστησε τον φονέα του γενικόν κληρονόμον, κληροδοτήσαν αυτώ τους ναούς, τας τελετάς, τας θυσίας, τους μάντεις, τους ιερείς και τους ονειροκρίτας. Ταύτα πάντα παραλαβόντες οι χριστιανοί μετεσχημάτισαν οπωσοούν προς χρήσιν των, ως οι λογοκλόποι τας ξένας ιδέας, ονομάσαντες εκκλησίας τους ναούς, τους βωμούς θυσιαστήρια, τας πομπάς λιτανείας και τους θεούς Αγίους• Άγιον Νικόλαον τον Ποσειδώνα, τον Πάνα Άγιον Δημήτριον και τον Απόλλωνα Άγιον Ηλίαν αλλ' εις τούτους προσήρτησαν οι ιερείς, ίνα τους καταστήσωσι σεβαστοτέρους, και μακράν γενειάδα, ως αι προαγωγοί της Ρώμης ξανθήν φενάκην εις τας υποτρόφους των, ίνα ελκύωσι πλείονας πελάτας. Αλλ' επανέλθωμεν εις Αθήνας.

Μετά τον θάνατον του μιαρού Θεοφίλου, όστις έκοπτε τας χείρας των ζωγράφων και ήλειπε δι' ασβέστου τας αγίας εικόνας, ως αι τροφοί τους μαστούς των δι' αλόης, ίνα αηδιάζωσιν αυτούς τα θηλάζοντα βρέφη, οι δυστυχείς ανατολίται, στερούμενοι από ένδεκα ήδη ετών εικονισμάτων, ησθάνοντο εκ της μακράς εκείνης στερήσεως τον προς αυτά πόθον διπλασιασθέντα. Πανταχόθεν κατέβαινον εκ των ορέων οι προγραφέντες υπό του τυράννου ορθόδοξοι μοναχοί και ζωγράφοι κατά τινας μάλιστα αγιογράφους ου μόνον οι ζώντες συνέρρεον αθρόοι εις τας εκκλησίας, αλλά και πολλοί των νεκρών Μαρτύρων ηγέρθησαν εκ τών μνημείων, ίνα παρευρεθώσιν εις τήν χαρμόσυνον εκείνην τελετήν, καθ ην ωμίλουν αι εικόνες και εσκίρτων οι άνθρακες εκ της χαράς εν τοις θυμιατηρίοις. Αλλά και αυτοί οι αγριώτατοι των εικονοκλαστών μετετρέπησαν αίφνης εις θερμούς εικονολάτρας, άμα τον θεόμισητονον θεόφιλον διεδέχθη η θεοδώρητος θεοδώρα {39}. Οι γονείς εκόλλων τας τρίχας των τέκνων των εις τα ομοιώματα της Παναγίας, οι μοναχοί προσέφεραν αυτοίς την κόμην των θυσίαν, αι δε γυναίκες αποξέουσαι τα χρώματα των εικόνων ανεμίγνυσον αυτάς εις το ύδωρ και έπινον και αυτοί δε οι ιερείς ετόλμησαν πολλάκις διά τοιούτων βαφών να νοθεύσωσι τον ιερόν οίνον της μετουσιώσεως. Εις δε τας Αθήνας, την κλασσικήν ταύτην καθέδραν των ειδώλων, τοιούτος κατήντησεν ο ζήλος των πιστών, ώστε ο Επίσκοπος ηναγκάσθη να σκεπάση δι' υέλων τας εικόνας, ίνα μη εξαλείφονται εκ των πολλών φιλημάτων, καταντώσαι μετ' ολίγας ημέρας ωχραί και αφανείς, ως επί του ρινομάκτρου της Προυνίκης εικών του Σωτήρος. Κατά τους νομικούς εκάστη κατάχρησις γεννά νέον τινά νόμον, εν δε τη Εκκλησία του Χριστού γεννάται πάντοτε ορθόδοξον δόγμα εξ εκάστης αιρέσεως. Η παραφορά των Εικονομάχων εγέννησε την Εικονολατρείαν, ο Γιός κατέστη Ομοούσιος τω Πατριί εις ειςμα των Αρειανών, η Παναγία ωνομάσθη Θεοτόκος προς αναίρεσιν των βλασφημιών του Νεστορίου, ο δε Πάπας Πίος ο Θ', ίνα τιμωρήση τους περί της αχράντου συλλήψεως της Θεοτόκου ασεβείς δισταγμούς των ολιγοπίστων υπηκόων του, επέβαλεν αυτοίς ως άρθρον πίστεως και της μητρος

αυτής, της θεοπρομήτορος Άννης, την αμόλυπτον εγκυμοσύνην. Τις οΐδε ποία νέα καλά θέλουσι βλαστήσει και εκ της βλασφήμου βίβλου του Τενάν, ήτις κατά τον πανοσιώτατον αββάν Κρελιέρον π ο λ ύ ή δ η ω φ έ λ η σ ε τ η ν θ ρ η σ κ ε ί α ν, δ ο ύ σ α α φ ο ρ μ ή ν εις αυτόν και τους συντρόφους του ν' αποδείξωσι φ α ε ι ν ή ν α λ ή θ ε ι α ν ως το φως του η λ ί ο υ.

Οι ερασταί εισελθόντες μετά του υπηρέτου εις το Θησεΐον μόλις ηδυνήθησαν να τοποθετηθώσιν εις στενόχωρόν τινα γωνίαν του πλήθοντος ναού. Κατ' εκείνην την πρωΐαν ελειτούργει αυτός ο Επίσκοπος Αθηνών Νικήτας, στίλβων ως νεόκοπον φλωρίον υπό την κατάχρυσον αυτού ενδυμασίαν. Τα δύο ταύτα τέκνα της Άρκτου εθαύμαζον την πολυτέλειαν του θεράποντος του θεού εκείνου, όστις εδίδασκε την πτωχίαν, υποσχόμενος αντ' αυτής μετά θάνατον εις τους πιστούς παράδεισον εστρωμένον διά χρυσίου, σαφείρων, σμαράγδων και αμεθύστων. Αλλ' οι τότε αρχιερείς επροτίμων ήδη το σήμερον ώδν μάλλον της αύριον όρνιθος, αφίνοντες εις τους διαδόχους των κυνικών ασκητάς τα εσχισμένα ράσα, τους φθειράς και τους σμαράγδους του Παραδείσου, εκείνοι δε ιερουργούντες κατάχρυσοι εντός των αυτών εκείνων ναών, όπου κατά Πλούταρχον ουδείς ειδωλολάτρης ετόλμα να εισέλθη φέρων χρυσίον. Εν τούτοις ο Θεωνάς, όστις είχε χρηματίσει κ α ν δ η λ ά π τ η ς, έκυπτε προς το ωτίον της Ιωάννας, εξηγών αυτή της παρ' ημίν λειτουργίας τας τελετάς· ότι δηλ. ποιούσιν οι ανατολίται το σημείον του Σταυρού διά των τριών δακτύλων, δηλούντων την Αγίαν Τριάδα, φέρουσι δε πρώτον αυτούς προς το μέτωπον, εις ανάμνησιν της εν τω ουρανώ οικούσης θεότητος, είτα δε προς την κοιλίαν, ίνα δηλώσωσιν ότι ο Ιησούς κατέβη εις τον Άδην, προς τον δεξιόν ώμον, διότι εκ δεξιών του Πατρός εκάθισεν ο Υιός, και τέλος προς αριστεράν, ίνα απομακρύνωσιν από της καρδιάς των τον Σατανάν. Μετά ταύτα εξήγησεν αυτή το όνομα και την χρήσιν εκάστου μέρους της ιεράς πανοπλίας του λειτουργούντος, της ζώνης, ήτις ζ ώ ν ν υ σ ι ν α υ τ ό ν ι σ χ ύ ι, του επιγονατίου, όπερ είναι ως ρομφαία επί τον μηρόν του {40}, του φελονίου, του οποίου τα τρίγωνα σημαίνουσι τον Ιησούν Χριστόν, τον ακρογωνιαίον της Εκκλησίας λίθον, και της λόγχης, ην ενέπηγε πλαγίως ο ιερεύς εις τον άρτον της προθέσεως, εις ανάμνησιν της βυθισθείσης υπό του Ρωμαίου στρατιώτου εις την πλευράν του Σωτήρος.

Ενώ εξήγει ταύτα ο Θεωνάς, ο λειτουργών έκοπτε και δεύτερον άρτον, ον μετέβαλεν εις σ ώ μ α τ η ς Πα ρ θ έ ν ο υ {41}, της οποίας την π ρ α γ μ α τ ι κ ή ν π α ρ ο υ σ ί α ν εν τοις μυστηρίοις επίστευον οι τότε ορθόδοξοι, αφού μάλιστα ημέραν τινά, ενώ εξεφώνει ο ιερεύς το «Ε ξ α ι ρ έ τ ω ς τ η ς Π α ν α γ ί α ς Α χ ρ ά ν τ ο υ» μετεμορφώθη αίφνης ο άρτος της προθέσεως εις ορατήν Παρθένον, κρατούσαν τον Υιόν εις τας αγκάλας. Οι δε λοιποί άρτοι καθιερώθησαν εις τον Άγιον Ιωάννην Βαπτιστήν, τους προφήτας, τους Μάρτυρας και τους άλλους αγίους· μετά τούτους εγένετο μνεΐα και των ζώντων, ήτοι του Αρχιεπισκόπου, των ιερέων, των ευεργετών της Εκκλησίας και άλλων· αφού δε πάντες έλαβον την ανήκουσαν μερίδα του θύματος, ως πρότερον εν τω αυτώ ναώ κατά την εορτήν του Θησέως, εθυμίασεν ο Διάκονος την αγίαν Τράπεζαν και τον Α σ τ ε - ρ ί σ κ ο ν, μετά δε ταύτα εψάλη το ε κ β α θ έ ω ν και έπειτα Αλλά περιττόν νομίζω να ακροασθώμεν μέχρι τέλους την λειτουργίαν, ήτις άλλως ήτο ως και σήμερον βυζαντινή, και τοιαύτη κατά τους Καθολικούς θέλει διαμένει προς τιμωρίαν του σχίσματος εις άπαντας τους αιώνας, ανεπίδεκτος εκπολιτίσεως και προσκολλημένη εις τους τύπους του μεσαιώνος, ως το οστρείδιον εις τον βράχον.

Οι δύο Γερμανοί εθαύμαζον το μήκος της ατελευτήτου εκείνης ιερουργίας, ήτις ήτο εν τούτοις επιτομή της επιτομής της Συνάξεως του Αγίου Ιακώβου· αλλά και οι απόγονοι του Περικλέους εθεώρουν μετ' απορίας τους δύο εκείνους ξένους, ως ο φυσιολόγος περίεργόν

τι του ζωικού βασιλείου προϊόν, μη δυνάμενοι να συμβιβάσωσι το καλογηρικών ράσον των μετά του αγενείου προσώπου και της βραχείας κόμης. Άμα δε ετελείωσεν η τελετή και έλαβεν έκαστος το αντίδωρον, εσηματίσθη περί τα δύο τέκνα της Δύσεως πολυκέφαλος κύκλος περιέργων, εξεταζόντων αυτούς από κορυφής μέχρι ποδών και πάντων ερωτώντων, πόθεν ήσαν και πώς μοναχοί όντες δεν ησχύνοντο να κόπτωσι τα γένεια των και, το αποτροπαιότατον, να φορώσιν εσώβρακον, όπερ εθεωρείτο υπό των ανατολιτών καλογήρων ως ασυγχώρητος μαλθακότης. Η Ιωάννα και ο Θεωνάς μόλις επρόφθανον αποκρινόμενοι εις τας παντοίας ταύτας ερωτήσεις, ενώ η περισφίγγουσα αυτούς ανθρωπίνη άλυσος καθίστατο τοσούτω στενή, ώστε και η αναπνοή αυτών ήρχιζε να στενοχωρήται, ο δε Φρουμέντιος, όστις ούτε ελληνικά ενόει ούτε είχε πολλήν υπομονήν, επειράτο ήδη ν' ανοίξη δίοδον διά των γρόνθων, ότε καλή τύχη προφθάσας ο Επίσκοπος ηλευθέρωσεν αυτούς, επιπλήξας το ποίμνιον διά την αδιακρισίαν του. Παραλαβών έπειτα τους δύο ξένους επί του αρχιερατικού φορείου του, βασταζομένου υπό οκτώ νεοφωτίστων Βουλγάρων, οίτινες υπηρετούν ως ίπποι την Αυτού Μακαριότητα, μετέφερον αυτούς εις την παρά τους πρόποδας της Ακροπόλεως Επισκοπήν, όπου πολύοψον συμπόσιον είχεν ετοιμασθή προς πανηγυρισμόν της αναστηλώσεως των Εικόνων.

Η τράπεζα ήτο εστρωμένη εις τον κήπον υπό την σκιάν γηραιάς πλατάνου και έκυπτεν υπό το βάρος των σταμνίων και κρεάτων, ων αι αναθυμιάσεις ανεμιγνύοντο μετά της οσμής των ανθέων. Μετ' ου πολύ δε ήρχισαν να φθάνωσι και οι συνδαιτυμόνες. Οι πλείστοι τούτων ήσαν ορθόδοξοι καλόγηροι, καταφυγόντες εις τα σπήλαια και τα όρη επί της Εικονομαχίας, ίνα μη αναγκασθώσιν από του Θεοφίλου να πύσωσιν επί των ιερών εικόνων ή να νυμφευθώσι καλογραίαν εν μέση αγορά. Οι καλοί ούτοι ερημίται είχαν καταντήσει άγριοι και φοβεροί την όψιν εκ της μακράς αυτών μετά των θηρίων συνοικήσεις. Εν αυτοίς δίεκρίνοντο ο Πάτερ Ματθαίος, εκ του στόματος του οποίου εξήρχοντο σκώληκες διά την υπερβολικήν νηστείαν· ο Αθανάσιος, όστις ουδέποτε ένιψε το πρόσωπον ή τους πόδας του ουδ' έφαγε μαγειρευμένον φαγητόν, διότι οσάκις έβλεπε το πρόσκαιρον πυρ του μαγειρείου ενθυμείτο το άσβεστον πυρ της Κολάσεως, και ο Μελέτιος του οποίου το σώμα εκάλυπτετο από έλκους πονηρού ως του Ιώβ. Αλλ' ο μεν Ιώβ εξέετο προς ανακούφισιν δι' οστράκου, ο δε όσιος Μελέτιος, οσάκις έπιπτε κατά γης σκώληξ εκ των πληγών του, ελάμβανεν αυτόν και τον έθετε πάλιν εις τον τόπον του, ίνα έχη τους πόνους της σαρκός περισσοτέρους και τας αμοιβάς εις την ψυχήν του παρομοίως.

Μετά τούτους προσήλθεν ο Πάτερ Παφνούτιος, όστις βυθισμένος αείποτε εις ουρανίους εκστάσεις τόσω ολίγον εφρόντιζε περί των επιγείων, ώστε διψήσας έτυχε πολλάκις να πίνη αντί ύδατος το έλαιον της κανδήλας του· ο όσιος Τρύφων, ουδέποτε φορέσας καθαρόν υποκάμισον, αλλά πάντοτε τα άπλυτα του ηγουμένου του· ο ερημίτης Νίκων, ο υποπεσών εις την αμαρτίαν της σαρκός και κλεισθείς προς μετάνοιαν εις νεκροταφείον, όπου έμεινε τριάκοντα έτη, κοιμώμενος όρθιος, ως οι ίπποι, και τρώγων μόνον τα χόρτα, άτινα εβλάστανον εκ της γης ποτιζομένης διά των δακρύων του. Κατόπιν τούτων ήλθον και άλλοι ορεινοί καλόγηροι, στηρίζοντες διά μακράς ράβδου το βραδύ και κλονούμενον βήμα των. Τινές τούτων ήσαν ως αρχαία αγάλματα ηκρωτηριασμένοι, πάντες δ' ανεξαιρέτως ρυπαροί, φθειραλέοι και ανυπόφορον οσμήν νηστείας, αγιότητος και σκόρδων αποπνέοντες.

Η ταλαίπωρος Ιωάννα ωπισθοδρόμει μετά φρίκης ενώπιον των βδελυρών εκείνων προϊόντων του ανατολικού φανατισμού, οτέ μεν την ρίνα της φράσσουσα, οτέ δε κλείουσα τους οφθαλμούς, διστάζουσα αν ήσαν εκείνοι ανθρώπινα όντα και ακουσίως αναπολούσα όσα ανέγνωσε παρά τοις αρχαίοις περί των κυνοκεφάλων και πιθηκανθρώπων ή εν τοις Συναξαρίοις περί των Σατύρων, οίτινες συνέζων μετά του Αγίου

Αντωνίου εις τας ερήμους της Θηβαΐδος, διαλεγόμενοι μετ' αυτού περί θεολογίας. Αλλ' οι δυσώδεις και σκωληκόβρωτοι εκείνοι σκελετοί, δι' ους απόλαυσις και απώλεια, Κόλαση και καθαριότης ήσαν λέξεις συνώνυμοι, οι μοναχοί, λέγω, αναχωρηταί, ερημίται και ασκηταί εκείνοι, ων μόνη η ανάμνησις διεγείρει σήμερον τον οίκτον ή την φρίκην, είχαν μεγάλην υπόληψιν επί της βασιλείας της Ευσεβούς Θεοδώρας, ως οι αμαξηλάται επί Μιχαήλ του Γ', και οι πίθηκοι επί του Πάπα Ιουλίου, ο δε φιλόδοξος και αυλικός επίσκοπος Νικήτας ηναγκάζετο να περιποιήται αυτούς, ως οι παρ' ημίν υποψήφιοι να δίδωσι την χείρα εις τα περικαθάρματα της αγοράς και τους κακούργους των Ορέων. Πλην δε τούτων, των καλογήρων δηλ., ήσαν προσκεκλημένοι εις την τράπεζαν του Επισκόπου δύο διδάσκαλοι ελληνικών γραμμάτων, εις αστρολόγος και τρεις ευνούχοι της βυζαντινής αυλής, κομίσαντες εις Αθήνας το αυτοκρατορικόν διάταγμα της αναστηλώσεως των εικόνων.

Αφού πάντες ούτοι έλαβον θέσιν και απηγγέλη το «Φ ά γ ο ν τ α ι π έ ν η τ ε ς», κόψας ο Νικήτας τεμάχιον άρτου προσέφερεν αυτό εντός αργυρού δίσκου εις την εικόνα της Παναγίας, ήτις κατά τα συμπόσια των τότε ευσεβών χριστιανών ελάμβανε πάντοτε την πρώτην μερίδα, ως η θυγάτηρ της Ρέας{42} παρά τοις αρχαίοις. Μετά ταύτα εφρόντισεν ο Επίσκοπος και περί των συνδαιτυμόνων του, βυθίσας την μάχαιραν εις την κοιλιάν παχέος εριφίου, εξ ης ανοιχθείσης διεχύθη αμέσως ευφρόσυνος σκορόδων, κρομμυδίων και πράσων οσμή, δι' ων το ζών εκείνο ήτο μετά θαυμαστής τέχνης ωνθυλυμένον. Μετά το ερίφιον παρετέθησαν ιχθύες διά χαβιαρίου ηρτυμένοι και έπειτα πρόβατον μετά μέλιτος και κυδωνίων. Η Ιωάννα συνειθισμένη εις τα απλά και ακαρύκευτα φαγητά της τότε Γερμανίας, όπου και αυτά τα συμπόσια ήρχιζον και ετελείωνον, ως εν τη Ιλιάδι, δι' οπτών κρεάτων, εβύθιζε το πηρούνιον μετά δισταγμού και δυσπιστίας εις τα πολύπλοκα εκείνα προϊόντα της βυζαντινής μαγειρικής. Ότε δε εγεύθη τον μετά πίσης, γύψου και ρητίνης συγκερασμένον οίνον της Αττικής, απέστρεψε μετά τρόμου τα χείλη, φοβηθείσα μη οι Αθηναίοι εκείνοι επότισαν αυτήν κώνειον, ως τον Σωκράτην. Ο γείτων της μοναχός τη προσέφερεν ως αποζημίωσιν έτερον ποτήριον· αλλά και τούτο προξένησεν έτι μείζονα εις την ημετέραν Γερμανίδα αηδιάν, πλήρες ον καλογηρικού τίνος ποτού, καλουμένου β α λ α ν ί ο υ {43}, όπερ εφεύρε πιθανώς ο Άγιος Αντώνης, βράσας του χοίρου του τας βαλάνους, και το οποίον σώζεται ακόμη εν τοις Σχολείοις της Ελλάδος, παρατιθέμενον αντί κ α φ έ εις τους δυστυχείς υποτρόφους. Ενί λόγω η τε Ιωάννα και ο Φρουμέντιος εκάθηντο εις την πολυόψον εκείνην τράπεζαν νήστεις και διψαλέοι, ως οι φράγκοι πρέσβεις εις τα συμπόσια του Νικηφόρου, μέχρις ου ευσπλαχνισθείς αυτούς ο φιλόξενος Νικήτας διέταξε να παρατεθούν οπταί τρυγόνες, μέλι του Υμητιού και άδολος οίνος της Χίου. Εις την θέαν του περιέχοντος το θεϊόν εκείνο ποτόν ερυθρού σταμνίου αι ζοφεραί όψεις των καλών ασκητών ήστραψαν υπό της χαράς ως ο Άδης, ότε κατέβη εις αυτόν ο Σωτήρ, πάντες δε έτειναν μετά προθυμίας το ποτήριον εις το πορφορούν νέκταρ της πατρίδος του Ομήρου, αποδεικνύοντες ούτω ότι η ανθρωπίνη φύσις υπόκειται μεν, ως και αι εγκυμονούσαι γυναίκες, εις ιδιοτρόπους ορέξεις, δυναμένη ν' αγαπήση το βαλάνιον, την ρυπαρότητα, τους χοίρους και τον ρητινίτην, αλλ' άμα το αληθές και άδολον καλόν υφ' οιανδήποτε μορφήν επιλάμψη, ευθύς στρέφεται προς εκείνο, ως η μαγνήτις προς τον πόλον και οι δαιτυμόνες του Νικήτα προς το σταμνίον της Χίου. Σοφισταί μοι φαίνονται, οι ισχυριζόμενοι ότι έκαστος λαός ή και άνθρωπος έχει ίδιον τίνα τύπον του καλού και ψευδής η παροιμία π ε ρ ί ο ρ έ ξ ε ω ν ο υ δ ε ί ς λ ό γ ο ς {44}. Εκ της αυτής ζύμης είναι πεπλασμένα πάντων των απογόνων του Αδάμ τα όμματα, τα ώτα και τα χείλη· ε ί ς ά ρ τ ο ς κ α ι έ ν σ ώ μ α ο ι π ο λ λ ο ί ε σ μ έ ν {45} και εις πάντας αρέσκουσιν αι παρθένοι της Κιρκασίας, οι αδάμαντες των Ινδιών, οι ίπποι των αράβων, αι στήλαι του Παρθενώνος, αι σταφυλαί της Κωνσταντινουπόλεως, οι πόδες των Ισπανίδων, ο πάγος εν ώρα θέρους, τα ιταλικά άσματα και οι οίνοι της Γαλλίας· και

αυτοί δε οι μαύροι της Αφρικής προτιμώσι τας λευκάς γυναίκας μάλλον ή τας Αιθιοπίδας. Αν είς τινα των ημετέρων εκκλησιών ενεφανίζετο Παναγία τις του Κορεγίου ή αντήχει αίφνης ιερά τις του Ροσσίνη η Μοζάρτου μελωδία, προς ταύτας, νομίζω, ήθελον στραφή τα αληθώς ορθόδοξα όμματα και τα ώτα, άξιοι δε του ονόματος σχισματικών ήθελον είναι οι προτιμήσαντες τας βυζαντινάς μαυρογραφίας και ρινοφωνίας.

Ο Νικήτας εκέρνα τους δαιτυμόνας του, απαγγέλλων το εδάφιον των Παροιμιών, «πίνετε οίνον, ον εκέρσα σ υ μ ί ν {46}, οι δε μοναχοί έτειναν το ποτήριον, ψάλλοντες το του Ησαΐου «Δε ύτε λάβω μεν οίνον και οϊνοφυγήσω μεν μέθην {47}, πριν δε πίωσιν έκλειον ευσεβώς τους οφθαλμούς κατά την ρητήν διαταγήν του Σολομώντος, απαγορεύοντος εις τους οινοπότας να θεωρώσι τον οίνον, πριν πίωσιν αυτόν {48}, ως ο Μωάμεθ εις τους Τούρκους τας συζύγους των πριν νυμφευθώσι. Το να μεθύη τις ευκόλως σημείον ότι δεν είναι μέθυσος, ως και το να επιθυμή όσας βλέπει γυναίκας είναι απόδειξις μακράς σωφροσύνης· των δε καλών εκείνων ασκητών αι κεφαλαί, αίτινες από τοσοúτων χρόνων μόνον της προσευχής και των ουρανίων εκστάσεων την ηθικήν μέθην εγνώριζον, ήρχισαν μετ' ολίγον να γυρίζωσιν ως η γη περί τον ήλιον. Αλλά και μεθυσμένοι όντες μόνον περί αγίων πραγμάτων ωμίλουν οι όσιοι εκείνοι ερημίται. Καθώς δε οι γέροντες αγωνισταί χαίρουσι διηγούμενοι μετά το δείπνον τας μάχας και τα τρόπαια των, ούτω ήρχισαν κακείνοι ν' ανυμνώσι τα θαύματα και τας αθλήσεις των· ο μιν ότι φιλευθείς υπό πτωχού ανθρώπου, μη έχοντος άλλο τι να προσφέρη αυτώ πλην μόνον ολίγην φακήν, έσπειρεν εις τα γένεια του ξενίζοντας κόκκον σίτου, ο οποίος τοσοúτον επολλαπλασιάσθη, ώστε ο καλός εκείνος άνθρωπος σείων την γενειάδα του εγέμισε πεντήκοντα σάκκους σίτου· ο δε διηγήθη ότι κατά διαταγήν του Ηγουμένου εφύτευσεν εις τον κήπον της Μονής την ποιμαντικήν αυτού ράβδον, ήτις ποτιζομένη καθ' ημέραν δι' ύδατος και δακρύων μετά τρεις χρόνους εβλάστησε και έδωκε τόσω πολλούς και παντούς καρπούς, μήλα, ροδάκινα, κεράσια, σύκα και σταφυλάς, ώστε εξ αυτών εχορτάσθησαν όλοι οι αδελφοί του· ο δε όσιος Νίκων ιστόρησεν, ότι τρωθείς την καρδίαν υπό πόθου να ίδη την ένδοξον ωραιότητά της Παναγίας ενήστευε και προσηύχετο νυχθημερόν, μέχρις ου ευσπλαγχνιθείσα αυτόν η ελεήμων Παντάνασσα ενεφανίσθη ενώπιον του με τοσαύτην ωραιότητα και λάμψιν, ώστε θαμβωθείς έμεινε μονόφθαλμος, ήθελε δε μείνει και τυφλός, αν δεν επρόφθανεν εγκαίρως να κλείση τον ένα οφθαλμόν. Μετά τούτους έλαβε τον λόγον ο όσιος Παγκράτιος, ου η ράβδος έκαμνε τας πέτρας να βλαστάνωσι κρίνα· ο Αθηναίος ερημίτης Αιγίδιος, του οποίου η σκιά εθεράπευεν όσους επεσκίαζεν ασθενείς, ώστε οσάκις επεσκέπτετο τας οδούς των πόλεων, εμάχοντο οι πάσχοντες περί αυτής, ως οι αρχαίοι περί όνου σκιάς. Τοιαύτα και άλλα θαυμάσια διηγούνται οι καλοί ασκηταί, πίνοντες οίνον της Χίου εις υγείαν της Ορθοδόξου και φιλιτάτης δεσποίνης των Θεοδώρας. Και, μη νομίσης, αναγνώστα, ότι εξημμένων καλογήρων οπτασίαι ή συναξαριστών ληρήματά εισι ταύτα, απ' εναντίας, είναι θαύματα αυθεντικά και από της Εκκλησίας ανεγνωρισμένα, τα οποία πας Ορθόδοξος χρεωστεί κατά τον κανόνα της πανσέπτου οικουμενικής εν Νικαία συνόδου να δέχηται πιστέωσ τ ε ι ο λ ο ψ ύ χ ω, αν δε πειραθή ως αδύνατα να διαβάλη ή κατ'ά το δοκούν να παρεξηγήση, Ανάθεμα έστω!

Ενώ οι ασκηταί ωμίλουν περί θαυμάτων, ο Νικήτας διελέγετο μετά των δύο Βενεδικτιώνων και των Βυζαντινών ευνούχων περί δογματικής. Εν πρώτοις ηρώτησε την Ιωάνναν τι εδογματεύουν οι σοφοί της Δύσεως περί της Ευχαριστίας {49}, αν δηλ. Πιστεύουσιν ότι ο άρτος και οίνος μεταβάλλονται τω όντι εις σώμα και αίμα του Σωτήρος ή θεωρούσιν αυτήν ως σύμβολον και εικόνα του θείου σώματος. Το ζήτημα εκείνο απησχόλει τότε τα πνεύματα ως σήμερα το ανατολικόν, η δε Ιωάννα, αγνοούσα την περί τούτου γνώμην του ξενίζοντος,

απεκρίθη διπλωματικώς ότι, καθώς ο ήλιος είνε εν τω ουρανώ, η δε λάμψις και θερμότης αυτού επί της γης, ούτω και το σώμα του εκ δεξιάν του Πατρός καθημένου Χριστού ευρίσκεται εν τω άρτω και οίνω της Μεταλήψεως. Αλλ' η μεταφορική αύτη απάντησις δεν ευχαρίστησε τον Νικήταν, όστις, οπαδός ων της πραγματικής παρουσίας, εξήγησεν εις την Ιωάνναν ότι ο άρτος και οίνος είνε αυτό το νεκρόν σώμα του Σωτήρος, ο δε στόμαχος ημών ο τάφος αυτού, εις τον οποίον ενταφιάζεται υπό του ιερέως, αλλά μετ' ολίγον ανίσταται εξ αυτού, ως και μετά την Σταύρωσιν ανέστη ο Ιησούς τριήμερος εκ τάφου. Μετά ταύτα ηρώτησεν αυτήν, αν οι εν τη Δύσει χριστιανοί ετίμων κακείνοι την Παναγίαν διά του επιθέτου **Θ ε ο τ ό κ ο ς**, η δε Ιωάννα απεκρίθη ότι **ω ο τ ό κ ο υ ς** εκάλουν τας ορνίθας και **ζ ω ο τ ό κ ο υ ς** τας γαλάς, ώστε εφοβούντο μη διά την συγγένειαν των λέξεων σκανδαλίση το Θεοτόκος τας ακοάς των πιστών και πλην τούτου μη δώση αφορμήν εις τους ειδωλολάτραις να παραβάλωσι την **Θ ε ο μ ή - τ ο ρ α** προς την Ρέαν, ως οι εν Αιγύπτω οπαδοί της Υπατείας. Θέλουσα έπειτα να θέση κακείνη τον Επίσκοπον εις απορίαν ηρώτησεν αυτόν, διατί δεν έκοπταν οι ανατολίται τας τρίχας της κεφαλής, παραβαίνοντες την συμβουλήν του αποστόλου Παύλου, θεωρούντος γυναικοπρεπές και άτιμον το να τρέφη ανήρ μακράν κόμην {50}. Ουδέν έχων εις τούτο ν' αντείπη ο Νικήτας{51} έξεσε την κομώσαν κεφαλήν του, στρέψας και πάλιν τον λόγον εις τα δόγματα, την **α ν τ ί δ ο - σ ι ν**, την διπλήν φύσιν του Ιησού μετά την ενσάρκωσιν, περί του αν ο λόγος ηνώθη μετά του σώματος του Σωτήρος εν τη κοιλία της Παρθένου ή μετά τον τοκετόν αυτής, και περί άλλων θεολογικών κόμβων, ους έλυσαν οι εν Εφέσω πατέρες διά της μαχαίρας, ως ο Μέγας Αλέξανδρος τον γόρδιον δεσμόν, ή διά λακτισμάτων, ως οι όνοι τας ερωτικές και χορτοφαγικές διενέξεις των {52}.

Εν τούτοις, επελθούσης της νυκτός, οι υπηρετούντες διάκονοι έσπευσαν να φέρωσι λαμπάδας, ίνα φωτίσωσι τον συζητούντα Επίσκοπόν των, όπως μη γείνη **ε π ί σ κ ο τ ο ς**, ως οι επί Κοπρωνύμου καταργήσαντες τας εικόννας Πατέρες. Αλλ' οι σύνδειπνοι απαυδήσαντες εκ της αμηχάνου εκείνης συζητήσεως αφήκαν τα επιχειρήματα, ίνα λάβωσι και πάλιν τα ποτήρια. Η δε Ιωάννα, ζαλισθείσα υπό του οίνου και των κραυγών των περί αυτήν καλογήρων, οίτινες εδίδασκον ήδη τα πινάκια να χορεύωσι και τα ποτήρια να πετώσιν, ηγέρθη ησύχως και εξήλθε της Επισκοπής, ακολουθούμενη υπό του πιστού Φρουμεντίου.

Ο κήπος εκείνος εκείτο, ως είπομεν, παρά τους πρόποδας της Ακροπόλεως, ώστε μετά βραχείαν ανάβασιν ευρέθησαν οι ερασταί επί της κορυφής του μαρμαρίνου εκείνου βράχου, περί ου οπαδός τις των **τ ε λ ι κ ώ ν α ι τ ί ω ν**, ήθελεν ειπεί, ότι ετέθη επίτηδες εκεί, ίνα χρησιμεύση ως υπόβαθρον εις τα μνημεία του Περικλέους, ως ετοποθετήθη κατ' αυτούς και η μύτη εν μέσω του προσώπου, ίνα υποστηρίξη τα ομματούαλια. Ήτο η ώρα, καθ' ην οι βρυκόλακες, οι τυμπανιτικοί, αι λάμψαι και οι άλλοι κάτοικοι του σκότους διαφεύγουσι τους σκώληκας του τάφου ή του Άδου τας πύλας, αφού δεν φρουρεί πλέον αυτάς ο τρικέφαλος Κέρβερος και πλανώνται εις τους αγρούς, ταράττοντες τα όνειρα των προβάτων και τα φιλήματα των ερασιών. Αλλ' οι ημέτεροι μοναχοί, φέροντες ανηρητημένον περί τον τράχηλον οδόντα της Αγίας Σαβίνης απέφυγον δι' αυτού τας κακάς συναντήσεις, μακρόθεν δε μόνον είδον αγέλην ονοκεφάλων παγανιών, οίτινες σείοντες τα μακρά άτα των ητένιζον ερωτικώς την σελήνην, εις το φως της οποίας εζήτουν τον περιμενόμενον Μεσσίαν. Δις δε ή τρεις προσέκοψαν κατά καλογήρων κοιμωμένων των πλακών των Προπυλαίων, οίτινες ουδέ καν μετεκινήθησαν καθότι οι Έλληνες είχαν ήδη συνειθίσει να καταπατώνται ως σταφυλαί υπό τους πόδας των ξένων.

Η Ιωάννα άλλους ναούς δεν είχεν ιδεί πλην μόνων των δρυϊδικών μονολίθων και τινων αμόρφων Ρωμαϊκών ερειπίων, της δε πατρίδος της αι εκκλησίαι ήσαν αι πλείσται ξύλιναι και απελέκητοι, ως οι ανεγείραντες αυτάς Γερμανοί, ώστε δεν ηδύνατο να χορτάση

θαυμάζουσα τας στήλας του Παρθενώνος και τας Καρυάτιδας του Ερεχθείου, περί ων ηρώτα κατασπαζόμενος τους πόδας των ο καλός Φρουμέντιος αν ήσαν άγγελιοι απολιθωθέντες. Ο ναός της παρθένου Αθηνάς ανήκε τότε εις την παρθένον Μαρίαν. Αλλά κατ' εκείνην την στιγμήν ούτε ρινόφωνοι ψαλμωδίαι ούτε λιβάνου νεκρωσίμοι αναθυμιάσεις ή κώδωνες οχληροί ήρχοντο να ταράξωσι τα θέλγητρα των αναμνήσεων. Γλαύκες μόνον τίνες, εμφωλεύουσαι εις τα κοιλώματα της οροφής, εξέπεμπον εκ διαλειμμάτων πένθιμον κραυγήν, ως ει εθρήνουν της δεσποίνης των την εξορίαν. Ο δίσκος της Εκάτης, περικυκλούμενος υπό νεφών διαφανών, ως σεμνή παρθένος υπό των νυκτικών πέπλων της, έλαμπεν ακίνητος εις ύψος ακαταμέτρητον, επιχέων επί των αθανάτων εκείνων μαρμάρων λάμψιν λευκήν και αμυδράν, οίαν και επί του κοιμωμένου Αδώνιδος, ότε επισκέπτετο αυτόν η θεά επί των ακρωρειών του Λάτμου. Αι στήλαι του Ολυμπιείου, το ρεύμα του Ιλισσού, τα γλαυκά κύματα του Φαλήρου, οι ελαιώνες, αι ροδοδάφναι, αι κορυφαί των λόφων στεφόμεναι δι' εκκλησιών ή μνημείων, πάντα ταύτα περιέσφιγγον την όρασιν των δύο νεανίσκων διά ζώνης και αυτού του κεστού της Αφροδίτης θελκτικωτέρας· η δε ηδονή, ην ησθάνοντο εκ του πανοράματος τούτου, καθίστατο διπλάσια, διότι μεθυσμένοι όντες έβλεπον τα πάντα διπλά. Η Ιωάννα είχε καθίσει επί μαρμαρίνου εδωλίου, ο δε Φρουμέντιος κατακλιθείς παρά της φίλης του τους πόδας εδείκνυσεν αύτη τον ναόν της Απτέρου Νίκης, ευχόμενος ο έρωσ αυτών να διαμείνη άπτερος ως εκείνη. Τοιαύτα λέγοντες και διά φιλημάτων διακόπτοντες πολλάκις τον λόγον, ως οι συγγραφείς διά κομμάτων τας περιόδους, απεκοιμήθησαν τέλος πάντων επί στιλπνού στρώματος εκ πεντελικού μαρμάρου.

Την επιούσαν το πρωί αποσείσαντες τον ύπνον εκ των οφθαλμών και εκ των ράσων την δρόσον της πρωίας κατέβησαν, ίνα επισκεφθώσι και τας Αθήνας. Η καρδιά της Ιωάννας έπαλλεν εκ περιεργείας άμα και φόβου, αναλογιζομένης ότι έμελλε μετ' ολίγον να θαυμάση την κατείδωλον εκείνην πόλιν, της οποίας και μόνη η όψις ήτο κατά τον Άγιον Γρηγόριον επικίνδυνος εις τας ψυχάς των χριστιανών, ως η θεά της πρώην χαριτοβρύτου και φιλομειδούς ερωμένης εις άνδρα νυμφευθέντα άσχημον και συνωφρυσμένην γυναίκα. Αλλ' αι ελπίδες και οι φόβοι της ημετέρας ηρωίδος απέβησαν κενοί. Προ πολλού οι ευσεβείς αυτοκράτορες του Βυζαντίου είχαν κατεδαφίσει τα έργα εκείνα του Μύρωνος, Αλκαμένους και Πολυκλείτου, τα οποία εθαύμασεν ο Άγιος Λουκάς και εσεβάσθη αυτός ο Αλαρίχος. Το έργον της καταστροφής αρξάμενον επί Κωνσταντίνου επεραιώθη επί Θεοδοσίου του μικρού. Και ου μόνον κατά των λίθων επέδειξαν τον χριστιανικόν ζήλον των οι ακάματοι εκείνοι ειδωλοκλάσται, αλλά και κατά των δυστυχών εκείνων, όσους υπώπτειον εμμένοντας εις των πατέρων των την θρησκείαν. Ο σφάζων πρόβατον προς οικογενειακήν ευωχίαν, ο προσφέρων άνθη εις του πατρός του τον τάφον, ο συλλέγων χαμαίμηλα εις το φως της σελήνης, ο αρωματίζων την οικίαν του ή φέρων ανηρητημένον περί τον τράχηλον φυλακτήριον κατά του πυρετού κατεμηνύετο υπό κουκουλοφόρων κατασκόπων ως μάγος ή ειδωλολάτρης, κατεβαρύνετο δι' αλύσεων και εστέλλετο εις Σκυθούπολιν, όπου είχε στηθή το χριστιανικόν κρεουργείον. Εκεί συνεδρίαζον ευσεβείς δικασταί, αμιλλώμενοι τίς πλείονας ειδωλολάτρης να οπτήση επί εσχάρας, να βράση εντός ζέοντος ελαίου ή κατακόψη μεληδόν{53}. Μυριάδες μαρτυρολογίων διηγούνται τας αθλήσεις των χριστιανών ομολογητών, εκ των πληγών των οποίων έσταζε γάλα, και ους εδρόσιζον αι φλόγες, αλλ' ουδείς έγγραφεν ακόμη το αψεудές Συναξάριον των μαρτύρων εκείνων, οίτινες αντί μυθώδους γάλακτος έχυσαν αίμα αληθές και αντί να δροσίση κατέφαγεν αυτούς το πυρ της χριστιανικής ανεπιεικειάς, καυστικώτερον ον, φαίνεται, των φλογών της πολυθεικής ωμότητος.

Οι δύο Βενεδικτίνοι ακολουθούμενοι υπό του Θεωνά και πλήθους Αθηναίων, οίτινες ως και κατά τους χρόνους του Αποστόλου π ρ ο ς ο υ δ έ ν ά λ λ ο η υ κ α ί ρ ο υ ν ή λ έ γ ε ι ν κ α ι α -

κ ο ύ ε ι ν τ ι κ α ι ν ό ν, περιέδραμον πάσαν την πόλιν, η οποία στερηθείσα των ειδώλων και των βωμών της ωμοιάζε τον υπό του Οδυσσέως τυφλωθέντα Πολύφημον. Όπου πρώην υψούτο άγαλμα, είχεν εμπηχθή ξύλινος σταυρός, και όπου βωμός, μικροσκοπικόν εκκλησίδιον, στεγαζόμενον διά θόλου ομοιάζοντος πετρίνην φενάκην. Οι ναΐσκοι εκείνοι είχαν ανεγερθή υπό της Αθηναΐδος Ευδοκίας, ήτις θελήσασα ν' αφιερώση εις έκαστον των αγίων ιδιαίτεραν κατοικίαν ηναγκάσθη να οικοδομήση πλήθος καλυβών, αίτινες υπενθύμιζον την τεκτονικήν βιομηχανίαν των καστόρων μάλλον ή το μεγαλείον του αγνώστου θεού. Παρά δε τα πρόθυρα αυτών εκάθηντο μοναχοί και ασκηταί, ξέοντες τα έλκη των ή αρχαία χειρόγραφα προς εγγραφήν Συναξαρίων, πλέκοντες καλάθια, προγευματίζοντες κρομμύδια και ευχαριστούντες ίσως κακείνοι τον θεόν ότι εγεννήθησαν Έλληνες και όχι βάρβαροι. Μόνον το αρχαϊκόν κάλλος των γυναικών εθαύμαζον οι δύο ξένοι. Κατά τον αιώνα εκείνον αι Αθήναι ήσαν ο γυναικών των Βυζαντινών αυτοκρατόρων, οίτινες ελάμβανον εκείθεν τας συζύγους των ως οι διάδοχοι αυτών Σουλτάνοι εκ Κιρκασίας. Η βελτίωση αύτη της αιτικής φυλής ήρξατο από των χρόνων της εικονομαχίας, ότε, εξορισθέντων των βυζαντινών εικονισμάτων, αι γυναίκες, αντί να έχουσαι ακαταπαύστως προ των οφθαλμών ισχνάς Παναγίας και λιποσάρκους αγίους, ανύψουν και πάλιν τους οφθαλμούς προς τα ανάγλυφα του Παρθενώνος και εγέννων τα τέκνα των όμοια τούτοις· ώστε και υπό την έποψιν της καλλιτεκνίας αναγκαία φαίνεται μοι η μεταρρύθμισις της εκκλησιαστικής ημών εικονογραφίας. Απόδειξις δε της επιρροής ταύτης των εικόνων έστωσαν αι σύζυγοι των Εβραίων τραπεζιτών της Πρωσίας, αίτινες από πρωίας μέχρι νυκτός μετρώσαι τάληρα και φλώρια, φέροντα την προτομήν του βασιλέως Γουλιέλμου, τίκτουσι τέκνα τοσούτον ομοιάζοντα τω μονάρχη, ώστε δικαίως επωνομάσθη πατήρ των υπηκόων του {54}. Αλλά πλην του κάλλους των γυναικών εθαύμαζον τα δύο τέκνα της Αρκτου και την ασυνήθη αυτοίς σεμνότητα των παρθένων, αίτινες περιτυλιγμένοι εις τους μακρούς πέπλους των συνεσφίγγοντο παρά την μητρικήν πλευράν, ως ξίφος παρά τον μηρόν στρατιώτου, τα δε βλέμματα αυτών αντί να μοιράζωσιν ως αντίδωρον εις τους διαβάτας προσήλουν εις την γην, ίνα αποφύγωσι τους λάκκους και τας παρεκτροπάς, ερυθριώσαι οσάκις έσειεν ο άνεμος τας πτυχάς της εσθήτος των και κατά πάντα διάφοροι των σημερινών κορασίδων, αι οποίαι τοσούτον ομοιάζουσα υπάνδρους γυναίκας, ώστε απορεί τις τίνος ένεκα ζητούσι δι' αυτάς σύζυγον οι πατέρες.

Εν τούτοις υπερβάντες τον πύργον των Ανέμων και την αγοράν, ένθα είδον μετά θαυμασμού άρχοντας και επισκόπους οψωνίζοντας τα επιούσια πράσα, έφθασαν εις την ποικίλην Στοάν, εν η αντί φιλοσόφων εύρον αστρολόγους, λεκανομάντεις, ονειροκρίτας και διδασκάλους, οίτινες κατέβαινον άπαξ της εβδομάδος εκ των επί του Υμηττού σχολείων, ίνα ελκύσωσι μαθητάς διά της ηδύτητος των λόγων των και διά σταμνίων μέλιτος· καθότι μη επαρκούσης πλέον εις τας ανάγκας των της διδασκαλίας έκριναν καλόν να προσθέσωσιν εις ταύτην, ίνα αποζώσι, και την μελισσοουργίαν.

Δέκα όλας ημέρας εδαπάνησεν η Ιωάννα επισκεπτόμενη μετά του συντρόφου της τας αρχαιότητας, τας εκκλησίας και τα περίχωρα των Αθηνών και ετέρας δέκα ανεπαύθη υπό την φιλόξενον στέγην της εν Δαφνίω Μονής. Οι καλόγηροι ήσαν πρόθυμοι να προσφέρωσιν ισόβιον φίλοξενίαν εις τους δύο Βενεδικτίνους, ων οι απόγονοι έμελλον μετ' ολίγον να εκδιώξωσιν αυτούς εκ της μάνδρας των {55} ως άρπαγες λύκοι. Αλλ' η νερόβραστος δίαιτα, αι μακραί προσευχαί, η εξ αχύρων κλίνη και η ρυπαρότης των καλών πατέρων αδύνατον ήτο να ευχαριστήσουν επί πολύ τα τέκνα εκείνα της Δύσεως, συνειθίσαντα εις τα εκλελυμένα μοναστήρια της Γερμανίας να τρώγωσι και να πλύνωνται καθ' ημέραν. Διό παραιτηθέντες της δόξης των Μ ε γ α - λ ο σ χ ή μ ω ν και Α γ γ ε λ ι κ ώ ν οπαδών του Αγίου Βασιλείου και αυτούς ακόμη των Μ ι κ ρ ο σ χ ή μ ω ν τους κανόνας ευρίσκοντες βαρείς κατετάχθησαν μεταξύ των Ι δ ι ο ρ ρ ύ θ μ ω ν {56}, εις την

προαίρεση των οποίων αφίνετο διά πλειόνων ή ολιγωτέρων νηστειών και μαστιγώσεων να κατακτήσωσιν υψηλήν τινα ή ταπεινωτέραν θέσιν εν τω Παραδείσω και εις την Κόλασιν ελεύθεροι όντες να υπάγωσιν, αν ηγάπων τον πλησίον των, τον οίνον ή την κρεωφαγίαν. Εις μικράν από την Μοήν απόστασιν ευρίσκετο ερημητήριοι διαθέσιμον έννεκα του θανάτου του μονάζοντος εκεί Οσίου Ερμούλου, όστις επιχειρήσας να μη λαμβάνη άλλην τροφήν πλην της αγίας Μεταλήψεως, απέθανε μετά δεκαήμερον χρήσιν τοιαύτης διαίτης. Εκεί έστησαν οι ερασταί την εστίαν των, δαπανήσαντες την μικράν αυτών περιουσίαν εις αγοράν παχείας στρώμνης, μακρού οβελού, χάλκινης χύτρας, στάμνου ελαίου, δύο αιγών, δέκα ορνίθων και μεγάλου σκύλου, ίνα φυλάττη πάντα ταύτα· τα δε προς σωτηρίαν της ψυχής των αναγκαία σκεύη, την μάστιγα, την κεφαλήν νεκρού και το καλόν παράδειγμα έλαβον δωρεάν εκ της κληρονομίας του μακαρίτου.

Αι πρώται ημέραι της αποκαταστάσεως των δύο Βενεδίκτων υπήρξεν διηνεκής εορτή. Η τεσσαρακοστή είχε παρέλθη και ο Ιησούς ανίστατο εκ νεκρών. Πανταχόθεν αντήχουν φιλήματα και εστρέφοντο αρνία επί των πυρών, και αυτή δε η φύσις ωσει θέλουσα να πανηγυρίση την ανάστασιν του Σωτήρος απετίνασσε την χειμερινήν αυτής στολήν, ως νέα χήρα το πένθος του συζύγου της. Αι δάφναι του Απόλλωνος ηρυθρίων, η χλόη εφύετο επί των ερειπίων και η άνοιξις εδίδασκε τους όνους να χορεύωσι περί τας συντρόφους των. Η Ιωάννα ανειρομένη άμα τη αυγή ανέπνεε μετ' αγαλλιάσεως τας πρωϊνάς αναθυμιάσεις του βουνού, ήμελγε τας αίγας, μη υπάρχοντος ακόμη του νόμου καθ' ον απηγορεύετο το άρμεγμα εις τους μοναχούς ως εμπνέον πονηράς επιθυμίας, συνέλεγε κεράσια αποστάζοντα δρόσου, έβραζε ωά και έπειτα εξύπνιζε τον Φρουμέντιον. Μετά το πρόγευμα εκείνος μεν επορεύετο να αγκιστρώση ιχθύας ή να στήση παγίδα εις τους λαγούς, ο δε Θεωνάς εκαλλιέργει τον κήπον και η Ιωάννα αποσυρομένη εις τα βάθη του κελλίου, οτέ μεν αντέγραφε βίους αγίων, ους επώλει προς αύξησιν των οικιακών προσόδων, οτέ δε διημέρευεν αναγινώσκουσα του Πλάτωνος τα όνειρα ή του Θεοκρίτου τους στεναγμούς εν χειρογράφοις, άτινα εδάνειζον αύτη ή και εδώρουν οι καλόγηροι, μεθ' όσης αφιλοκερδείας παρεχώρει και η αλώπηξ του μύθου την κριθήν εις τον ίππον. Το εσπέρας παρετίθετο το δείπνον προ της θύρας του ασκητηρίου υπό γηραιάν πεύκην, ην οι χωρικοί εκάλουν Π α τ ρ ι ά ρ χ η ν δια το ύψος και γήρας της· τα δε προϊόντα του κήπου, της αλιείας και κυνηγεσίας καθιστών μοναδικήν εν τω όρει την τράπεζαν των δύο μοναχών, οίτινες και ως Σάξονες και ως Βενεδικτινοί ήσαν εκ φύσεως παμφάγοι. Η Ιωάννα αναγινώσκουσα νυχθημερόν Έλληνας φιλοσόφους ενίοτε δε και αποστολικούς ή και αιρετικούς Πατέρας ζήσαντας προ της εφευρέσεως των νηστειών, των δογμάτων και τροπαρίων, είχε βαθμηδόν αποξύσει την καλογηρικήν σκωρίαν· αγχίνους δε ούσα και σκεπτική συνήρμοσε προς χρήσιν της είδος τι ανεκτικού θρησκευματος, πολύ ομοιάζοντος προς τα συστήματα των σήμεραν συμπατριωτών της, οίτινες, χάρις εις τας προόδους των φώτων και τας θεολογικές σχολάς του Βερολίνου και της Τουβίγγης, κατόρθωσαν να σχηματίσωσιν είδος τι χριστιανισμού άνευ Χριστού, ως έφθασαν να παρασκευάζωσι και οι εξευγενισμένοι μάγειροι σκορδαλίαν άνευ σκόρδου και ο Κοσ Π. Σούτσος ποιήματα άνευ ποιήσεως. Ο δε Φρουμέντιος πρόθυμος ων, ως οι ήρωες της ρομαντικής σχολής, να συμμερισθή παράδεισον ή άδην μετά της φίλης του συνέτρωγε μετ' εκείνης ορνίθια την Παρασκευήν και αρνίον την Τετάρτην. Εν Ρώμη, οσάκις εξελέγετο δικτάτωρ, έπαυσε πάσα άλλη δικαιοδοσία· ούτω όταν και ο έρωσ καταστή απόλυτος κύριος, πάντα τα άλλα αισθήματα σβύνονται εν τη καρδιά, ως τα άστρα εις τον ουρανόν, άμα η πανσέληνος ανατείλη, Ο Ζευς λησμονήσας την θεότητα του εκοσμείτο διά πτερών ή κεράτων, ίνα ευχαριστήση τας ερωμένας του, ο Αριστοτέλης φέρων σαγμάριον επί των νώτων και χαλινόν εις το στόμα προσέφερε την εβδομηκονταετή ράχιν του εις την Κλεοφίλην, εις ην εχρησίμευεν ως ο όνος εν Ινδίαις {57}, ο δε Φρουμέντιος ου μόνον κρέας την Παρασκευήν, αλλά και ξύλον καθ' ημέραν ήθελε φάγει χάριν της Ιωάννας.

Ἡ κνίσσα του ασεβούς εκείνου μαγειρείου εσκανδάλιζεν οὐκ ολίγων τους ευλαβεῖς ρώθυνας των γραϊκῶν κολογήρων. Πολλοὶ τούτων διαβαίνοντες προ του ασκητηρίου εποίουν το σημεῖον του σταυροῦ φράσσοντες την μύτην των, ὡς ἔφρασσε και ο Οδυσσεύς των εταίρων του τα ὦτα, ἵνα προφυλάτῃ αυτοὺς ἀπὸ του ἄσματος των Σειρήνων· ἄλλοι δε τολμηρότεροι εἰσήρχοντο ἐκεῖ, ἵνα φοβίσωσι τους σαρκοβόρους καλογήρους διὰ των φλογῶν της Κολάσεως ἢ των ἀφορισμῶν της Εκκλησίας. Ἀλλὰ τόσον φιλοφρόνως υπεδέχετο αυτοὺς ἡ Ἰωάννα και μετὰ τοσαύτης χάριτος προσέφερεν αυτοῖς την παχυτέραν μερίδα, ὥστε οἱ Μεγαλόσχημοι ἐκεῖνοι οπαδοὶ του Ἁγίου Βασιλείου, οἵτινες ἄλλα πτηνά δεν ἔτρωγον εἰμὴ μόνον τας μυίας, ὅσαι τυχόν ἐπιπτον εἰς τον νερόβραστον ζωμόν των, ἐξήρχοντο πολλάκις ἔχοντες ορνίθιον εἰς την κοιλίαν και ἀμάρτημα εἰς την συνείδησίν των.

Ἐν τούτοις ἡ φήμη της ευφυίας, του κάλλους και των γνώσεων του νέου ἀδελφοῦ Ἰωάννου ἠπλούτο καθ' ὅλον το ὄρος, ἀρχίζουσα και εἰς την πόλιν να καταβαίνει. Πολλοὶ των σοφῶν διδασκάλων του Ὑμηττοῦ, ἀφίνοντες τας μελίσσας και τους μαθητὰς των, επορεύοντο προς ἐπίσκεψιν της ἡμετέρας ἠρωίδος, ἵνα συζητήσωσι μετ' αὐτῆς περὶ ἀκανθῶδῶν προβλημάτων της Δογματικῆς ἢ περὶ δαιμονίων και λεκανομαντείας· και αὐτὸς δε ο ἀρχιερεὺς Νικήτας ἤλθε πολλάκις ν' ἀναπαυθῆ ὑπὸ την σκιάν της γιγαντιαίας πεύκης, θαυμάζων ὡς ο Πετράρχης πῶς ο καρπὸς της γνώσεως ἠδυσνήθη τόσω ταχέως να ωριμάσῃ ὑπὸ τους ξανθοὺς πλοκάμους της εἰκοσαετοῦς ἐκεῖνης κεφαλῆς. Οὐ μόνον δε οἱ ἱερεῖς και σοφοί, ἀλλὰ και οἱ ἀρχοντες και οἱ παρεπιδημούντες πατρικοὶ της νέας Ρώμης ἔμαθαν βαθμηδόν τον δρόμον του ασκητηρίου. Οὐδεὶς διήρχετο διὰ του Δαφνίου χωρὶς να κρούσῃ την πύλην των Βενεδικτίνων, πολλοὶ δε αὐτῶν ἀτενίζοντες τους στρογγύλους βραχίονας ἢ ἀσπαζόμενοι τους λευκοὺς δακτύλους του Πάτερ Ἰωάννου κατελαμβάνοντο ὑπὸ δυσεξήγητου τινὸς ταραχῆς, ὡς εἰ ἔδακνε την καρδίαν των ο δαίμων της ἠδυπαθείας. Ἡ Ἰωάννα, θεωρούσα το ἀνδρικόν ἔνδυμα της θώρακα ἀσφαλῆ κατὰ πάσης πονηρᾶς ἐπιθυμίας και μη γνωρίζουσα ἀκόμη τα ἴθη των νεοπλατωνικῶν ἐκεῖνων, ἀνέπνεεν ἀπλήστως την οσμὴν του θυμιάματος, ζευγνύουσα καθ' ἐκάστην εἰς το ἄρμα της νέον λάτρην της ἀπεράντου σοφίας και των ἐρυθρῶν χειλέων της. Πολλάκις δε ὑπὸ τοιούτου σμήνους περικυκλουμένη ἐσκέπτετο μετὰ στεναγμῶν, πῶσω πλείονας και θερμότερους ἠθέλεν ἔχει θαυμαστάς, ἀν ἀντὶ να κρύπτῃ ὑπὸ ράσον τα θέλητρα της, ὡς χρυσὴν λεπίδα ἐντὸς θήκης μολυβδίνης, ἐνεφανίζετο αἴφνης ὑπὸ την ἀληθῆ αὐτῆς μορφήν, φέρουσα ἐσθῆτα μεταξίνην και λυτὴν ἐπὶ των ὠμων της την ξανθὴν κόμην.

Ὁ Φρουμέντιος ἐν ἀρχῇ μεν ἔχαιρε διὰ της φίλης του την ἐπιτυχίαν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἤρχισε να παρατηρῆ εἰς την διαγωγὴν της Ἰωάννας ἀλλοιώσεις τινάς, αἵτινες κατεθορύβησαν αὐτόν ὡς φιλάρεσκον κυρίαν αἰ πρώται ρυτίδες. Ὁ νέος μοναχὸς ὑπὸ την εὐρωστον αὐτοῦ και ἀνδρώδη μορφήν υπέκρυπτε καρδίαν κηροῦ μαλακωτέραν, γεννηθεῖς ἵνα ἀγαπᾷ ὡς ἡ ἀηδῶν ἵνα ψάλλῃ και ὄνος ἵνα λακτίζει! Και ἦτο μεν ἱκανὸς να καταπίῃ διακόσια κάστανα χωρὶς να αἰσθανθῆ το παραμικρόν εἰς τον στόμαχον βᾶρος, ἀλλὰ παρὰ της φίλης του οὔτε χάσμημα οὔτε ψυχρὸν βλέμμα ἠδύνατο να χωνεύσῃ· και ταῦτα μετὰ ἐπταετίαν διηνεκοὺς συζυγικῆς συμβιώσεως! Κατὰ τους υπολόγους ἡ ἀπόλαυσις εἶνε του ἔρωτος ο τάφος· ἐγὼ δε ἠθέλον παραβάλλει μᾶλλον αὐτὴν προς το φύσημα του αἰσωπείου ἐκείνου Σατύρου, το ὁποῖον οτέ μεν θερμότητα, οτέ δε ψύχος ἐπροξένει. Ἀλλ' ὀπωσδήποτε της ἡμετέρος ἠρωίδος τα φιλήματα και αἰ θωπείαι εἶχον καταντήσει εἰς τον καλόν Φρουμέντιον ἀναγκαῖαι ὡς ο ἐπιούσιος ἄρτος, και καθ' ὅσον ὠλιγόστευον ἐκεῖναι, ἠύξανεν ἡ ἐπιθυμία του, ὡς ἠθέλεν ἀυξήσει και ἡ ὄρεξις του, ἀν ἀπεκόπτετο αὐτὰ μέρος της καθημερινῆς τροφῆς. Οἱ μῆνες και τα ἔτη παρήρχοντο, ἡ Ἰωάννα καθίστατο ψυχροτέρα ἐφ' ὅσον ἐπλατύνετο ο κύκλος των θαυμαστῶν της, ἡ δε ἀθυμία του πτωχοῦ νεανίσκου ἠύξανε καθ' ἐκάστην και χωρὸν νέφος ἠπλούτο ἐπὶ της νεαρᾶς και φιλομειδούς αὐτοῦ ὄψεως ὡς μαύρη σκέπη ἐπὶ ἀνθούσης

ροδωνιάς. Επί πολύ επειράθη να κρύψει την αδυναμία του, αλλά τέλος πάντων εξεχείλισαν τα δάκρυα εκ των οφθαλμών του και τα παράπονα εκ των χειλέων. Η Ιωάννα εζήτηε κατ' αρχάς να καθησυχάση τον σύντροφόν της, βεβαιούσα ότι τα περικυκλούντα αυτόν ζοφερά νέφη ήσαν απλώς μαύραι πεταλούδαι, γεννήματα του εξημμένου εγκεφάλου του. Αλλ' ο Φρουμέντιος ήτο δυσμετάπειστος, αι δε γυναίκες ταχέως βαρύνονται την μονότονον μελαγχολίαν. Και αιταί αι Ωκεανίδες, αν και ήσαν θεαί, μίαν μόνην ημέραν παρέμειναν παρηγορούσαι τον δεσμώντην Προμηθέα, είτα δε βαρυνθείσαι τα παράπονα του εγκατέλιπον αυτόν επί του βράχου μετά του κατατρώγοντος τα σπλάγχνα του γυπός. Ούτω και η ημετέρα ηρώϊς, αφού παρεχώρει εις τον εταίρον της σύντομον παρηγορίαν ή ταχύν ασπασμόν, ως ρίπτει τις δεκάλεπτον εις την χείρα πτωχού, έστρεφεν έπειτα εις αυτόν την ράχιν, την μεν νύκτα ίνα κοιμηθή, την δε ημέραν, ίνα συναναστραφή μετά των βιβλίων ή των αυλικών της, ων αι επισκέψεις διεδέχοντο αλλήλας από πρωίας μέχρι νυκτός. Ο Φρουμέντιος έμενε συνήθως εις γωνίαν τινά του θαλάμου, χωνεύων ως οι ήρωες του Ομήρου τον χολήν του, ότε δε ησθάνετο εαυτόν ανίκανον να κρατήση επιπλέον τα δάκρυα ή τους γρόνθους του, εξώρμα εκ του θαλάμου και έτρεχε να μαδήση ορνίθιον διά το γεύμα ή λευκάνθεμον, ίνα μάθη, αν τον ηγάπα η Ιωάννα.

Αλλ' η τοιαύτη κατάσταση των πραγμάτων αδύνατον ήτο να διαρκέση αιωνίως. Ο νέος μοναχός εσκέπτετο να κόψη οτέ μεν την κεφαλήν της Ιωάννας, οτέ δε πάσαν μετ' αυτής σχέσιν. Η φιλαρέσκεια και αι ερωτοτροπίαι της ημετέρας ηρωίδος ε λ ά μ β α ν ο ν κ α θ' ε κ ά - σ τ η ν σ π ο υ δ α ι ό τ ε ρ ο ν χ α ρ α κ τ ή ρ α κατά την φράσιν των εφημεριδογράφων. Είς Ηγούμενος, δύο Αρχιερείς και ο Έπαρχος Αττικής εγνώριζον ήδη το περιεχόμενον του ράσου της, πολλοί, άλλοι υπάπτευσον τούτο και οι λοιποί προσέφεραν εις τον αδελφόν Ιωάννην το θυμίαμα πλατωνικής λατρείας· ο δε Φρουμέντιος δεν έπαυε μεμψιμοιρών και υβρίζων την φιλιτάτην του, ήτις χάσασα επί τέλους την υπομονήν έδιδεν εις αυτόν απαντήσεις ξηράς ως σύκα των Καλαμών. Η σχέσις των δύο νεανίσκων είχε καταντήσει βαθμηδόν να ομοιάζη τας περικυκλώσας τον βασιλικόν κήπον μας ινδοσυκάς εκείνας, ων ο καρπός διαρκεί μίαν ημέραν και αι άκανθαι όλον τον χρόνον. Και εν τούτοις οσάκις σπουδάζων ανελογίζετο ο Φρουμέντιος να χωρισθή της φίλης του, ησθάνετο τας τρίχας του ορθουμένης υπό της φρίκης. Ούτε μετ' αυτής ούτε άνευ αυτής ηδύνατο να ζήση· αγνοών δε ο δυστυχής νεανίας ότι η καρδία γυναικός είναι άμμος κινητή, επί της οποίας μόνον σκηνή διά κατάλυμα μιας νυκτός δύναται να στηθή, είχεν οικοδομήσει εκεί κατοικίαν, εν ή όλην του την ζωήν εσκόπευε να διαμένη. Διωχθείς δι' ύβρεων και λακτισμάτων εκ της Εδέμ εκείνης, αντί να υποταγή ως ο Αδάμ εις την καταδίκην, εζήτηε παντί τρόπω να εισέλθη και πάλιν εις τον απηγορευμένον εκείνον περίβολον, ου την θύραν έκλειεν αυτώ η ψυχρότης και η κακία της Ιωάννας, ως ο ξιφήρης Άγγελος την του Παραδείσου. Οτέ μεν κατακλινόμενος παρά της φίλης του τους πόδας επειράτο να συγκινήση αυτήν, ενθυμίζων τα τοσαύτα φιλήματα και τους όρκους, αλλ' οι λόγοι του ωλίσθαινον επί της αναλγησίας της, ως η βροχή επί των φύλλων, οτέ δε, ουδέν πλέον ελπίζων, εζήτηε παντί σθένει να εκριζώση τον έρωτα εκ της καρδίας του, ως αποσπά ο κηπουρός δυσώδες κρομμύδιον βλάστησαν εν μέσω ηλιοτροπίων· αλλά το κακόν φυτόν είχε τας ρίζας βαθείας, ώστε, παραιτούμενος μετά ματαίους αγώνας της επιχειρήσεως, έπιπτε κατά γης περιρρεόμενος υπό ιδρώτος και καταρώμενος ως ο Ιάβ τ η ν η μ έ ρ α ν, ε ν ή ε γ ε ν ν ή - θ η κ α ι τ η ν ώ ρ α ν ή ε ί π ο ν: ι δ ο ύ ά ρ σ ε ν.

Και μη νομίσης, αναγνώστα, ότι ερωτόκριτός τις, σ ο ύ τ σ ε ι ο ς ήρωας ή άλλο τοιούτον δίποδον του ρωμαντικού θηριοτροφείου είχε καταντήσει ο καλός Φρουμέντιος· απ' εναντίας ήτο φρόνιμον και ευσεβές τέκνον της Γερμανίας, οία εγέννα η κλασσική αύτη πατρίς του ζύθου και των ξυνολαχάνων, πριν διαφθορή υπό των στεναγμών του Βερθέρου και των βλασφημιών του Στράους και Εγέλου, την δε Ιωάνναν ηγάπα ίσως ως ο Αρίστιππος την Λαΐδα και αι γαλαί το γάλα. Αλλά

πλην αυτής άλλην γυναίκα δεν εγνώριζεν ουδ' ήτο δυνατόν να εύρη εις Αθήνας· καθότι οι απόγονοι του Σόλωνος δεν ήσαν ακόμη ως σήμερον πολιτισμένοι, αι δε μητέρες, οι σύζυγοι, οι αδελφοί και τα άλλα τοιαύτα οχληρά πλάσματα, άτινα περικυκλούσι τας γυναίκας, ως αι άκανθαι τα ρόδα, δεν ημφισβήτουν ακόμη την τιμήν να κρατώσι το κηρίον εις τους ξένους ουδέ αν ναύαρχοι ή διπλωμάται ήσαν. Εις μόνους τους Αυτοκράτορας του Βυζαντίου έτεινον την χείρα αι τότε Αθηναΐδες, και εις τούτους δε πάλιν μόνην την δεξιάν. Ταύτα πάντα καθίστων δεινήν την θέσιν και συγχωρητάς τας τρέλλας του δυστυχούς Φρουμεντίου, εις του οποίου την ακμάζουσαν και σφριγώσαν νεότητα η γυνή ήτο αναγκαία, ως η δρόσος εις τους λειμώνας. Εις απεχούσας χώρας τοποθετούσιν οι ποιηταί και εις μυθώδεις εποχάς υποθέτουσιν οι μυθολόγοι παράδοξα τινα και τερατώδη του φυτικού ή ζωικού βασιλείου προϊόντα, μελισταγεΐς λωτούς, ψάλλοντα δένδρα, δράκοντας πτερωτούς, αιγόποδας σατύρους, ύδρας, γίγαντας, σειρήνας, ήρωας, μάγους, προφήτας, μάρτυρας, αγίους, και άλλα τοιαύτα όντα, τα οποία ουδείς εξ ημών είδε ποτέ ειμή εν εικόνι ή εν ονειρώ· αλλά και το η θ ι κ ό ν β α σ ί λ ε ι ο ν, αν συγχωρήται η έκφρασις αύτη, έχει την μυθολογίαν του, ηρωϊκάς αφοσιώσεις, ευσεβείς εκστάσεις, υπερανθρώπους θυσίας, αρρήκτους φιλίας και άλλα τοιαύτα τραγικά ή μυθιστορικά εφόδια. Μεταξύ των χιμαιρικών τούτων προϊόντων των παρελθόντων χρόνων πρέπει, νομίζω, να κατατάξωμεν και τον έρωτα, όπως ενόουν αυτόν οι ιππόται του μεσαιώνος και του Πλάτωνος οι παρεξηγηταί, ενώ κατά την υγιή φιλοσοφίαν δεν είναι άλλο τι ειμή μόνον π ρ ό σ ψ α υ σ ι ς δ ύ ο ε π ι δ ε ρ μ ί - δ ω ν{58}. Αν δε ο Φρουμέντιος τα πάντα ήτο έτοιμος χάριν της Ιωάννας να θυσιάση, αν κυλιόμενος προ των ποδών της κατηράτο την ημέραν καθ' ην εγεννήθη, έπραττε τούτο δι' ον λόγον συνεχώρησε και ο Αδάμ την άπιστον γυναίκα του, διότι . . . δεν είχεν άλλην.

Αλλά και η ημετέρα ηρωΐς, καίτοι υπό αφωσιωμένων περικυκλουμένη, πολύ απείχε του ν' αναπαύεται επί ρόδων. Οι οδυρμοί και τα μυρολόγια του Φρουμεντίου, ει και δεν συνεκίνουν πλέον αυτήν, ετάραττον όμως τα νεύρα της και έκοπτον πολλάκις τον ύπνον ή την όρεξίν της, το δε χείριστον, απεκάλυπτον εις πάντας το μυστικόν. Κατά τον Αθήναιον ο έρωσ και ο βήχας, ή ο βηξ, αν αρχαιΐζης, αναγνώστα, είναι τα μόνα πράγματα, άτινα δεν δύνανται να κρυβώσι. Το κατ' εμέ (αν μοι συγχωρήται να έχω γνώμην εναντίαν της των μεθυσμένων Δειπνοσοφιστών) φρονώ απ' εναντίας ότι ουδέν υπάρχει ευκρυπτότερον αυτού, του έρωτος δηλ. και ουχί του βήχα, οσάκις ούτος ευτυχεί. Μόνη η ζηλεία, αι ανησυχίαι, η απελπισία και τα τοιαύτα ερωτικά αρτύματα εντυπούνται ως δημίου ραπίσματα επί του προσώπου, η δε χαρά και ευτυχία μετά τσαούτης φειδωλίας απονέμονται ημίν υπό των θυγατέρων της Εύας, ώστε σπανίως εκχειλίζουσιν εις βαθμόν καθιστώντα δύσκολον να κρυβώσιν. Αλλά πάσαι ανεξαιρέτως αι γυναίκες ομοιάζουσι τους αποθηριωθέντας εκείνους της παρακμής Ρωμαίους, οίτινες απήτουν παρά των σφαζομένων εν τοις αμφιθεάτροις θυμάτων να πίπτωσι μετά χάριτος, τείνοντα αγογγύστως τον τράχηλον εις την ρομφαίαν. Ούτω και η Ιωάννα, αφού παντοιοτρόπως, διά ζηλείας, ψυχρότητος, ιδιοτροπιών και άλλων γυναικείων εφευρέσεων εβασάνιζε τον δυστυχή Φρουμέντιον, ωργίζετο έπειτα κατ' αυτού, αν κραυγή οδύνης εξέφευγε των χειλέων του εν μέσω των παντοίων τούτων βασανιστηρίων ή αν εν τη αδημονία του εδείκνυε τους γρόνθους ή την θύραν του κελλίου εις τινα των αντεραστών του.

Εν τούτοις αι σκανδαλώδεις του ασκητηρίου σκηναί συνεκίνουν όλους του Δαφνίου τους κουκουλοφόρους κατοίκους, δι' ους η Ιωάννα, της οποίας ουδείς πλέον ηγνώει το φύλον και τας τρέλλας, ήτο τέρας σταλέν υπό των Φράγκων, ίνα καταβροχθήση την Ορθόδοξον Εκκλησίαν. Και αληθές μεν είναι ότι πολλαί προ αυτής γυναίκες, η Αγ. Ματρώνα, Πελαγία και Μακρίνα, ενεδύθησαν ράσα και συνέζησαν μετά καλογήρων, αλλά δεν έπραξαν τούτο, ίνα τρώγωσιν ορνίθια την Παρασκευήν και κολάζωσιν Επισκόπους. Μεταξύ της παρωργισμένης ταύτης αγέλης

υπήρχον μοναχίσκοι τινές, αποπειρώμενοι ενίοτε να υπερασπίσωσι την ωραίαν Γερμανίδα, αλλ' η φωνή αυτών απεπνίγενο υπό της γενικής κατακραυγής. Οι δε μάλλον κατ' αυτής εξαγριωμένοι ήσαν αγγελικοί τίνες Μεγαλόσχημοι, δυσώδεις και ρυπαροί ως πάντες οι προτιθέμενοι ν' αρέσωσιν εις μόνον τον θεόν, οίτινες θελήσαντες εν είδει επεισοδίου ν' αρέσωσι και εις την Ιωάνναν, εστάλησαν υπ' αυτής οι μεν να κουρεύωνται, οι δε εις το λουτρόν ήδη δε εξεδικούντο την ακατάδεκτον καλογραίαν, ρίπτοντες κατ' αυτής, οσάκις εξήρχετο του κελλίου, αναθέματα, κρομμύδια, πέτρας και κατάρας.

Ούτω έσωθεν υπό του Φρουμεντίου και έξωθεν υπό της κοινής γνώμης πολεμουμένη η Ιωάννα και βλέπουσα τον ζήλον των πιστών της ψυχραινόμενον καθ' εκάστην υπό του φόβου του αναθέματος, ενώ ηύξανεν η αυθάδεια των εχθρών, ήρχισε να σκέπτεται σπουδαίως περί αποδημίας. Προ οκτώ ετών ευρίσκετο εις Αθήνας και πάντα εγνώριζε τα εκεί μνημεία, τα χειρόγραφα και τους κατοίκους, ώστε η πόλις της Αθήνας εφείνετο ήδη αυτή ανούσιος ως τα φωνήματα του Φρουμεντίου. Πλην δε τούτου εφλέγετο και υπό της επιθυμίας να επιδείξη επί ευρυτέρας σκηνής τας γνώσεις το κάλλος και το πνεύμα της, εγγίζουσα ήδη εις το τριακοστόν της ηλικίας έτος, ότε αι γυναίκες, μη αρκούμεναι εις τα ιδιάζοντα αυταίς ελαττώματα, συνειθίζουσι να στολίζωνται και διά των ημετέρων, προσλαμβάνουσαι την φιλοδοξίαν, σχολαστικότητα, οιοφυγίαν, και ει τις άλλη α ρ - σ ε ν ι κ ή κακία, δυναμένη να καταστήση την καρδίαν των πρότυπον γυναικείας τελειότητος, ως κατέστη σήμεραν και η Ελλάς διά των πολιτικών ανδρών της πρότυπον βασιλείου εν τη Ανατολή. Η Ιωάννα δεν ωμοίαζε τας ποιμενίδας εκείνας του Οβιδίου, αίτινες ηυχαριστούντο αν μόνος ο Άθως ηκροάτο το άσμα των ή ρύαξ αντανάκλα το ανθοστεφές πρόσωπόν των, αλλ' απ' εναντίας εδάκρυε πολλάκις επί των βιβλίων, σκεπτομένη ότι, άγνωστος και ανύμνητος ήθελε μείνει η σοφία της εις την γωνίαν εκείνην της Αττικής, ως κλαίουσι και αι νέαι καλογραίαι, οσάκις γυμνούμεναι το εσπέρας αναλογίζονται ότι το κρινόλευκον αυτών

κάλλος μόνος ο άυλος αυτών και άόρατος νυμφίος βλέπει.

Εις τοιαύτην ευρίσκετο διάθεσιν, ότε εσπέραν τινά, πλανωμένη παρά την κοίλην όχθην του Πειραιώς, όπου είχεν υπάγει ν' αποχαιρετήση τον φίλον της Νικήταν επιστρέφοντα εις Κωνσταντινούπολιν, είδεν εισερχόμενον εις τον λιμένα ξένον πλοίον, του οποίου τα λευκά πανία τη εφάνησαν πτερά αγγέλου, ερχομένου να λυτρώση αυτήν εκ της γης εκείνης της εξορίας. Το πλοίον ήτο ιταλικόν, ανήκον εις τον Επίσκοπον Γενούσης Γουλιέλμον τον ελάχιστον και ελθόν εις Ανατολήν, ίνα προμηθευθή λιβάνιον διά τον Ύψιστον και στολάς διά τους υπηρέτας του. Η Ιωάννα προσφωνήσασα τους αποβάντας ναύτας λατινιστί έμαθεν ότι έμελλον ν' αναχωρήσωσι την επιούσαν το πρωί εις Ρώμην, ήσαν δε πρόθυμοι να συμπαραλάβωσιν αυτήν, ίνα αντικαταστήση τον συμπλέοντα μετ' αυτών ιερέα, αρπαγέντα υπό των κυμάτων, εν ώ ιστάμενος παρά την πώραν εζήτει, κατά την συνήθειαν των καθολικών, να κατευνάση την τρικυμίαν, ρίπτων εις την θάλασσαν ιεράς μερίδας, αίτινες εχρησίμευον προς μετάληψιν εις τους δελφίνας. Συμφωνήσασα περί πάντων επέστρεψεν η Ιωάννα προς τον Φρουμέντιον, περιμένοντα αυτήν εις το πλησίον του όρμου της Μουνηχίας σπήλαιον, όπου είχε στρώσει δείπνον και κοίτην. Ο καιρός ήτο υγρός, ο άνεμος δριμύς και η θάλασσα εστέναζε πενθίμως υποκάτω του σπηλαίου. Ο νέος Βενεδικτίνος έσπευσε ν' ανάψη πυράν, παρά την οποίαν εκάθισεν η Ιωάννα, ίνα ξηράνη τα ενδύματα της υγρανθέντα υπό των κυμάτων. Η καρδία αυτής, καίτοι προ πολλού εκτραχυνηθείσα υπό της σχολαστικότητος και φιλαρεσκείας, κατείχετο υπό είδους τινός ανησυχίας, ενώ εσυλλογίζετο ότι έμελλε μετ' ολίγον ν' απομακρυνθή ανεπιστρεπεί του συντρόφου εκείνου, από του οποίου εις διάστημα δέκα πέντε ετών ουδέ στιγμήν απεχωρίσθη. Επί τινας στιγμάς εσκέφθη να συμπαραλάβη αυτόν εις τας νέας περιπλανήσεις της· αλλ' η ιδιότροπος ζηλεία του πτωχού καλογήρου, τρέφοντος

εσκωριασμένην ιδέαν, ότι αι γυναίκες πρέπει να έχωσιν ένα μόνον εραστήν, ως οι όνοι εν μόνον σάγμα και οι λαοί ένα βασιλέα, καθίστα αυτόν σκεύος οχληρόν και δυσμετακόμιστον. Αλλ' ουδέ να τον αποχαιρετήση ετόλμα η Ιωάννα, φοβουμένη εις τον έρημον εκείνον τόπον τα δάκρυα ή και τους γρόνθους του. Ευσπλαγχνικώτερον λοιπόν και εν ταυτώ φρονιμώτερον ενόμισε ν' αποκοιμίση αυτόν εις τας αγκάλας της, πριν τον εγκαταλείψη, ως προσέφερον οι δήμιοι της Ιουδαίας εις τους καταδίκους μεθυστικών ποτών, πριν τους σταυρώσωσι. Λαβούσα, λοιπόν την κεφαλήν του Φρουμεντίου επί των γονάτων της ήρξατο να θωπεύη την κόμην του διά των δακτύλων και το μέτωπον διά των χειλέων της· ο δε αμνησίκακος εκείνος νεανίας, ο τοσοούτον υβρισθείς, απατηθείς και καταπατηθείς, εν ακαρεί ελησμόνει και απιστίας και ύβρεις και βασάνους. Η μόνη πρόσψαυσις των δακτύλων της Ιωάννας έκλειε πάσας αυτού τας πληγάς, ως εθεράπευον προ του συντάγματος και οι γάλλοι βασιλείς τα έλκη των υπηκόων των δι' απλής επιθέσεως των χειρών. Ο Φρουμέντιος, κατεχόμενος υπό αδιηγήτου ηδονής, δεν ήξευρε τίνα των αγίων διά την αιφνιδίαν εκείνην μεταβολήν να ευχαριστήση, διότι πάντας εν τη απελπισία του τους είχεν επικαλεσθή, άυπνος δε ων προ πολλού απεκοιμήθη τέλος επί του γλυκυτάτου εκείνου προσκεφαλαίου, εις όλους υποσχόμενος τροπάρια και κηρία.

Ότε την επιούσαν, πριν έτι εξημερώση, ήνοιξε τας αγκάλας, ίνα την φίλην του περιπτυχθή, αντ' αυτής ενηγκαλίσθη μόνον τα άχυρα της στρώμνης του. Αναπηδήσας μετά τρόμου εξέτεινε τους βραχίονας και εψηλάφησε τα σκότη, ως ο τυφλωθείς Πολύφημος ζητών τον Οδυσσέα. Η αυγή επάλαιεν ακόμη κατά του σκότους, ότε γυμνοκέφαλος, ανυπόδητος και απηλπισμένος εξήλθε του σπηλαίου ο δυστυχής νεανίας· αλλ' ουδαμού της Ιωάννας ίχνος. Αφού δις και τρις περιέδραμεν εις μάτην τον λόφον, ώρμησε προς την παραλίαν ως κάπρος πηδών από βράχου εις βράχον την κορυφήν και κράζων «Ιωάννα!» μεγάλη τη φωνή. Οι κοίλοι βράχοι επανελάμβανον την κραυγήν εκείνην και οσάκις ο Φρουμέντιος, τοσάκις κακείνοι έκραζον την φυγάδα, ωσει λυπούμενοι τον δυστυχή· και αυτός δε ο ήλιος ανέτειλε κατ' εκείνην την στιγμήν, ίνα βοηθήση αυτόν εις τας εναγωνίους ερεύνας του. Αλλ' η παραλία ήτο έρημος, επί δε της θαλάσσης εφάινετο λέμβος, σχίζουσα τα κύματα της Μουνυχίας και παρά την πρύμνην αυτής ίστατο η Ιωάννα εις το ράσον της περιεσφιγμένη. Η δραπέτις είδεν ίσως επί της ακτής τον ανατείνοντα προς αυτήν τους βραχίονας και είτα εις την θάλασσαν βυθιζόμενον νεανίαν, αλλ' αποστρέψασα το πρόσωπον παρώτρυνεν εις ταχύτερον δρόμον τους κωπηλάτας.

Μετ' ου πολύ η λέμβος ανεσύρετο παρά τας πλευράς του πλοίου, όπερ ήνοιγεν εις τους ανέμους τα ιστία· ο δε Φρουμέντιος μετά ματαίαν καταδίωξιν, εξαντλήσας τας ελπίδας και τας δυνάμεις του έκειτο άπνουν ναυάγιον επί της προκυμαίας. Ότε συνήλθεν εις εαυτόν, απώθησεν ως κακόν όνειρον την ζωήν. Αλλ' αι ώραι παρήρχοντο, ο ήλιος εξήραινε τα ενδύματά του και δεν έπαυε το όναρ. Προς στιγμήν εσκέφθη να πνίξη αυτό εις την θάλασσαν, ως ο Σολομών τας λύπας του εις τον οίνον, αλλά το ύδωρ ήτο ρηχόν και πλην τούτου εφοβείτο την Κόλαση, ένθα επί πολύ ακόμη έπρεπε να περιμένη την Ιωάνναν. Ανύψωσεν είτα προς ουρανόν μεμψίμοιρον βλέμμα, αλλ' ουδεμία εκ των εκεί αγίων κατέβη να προσφέρη εις αυτόν τα χείλη της προς παρηγορίαν, ως ο Βάκχος εις την Αριάδνην· έπειτα ο Φρουμέντιος δεν ήτο γυνή, και τις οίδεν αν, εις ην ευρίσκετο διάθεσιν, δεν ήθελεν αγροίκως απωθήσει και αυτήν την Αγ. Θαΐδα ή την ξανθήν Μαγδαληνήν;

Ότε ενύκτωσεν, επέστρεψε και πάλιν εις το σπήλαιον. Αλλ' οποίαν νύκτα επέρασεν προ της κλίνης εκείνης, εν η τα κάλλη της Ιωάννας εφάινοντο ακόμη εν σχήματι λάκκου εντετυπωμένα! Δεκαπέντε ημέρας έμεινεν εκεί ερωτών «ί ν α τ ί δ έ δ ο τ α ι τ ο ί ς ε ν π ι - κ ρ ί α φ ω ς κ α ι ζ ω ή τ α ί ς ε ν Ο δ ύ ν η ψ υ χ α ί ς {59}. Αλλά τέλος ευσπλαγχισθείς αυτόν έδραμεν εις βοήθειάν του ο εν ουρανώ άγιος προστάτης του Βονιφάτιος. Ενώ εσπέραν τίνα

εξαντλήσας τα μυρολόγια του εκοιμάτο ο Φρουμέντιος επί της άμμου της παραλίας, καταβάς εξ ουρανών ο απόστολος εκείνος των Σαξόνων ήνοιξε διά μαχαίρας τα στήθη του κοιμωμένου, εισήγαγε τους Ιερούς δακτύλους του εις την οπήν και εξαγαγών την καρδίαν εβύθισεν αυτήν εις λάκκον πλήρη ύδατος, όπερ ηγίασε προηγουμένως. Η φλέγουσα εκείνη καρδιά έφριξεν εις το ύδωρ ως η σμαρίς εντός του τηγανιού, αφού δε εκρύωσεν, έθεσε πάλιν αυτήν ο άγιος εις τον τόπον της και κλείσας την πληγήν επέστρεψεν εις τον ιδικόν του.

Έτυχέ ποτε, αναγνώστα μου, ν' αποκοιμηθής με ανυπόφορον βήχα, κοιμώμενος να ιδρώσης και εξυπνήσας να ευρεθής ιατρευμένος; Αγνοών ότι είσαι καλά ανοίγεις μηχανικώς το στόμα, ίνα πληρώσης εις τον επικατάρατον βήχα τον συνήθη φόρον. Αλλά πόσην αισθάνεσαι χαράν, μη ευρίσκων εις τον λάρυγγα το οχληρόν θηρίον! Ούτω άμα ήνοιξε και ο Φρουμέντιος τους οφθαλμούς, ητοιμάσθη να προσφέρη εις την αχάριστον Ιωάνναν την συνήθη δακρύων σπονδήν, αλλά παρά πάσαν προσδοκίαν οι οφθαλμοί του ευρέθησαν ξηροί και να προγευματίση μάλλον ή να κλαύση ησθάνετο όρεξιν μετά πολυήμερον νηστείαν ο καλός Βενεδικτίνος. Νέα ποιμενίς διέβη μετ' ολίγον προ αυτού, έχουσα στάμνον γάλακτος επί της κεφαλής και κομβολόγιον κολλυριών εις την χείρα. Ταύτην κράξας επρογεύθη ευθύμως· ότε δε η Αμαρρυλλίς εκείνη, λαβούσα χάλκινον νόμισμα και ασπασθείσα την χείρα του καλογήρου απεμακρύνθη, ενούσα το εύθυμον άσμα της εις την φωνήν των κορυδαλών, ενώ ο άνεμος της πρωίας έπαιζε εις της εσθής της τας πτυχάς, ανυψών αυτάς μέχρι μέσης κνήμης, θεωρών αυτήν ο Φρουμέντιος τότε κατά πρώτον ησθάνθη ότι πλην της Ιωάννας υπήρχον και άλλαι εις τον κόσμον γυναίκες. Η θεραπεία αυτού ηδύνατο λοιπόν να θεωρηθή ως ριζική. Ούτω διά του θαύματος του Αγίου απαλλαγείς του ανοήτου πάθους του και άχρηστος ήδη ων ημίν ως ήρωσ μυθιστορήματος, καθίστατο από της στιγμής εκείνης χρησιμώτατον της κοινωνίας μέλος, λ ί α ν κ α τ ά λ λ η λ ο ς, αν έζη σήμερα, να ε ξ α σ κ ή σ η ο ι ο ν δ ή ποτε επάγγελμα, να γείνη γραμματοκομιστής, κατάσκοπος, βουλευτής, προικοθήρας ή θεσιδιώκτης, να κρατή τα κατάστιχα Χίου εμπόρου ή τους πόδας αγχονιζομένου καταδίκου.. Αλλά κατά την εποχήν εκείνην τα Κ ύ ρ ι ε ε λ έ η σ ο ν ήσαν η καλύτερα τέχνη, και καλώς ποιών έμεινε καλόγηρος, ως πρότερον ο Φρουμέντιος. Την δε Ιωάνναν πριν εις Ρώμην κυνηγήσω θέλω αναπαυθή ολίγον. Οι μεγάλοι ποιηταί, ο Όμηρος και ο κύριος Π. Σούτσος, γράφουσι κοιμώμενοι ωραίους στίχους, αλλ' εγώ σπογγίζω πάντοτε τον κάλαμόν μου, πριν θέσω επί της κεφαλής τον νυκτικόν μου πύλον. Εις μόνους τους εξόχους άνδρας συγχωρούνται αι υπναλέαι φράσεις, ημείς δε οι ταπεινοί γραφίσκοι πρέπει να ήμεθα πάντοτε έξυπνοι, ως αι χήνες του Καπιτωλίου, αίτινες εξύπνισαν τους Ρωμαίους.

Η ΠΑΠΙΣΣΑ ΙΩΑΝΝΑ

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Φευ της θηλείας, πη προβήσεται, φρενός;
Τι τέρμα τόλμης και θράσους γενήσεται;
(ΕΥΡ. Ιππόλ. 935).

Πάντων των μεγάλων, ανδρών την κοιτίδα περικυκλούσι σκότη πυκνά, εις τα οποία μόνοι οι ποιηταί, και μυθογράφοι τολμώσι να ριψοκινδυνεύσωσιν, ανάπτοντες της φαντασίας των το μαγικόν φανάριον, εις του οποίου το φως μυρία βλέπουσιν ωχρά ή μειδιώντα φαντάσματα. Αλλ' άμα ο ήρωσ ανδρωθή, άμα εις καρπόν μεταβληθή το άνθος, επέρχεται σμήνος ιστορικών κρατούντων την φλέγουσαν και

φεγγοβόλον δάδα της κρόκης, εις την εμφάνισιν των συνωφρωμένων εκείνων δαδούχων φεύγουσι μετά τρόμου τα χρυσόπτερα πλάσματα της φαντασίας, άτινα, ως οι αστέρες και αι τεσσαρακοντούτιδες γυναίκες, εις μόνον το ημίφως ευχαριστούνται• αν δε η κριτική φωτοχυσία τύχη πολύ ζωηρά, και ο ήρωας αυτός εξαφανίζεται πολλάκις εις τα όμματα του κριτικού, ως ο Όμηρος εις τα του Βολφίου και ο Ιησούς εις τα του Στράους. Η Ιωάννα έμεινε ακλόνητος εις την υψηλήν αυτής θέσιν, ουδόλως υπό του φωτός πτοηθείσα• αλλ' από τούδε καθίσταται ήρωας ιστορικός, οι δε φανταστικοί στέφανοι, δι' ων εστόλιζον της δεκαεπταέτιδος κόρης την ξανθήν κόμην, είναι ήδη ανάρμοστοι εις την κεφαλήν, την μέλλουσαν μετ' ολίγον να κοσμηθή διά του τριπλού διαδήματος του Αγίου Πέτρου. Την ύλην της διηγήσεώς μου, αντί να λαμβάνω ως πρότερον εκ της φαντασίας μου, αναγκάζομαι ν'αρύωμαι παρά σεβασμίων χρονογράφων• αν δε εύρης ανοσιότερον το μέρος τούτο του βιβλίου, σ' ευχαριστώ, αναγνώστα, διά την προτίμησιν.

Η Ρώμη, απολέσασα την διά του ξίφους κατακτηθείσαν οικουμένην, κατεγίνετο ν' ανορθώση την κοσμοκρατορίαν της, στέλλουσα εις τας πρώην επαρχίας δόγματα αντί λεγεώνων και υφαίνουσα εν σιωπή τον απέραντον εκείνον ιστόν, εις ον έμελλε πάντα τα έθνη να περιπλέξη. Αράχνη δε του ιστού εκείνου, ότε έφθασεν εις Ρώμην η ημετέρα ηρωίς, ήτο ο Αγ. Λέων ο Δ', διαδεχθείς Σέργιον τον Γουρουνόστομον. Πάντες σχεδόν της εποχής εκείνης οι αρχιερείς, είτε θέλοντες είτε μη, ελάμβανον τον τίτλον του Αγίου αλλ' ο Λέων ούτος είχε τη αληθεία αποκτήσει αυτόν εν ιδρώτι του μετώπου του, ανεύρων τα σώματα των αγίων μαρτύρων Σεμπρονιανού, Νικοστράτου και Καστορίου, διεγείρας διά της ποιμαντικής ράβδου του, ως ο Ποσειδών διά της τριαίνης, φοβεράν τρικυμίαν, ήτις διεσκόρπισε τα πλοία των Σαρακηνών, θανατώσας δι' ευχής φοβερόν δράκοντα εμφωλεύοντα εις την εκκλησίαν της Αγ. Λουκίας, πολλάκις αποκρούσας των απίστων τας εφόδους και, το θεαρεστότερον, συστήσας εντός του παπικού παλατιού γυναικείον μοναστήριον, όπου υπό την πατρικήν του σκέπη ηγίαζον αι εκλεκτότεραι της Ρώμης παρθένοι. Αλλά πλην των καλογραιών επροστάτευε και τα γράμματα ο φιλόμουσος Ποντίφηξ, υπό δε της σοφής Ιωάννας τοσούτον εθέλχθη, ώστε, αφού επί ολόκληρον ώραν ωμίλησε μετ' αυτής περί πάντων των γνωστών και τινων άλλων πραγμάτων, διώρισεν αμέσως αυτήν διδάσκαλον της Θεολογίας εις το σχολείον του Αγ. Μαρτίνου, όπου εδίδαξέ ποτε και ο ιερός Αυγουστίνος.

Η Ιωάννα ή μάλλον ο π ά τ ε ρ Ι ω ά ν ν η ς (διότι το θηλυκόν όνομά της φαίνεται ήδη αποτελούν κακοφωνίαν), εδαπάνησε τας πρώτας ημέρας περιτρέχων την α ί ω ν ι ο ν πό λ ι ν. Αλλά τα τότε μνημεία της Ρώμης πολύ ήδη απελείποντο της αρχαίας λαμπρότητος. Ο διδάσκαλος του λόρδου Ελγίνου Κάρολος ο μέγας είχε ληστεύσει κατά την φραγκικήν συνήθειαν τους αρχαίους ναούς, ίνα στολίση διά των στηλών και αναγλύφων την μητρόπολιν του Ακυΐσγράνου• αι δε υπό των προκατόχων του Λέοντος οικοδομηθείσαι χριστιανικάί εκκλησΐαι ήσαν άρρυθμα και τερατόμορφα κράματα ρωμαϊκής και ανατολικής τέχνης, πολύ ομοιάζοντα προς τον τότε εν τη Δύσει χριστιανισμόν, όντα ασυνάρτητον και βαρυστόμαχον μίγμα εβραΐσμου και ειδωλολατρείας. Αλλ' ουδείς τότε εφρόντιζεν ακόμη περί δογμάτων, οι δε αρχαίοι θεοί, όσοι τουλάχιστον εξ αυτών δεν μετεβλήθησαν εις χριστιανούς αγίους, εξορισθέντες εκ του Ολύμπου είχαν μετοικήσει εις τον Άδην, κακεί έζων εν ειρήνη μετά του Διαβόλου των Χριστιανών και του Σατανά των Εβραίων, αναγνωριζόμενοι υπό των θεολόγων, εισακούοντες τας επικλήσεις των μάγων, ενίοτε δε μετοικούντες και εις τα σώματα των χριστιανών, οίτινες εκαλούντο τότε Δαιμονισμένοι. Κατ' αυτήν την ημέραν της αφίξεως της Ιωάννας παράδοξός τις τελετή ετελείτο περί τας εκκλησίας της Ρώμης εις τιμήν των αρχαίων θεών. Χοροί μεθύσων χριστιανών εχόρευον ψάλλοντες βέβηλα άσματα, κράζοντες Ε ύ ο ί! Ε υ ο ί! και διώκοντες αλλήλους διά μαστιγών, ως κατά την εορτήν των Κρονίων, ενώ ιέρειαι της Αφροδίτης, μόνον ένδυμα

έχουσαι φυλακτήρια περί τον τράχηλον και κωδωνίσκους εις τους πόδας, περιέτρεχον την ομήγυριν, προσφέρουσαι αντί ολίγων σολδίων οίνον και φιλήματα εις τους χορευτάς, προς μέγα σκάνδαλον των εν Ρώμη νεοφωτίστων ξένων, οίτινες ενόμιζον ότι πάντα ταύτα περιλαμβάνοντα εις την χριστιανικήν λειτουργίαν, ως υποθέτουσιν οι παρευρισκόμενοι εις θορυβώδη τινά συνεδρίασιν των αμερικανικών κοινοβουλίων, ότι και τα λακτίσματα αποτελούσι μέρος των δημοκρατικών ελευθεριών.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, τοὺς οὐοίους ἐπρόκειτο ν' ἀλατίση ὁ πᾶτερ Ἰωάννης διὰ τοῦ ἀλατος τῆς Ἀττικῆς. Κατὰ τὰς πρῶτας ἡμέρας ἐπειράθη νὰ ομιλήσῃ εἰς αὐτοὺς περὶ Δογματικῆς, ἀλλ' οἱ ἀκροαταὶ τῆς ἐθεώρουν τὰς τοσοῦτον ἀπασχολούσας τοὺς Γραικοὺς συζητήσεις ταύτας περὶ τῆς φυσιολογίας τῆς ἁγίας Τριάδος περιττὰς ὅσον καὶ τὴν κοσμοῦσαν τὴν σιαγόνα τῶν μακρὰν γενειάδα. Οἱ διάδοχοι τοῦ θεοῦ Πλάτωνος συνεζήτουν ἀκόμη ἐν τῇ Ἀνατολῇ περὶ τῆς φύσεως τοῦ θεοῦ, ἀλλ' οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κάτωνος καὶ Κιγκινάτου, πρακτικώτεροι ὄντες, ἐθεώρουν τὴν θεολογίαν ὡς ἐπάγγελμα σπουδαίον, παρ' οὗ ἐπερίμενεν ὁ ἱερεὺς τὸν ἐπιούσαν ἄρτον καὶ πλὴν τούτου ὑπουργήματα, ἐπισκοπὰς, ἵππους, παλλακίδας καὶ ἄλλα καλὰ πράγματα, ἅτινα μόνον διὰ δραστηριότητος καὶ πρακτικῶν γνώσεων ἀποκτώνται. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ἐρευνῶσι τὰ μυστήρια τοῦ χριστιανικοῦ οὐρανοῦ, κατεγίνοντο ὡς φρόνιμοι ἄνθρωποι νὰ ἀπλώσωσι τὴν βασιλείαν τοῦ εφ' ὅλην τὴν γῆν, ἐν ὀνόματι αὐτοῦ εἰσπράττοντες φόρους παρὰ πάντων τῶν ἐθνῶν. Ἡ δὲ Ἰωάννα, ἀγχίνους οὔσα καὶ εὐτράπελος γυνή, ταχέως ἐμάντευσε τῶν μαθητῶν τῆς τὰς ὀρέξεις. Ἀποτινάξασα τὰς βυζαντινὰς ἰδεολογίας ἐσπευσε νὰ καταβῆ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τῶν νιφοβλήτων κορυφῶν τῆς μεταφυσικῆς εἰς τὰς παχείας καὶ πολυκόπρους πεδιάδας τοῦ Κανονικοῦ δικαίου, εὐγλώττως ομιλήσασα τὴν ἐπιούσαν περὶ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, τῆς δωρεᾶς τοῦ Καρόλου, περὶ φόρων, δεκάτων, χρυσῶν στολῶν καὶ ἄλλων ἱερατικῶν ἠδυσμάτων, δι' ὧν οἱ ρασοφόροι προσπαθοῦσι νὰ καταστήσωσιν ὀλιγώτερον ἀνυπόμονον τὴν προσδοκίαν τοῦ Παραδείσου, ὡς διεσκέδαζον καὶ οἱ μνηστήρες τῆς Πηνελόπης μετὰ τῶν θεραπεινίδων, περιμένοντες τὴν ἀπόλαυσιν τῆς δεσποίνης. Τοιαῦτα λέγουσα κατῶρθωσε τέλος πάντων νὰ ἐλκύσῃ τὴν εὐνοίαν τῶν ἀκροατῶν τῆς, ὡς ἠδυνήθη καὶ ὁ Ὀρφεὺς διὰ τῆς λύρας τοῦ νὰ συγκίνησῃ τοὺς λίθους. Ἡ δὲ παρομοίωσις δὲν εἶνε υπερβολικὴ· διότι ἀν λῖθοι δὲν ἦσαν, ὄνοι τουλάχιστον ὠνομάζοντο οἱ τότε Ἰταλοὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν καὶ αἱ σύνοδοι αὐτῶν ὁ ν ο σ υ ν ἔ δ ρ ι α· οἱ δὲ ὀλίγοι ὑπάρχοντες ἐκεῖ διδάσκαλοι ἐπέλλοντο ἐξ Ἰρλανδίας, Σκωτίας καὶ Γαλατίας εἰς τοὺς δυσισχυεῖς ἀπογόνους τοῦ Κικέρωνος, ὡς σήμερον εἰς ἡμᾶς οἱ ἐπιστημονες ἐκ Γερμανίας. Ἀλλ' ὁ Κλαύδιος, ὁ Δούνγαλλος, ὁ Βιγιντίμιλλος καὶ οἱ ἄλλοι ξένοι σοφοὶ εἶχον ἤδη ἀποθάνει ἢ γηράσει· ἐν μέσῳ δὲ τῆς μεσαιωνικῆς σκοτίας ὑπερείχεν ἡ Ἰταλία τὰ περικυκλούντα αὐτὴν ἔθνη κατὰ τὴν ἀμάθειαν, ὡς ἡ Καλυψὼ τὰς νύμφας τῆς κατὰ τὸ ἀνάστημα. Οἱ πλείστοι τῶν ἱερέων ἠγνόουν τὴν Ἀνάγνωσιν, ἀντὶ δὲ νὰ κηρύττωσιν ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος τὸ Εὐαγγέλιον διηγούντο παραμύθια εἰς τοὺς πιστοὺς, πῶς ὑπεστήριζεν ἡ Παναγία διὰ τῶν λευκῶν χειρῶν τῆς τοὺς πόδας τῶν ἀγχοιζομένων κακούργων, ὡς ὅτι οἱ οὔτοι εἶχον ἀνάψει κηρία προ τῶν εἰκόνων τῆς, καὶ πῶς ἵνα σῶσι ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας εὐσεβῆ καλογραίαν ἐλάμβανε τὴν μορφήν καὶ τὴν κλίνην τῆς, εἰς ἣν ἐδέχετο ἀντ' ἐκείνης τοὺς ἐραστάς· πῶς οἱ ἀπαρνούμενοι τὸν θεόν, ἀλλὰ μένοντες εἰς τὴν Παρθένον πιστοὶ, εἰσήγοντο ὑπ' αὐτῆς κρυφίως εἰς τὰς μακαρίους μονὰς καὶ πῶς ἡ ἐλεήμων Θεοτόκος παρείχεν εἰς τοὺς εὐσεβεῖς ἐραστάς φίλτρα καὶ μαγικά ποτὰ, ἵνα ἀπολαύσωσι δι' αὐτῶν τὴν ἐρωμένην τῶν.

Ἡ σοφία τῆς ἡμετέρας ἡρωίδος ἐλάμπεν εἰς τὸ πυκνὸν ἐκεῖνο σκότος ὡς φᾶρος ἐν τῇ ομίχλῃ νεφελώδους νυκτός. Πλήθος ἀκροατῶν, πολλᾶκις δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Λέων, συνέρρεον εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγ. Μαρτίνου, ἵνα ἀκροασθῶσι τὸν νέον ἐκεῖνον Ἀυγουστίνον, ὅστις, ἀντὶ νὰ ἐγγίξῃ τὰ φοβερά τῆς θρησκείας μυστήρια, μόνον περὶ τερπνῶν καὶ χρησίμων πραγμάτων ὠμίλει, ἀνυμνῶν τοῦ Ποντίφηκος τὰς ἀρετὰς καὶ

διασύρων τους Βυζαντινούς, εξηγών τα θεωρήματα του Αριστοτέλους ή διηγούμενος των απογόνων του την αθλιότητα, τα σκόρδα, τα έλκη και τας νηστείας. Η παράδοσις της Ιωάννας ωμοίαζε τας φιλοξένους εκείνας οικίας του Αμβούργου, ένθα ευρίσκονται διά πάσαν γεύσιν κατάλληλα φαγητά, αρώματα διά πάσαν όσφρησιν και γυναίκες όλας ομιλούσαι τας γλώσσας και ευχαριστούσαι τας ορέξεις. Πολλάκις η ημετέρα ηρωίς ήρχιζεν από της θ ε ο δ ι κ ε ί α ρ ι και ετελείονεν εις μαγειρικήν. Αλλά κατά την εποχήν εκείνην τα προϊόντα του ανθρώπινου εγκεφάλου δεν ήσαν ακόμη διατεταγμένα εις τακτικά χωρίσματα, ως τα ερπετά εις τας φιάλας μουσείου. Μόνη επιστήμη υπήρχεν η θεολογία, έχουσα εκατόν ως ο Βριάρεως χείρας, τα πάντα περισφίγγουσα εις τους κόλπους της και εν τούτοις ολόκληρος εις την ξανθοπλόκαμον κεφαλήν της ημετέρας ηρωίδος περιεχομένη.

Δύο έτη εξηκολούθησε διδάσκουσα η Ιωάννα· όλην δ' αυτής την υπόληψιν εχρεώσκει εις την ευγλωττίαν της, διότι ουδείς εν Ρώμη υπώπτευεν οποίοι θησαυροί εκρύπτοντο υπό το ράσον της. Πάντων εκεί τα πρόσωπα ήσαν εξυρισμένα, των δε καλογήρων μόνον η μύτη προέκυπτεν εκ του κουκουλίου. Βαθμηδόν δε εν τη μέθη της φιλαυτίας κατήντησε σχεδόν και η ίδια να πιστεύη ότι μετεβλήθη εις άνδρα, ως ο Τειρεσίας εις γυναίκα. Ο Φρουμέντιος είχε λησμονηθή προ πολλού, διάδοχον δε αυτού δεν έσπευδε να εκλέξη η φιλόδοξος ρασοφόρος, εις υψηλότερα πράγματα έχουσα τον νουν. Μανδύας Ηγουμένου, ημιόνους Ληγάτου, μίτρας Επισκόπου, ενίοτε δε και Πάπα χρυσάς εμβάδας φναιρευέτο ήδη η ξανθή ημών ηρωίς, τους δε εραστίας ετοποθέτει ως φρόνιμος γυνή εις το βάθος της σκηνής, ως φυλάττονται και τα γλυκύσματα διά το τέλος του συμποσίου. Αλλ' αντί να παραδίδεται εις ματαιάς μόνον ονειροπολήσεις, ειργάζετο νυχθημερόν υπέρ της ανυψώσεώς της, κολακεύουσα τους ισχυρούς, διδάσκουσα, συγγράφουσα και στιχουργούσα ύμνους εις τον Χριστόν και τον Πάπαν διά ρυθμικών ομοιοκαταληκτικων στίχων, τους οποίους πρώτη εκείνη εισήγαγεν εις Ιταλίαν. Αλλά και την ιατρικήν επηγγέλλετο, κατά δε τας κακάς γλώσσας και την μαγείαν, αναγκάζουσα τα πονηρά πνεύματα, ήτοι τους πρώην θεούς, τον Βάκχον, την Ήραν, τον Πάνα και την Αφροδίτην, ν' αφίνωσι τας πύλας του σκότους τρέχοντες ως πιστοί θεράποντες εις τας επικλήσεις της.

Εν τούτοις ο πανεύφημος Πάπας Λέων, γηράσας ήδη και πάσχων ρευματισμούς, αφ' ότου θελήσας να βαδίση ως ο Αγ. Πέτρος επί της θαλάσσης έλαβεν εκούσιον λουτρόν και έχασε την μίτραν και μέρος της υπολήψεώς του, κατέστησε τον Π ά τ ε ρ Ι ω ά ν ν η ν μ υ σ τ ι κ ό ν του γραμματέα. Από της εποχής εκείνης υπήρχον εις την Αυλήν του Πάπα πλην των επισήμων και μυστικών, ου μόνον αξιωματικοί αλλά και ευτελέστατοι υπηρέται, μυστικοί μάγειροι, αιθίοπες, θαλαμηπόλοι και σαρωταί των κλιμάκων. Αλλά και κλίμακες και θύραι και δωμάτια μυστικά ευρίσκοντο εν τω Βατικανώ· πολλάκις δε ο επί της γης αντιπρόσωπος του Ιησού ετέλει εκεί και δείπνα μυστικά, αλλ' αγνοώ αν είχεν ομοτραπέζους Αποστόλους. Η ημετέρα ηρωίς, ότε κατά πρώτον εισήχθη εις τα ιδιαίτερα δώματα της αυτού Αγιότητος, μόλις ετόλμα να θέση τον πόδα επί των παχυχνών εκείνων ταπήτων της Ανατολής, εφ' ων ήθελε τις επιθυμήσει να ολισθήση ως οι ίπποι του Εριχθονίου, των οποίων τα πέταλα, ότε έτρεχον, μόλις ήγγιζον τας άκρας των ανθέων. Όταν δε έφθασεν ενώπιον του αρχηγού της Χριστιανοσύνης, καθημένου επί ελεφαντοχρύσου θρόνου, εν μέσω αργυρών κανίστρων, ολόχρυσων γαβαθών{60}, σμαραγδοστολίστων θυμιατηρίων και άλλων κειμηλίων, τοσοúτον υπό της λάμψεως εκείνης εθαμβώθη, ώστε ηναγκάσθη προς στιγμήν να κλείση τους οφθαλμούς. Κλίναςα έπειτα τα γόνατα ησπάσθη ευλαβώς του Λέοντος τα σανδάλια, όστις ανεγείρας μετά πατρικής φιλοστοργίας τον Π ά τ ε ρ Ι ω ά ν ν η ν, συνειργάσθη μετ' αυτού μέχρις εσπέρας, και τοσοúτον ηυχαιριστήθη, ώστε από της ημέρας εκείνης ηγάπησεν ως τέκνον τον μυστικόν γραμματέα.

Οι περικυκλούντες τον Λέοντα Κ ο υ β ι κ ο υ λ ά ρ ι ο ι, δ α π ί-

φεροί, οτιάριοι, σκρίπτορες, αρκάνιοι {61} και άλλοι αυλικοί, οίτινες εμεγαλαύχουν προσφέροντες εις την αυτού Αγιότητα τας υπηρεσίας, όσαι υπό ανδραπόδων απεδίδοντο εις τους Αυτοκράτορας της Ρώμης, εψιθύριζον εν αρχή κατά του νέου ευνοουμένου, ως οι σωματοφύλακες της σεμνής Αικατερίνης, οσάκις νέος υποψήφιος έκρουε του κοιτώνος της την θύραν. Αλλά τόσω ευπροσήγοροι και γλυκείς ήσαν οι τρόποι του Πάτερ Ιωάννο υ και τοσαύτη η αφιλοκέρδειά του, ώστε μετ' ου πολύ πάσας κατέκτησε τας καρδίας και πάντες εις αυτόν απευθύνοντο, οσάκις είχαν τι να ζητήσωσι παρά του Αγίου Πατρός. Η δε Ιωάννα, ξένη ούσα εν Ρώμη και ούτε ανεψιών ούτε παλλακίδων τη απληστίαν έχουσα να χορτάση, έσπευδε προθύμως να καθυποβάλη εις τον Πάπαν τας αιτήσεις των φίλων της, ων καθ' εκάστην ηύξανεν ο αριθμός και η ευγνωμοσύνη. Ούτω κατέστη μετ' ολίγον αληθής κομματάρχης ο μυστικός γραμματεύς, περικυκλούμενος υπό σμήνους απλήστων θεσιθήρων, οίτινες συνωθούντο περί αυτόν ως τα ορνίθια περί αγροκόμον, τινάσσουσαν περί δυσμάς ήλιου την πλήρη σταχυών ποδεάν της.

Ενώ περί πάντων των φίλων της εφρόντιζεν, ουδενός ωρέγετο υπέρ εαυτής η Ιωάννα ή, μάλλον, ό,τι ωρέγετο μόνον παρά της Παναγίας ετόλμα να ζητήση, ικετεύουσα την ελεήμονα Παντάνασσαν να βραβεύση όσον τάχιστα τας αρετάς του αγίου Πάπα Λέοντος, μεταθέτουσα αυτόν εις καλυτέραν ζωήν. Αχάριστος και ασεβής η ευχή εις την θεοτόκον αποτεινομένη! Αλλ' εν Ρώμη τοσαύτην έχουσιν οι πιστοί προς την Παναγίαν οικειότητα, ώστε ου μόνον πλούτη, ίππους, θέσεις και τιμάς ζητούσι παρ' αυτής, αλλά και τον θάνατον εχθρού, πλουσίου συγγενούς, αντεραστού, ή άλλου τοιούτου οχληρού πλάσματος, και άλλα ακόμη πράγματα, τα οποία και παρά προαγωγού ζητών τις ήθελεν ερυθριάσει. Οι δολοφόνοι αναθέτουσι την μάχαιραν επί των βωμών της, πριν ή βυθίσωσιν αυτήν εις του θύματος τα σπλάγχνα, αι εταίραι προ των εικόνων της αναρτώσι γυμνούμεναι την ζώνην των και οι μέθυσοι εις την υγείαν της κενούσι φιάλας και σταμνία· ώστε η Ιωάννα ηκολούθει τα έθιμα του τόπου, εις εκείνην αποτεινουσα τας φιλόδοξους αιτήσεις της. Αλλ' ούτε του διαβόλου απαξιούσα την προστασίαν κατέφευγε πολλάκις εις τας απαισίους της μεσαιωνικής μαγείας τελετάς. Αποσυρομένη εις τα ερείπια αρχαίου ναού επεκαλείτο τα πνεύματα της αβύσσου, βυθίζουσα οξειάν βελόνην εις τα στήθη κηρίνης εικόνας του Λέοντος, ενώ εκάπνιζον επί των τριπόδων χόρτα φαρμακερά και έμενεν ακίνητος η σελήνη, ήτις υπήκουε τότε εις τας επικλήσεις των μάγων, μεθ' όσης ο ήλιος προθυμίας εις τον Ιησούν του Ναυή.

Αγνώ αν η Παναγία ή ο Διάβολος εισήκουσε της ημετέρας ηρωίνης τας ευχάς, και ουδ' εκείνη πιθανώς εγνώριζε τίνα εκ των δύο να ευχαριστήση, αλλ' οπωσδήποτε ο Λέων ησθένησε μετ' ολίγον, η δε ασθένεια αυτού καθίστατο καθ' ημέραν βαρυτέρα· ώστε αφού εξήντησαν οι ιατροί τα βότανα και οι καλόγηροι τας εις τον αρχάγγελον Μιχαήλ, τον διάδοχον του Ασκληπιού, επικλήσεις των, αφού μάτην μετήλθαν οι Ιουδαίοι γόητες και οι Άραβες αστρολόγοι τα απόκρυφα της τέχνης των, απεφασίσθη υπό γενικού συμβουλίου Επισκόπων να μετακομισθή ο αρχηγός της Χριστιανοσύνης εις τον υπόγειον ναόν του Αγ. Τιβουρκίου, ίνα περιμείνη εκεί το όνειρον, δι' ου ο άγιος ήθελε φανερώσει αυτό το κατάλληλον προς θεραπείαν του ιατρικόν. Οι πιστοί κατέφευγον τότε εν τη αμηχανία των εις τα ουρανόπεμπτα όνειρα, η δε Εκκλησία, καίτοι καίουσα τους μάντιεις, παρεδέχετο την ονειρομαντιάν, ως σήμερα ιατροί τίνες καταδιώκουσι τους μαγνητιστάς καίτοι μεταχειριζόμενοι τον μαγνητισμόν.

Ο δυστυχής Πάπας, μετατεθείς από της κλίνης του εις μαύρον φορείον, μετεκομίσθη υπό τεσσάρων ευρώστων καλογήρων εις την υπόγειον εκκλησίαν, όπου εναπετέθη έμπροσθεν του θυσιαστηρίου, περικυκλούμενος υπό φλεγουσών λαμπάδων, απηλπισμένων ιατρών και ψαλμωδούντων ιερέων. Ο ένδοξος εκείνος Ποντίφηξ, καίτοι άγιος ων,

ουδέποτε υπήρξεν υπέρ το δέον ευλαβής, τον δε βίον του εδαπάνησε καλλωπίζων την Ρώμην, σωρεύων θησαυρούς, ανεγείρων περισσοτέρους προμαχώνας ή ναούς και τα κράτη του υπερασπίζων κατά των Σαρακηνών μάλλον ή κατά του Διαβόλου, ουδένα καίων αιρετικόν, αλλά πολλούς κατακόπτων εχθρούς και κατά πάντα αξιώτερος του τίτλου μεγάλου βασιλέως, ή του αγίου, ως αυτός ο Βολταίρος ομολογεί. Αν δε ηναγκάσθη ενίοτε και να θαυματουργήση, έπραξε τούτο χαριζόμενος εις τους ηλιθίους υπηκόους του, ως ο Ιησούς εις τους ολιγοπίστους Εβραίους. Αλλ' η ασθένεια και αυτούς τους λ έ ο ν τ α ς εις λαγούς και τον σκεπτικώτατον άνθρωπον εις ευσεβή χριστιανόν μεταμορφώνει. Ο μέγιστος του αιώνος ποιητής, ο Βύρων, του οποίου ο μυελός εζύγιζεν εξακόσια τριάκοντα και οκτώ δράμια, ομολογεί απερικαλύπτως ότι ασθενήσας μετά την πρώτην φλεβοτομίαν επίστευσεν εις τα θαύματα του Μωυσέος, μετά την δευτέραν εις την ενσάρκωσιν, μετά την τρίτην εις την άχραντον σύλληψιν, μετά δε την τετάρτην ελυπείτο ότι δεν υπήρχον και άλλα τοιαύτα να πιστεύση. Ούτω και ο καλός Λέων, ο φρονιμώτερος ίσως του αιώνος του ανήρ, επερίμενε την ίασίν του παρά του Αγ. Τιβουρκίου. Τρεις ολοκλήρους ημέρας έμεινε νήστις και ακίνητος ο Ποντίφηξ περιμένων την έλευσιν του θείου ονείρου. Αλλ' ούτε ύπνον ν' απολαύση ούτε όνειρα να ίδη άφινον αυτόν οι πόνοι• μέχρις ου μετά τριήμερον αγωνίαν έκλεισε τέλος πάντων τους οφθαλμούς εις αιώνιον άνευ ονείρων ύπνον.

Αφού μετά των συνήθων τελετών το σώμα του πανευφήμου Λέοντος, πλυθέν δι' οίνου και ελαίου παρετέθη εις τους σκώληκας προς ευωχίαν, αφού εσιώπησαν οι κώδωνες και εξηράνθησαν οι οφθαλμοί, οι Αρχιερείς, ο κατώτερος κλήρος, οι πρέσβεις του Αυτοκράτορος, οι προύχοντες και άπας ο λαός συνηθοίσθησαν εις την πλατείαν του Αγ. Πέτρου, ίνα σκεφθώσι περί της εκλογής του μέλλοντος να ζωσθή τας κλείδας του Παραδείσου. Κατά τον ένατον αιώνα δεν εξελέγετο ακόμη ο Ποντίφηξ εις τα απόκρυφα σκότη ιερατικού συνεδρίου• ούτε Κογκλάβα υπήρχεν ούτε Καρδινάλιοι κεκλεισμένοι εις ζοφερά κελλία και έκαστος υπέρ εαυτού ψηφοφορούντες, μέχρις ου ηναγκάζοντο υπό της πείνης να συμβιβάσωσι τας απαιτήσεις των {62}, αλλ' οι Πάπαι εξελέγοντο εν πληθούση αγορά, μεσουρανούντος του ηλίου, ρέοντος αφθόνως του οίνου και του αίματος πολλάκις, των δε κομμάτων παλαιόντων διά ράβδων και λίθων μάλλον ή διά ραδιουργιών. Οι Ποντίφηκες αντιπροσώπευον τότε τον λαόν, ως οι δήμαρχοι παρά τοις αρχαίοις Ρωμαίοις, και εις τον λαόν ανετίθετο κατά μέγα μέρος του αντιπροσώπου του η εκλογή. Αι δε ψήφοι αυτού ηγοράζοντο αναφανδόν αντί υποσχέσεων, χρυσοῦ, οίνου ή γυναικών, αίτινες περιέτρεχον λυσίζωνοι την αγοράν, ανταλλάσσουσαι φιλήματα αντί ψήφων{63}. Ο θάνατος λοιπόν του Πάπα ήτο αληθής χαρά διά τους υπηκόους του, οίτινες, ως σήμερα οι συνταγματικοί λαοί, έν μόνον είχαν κτήμα, την ψήφον των, παρέχουσαν κατά πάσαν νέαν εκλογήν και εις αυτούς τους αχθοφόρους την τιμήν να σφίγξωσι την χείρα καταχρύσου άρχοντος, πίνοντες φαλέρνειον οίνον εις το χρυσούν αυτού ποτήριον και εις της μοσχοβόλου εταιράς του εντρυφώντες τας θωπείας. Κατά τον Άγιον Προυδέντιον υπάρχουσιν εις τον Άδην ημέραι, καθ' ας σβύνεται το αιώνιον πυρ και διακόπτονται τα βάσανα των κολασμένων. Τοιαύται και επί της γης ήσαν και είναι ακόμη διά τον λαόν αι ημέραι των εκλογών, αι μόναι καθ' ας ενθυμείται ότι ο δούλος και ο αυθέντης, το πήλινον και το πορφυρούν αγγείον, είναι σκευή αδελφά, εκ του αυτού ηηλού και υπό του αυτού ηηλοπλάστου ζυμωθέντα.

Ενώ σύμπασα η Ρώμη συνεκινείτο επί της πλατείας, η ημετέρα ηρωίνη, τα πάντα προς επιτυχίαν των φιλοδόξων σκοπών της ετοιμάσασα προ πολλού, ίστατο επί υψηλού δώματος της Μονής του Αγ. Μαρτίνου, σταυρόνουσα ως ο Ναπολέων τας χείρας επί του στήθους και δι' ανησύχου βλέμματος επερχομένη τας περιπετείας του εκλογικού αγώνος. Πολλοί ήσαν κατά το έτος εκείνο οι περί της τιάρας διαγωνιζόμενοι• αλλ' οι τετρακόσιοι της Ιωάννας μαθηταί, οι ομοίοσχημοι μοναχοί, οι παρ' αυτής ευεργετηθέντες αυλικοί, αι γυναίκες αι θαυμάζουσαι του νέου Βενεδικτίνου το κάλλος και την

ευγλωττίαν, οι αρχαίοι του Λέοντος θεράποντες, πάντες ούτοι υπέρ μόνου του Πάτ ε ρ Ι ω ά ν ν ο υ ειργάζοντο, υμνούντες εις το πλήθος την σοφίαν, την αφιλοκερδείαν και τας αρετάς του υποψηφίου των, όστις ξένος ων και ούτε ανειψιούς ούτε γυναικώνα έχων έμελλε να μοιράση εις τους πτωχούς τα εισοδήματα του Αγ. Πέτρου. Τέσσαρας ολόκληρους ώρας διήρκεσεν η πάλη, κατά τας οποίας το πρόσωπον της Ιωάννας ήλλαξεν όλα τα χρώματα, ως αι χείρες των Συριανών βαφένων, αλλ' ήδη νικηθείσα υπό της συγκινήσεως είχε καταπέσει επί μαρμαρίνου καθίσματος και κλείσασα τους οφθαλμούς επερίμενε το πεπρωμένον, ότε αι εύθυμοι των φίλων της κραυγαί, χαιρετώντων τον Πάπαν ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΟΓΔΟΟΝ! απέσπασαν αυτήν του εναγωνίου εκείνου ληθάργου.

Ο νέος Ποντίφηξ κλονούμενος υπό της χαράς, έρριψεν επί των ώμων την πορφύραν και υπεδέθη τα σταυροφόρα σανδάλια, άτινα όμως είτε διότι απεστρέφοντο τους γυναικείους πόδας είτε διότι ήσαν πολύ μεγάλα, τρις εγκατέλιπον τους πόδας της, ενώ κατέβαινε την κλίμακα του μοναστηρίου. Πλήθος ενθουσιώντος λαού και χρυσοστόλιστος ημίονος επερίμενε παρά την θύραν τον νεοκρήκτον Πάπαν, όστις ιππεύσας μετέβη παραχρήμα εις Λατεράνον, όπου εκάθισεν επί του χρυσού θρόνου και έθεσεν επί της κεφαλής το τριπλούν της Ρώμης, της όλης οικουμένης και του ουρανού στέμμα, ενώ οι γραμματείς συνέταπτον το διάταγμα της εκλογής και αντήχουν του πλήθους αι ζητωκραυγαί. Κατ' εκείνην την στιγμήν, ίνα λαμπρότερος καταστή ο θρίαμβος της ημετέρας ηρωίνης, εισήρχετο εις Ρώμην προσκυνητής ο βασιλεύς της Αγγλίας Εθελούλφος, όστις εζήτησε πρώτος εκείνος ν' ασπασθή του νέου Πάπα τους πόδας, καταστήσας διά του φιλήματος εκείνου τα κράτη του υποτελή της αγίας Έδρας· συγχρόνως δε επαρουσιάζοντο οι πρέσβεις της Κωνσταντινουπόλεως, κομίζοντες παρά του αυτοκράτορος Μιχαήλ πολύτιμα δώρα και την παραχώρησιν των Συρακουσών. Η Ιωάννα έβλεπε τέλος πάντων εκπληρούμενον το όνειρον της νεότητός της{64}. Ίστατο επί θρόνου υψηλού και περί αυτήν συνεπυκνούντο εύοσμα θυμιάματος νέφη. Υπό αδιηγήτην κατεχομένη χαράς έστρεφεν ακτινοβόλα βλέμματα επί το γονυπετές εκείνο πλήθος, είτα δε ανυψώσασα εις ουρανόν τους οφθαλμούς «Λιόββα, Λιόββα», ανέκραξεν, «ευχαριστώ!»

Ο τελετάρχης διέκοψε την έκστασιν εκείνην τού νεοκρήκτου Πάπα, προσκαλέσας αυτόν να καθίση επί χαμηλής τινος έδρας, καλουμένης κοπρανικής, εφ' ης ετοποθετείτο μετά την αναγόρευσιν του ο Ποντίφηξ, ίνα ενθυμηθή ότι καίτοι τριπλούν φέρων στέμμα, υπέκειτο όμως, ως και ο έσχατος των υπηκόων του, εις τας ευτελεστέρας της φύσεως υποχρεώσεις{65}. Ενώ δε εκάθητο εκεί η αυτού Αγιότης, οι ιερείς έψαλλον το «Κ ύ ρ ι ο ς α π ό κ ο π ρ ι ά ς», καίοντες συγχρόνως άχυρα και στυπίον, ίνα ενθυμίσουν αυτό ότι, καθώς η φλοξ εκείνη, ούτω σβέννυται και παρέρχεται εν τω κόσμω τούτω η δόξα.

Οκτώ όλας ημέρας διήρκεσαν αι τελεταί, τα ποδοφιλήματα και αι φωτοχυσίαι. Αλλ' ενώ οι τυφλώττοντες ιερείς έτριβον τα χείλη των εις της ηρωίδος ημών τα σανδάλια, η φύσις απάσα εξανίστατο κατά της τοιαύτης βεβηλώσεως. Την επιούσαν της στέψεως, καίτοι μεσούντος του θέρους, πάσαι της Ρώμης αι αγυιαί εσκεπάζοντο υπό χιονώδους σινδόνας, ως ει ήθελεν η αγία πόλις να κηρύξη το πένθος της, ενδυομένη ως νεκρικόν σάβανον την πένθιμον του χειμώνος στολήν. Αλλά και εις Γαλλίαν και Γερμανίαν ηκολούθησαν τέρατα και σημεία· σεισμοί εκλόνισαν σύμπασαν την αυτοκρατορίαν, ενώ εν Βρεσέννη έπιπτε βροχή αίματος και εν Νορμανδία χάλαζα νεκρών ακριδών, ων η σήψις προξένησε μυριόνεκρον πανώλη. Και αυτοί δε οι εμφωλεύοντες εις τας οροφάς του Βατικανού σκώπες και νυκτικόρακες ωλόλυζον επί τρεις νύκτας απαισίως, ως αι χήνες του Καπιτωλίου, ότε ηρείλουν την Ρώμην οι Γαλάται. Πάντα δε τα σημεία ταύτα, παρ' αξιοπίστων μνημονευόμενα χρονογράφων παρέθεσα προς δικαιολογίαν του Αγίου Πέτρου, αδίκως υπό των αιρετικών κατηγορηθέντος ότι δεν έσπευσε να υπερασπίση διά θαυμάτων την βεβηλουμένην έδραν του.

Άλλα δε σημεία πλην κοράκων, πανώλους, αίματος και σεισμών δεν ηδύνατο ο Απόστολος να μεταχειρισθή κατά της Ιωάννας, διότι κατά τον Σειράχ. «Ο υ κ έ σ τ ι κ α λ ό ν σ η μ ε ί ο ν ε π ί γ υ ν α ι κ ί {66}».

Ότε μετά τοσαύτας συγκινήσεις έμεινε τέλος μόνη η Ιωάννα εις τον απέραντον παπικόν κοιτώνα, τον τοσούτον ήρεμον, μεγαλοπρεπή και ευώδη, μάτην εζήτησεν ύπνον επί της πορφυράς αυτής κλίνης, ήτις ωμοίαζε βωμόν ανεγερθέντα εις τον Μορφέα. Η λύπη, η χαρά και ο καφφές την αυτήν έχουσιν επί των βλεφάρων ενέργειαν. Ο μέγας Αλέξανδρος, ο τοσούτον βαθέως κοιμώμενος την προτεραίαν, δεν ενθυμούμαι τίνος μάχης, αμφιβάλλω αν την επιούσαν της νίκης εκοιμήθη. Αλλά προς τι να ζητώμεν ύπνον και όνειρα, οπόταν αυτή η αλήθεια ή η π ρ α γ μ α τ ι κ ό τ η ς, ως λέγομεν σήμερον, είναι παντός ονειρου γλυκυτέρα; Τις άνευ πόθου και συγκινήσεως ενθυμείται την άγρυπνον νύκτα, ην διήλθεν, αφού απήλαυσε μυριάδας εκ λαχείου, δάφνην εκ ποιήματος ή το πρώτον φίλημα της πρώτης ερωμένης; Η Ιωάννα αποτινάξασα τα χρυσοκέντητα εφαπλώματα της αποστολικής κλίνης περιέτρεχε γυμνόπους την νέαν αυτής κατοικίαν. Πανταχού εις κρύσταλλον, χρυσόν, κυανόλιθον και πορφυρίτην κατωπρίζετο το φως της λαμπάδος. Το παπικόν δωμάτιον ωμοίαζε τον παράδεισον του Αγ. Ιωάννου, όστις ως γνήσιος Εβραίος ηρέθηζε των συμπατριωτών του την πλεονεξίαν, περιγράφων την κατοικίαν των μακάρων διά χρυσού και αδαμάντιων εστρωμένην. Και τούτο ουκ ολίγον συνέτεινε προς εξάπλωσιν της χριστιανικής πίστεως· καθότι πάντες επροτίμων τον πολυτάλαντον εβραϊκόν Παράδεισον μάλλον ή τα πτωχά Ηλύσια των αρχαίων, όπου αντί σαφείρων και μαργαριτών άλλο δεν υπήρχεν ειμή μόνον άλση μυρσινών, διαυγείς ρύακες και ελεφαντίνη πύλη.

Η Ιωάννα περιήρχετο τον θάλαμον μη δυναμένη να χορτασθή της θέας τοσούτων θησαυρών, ζυγίζουσα εις τας λευκάς χείρας της κύλικας λιθοστολίστους, αριθμούσα τους κοσμούντας το άγαλμα της Παναγίας αδάμαντας και σμαράγδους και εξετάζουσα του αραβικού ωρολογίου τα κοσμήματα και τους τροχούς. Πλησιάσασα έπειτα εις μικράν παρά την κλινών τράπεζαν, εφ' ης παρετίθετο ελαφρόν δείπνον, ίνα χρησιμεύση εις την αυτού Αγιότητα, αν, τυχόν, εξύπνει την νύκτα, έπιε ποιήριον ηδυτάτου τινός νέκταρος του Βεζουβίου, Δ α κ ρ ύ ο υ τ ο υ Χ ρ ι σ τ ο ύ {67}, ως εβάπτισαν τον οίνον εκείνον οι ευσεβείς Ιταλοί, δι' εκάστην του οποίου σταγόνα ήθελε δώσει πας γνήσιος οινοπότης μίαν του αίματος του ρανίδα. Οι ατμοί του οίνου ενωθέντες μετά των ατμών της φιλοδοξίας εκορύφωσαν την μέθην της ημετέρας ηρωίδος. Αν κατ' εκείνην την στιγμήν ενεφανίζετο ο αυλόαρχης προσκαλών αυτήν να καθίση επί της κοπρανικής έδρας, ή ο υπηρέτης του Φίλιππου κράζων το «Μ έ μ ν η σ ο ά ν θ ρ ω π ο ς ω ν», ήθελεν αποκριθή εις αμφοτέρους ότι ήσαν ζώα. Ευρίσκουσα το απέραντον εκείνο δωμάτιον στενόχωρον διά το τόσο μεγαλείον της ήνοιξε και το παράθυρον, εφ' ου κύψασα ήρξατο να θεωρή υπό το σεληνιαίον φως την κοιμωμένην Ρώμην, μάτην αναζητούσα εις την ιστορίαν ηρωίδα αξίαν να παραβληθή προς εαυτήν. Πολλαί προ αυτής γυναίκες εζώσθησαν το ξίφος ή έθεσαν στέμμα επί της κεφαλής· αλλά τι είναι ευμάραντοι πολεμικάί δάφναι ή πρόσκαιρος επί γης βασιλεία, παραβαλλόμεναι προς την Παπικήν εξουσίαν, την θείω δικαίωματι άρχουσας ψυχών και σωμάτων και υποτελή έχουσας την Οικουμένην, τον Παράδεισον και τον Άδην; Τις δε θέλει τολμήσει να παραβάλλη την Σεμίραμιν, την Μοργάνην, την Αδρηλιανήν Παρθένον ή άλλην οιανδήποτε ηρωίνην προς την ημετέραν Ιωάνναν; Αλλ' ουδ' ημείς έχομεν πρόχειρον όρον συγκρίσεως· καθότι οσάκις άνθρωπος υπερέχει τους ομοίους του καθ' οιονδήποτε προτέρημα, μόνον προς ζών δύναται τότε να παραβληθή, προς βουν, αν υπήρξε μεγάλος βασιλεύς, προς όνον, αν ήτο ανδρείος {68}, προς αλώπεκα, αν διεκρίθη ως διπλωμάτης, αλλ' αγνωώ προς ποίον ζών, αν κατώρθωσε να γείνη Πάπας.

Το ψύχος της πρωίας και οι ογκηθμοί των όνων, κομιζόντων τα επιούσια λάχανα εις τους υπηκόους της, διέκοψαν της Ιωάννας τους φιλοδόξους ρεμβασμούς, ήτις κλείσασα το παράθυρον επέστρεψεν εις την κλίνην. Την δε επιούσαν εγερθείσα κατά την παπικήν συνήθειαν περί την δεκάτην, έπλυνε τας χείρας και έσπευσε ν' αναλάβη του κράτους της τας ηνίας. Ολίγαι ημέραι ήρκεσαν εις αυτήν να μάθη την τέχνην του παπέυειν. Μόλις προ μιας εβδομάδος εκάθητο επί του αποστολικού θρόνου και πας τις ηδύνατο ν' αναγνώση καθαρώς γεγραμμένον επί του μετώπου της το « ο υ κ έ σ ο ν τ α ι σ ο ι π λ η ν ε μ ο ύ έ τ ε ρ ο ι θ ε ο ί ». Ουδείς προ αυτής Ποντίφηξ έτεινε μετά πλείονος χριστιανικής ταπεινότητας τους πόδας του προς ασπασμόν αλλ' η Ιωάννα ήτο και ως γυνή προ πολλού εις τούτο συνειθισμένη. Αξιοθαύμαστος δε υπήρχε και η επιτηδειότης, μεθ' ης ήξευρε να συνδυάζη την κοσμικήν εξουσίαν μετά της πνευματικής, εν ονόματι του Ιησού φορολογούσα διά του εισπράκτορος και σφάζουσα διά του δημίου, και πλην τούτων δημεύουσα, φυλακίζουσα και όσα άλλα ανάγονται εις την τέχνην του κυβερνάν ενεργούσα. Και μη νομίσης, αναγνώστα, ότι προς κατηγορίαν της αναφέρω ταύτα, αλλ' απλώς ως λυπηράς της θέσεως της ανάγκας, εις τας οποίας άλλως υπετάσσετο η Ιωάννα μετά χριστιανικής υπομονής. Αι γυναίκες, τα ενσαρκωμένα ταύτα κράματα αγάπης, αφοσιώσεως, ευσπλαγχνίας και όλων των άλλων τρυφερών αρετών, οσάκις η χρεία το καλέση, βυθίζονται εις το αίμα ως εις ευώδες λουτρόν. Αι Εστιάδες, ήτοι αι καλογραΐαι της αρχαίας Ρώμης έκλινον πολλάκις τον αντίχειρα, ίνα σφαγή ο νικηθείς μονομάχος• η Αγία Ειρήνη εθανάτωσε χιλιάδας ανθρώπων και εύφλωσε και τον υιόν της, αι δε σεμναί βασιλίδες Ελισάβετ της Αγγλίας και Αικατερίνη της Ρωσσίας μετεχειρίζοντο τον πέλεκυν και το κ ν ο ύ τ ο ν μετά της αυτής ελαφρότητος, μεθ' ης και το ριπίδιόν των. Αλλ' οι πάπαι θείω δικαίωματι ή μάλλον θεία διαταγή πράττουσι ταύτα. Ο άγιος Πέτρος πεινασμένος ων ημέραν τινά έπεσεν εις έκστασιν και είδεν οθόνην, επί της οποίας υπήρχον πάντα τα τετράποδα, ερπετά και δίποδα ζώα, συγχρόνως δε ήκουσε φωνήν λέγουσαν προς αυτόν: «Α ν α σ τ ά ς, Π έ τ ρ ε, θ ύ σ ε κ α ι φ ά γ ε»{69}. Τοιαύτη υπήρξεν η πρώτη αποκάλυψις της κοσμικής εξουσίας των παπών, οίτινες έκτοτε έθυσον και έτρωγον ίνα δε κατά πάντα μιμηθώσι τον Απόστολον, παρά του οποίου τους πόδας έθετον οι πλούσιοι την τιμήν των πωληθέντων κτημάτων των {70} καθίστων κακείνοι τον κόσμον όλον πτωχόν επί τη προφάσει του να δώσωσι τα πάντα εις τους πτωχούς {71}. Αν δε και εφόνευσον ενίοτε κατά τον μεσαιώνα, έπραττον τούτο διότι κατά την εποχήν εκείνην η πίστις εις την αθάνατον ζωήν καθίστα μικρού λόγου αξίαν την παρούσαν, ουδέ ησθάνοντο, καίοντες ανθρώπους, συνειδότης τύψιν, βέβαιοι όντες ότι και οι Απόστολοι, αν είχαν δημίους και ξύλα, ήθελον πράξει ως εκείνοι.

Η Ιωάννα, κατά την μαρτυρίαν πάντων των ιστορικών υπήρξεν κατ' αρχάς τουλάχιστον, καλός Πάπας, πάσας φυλάττουσα των προκατόχων της τας παραδόσεις και ακαμάτως υφαίνουσα το δογματικόν εκείνο δίκτυον, το προωρισμένον ν' αποκρύπτη τον ουρανόν εις τα όμματα των ευσεβών χριστιανών. Αλλ' ουδείς τότε εφρόντιζε να ερευνήση αν το παπικόν εκείνο ύφασμα ήτο τω όντι ο ουράνιος θόλος. Άρτον και θεάματα εζήτουν παρά των αυτοκρατόρων των οι πάπαι Ρωμαίοι, ταύτα και οι απόγονοι αυτών εζήτουν παρά του Πάπα• αλλά την θέσιν των θεαμάτων κατείχεν εν Ρώμη η θρησκεία, η δε ημετέρα ηρώις ή μάλλον ο αγιώτατος Πάπας Ιωάννης ο Η', νέος ων, φιλόκαλος και επιδεικτικός ουδενός παρημέλει ίνα καταστήση λαμπροτέρας τας θρησκευτικάς παραστάσεις. Νυχθημερόν εκάπνιζε το θυμίαμα, εκάιοντο κηρία και αντήχουν οι κώδωνες και του πλήθους αι ζητωκραυγαί. Μόνον αι Ρωμαΐδες δέσποιναι παρεπονούντο ενίοτε κατά του Ποντίφηκος, ως μη τηρούντος όσα παρά της νεότητος και του κάλλους αυτού επερίμενον, αλλά κακείναι ήλπιζον ότι ταχέως ήθελε γνωρίσει και διορθώσει το σφάλμα του, ακολουθών και κατά τούτο το παράδειγμα των προκατόχων του και παραδίδων αυταίς της καρδίας και του ταμείου του τας κλείδας.

Δύο σχεδόν έτη διήρκεσε της ημετέρας ηρωίδος η φιλόδοξος μέθη και η απαράμιλλος δραστηριότης, εις διάστημα των οποίων εχειροτόνησε δεκατέσσαρας επισκόπους, ανήγειρε πέντε εκκλησίας, προσέθεσε νέον δόγμα εις το Π ι σ τ ε ύ ω {72}, έγραψε τρία κατά των εικονομάχων βιβλία, εκούρευσε τον Αυτοκράτορα Λοθάριον, έστεφε τον διάδοχον αυτού Λουδοβίκον και πολλά άλλα αξιομνημόνευτα έπραξε, τα οποία μετά θαυμασμού μνημονεύουσιν οι Χρονογράφοι, οι δε μη θέλοντες να παραδεχθώσι την Ιωάνναν ως Πάπαν αποδίδουσι τα μεν εις τον προκάτοχον, τα δε εις τον διάδοχον αυτής ή και εξαλείφουσιν εκ της παπικής ιστορίας. Ούτω εχρονολόγουν και οι βουρβονισταί την βασιλείαν Λουδοβίκου ΙΗ' από της ημέρας του θανάτου του αδελφού του, παρατρέχοντες ως μικρού λόγου αξία του Ναπολέοντος τας δάφνας και την κοσμοκρατορίαν. Αν δε μέχρι τέλους υπερίσχυαν οι απόγονοι του Αγ. Λουδοβίκου, εάν κατώρθουν όλα του Κορσικανού τα αγάλματα να κρημνίσωσι και εκ πάντων των βιβλίων να εξαλείψωσι το όνομά του, ως επεχείρησαν οι καθολικοί κατά της Ιωάννας, τις οίδεν αν, π ε ρ ι π λ ο μ έ ν ω ν ε ν ι α υ τ ώ ν, δεν ήθελε και ο γίγας εκείνος καταντήσει ουχ' ήττον αμφίβολος και μυθώδης των προ αυτού γιγάντων, οίτινες συνεσώρευσαν όρη επί ορέων, ίνα πολιορκήσωσι τον ουρανόν; Μετά δε χίλια ή δισχίλια έτη, αφού ως η Ελλάς καταντήση και η Γαλλία χώρα των αναμνήσεων, ήθελεν ίσως επέλθει περίεργός τις αρχαιολόγος, εξετάζων τα περί Βοναπάρτου ως σήμερα ημείς τα περί Ιωάννας και, πληροφορών τους αναγνώστας του, ότι εις τους σκοτεινούς της ιστορίας χρόνους έζησε τολμηρός τις ανήρ, ον άλλοι μεν καλούσι Ναπολέοντα και, άλλοι Προμηθέα, επιχειρήσας να αρπάση την εξουσίαν των βασιλέων και υπό τούτων προσηλωθείς εις έρημον κατά τα πέρατα της γης βράχον, όπου αχόρταγος γυψ ονόματι Ούδων {73} κατέτρωγε τα σπλάγχνα του. Αλλ' επανέλθωμεν εις την Ιωάνναν.

Αι υψηλαί της κοινωνίας θέσεις ομοιάζουσι βουνά, τα μακρόθεν τοσούτον αρμονικά το σχήμα και την όψιν φαιδρά, οτέ μεν παρθενικήν εκ νεφελών εσθήτα ενδεδυμένα, οτέ δε ενθυμίζοντα διά της χροιάς των τον χρυσόν εις τους εμπόρους ή την πορφύραν εις τους φιλοδόξους• αλλ' άμα τις αναβή εις την κορυφήν, υπό τριβόλων, ακάνθων και θηρίων, εν Αττική δε και υπό ληστών περικυκλούται {74}. Τοιούτος υπήρξε και διά την ημετέραν ηρωίδα ο θρόνος του Αγ. Πέτρου. Νυχθημερόν πολιορκουμένη υπό γραμματέων, κολάκων, αυλοδούλων και άλλων τοιούτων αδηφάγων επαϊτών, οίτινες περικυκλούσι τους θρόνους, ως οι κόρακες τα θνησιμαία, ταχέως εβαρύνθη να τείνη τους πόδας εις τους χαμερπεείς αυτών ασπασμούς, ενθυμουμένη μετά πόθου τας χρυσάς ημέρας, ότε αντί των σανδαλίων έτεινε τα χείλη της εις τα θερμά φιλήματα του Φρουμεντίου. Η Ιωάννα ήρχιζεν ήδη ν' αηδιάζη την οσμήν του θυμιάματος, ως οι μάγειροι την κνίσσαν των ορτύγων. Πολλάκις εχασμήθη, ενώ ολόχρυσος ιερούργει προ του θυσιαστηρίου του αγίου Πέτρου, πολλάκις δε και ενώ από του ύψους του Βατικανού ηυλόγει την Ρώμην και όλην την οικουμένην.

Αλλ' ενώ διεσκεδάζοντο οι ατμοί της φιλοδοξίας, εξύπνουν και πάλιν αι αρχαίαι επιθυμίας. Η πλήξις απαλύνει τας ψυχάς των γυναικών, η δε αργία και η καλή τράπεζα έχουσιν επί των παθών την αυτήν ενέργειαν, ην και το έλαιον επί του πυρός. Τούτο γνωρίζοντες οι αρχαίοι Αιγύπτιοι εμέτρουν μετά φειδωλίας εις τους βασιλείς των τον άρτον, το κρέας, τα στρώματα της κλίνης και του ύπνου των τας ώρας, υποβάλλοντες αυτούς, ίνα μένωσι κατάλληλοι να βασιλεύωσιν, εις την αυτήν περίπου δίαιταν, εις ην και οι Άγγλοι τους Ιπποδρομικούς των ίππους. Άλλως όμως έζων οι διάδοχοι του Πέτρου, αναπαύομενοι επί κυκνείων πτερών και τρώγοντες περδίκων πυραμίδας και ελάφων εκατόμβας, κατά δε τας νηστησίμους ημέρας πτερωτούς ιχθύας, ήτοι χήνας και νήσσας, και πλην τούτων ωτοάριχα, βολβούς, οστρείδια, αμανίτας και άλλα καλά πράγματα, αναπληρούντα τα μήλα εκείνα της Εδέμ, άτινα κατά τους Ραβίνους αντί πυρήνων περιείχον κανθαρίδας. Ταύτα πάντα κατέστησαν την ημετέραν ηρωίδα πρότυπον

συνταγματικού βασιλέως, οίτινες ως οι θεοί του Επικούρου ρέγγουσιν επί του υψηλού θρόνου των, παραδίδοντες την ράχιν των κυβερνωμένων εις τας ψαλίδας των υπουργών, ως παρέδωκε κατά τους Μανιχαίους και ο Πλάστης τον κόσμον εις την διάκρισιν του Διαβόλου.

Εν τούτοις τα πράγματα (εννοώ τα ρωμαϊκά) εβάδιζον κακὴν κακώς· οἱ παρά του Λέοντος συσσωρευθέντες θησαυροὶ εἶχον μεταβληθῆ εἰς ἵππους, λιτανείας, συμπόσια και συντάξεις. Οἱ κλειδοῦχοι του παπικοῦ ταμείου, καίτοι προ πολλοῦ κενώσαντες αὐτό, δεν ἔσπευδον ν' αποσυρθῶσι, μιμούμενοι τον Διογένη, ὅστις αφού ἔπιε τον οἶνον εκλείσθη εἰς το βαρέλιον. Ο δε Ἀγιώτατος Ἰωάννης Η', και υποθέσεις και υπηκόους και βούλλας και αφορισμούς και ἄλλα παπικά αθύρματα βαρυνθείς, εἶχεν αποσυρθῆ εἰς Οστίαν, ἥτις ἦτο η Κέρκυρα των τότε παπῶν, κακεὶ εν μέσω φαιδροῦ ομίλου αγενείων ιερέων διήγεν αφρόντιδας ημέρας, βαυκαλώμενος υπό των γλαυκῶν κυμάτων της Μεσογείου και της μελωδίας των αυλῶν, βαρβίτων, τριχόρδων {75} και ευνούχων, οίτινες ηκολούθουν την αὐτοῦ Ἀγιότητα πανταχοῦ. Η Ἰωάννα ευρίσκετο τότε εἰς τον ἡμισυ δρόμον του βίου, ως ο Δάντης ὅτε ἀπήνησεν εἰς το δάσος τον λέοντα, την πάρδαλιν και τον λύκον· εκείνη δε ησθάνετο πλησιάζοντα ἄλλα θηρία, ουχ' ἦττον των λύκων και λεόντων εἰς τας γυναίκας φοβερὰ, τας λευκάς τρίχας και τας ρυτίδας. Το κάλλος της ἔψαλλεν οὕτως εἰπεῖν το κύκνειόν του ἄσμα. Ἀλλά, καίτοι φαγούσα τοσοῦτους ἀπηγορευμένους καρπούς, διετήρει ἀκόμη λευκοὺς και ἀκεραίους ὅλους της τους οδόντας, η δε ὄρεξις αὐτῆς, η χάριν της φιλοδοξίας ἐπὶ τοσοῦτον λησμονηθεῖσα, ἤρχισε και πάλιν να ταράσση τα στήθη της, ἄτινα ἦσαν κακεῖνα ουχ' ἦττον των οδόντων στερεὰ και καλῶς διατηρημένα. Πολλάκις συναθροίζουσα εἰς πολυτελὲς συμπόσιον πάντας τους ευπροσώπους αυλικούς της, περιήρχετο μετὰ το γεῦμα τας τάξεις των ρασοφόρων εκείνων Ἀδωνίδων, ως η σεμνὴ Αἰκατερίνη τας των σωματοφυλάκων της, διστάζουσα προς ποῖον ἐξ αὐτῶν ἠθελε δώσει το μήλον και πολύ μᾶλλον τίνι τρόπῳ ηδύνατο ευσχίμως να το προσφέρει. Ἄλλοτε πάλιν κατανοοῦσα το μέγεθος του τολμήματος ωπισθοδρόμει μετὰ τρόμου, ως συνταγματικὸς βασιλεὺς ἔμπροσθεν αυθαιρεσίας, ἥτις εἶναι των συνταγματικῶν Ενδυμιόνων ο ἀπηγορευμένος καρπός. Η Ἰωάννα ολίγον εφρόντιζε περί του μεγέθους της ασεβείας και ἐτι ολιγώτερον εφοβείτο την ετυμηγορίαν του ουρανοῦ δικαστηρίου, το οποίον τιμωρεῖ στιγμιαίαν ἀδυναμίαν δι' αἰωνίου πυρός, βράζον εἰς την αὐτὴν χύτραν τον προξενήσαντα λύπην ἢ ηδονὴν τινὰ εἰς τον πλησίον του. Πολύπειρος δε οὔσα και ἐξυπνος γυνὴ δεν ηδύνατο να πιστεύση ὅτι ἔθεσεν ο θεός ἐπὶ της γῆς τοσαῦτα αγαθὰ, ἵνα ἀπέχωμεν αὐτῶν, ως παρατίθενται εἰς τα ἀγγλικά συμπόσια αἱ σταφυλαί, ἵνα μη τρώγωνται ἀλλ' εφοβείτο το σκάνδαλον, την εγκυμοσύνην και τας κακὰς γλώσσας, τους τρεις τοῦτους ἀγρύπνους φρουρούς της γυναικείας σωφροσύνης· αν δε οἱ ἄνδρες ἦσαν στεῖροι ως οἱ ημίονοι και βωβοὶ ως οἱ ιχθύες, ουχὶ να στενάζωσιν, ἀλλ' ουδέ ν' αναπνεύσωσι, νομίζω, ἠθελαν ἀφίνει αὐτοὺς αἱ ἀπόγονοι της Εὐας.

Επὶ δύο ολοκλήρους μήνας ἐπάλαισε κατά του Δαίμονος η Ἰωάννα, σκορπίζουσα φύλλα αγνοῦ ἐπὶ της κλίνης της, ως αἱ Ἀθηναῖαι κατά τας εορτὰς της Δήμητρος, πίνουσα ἀφειψήματα νυμφαίας, κατά την συμβουλήν του Πλινίου, τρώγουσα θριδάκων κορυφὰς κατά την συνταγὴν του Ἀγ. Ἰωάννου του νηστευτοῦ, και ουδέν παραλείπουσα των μεσαιωνικῶν φαρμάκων, ἵνα καταπνίξη τους νεανικούς πόθους, οίτινες ἀνεβλάστανον εἰς τα τεσσαρακονταετὴ στήθη της ως τα ἄνθη ἐπὶ των ερειπίων. Ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι πόθοι ὁμοιάζουσι την ἀσβεστον, ἥτις, ὅσω περισσότερο βρέχεται, τόσω μᾶλλον ἀνάπτει. Μετὰ πάσαν κατά της σαρκὸς νίκην ἀντὶ να ψάλλη ἐπινίκια ἐκλαίεν η Ἰωάννα την ἀπολεσθεῖσαν ευκαιρίαν. « Μ ἰ ἄ κ ὀ μ ἦ τ ο ἰ α ὑ τ ἦ ν ἰ κ ἦ κ α ἰ ε χ ἄ θ ἦ ν » ἐκραζεν ο Πύρρος, ἀριθμῶν τους πεσόντας στρατιώτας του, ταῦτα ἔλεγε και η Ἰωάννα, ἀποσπῶσα μετὰ ἀγρυπνον νύκτα τρεις λευκανθείσας τρίχας της. Βεβαίαν ἤδη προβλέπουσα την ἦτιαν περιττόν, ἐνόμισε να παρατείνῃ την πάλην· τον δε νικητὴν αὐτῆς προ πολλοῦ εἶχεν ἐκλέξει. Ολίγας στιγμὰς πριν ἀποθάνῃ εἶχε

κληροδοτήσει εις αυτήν ο άγιος Λέων τον μονογενή υιόν ή μάλλον ανεψιόν του, (διότι ανεψιοί καλούνται εν Ρώμη τα τέκνα των παπών, όταν μάλιστα ούτοι τύχωσι και άγιοι), εικοσαετή τότε νεανίαν, ξανθόν ως σκύλον της Λακωνίας {76} και αφοσιωμένον ως εκείνοι εις την Ιωάνναν, ήτις είχε χειροτονήσει αυτόν μυστικόν θαλαμηπόλον, μέγα και επίζηλον αξίωμα κατά την εποχήν εκείνην.

Ο παπικός εκείνος βλαστός εκαλείτο Φλώρος και εκοιμάτο πάντοτε εις παρακείμενον του αποστολικού κοιτώνος δωμάτιον, έτοιμος ων να τρέξη εις τας προσκλήσεις του παπικού κωδωνίσκου. Η ημετέρα Ιωάννα συνείθιζεν ως οι αρχαίοι Αθηναίοι να εκτελή όσα απεφάσιζεν άνευ αναβολής· αλλά τότε ευρέθη κατά πρώτην φοράν εις μεγάλην αμηχανίαν, μάτην ζητούσα να εύρη πως ηδύνατο, Πάπας ούσα, να τείνη εις τους ασπασμούς του αθώου εκείνου νεανίσκου άλλο τι πλην των σανδαλιών της. Πολλάκις εν ώρα μεσονυκτίου φεύγουσα γυμνόπους την άυπνον κοίτην της εισέδυσεν ακροποδητεί εις τον θάλαμον, όπου εκοιμάτο ο υποψήφιος διάδοχος του Φρουμεντίου, και σκιάζουσα διά των δακτύλων το φως της λυχνίας, ως η Σελήνη τας ακτίνας της διά νεφελών, ότε επεσκέπτετο τον Λάτμιον ποιμένα, έμενεν ολοκλήρους ώρας θεωρούσα τον υπνώττοντα νεανίαν. Εσπέραν δέ τινα ετόλμησε και να επιψάσση διά του άκρου των χειλέων το μέτωπον του κοιμωμένου, φυγούσα μετά τρόμου, άμα είδε κινούμενα τα βλέφαρά του. ο δε καλός Φλώρος διηγήθη την επιούσαν εις τους συντρόφους του πως νυκτερινή όπτασία εις κεντητόν υποκάμισον περιτυλιγμένη επεσκέφθη αυτόν καθ' ύπνου. Αλλ' αι όπτασίαι, τα όνειρα και τα φαντάσματα ήσαν τοσούτον κατά την εποχήν εκείνην συνήθη, ώστε αντί να εκπλήττωνται οι πλείστοι εχασμώντο ακούοντες τας διηγήσεις του νέου θαλαμηπόλου. Αλλ' εκείνος, βέβαιος ων ότι το φάντασμα του δεν ήτο εκ των συνήθων, έτρεμε την επιούσαν επί της κλίνης του μη δυνάμενος να κλείση τους οφθαλμούς.

Τα πάντα είχον ήδη σιωπήσει εις το παπικόν οίκημα πλην των γλαυκών και των ωρολογίων, ότε κρότος ελαφρός, ως πτήσις νυκτίου πτηνού ή βάδισμα νέας δεσποινίδος, σπευδούσης εις την πρώτην αυτής συνέντευξιν και φοβουμένης την παρθενικήν ηχώ των υποδηματίων της, ηκούσθη εις το παράθυρον του θαλάμου. Η θύρα ηνοιχθη αθορύβως ως υπό άυλου ωθουμένη φυσίματος και το φάσμα διηυθύνθη προς την κλίνην, βαδίζον επί της άκρας των γυμνών ποδών του. Ο Φλώρος ησθάνθη το υποκάμισόν του βρεχόμενον υπό ιδρώτος ψυχρού ως ύδατος Στυγός, (του Αρκαδικού εννοώ ποταμού και όχι του καταχθονίου, όστις ήτο ζεστός), το δε σκότος επηύξανε τον τρόπον του· καθότι ούτε αυτόφωτον ως τα άλλα φαντάσματα ήτο το φάσμα ούτε έφερε λυχνίαν την νύκτα εκείνην, αλλά μόλις διεκρίνετο υπό το σπινθήρισμα της σβυνομένης θερμάστρας ως λευκόν τι και αμφίβολον νέφος, βραδέως προς την κλίνην προχωρούν. Το νέφος, το φάσμα, ο βρυκόλαξ, η Ιωάννα τέλος πάντων, εστάθη παρά την κλίνην και, ενθαρρυνόμενη υπό της ακινησίας του νεανίσκου, ήρχισε να λείχη διά του άκρου των χειλέων τας παρειάς του απηγορευμένου εκείνου καρπού, ον δεν ετόλμα να δαγκάση. Η θερμή αύτη πρόσψαυσις διεσκέδασεν εν ακαρεί το εις τας φλέβας του νεανίσκου κυκλοφορούν ρίγος· άμα δε συνελθών εξέτεινεν αμφοτέρους τους βραχίονας, ίνα συλλάβη το φάσμα, όπερ μόλις επρόφθασε να διαφύγη, αφίνον εις χείρας του το ήμισυ του υποκαμίσου και πέντε της κεφαλής του τρίχας. Αλλ' ο καλός Φλώρος δεν ηδύνατο εις τοιαύτα λάφυρα να αρκεσθή· το αίμα αυτού έβραζεν ήδη εκ της συγκινήσεως και περιεργείας, οι δε πόδες εδίωκον την νυκτερινήν όπτασίαν, ήτις έφευγεν ωκύπους. Δις και τρις περιέδραμαν ούτω τον θάλαμον, μέχρις ου περιπλεχθέν το φάσμα εις τας πτυχάς του σχισθέντος χιτώνος ή σαβάνου του κατέπεσεν επί του τάπητος υποκάτω ανοικτού παραθύρου. Ο Φλώρος εξέτεινε τότε και πάλιν την χείρα· αλλ' αντί να απαντήση οσιά, σκώληκας, σαπρίαν ή άλλα τοιαύτα κλασικά κοσμήματα των βρυκολάκων, η χειρ αυτού ανεπαύθη επί θερμής και λίας επιδερμίδος, ήτις εφείνετο χρησιμεύουσα ως θήκη εις ζώσαν και πάλλουσαν καρδίαν· ήδη δε ήπλωνε και την άλλην χείρα, αλλά κατ' εκείνην την

στιγμήν προκύψασα, όπισθεν νέφους η σελήνη έλαμψε πασιφαής επί του προσώπου και του γυμνού στήθους του αγιωτάτου Πάπα Ιωάννου του ογδόου.

Ενταύθα, αναγνώστα μου, ηδυνάμην, αν ήθελον, να δανεισθώ παρά του αββά Κάστη, του πανοσιωτάτου Πούλκη, του αιδεσιμωτάτου Ραβελάι ή άλλου σεμνού ιερέως ολίγην αισχρολογίαν, ίνα δι' αυτής λιπάνω οπωσούν την διήγησίν μου, ήτις κινδυνεύει να καταντήση ξηρά ως η συκή του Ευαγγελίου· αλλ' ούτε θεολόγος ούτε ιερεύς ουδέ καν διάκονος ων ακόμη αμφιβάλλω αν έχω δικαίωμα να ρυπάνω τας χείρας μου και τας ακοάς σου. Εις την αυτήν αμηχανίαν ευρέθη και ο ποιητής του Δ ο ν Ζ ο υ ά ν, ότε μετά μακράν καταδίωξιν η χειρ του ήρώος του ανεπαύθη τέλος πάντων επί του γυμνού στήθους της τρίτης ή τετάρτης ηρωίδος του, ως η κιβωτός επί του όρους Αραράτ. Μη γνωρίζων δε τίνι τρόπω ηδύνατο να παραστήση κοσμίως τα μετέπειτα παρήτησεν ο Βύρων το ποίημα και την ποίησιν και γενόμενος μισάνθρωπος και φιλέλλην εκ της απελπισίας έτρεξε να ταφή εις τους βούρκους του Μεσολογγίου. Αλλ' εγώ γράφων αληθή ιστορίαν αναγκάζομαι, εκών άκων να ομολογήσω, ότι μεταξύ της Ιωάννης και του Φλώρου τοσοούτον επροχώρησαν τα πράγματα, μετά τας αναγκαίας εξηγήσεις, ώστε αι παρειαί της Παναγίας, ην ελησμόνησαν να σκεπάσωσιν, έγείναν ερυθραί εκ της αισχύνης, αι του Αγ. Πέτρου κίτριναί υπό της οργής, η εικών του Εσταυρωμένου κατέπεσε και εθραύσθη, ο δε προστάτης Άγγελος του Πάπα Ιωάννου Η', όστις δεν είχεν ακόμη εννοήσει ότι ο κλειδούχος του παραδείσου ήτο γυνή, απέπη εις ουρανόν σκιαζών το πρόσωπον διά των πτερύγων. Αν ήτο ημέρα, ότε διεπράττετο το ανοσιούργημα εκείνο, ήθελε συμβή αναμφιβόλως και έκλειψις ηλίου· αλλ' επειδή ήτο νυξ βαθεία, μόνην την σελήνην ηδυνήθησαν να παραστήσωσιν ημίν οι φιλαλήθεις Χρονογράφοι σκιαζομένην υπό αιμοδαφούς νεφέλης. Κατ' άλλους πάλιν το θαύμα ανεβλήθη μέχρι της επιούσης πρωίας, καθ' ην μάτην επερίμενον οι κάτοικοι της αιωνίου πόλεως το άστρον της ημέρας· ώστε η νυξ εκείνη υπήρξε τριπλή, ως ότε ο Ζευς εφύτευσε τον Ηρακλήν αλλ' αμφιβάλλω αν εύρεν αυτήν μακράν η Ιωάννα, διότι κατά τον Σολομώντα: «Α δ η ς κ α ι π υ ρ κ α ι έ ρ ω ς γ υ ν α ι - κ ό ς ο ύ μ η ε ί π ω σ ι ν α ρ κ ε ί».

Την επιούσαν της τριπλής εκείνης νυκτός, ότε ο Πάπας Ιωάννης επαρουσιάσθη εις τους αυλικούς του, το πρόσωπον της αυτού Αγιότητος ηκτινοβόλει, τα χείλη και αι χείρες εμοίραζον αφειδώς ευχάς, χάριτας και ευλογίας, και όλη εκείνη η παπική χαρά αντανεκλάτο επί του προσώπου των αυλικών, οίτινες ανήγειρον φαιδρώς την κεφαλήν, ως στάχεις ποτισθέντες μετά μακράν ανομβρίαν. Ο αρχηγός της χριστιανοσύνης διένειμε την ημέραν εκείνην τέσσαρας επισκοπάς, χειροτόνησεν ιερείς δεκαέξ διακόνους, προσέθεσε δύο αγίους εις το Συναξάριον, απήλλαξεν από της αγχόνης πέντε κακούργους και από της πυρράς είκοσιν αιρετικούς, λυπούμενος ότι δεν είχεν εκατόν ως ο Βριάρεως χείρας, ίνα περισσοτέρας χάριτας διανείμη. Μετά ταύτα μετέβη η Ιωάννα εις την εκκλησίαν και είτα υπεδέχθη τους πρέσβεις του πρίγκηπος Ανσιγίζου, ζητούντος βοήθειαν κατά των Σαρακηνών. Αλλ' ενώ ταύτα πάντα έπραττε μηχανικώς, ο οφθαλμός αυτής πανταχού ανεζήτει τον Φλώρον, και το πνεύμα επτερύγιζε περί την κλίνην της ως μέλισσα περί άνθος, πολλάκις δε εις το διάστημα της ημέρας εκείνης εψιθύρισεν ως Προφητάναξ «Τις δώσει μοι πτέρυγας ωσει περιστεράς και πετασθήσομαι και καταπαύσω! {77}»_

Δυο ολοκλήρους μήνας εξηκολούθησεν η Ιωάννα πλέουσα ως κύκνος εις τα νάματα ανεξαντλήτων ηδονών και υπό του νέου εραστού της λατρευομένη, ει και είχεν ήδη υπερβή τον μεσαίον εκείνον σταθμόν του βίου, μετά τον οποίον στρέφομεν μετά πόθου το βλέμμα προς τα οπίσω. Αλλ' ο Φλώρος ευρίσκετο ακόμη εις την ευδαίμονα εκείνην ηλικίαν, καθ' ην και αι άκανθαι φαίνονται ημίν ευώδεις και όλαι αι γυναίκες ωραίαι, καθ' ην εκθέτομεν εις δημοπρασίαν την καρδίαν και

τα χείλη μας, ριπτόμενοι αφόβως εις πάσαν ανοιγομένην ημίν
αγκάλην ως ο Δανιήλ εις τον λάκκον των λεόντων, ζητούντες ύδωρ,
ίνα σβύσωμεν την δίψαν μας, και αδιαφορούντες, αν διαυγές είναι ή
αμμώδες και θολωμένον. Άλλως δε, καίτοι τεσσαρακοντούτις, ουδόλως
ευκαταφρόνητος ήτο η ημετέρα ηρωίνη, έχουσα ακόμη λευκοτέρους των
τριχών τους οδόντας και αναπληρούσα τον χνουν και το άρωμα της
νεότιτος διά της ηδυπαθούς εκείνης στρογγυλότητος και ηγεμονικής
ευσαρκίας, ήτις τοσούτον θέλγει τους αγένειους νεανίσκους,
αγαπώντας να εμπιστεύονται εις χείρας στιβαράς και εμπείρους της
καρδίας των τας ηνίας. Πολλοί κριτικοί (αγνώ αν ορθόδοξοι ή
αιρετικοί) προτιμώνσι την Οδύσειαν της Ιλιάδος· υπάρχουνι δε και
ζωγράφοι προτιμώντες τα ερείπια των νεοκτίστων οικοδομών και
γαστρονόμοι τας οζούσας πέρδικας αγαπώντες· ούτω και πολλοί οπαδοί
του Σολομώντος ισχυρίζονται ότι μόνον αι ώριμοι δέσποινα
γνωρίζουσι να αρτύωσιν εμπείρως τον απηγορευμένον καρπόν,
στρώνουσαι δι' ανθέων την προς αυτόν άγουσαν οδόν ως οι Ιησουίται
την του Παραδείσου. Ο Πετράρχης αφού εγήρασεν, ωνειροπόλει
ιδανικήν τινα γυναίκα συνενούσαν την τέχνην ταύτην μετ' ανθηράς
νεότιτος, και μάτην περιέτρεχε κήπους και δάση ίνα ανεύρη την
χίμαιραν ταύτην, ην ωνόμαζεν **ώ ρ ι μ ο ν κ α ρ π ό ν ε π ί
ά ν θ ο ύ ν τ ο ς δ ε ν δ ρ υ λ λ ί ο υ**. Άλλ' ο Φλώρος δεν είχεν
ακόμη κατανήσει να ονειρεύεται λευκούς κοσσύφους, την δε Ιωάνναν
του, καίτοι τεσσαρακοντούτιδα, ουδ' αντί δυο εικοσαετών παρθένων
ήθελεν ανταλλάξει.

Εν τούτοις το θέρος είχε παρέλθει προ πολλού και ο αγιότατος Πατήρ
δεν έσπευσε να επιστρέψη εις την καθέδραν του. Τα τελευταία του
έτους φύλλα εσωρεύοντο παρά τας ρίζας των δένδρων, η θάλασσα
εμυκάτο αντί να ψιθυρίζη και οι λύκοι κατέβαινον εκ των ορέων·
αλλ' οι δύο ερασταί διέμενον φαιδροί και φιλοπαίγμονες ως την
άνοιξιν αι τρυγόνες. Πολλοί φιλόσοφοι επροσπάθησαν να εύρωσι κατά
τι διαφέρει ο άνθρωπος του κτήνους· και οι μεν Εβραίοι
ισχυρίσθησαν ότι διαφορά καμμία δεν υπάρχει {78}, οι δε χριστιανοί
ότι ο άνθρωπος έχει αθάνατον ψυχήν, οι φιλόσοφοι ότι είναι λογικός
και ο Αριστοτέλης ότι πταρνίζεται συχνότερων των άλλων ζώων {79}
αλλά κάλλιον τούτων επέτυχε, νομίζω, ο Σωκράτης, παρατηρήσας ότι
κατά τούτο υπερέχομεν τα ζώα, ότι όσα την άνοιξιν μόνον πράττουσιν
εκείνα, ταύτα ο άνθρωπος δύναται καθ' όλον το έτος να πράξη{80}. Ο
Ζευς, ίνα δικαιολογήση τας υπερόγκους συζυγικές απαιτήσεις του,
ρίπτων το σφάλμα εις την επιρροήν της ανοίξεως, διέταττε την γην
να βλαστήνη άνθη, οσάκις επεθύμει μετά της Ήρας να ο μ ι λ ή σ η,
(καθ' ην έννοιαν δίδει εις το ρήμα τούτο ο Κορ. Φίλιππος Ιωάννου)·
η δε Ιωάννα μη δυναμένη το αυτο θαύμα να κατορθώση, ανεπλήρωνε διά
ξύλων και λαμπάδων τας ακτίνας του εαρινού ηλίου, την οσμήν των
ανθέων δι' αλόης και κινναμώμου και το κελάδημα των πτηνών δι'
αυλών και ασμάτων. Τα συμπόσια, οι κύβοι, οι πίθηκες, οι μίμοι, οι
γελωτοποιοί και αι άλλαι του μεσαίωνα διασκεδάσεις διεδέχοντο
αλλήλας ακαταπαύστως εν τω παπικώ ανακτόρω, κατά δε τους
χρονογράφους πολλάκις αντήχουν εκεί άσματα βακχικά και χορευτών
ποδοκρουσίαι. Ουδέποτε πλέον παρευρίσκετο εις τους όρθρους ο
Ποντίφηξ, ακολουθών το του Σολομώντος «**Ε ι ς μ ά τ η ν υ μ ί ν
ε σ τ ι τ ο ο ρ θ ρ ί ζ ε ι ν**» {81}, τας δε ευχάς, λειτουργίας
και ακολουθίας συνέθετεν ο ίδιος{82} κατά το ρητόν του Ευαγγελίου,
το απαγορεύον εις τους χριστιανούς την μωρολογίαν· πολλάκις δε,
αφού μετά τρισμακαρίαν νύχτα απεσπάτο από του φίλου της τας
αγκάλας, συνέβη αυτή, καθώς ενόθευσε το **Π ι σ τ ε ύ ω**, και ούτω
και το **Π ά τ ε ρ η μ ώ ν** να τροποποιή αντί του επιουσίου άρτου,
τον **Φ λ ώ ρ ο ν α υ τ ή ς τ ο ν ε π ι ο ύ σ ι ο ν** ζητούσα παρά
του Ουρανίου Πατρός.

Βασιλεύς τις της Περσίας, ο Κύρος, ο Καμβύσης ο Ξέρξης ή ο
Χοσρόης, δεν ενθυμούμαι ακριβώς ποίος εξ αυτών, υπέσχετο
πολυτάλαντον αμοιβήν εις εκείνον όστις ήθελεν εφεύρει αυτώ νέον τι
είδος ηδονής· το κατ' εμέ ήθελον προθύμως αρκεσθή εις τας από της

πτώσεως του Αδάμ υπάρχουσας, αλλά το κακόν είναι ότι ουδ' εκείναι είναι διαρκείς. Το γλυκύ ποτήριον ή εκφεύγει της χειρός, πριν προφθάσωμεν να σβύσωμεν την δίψαν μας ή το εν αυτώ θεϊόν νέκταρ μεταβάλλεται εις όξος, και τότε ημείς αυτοί αποστρέφομεν μετ' αηδίας τα χείλη. Η δε ημετέρα ηρωίς, ενώ έπλεε πλησίστιος εις το πέλαγος της ηδονής, προσέκοψεν αίφνης κατά φοβερού τινος υφάλου, ον προ πολλού είχε παύσει να φοβήται. Η επί δεκαετίαν μετά του Φρουμεντίου και των αντεραστών αυτού συμβίωσις είχε πείσει σχεδόν αυτήν ότι ηδύνατο να φάγη όσα ήθελεν απαγορευμένα μήλα χωρίς φόβον να πάθη τι εξ αυτών· προ πολλού δε μη ανοίξασα τας γραφάς είχε λησμονήσει ότι όλαι σχεδόν αι βιβλικάι ηρωίδες, η Σάρα, η Ρεβέκκα, η Ραχήλ και αι άλλαι ήσαν στείραι μέχρι γήρατος και έπειτα εγέννησαν πατριάρχας και προφήτας. Πολύ λοιπόν ηπόρησεν ότε τα εις το τέταρτον βιβλίον του Αριστοτέλους περιγραφόμενα συμπτώματα ειδοποίησαν αυτήν, ως άγγελος την μητέρα του Συμφών {83}, ότι ο Ύψιστος ηυλόγησε τέλος πάντων τα σπλάχνα της. Αλλ' η μεν Εβραία εσκίρτησεν εκ της χαράς εις το πρώτον σκίρτημα του τέκνου της, η δε Ιωάννα αφήκεν υπό της ταραχής να πέση το ποτήριον, το όποιον έφερεν εις τα χείλη της, και ενώ οι σύνδειπνοι επευφήμουν εξηγούντες ως καλόν οιωνόν τον χυθέντα οίνον, έτρεξεν εκείνη εις τον θάλαμον της, όπου κλεισθείσα ήρξατο να κλαίη την συμφοράν της.

Πάντες οι οφθαλμοί ήσαν προ πολλού κεκλεισμένοι εν τω παπικώ ανακτόρω, η δε Ιωάννα ηγρύπνει ακόμη στηρίζουσα επί των χειρών την κεφαλήν, ως ο Αγ. Πέτρος αφού ηρνήθη τον Χριστόν και μάτην αναζητούσα πως ηδύνατο ν' αποφύγη την απειλούσαν αυτήν συμφοράν. Οτέ μεν εσκέπετο, εγκαταλείπουσα την Ρώμην και τας κλείδας του παραδείσου να φύγη μετά του Φλώρου εις άγνωστόν τινα της γης γωνίαν, οτέ δε δι' εξορκισμών ή και διά ιατρικών να εκδιώξη τον εν τη κοιλία της συστηθέντα απρόσκλητον και οχληρόν ενοικέτην. Αλλ' αμφοτέρα τα σχέδια ταύτα πολλάς παρίστων δυσχερείας και ακάνθας· καθότι ούτε την αποστολικήν έδραν ήθελε να χάση ούτε την ζωήν αυτής ωρέγετο να κινδυνεύση άλλην δε λύσιν του κόμβου εκείνου ματαιώς εζήτηι ν' ανεύρη, η κεφαλή αυτής ήτο βαρεία, τα ώτα της εβόμβουν και προ των οφθαλμών επλανώντο οι σπινθήρες και τα σκότη εκείνα, άτινα ως βέβαια σημεία εγκυμοσύνης εθεώρει ο Σταγειρίτης, ότε αίφνης πολύς κρότος πτερύγων αντήχησεν εις τας ακοάς της. Εις το άκουσμα εκείνο ανήγειρεν η Ιωάννα την κεφαλήν και έμπροσθεν αυτής ίστατο λευκόπτερος νεανίσκος ενδεδυμένος αστράπτουσαν εσθήτα, ίριδα φέρων επί της κεφαλής, ερυθράν λαμπάδα εις την δεξιάν και ποτήριον εις την αριστεράν. Η ημετέρα ηρωίς, ουδέποτε ιδούσα άγγελον πλην μόνον εν εικόνι, τσοούτον υπό της οπτασίας εταράχθη, ώστε ούτε να εγερθή προς υποδοχήν του ξένου ηδυνήθη ούτε καν κάθισμα εφρόντισε να προσφέρει. Εν τούτοις ο ουράνιος απεσταλμένος διπλώσας τα πτερά του και αποσείσας τους καταπίπτοντας επί του μετώπου του ξανθούς βοστρύχους «Ιωάννα», είπε, προσηλών πύρινον βλέμμα επί της αθλίας Παπίσης, «η λαμπάς αύτη σοι αναγγέλλει το πυρ το αιώνιον προς τιμωρίαν των ανομημάτων σου, το δε ποτήριον πρόωρον θάνατον και καταισχύνην επί της γης. Έκλεξον μεταξύ αυτών.» Η αγγελική εκείνη πρόταση έρριψεν εις φοβεράν αμηχανίαν την δύστηνον ημών ηρωίδα, ήτις επί πολύ έμεινεν αμφίρροπος ως ο Δαβίδ, ότε επρόκειτο μεταξύ πείνης, πολέμου και πανώλους να εκλέξη. Ο φόβος του θανάτου και ο τρόμος της Κολάσεως επάλαιον εις τα στήθη της πτωχής Ιωάννας ως ο Ησαύ και ο Ιακώβ εν τη κοιλία της Ρεβέκκας{84}. Εν αρχή εξέτεινε την χείρα προς την φλέγουσαν δάδα, θυσιάζουσα την μέλλουσαν ζωήν χάριν της παρούσης· αλλά τόσον αγρίως ανεκάγχασαν τα πνεύματα της αβύσσου, άτινα παρευρίσκοντο πάντοτε αοράτως εις τας τοιαύτας σκηνάς, και τσαούτη επεσκίασε το πρόσωπον του αγγέλου κατήφεια, ώστε μεταμεληθείσα εξέτεινε την άλλην χείρα και λαβούσα το ποτήριον του θανάτου και της αισχύνης εκένωσεν αυτό μέχρι πυθμένος.

Ταύτα, αναγνώστα μου, διηγούνται οι καλοί χρονογράφοι· συ δε, αν μεν ανήκης εις την σχολήν των Ε υ η μ ε ρ ι σ τ ώ ν, οίτινες τα

θαύματα της Γραφής εξηγούσι διά φυσικών αιτίων, ως Πλάτων τα της μυθολογίας, ισχυριζόμενοι, ότι ο εγχειρίσας κρίνον εις την Παναγίαν άγγελος ήτο μετημφιεσμένος τις στρατιώτης {85}, ο δε Λάζαρος εκοιμάτο βαθέως, ότε ανεστήθη υπό του Ιησού, αν, λέγω, ανήκης εις την σχολήν ταύτην, δύνασαι να υποθέσης ότι και η Ιωάννα είδε τον άγγελον εν ονειρώ ή ότι φιλάστειός τις Διάκονος, μαθών τα μυστικά της, εστολίσθη διά πτερών, ίνα την τρομάξη· αν δε προτιμάς το σύστημα του Στράους, όστις αντί να χρονοτριβή ζητών εξηγήσεις δυσεξηγήτων πραγμάτων, ακοπώτερον εύρε να ονομάση μύθους τα θαύματα και τα Ευαγγέλια, δύνασαι να θεωρήσης της ημετέρας ηρωίδος την οπτασίαν ως απλήν εφεύρεσιν των Ρασοφόρων βιογράφων της. Το κατ' εμέ εις ουδεμίαν ανήκων σχολήν προτιμώ να πιστεύσω το πράγμα όπως το ανέγνωσα, διότι κατά τον Σολομώντα ο «ά κ α κ ο ς π ι - σ τ ε ύ ε ι, π α ν τ ί λ ό γ ω {86}».

Ότε την επιούσαν εισήλθεν ο Φλώρος εις τον παπικόν κοιτώνα, εύρε την αυτού Αγιότητα κατάκοιτον επί του τάπητος και υπό φοβερών κατεχομένην σπασμών· μάτην δε ο πτωχός νεανίας εζήτησεν ως άλλος Πυγμαλίων να θερμάνη διά των χειλέων του την οπό του τρόμου απολιθωθείσαν φίλην του. Επί δεκαπέντε όλας ημέρας έμεινεν η Ιωάννα επί της κλίνης της αμφίρροπος μεταξύ ζωής και θανάτου· ότε δε μετά την μακράν εκείνην αγωνίαν ηγέρθη τέλος πάντων, έσπευσε να επιστρέψη εις Ρώμην και κλεισθείσα εν τω ευκτηρίω της απηγόρευσε την είσοδον αυτού εις πάντας τους αυλικούς και εις αυτάς ακόμη τας ακτίνας του ηλίου. Εκεί πολιορκουμένη νυχθημερόν οπό απαίσιων φασμάτων, ως ο Σαούλ αφού είδε την σκιάν του Σαμουήλ, κατήντησε μετ' ολίγον της πρώην Ιωάννας σκιά, ανασκιρτώσα οσάκις έτριζε θύρα και λιποθυμούσα αν γλαυξ ή νυκτοκόραξ έκρωζε την νύκτα επί της στέγης του Βατικανού. Η θέα των κατοίκων του ουρανού ουδέποτε ωφέλησε τους δυστυχείς θνητούς, οίτινες ηξιώθησαν να ίδωσι κατά πρόσωπον θεούς, αγγέλους ή αγίους. Η Σεμέλη κατεφλέχθη υπό των ακτίνων του Διός, ο όσιος Νίκων έμεινε μονόφθαλμος, αφού είδε την ένδοξον ωραιότητα της Παναγίας{87}, ο Αγ. Παύλος ετυφλώθη οπό της λάμψεως του Ιησού{88} και ο Ζαχαρίας έμεινε βωβός μετά την εμφάνισιν του Αγγέλου {89} οι δε Εβραίοι τοσοúτον εφοβούντο τας οπτασίας, ώστε καθ' εσπέραν πριν πλαγιάσωσι παρεκάλουν τον Ύψιστον να φυλάξη αυτούς από τα φοβερά εκείνα _πράγματα τα περιπατούντα εν τω σκότει_ {90}.

Αλλ' ενώ τους κατοίκους του άλλου κόσμου έτρεμεν ο Ποντίφηξ, πολύ τούτων φοβερώτεροι εχθροί ηπειλούν την εξουσίαν του και εκορυφούτο η κατ' αυτού των Ρωμαίων καταφορά. Οι τότε Ιταλοί δεν ωμοίαζον τα σήμερα συνταγματικά έθνη, τα θεωρούντα τους βασιλείς ως απλά αρχιτεκτονικά κοσμήματα, τιθέμενα επί της κορυφής του πολιτικού οικοδομήματος, ως τα αγάλματα επί της στέγης των ναών· ολίγον δε ασχολούμενοι εις συνωνυμικάς μελέτας δεν είχον εισέτι φθάσει να εξακριβώσωσι την μεταξύ των λέξεων β α σ ι λ ε ύ ε ι ν και κ υ β ε ρ - ν ά ν διαφοράν, αλλ' απήτουν παρά του άρχοντος αυτών να άρχη ως και παρά του μαγεΐρου των να μαγειρεύη. Βλέποντες δε τα ταμεία κενά, τας εκκλησίας σιωπηλάς, τα μοναστήρια μεταβεβλημένα εις καπηλεία, τους Σαρακηνούς ληστεύοντας τα παράλια και τους ληστές εσκηνωμένους εις τα προάστεια της αγίας πόλεως ηρώτων οι καλοί Ρωμαίοι, εν αρχή μετ' απορίας, είτα μετ' ανυπομονησίας και τέλος μετ' οργής, τι έκαμνεν η αυτού Αγιότης και διατί, ενώ υπήρχον τοσοúτοι εχθροί να πολεμήση, άφινεν εις την θήκην τα κοσμικά και πνευματικά του όπλα. Οι ευλαβείς παρεπονούντο, διότι δεν απενέμοντο πλέον εις αυτούς ευλογΐαι και οι επαΐται, διότι δεν εμοιράζετο η επιούσιος φακή· οι φανατικοί ανέφερον μετά δακρύων ότι από έξ ήδη μηνών ουδείς εκάη μάγος ή αιρετικός, οι δε χωλοί, δαιμονιζόμενοι και παραλυτικοί ηρώτων διατί δεν εθαυματούργει πλέον ο Πάπας. Αλλ' οι μάλλον κατά του Αγίου Πατρός εξηγριωμένοι ήσαν οι ιερείς άνευ παροικίας, οι ηγούμενοι άνευ μοναστηρίων, οι καγκελάριοι και κοντόσταυλοι, δι' ους δεν υπήρχε πλέον τόπος εις την αυλήν, οι παράσιτοι οι διωχθέντες του παπικού μαγειρείου, και

έτι μάλλον οι μαστροποί και οι κουρείς, οίτινες δεν ηδύναντο να εννοήσωσι διατί απεκλείοντο των Ανακτόρων, ενώ η τε συνήθεια και η παράδοσις επέταπτον εις τον Πάπαν το ξύρισμα και την γυναικοκρατίαν. Πάντες ούτοι, αφού πολλάκις και εις μάτην προσέφεραν την αφοσίωσιν, τας εκδουλεύσεις, τα ξυράφια και τους υποτρόφους των, απελπισθέντες τέλος πάντων μετετρέπησαν εις φοβερούς επαναστάτας. Μη δυνάμενοι ν' απολαύσωσι κοχλιάριον, ίνα αντιλήσωσιν εις την χύτραν της παπικής μεγαλοδωρίας, εζήτουν ήδη ν' ανατρέψωσιν αυτήν, ως εκριζόνουσι και οι Ινδοί τα υψηλά δένδρα, ίνα φάγωσι τους καρπούς. Αλλά και η φύσις αύτη εφαινέτο έχουσα κατά το έτος εκείνο επαναστατικές διαθέσεις. Ο Τίβερις επλημμύρει συμπαρασύρων φραγμούς, λέμβους, πύργους και γεφύρας, τα άνθη ελησμόνουσιν να ανθίσωσι και τα κέρασια να ωριμάσωσι, καίτοι μεσούντος ήδη του Μαΐου, τα δε πτηνά έμενον επί των κλάδων σιωπηλά και κατηγή, ως οι ευσεβείς πετεινοί των Ιεροσολύμων κατά την εβδομάδα των Παθών. Αλλά το μάλλον θορυβήσαν τους Ρωμαίους σημείον ήσαν νέφη ακριδών τοσούτον πυκνά, ώστε επί οκτώ ημέρας επεσκίασαν τας ακτίνας του ηλίου, ο δε ήχος των πτερύγων αυτών ωμοίαζε κρότον αρμάτων πολλών τρεχόντων εις πόλεμον {91}. Τα φθοροποιά ταύτα έντομα είχαν έξ πτέρυγας, οκτώ πόδας, τρίχας μακράς ως αι γυναίκες και ουράς οξείας ως οι σκορπιοί. Αγνώ αν η περιγραφή αύτη είναι ιστορική ή αν ηρανίσθησαν αυτήν οι χρονογράφοι εκ της Αποκαλύφews, ως οι Ευαγγελισταί την Καινήν Διαθήκην εκ της παλαιάς. Όπως δήποτε τόσω αδηφάγοι ήσαν αι ακρίδες αύται, ώστε, αφού κατέφαγον τους στάχεις και τα δένδρα, εισώρμησαν εις τας οικίας και εις αυτάς τας εκκλησίας, κατατρώγουσαι τους άρτους της Προθέσεως και τα κηρία του θυσιαστηρίου. Αφού δε και ταύτα κατέφαγον, ήρχισαν να τρώγωσιν αλλήλας, μαχόμεναι εις τον αέρα μετά τοιαύτης μανίας, ώστε τα πτώματα κατέπιπτον πυκνότερα φθινοπωρινής χαλάζης, ουδείς δε Ρωμαίος ετόλμα κατά τας ημέρας εκείνας να εξέλθη άνευ ομβρέλλας ή περικεφαλαίας. Εις την τελευταίαν ταύτην πληγήν η χολή των πιστών εξεχείλισε τέλος πάντων ακάθεκτος και ορμητική ως τα ύδατα του πλημμυρούντος ποτάμου των. Βέβαιοι όντες ότι ήρκει εν νεύμα του Πάπα, ίνα φυγαδεύση τα πτερωτά εκείνα θηρία, ηρώτων αλλήλους μετ' απελπισίας διατί ο αντιπρόσωπος του Χριστού άφινε τας παντοδυνάμους χείρας του εις τα θυλάκια της εσθήτος του και τους υπηκόους του εις την διάκρισιν ακρίδων. Αι ανωτέρω μνημονευθείσαι αξιότιμοι τάξεις των αντιπολιτευομένων ήνοιγον τους ρώθωνας και ωσφραίνοντο απλήστως την εγγίζουσαν τρικυμίαν, ως αι αραβικάί ίπποι τας βρύσεις της ερήμου, ότε δε ήλθεν η ώρα, κατέταξαν το ρωμαϊκόν σκυλολόγιον κατά φαλάγγας και λόχους και ωδήγησαν την υλακτούσαν εκείνην σπείραν υπό τα παράθυρα του Βατικανού.

Εις την θέαν του αφηνιάσαντος πλήθους οι μεν φύλακες έσπευσαν να οχυρωθώσιν όπισθεν των πυλώνων, οι δε αυλικοί να εναγκαλισθώσι τους σταυρούς και τα εικονοστάσια, ως αι Θηβαίοι παρθένοι τα είδωλα της ακροπόλεως, ότε έσειον προ των πυλών τας ασπίδας οι επτά λοχαγέται. Μόνος ο Φλώρος, όστις προ πολλού στερούμενος της φιλιότητος του περιεφέρετο νυχθημερόν έμπροσθεν της κεκλεισμένης πύλης του ευκτηρίου, ανεσκίρτησεν υπό της χαράς ευρών τέλος πάντων εύλογον πρόφασιν να υπερβή την απηγορευμένην εκείνην φλιάν. Η ταλαίπωρος Ιωάννα εκάθητο επί στασιδίου, προσηλούσα ως Αιγύπτιος καλόγηρος ανήσυχα βλέμματα επί της εξοιδημένης κοιλίας της, εξ ης όμως αντί του Αγ. Πνεύματος επερίμενε να ίδη εξερχόμενον το όνειδος και την καταισχύνην της, μόλις δε διά πολλών ικεσιών συγκατένευσε να εμφανισθή εις τους υπηκόους της, ίνα κατευνάση την τρικυμίαν. Ότε η ωχρά και ηλλοιωμένη του Ποντίφηκος μορφή επέλαμψεν εις το παράθυρον, φωτιζόμενη υπό αμυδράς ακτίνας διαπερώσης τα νέφη ακρίδων, πολλοί των επαναστατών υπό ακουσίως καταληφθέντες σεβασμού προσέκλιναν εδαφίως, ως αι σημαίαι των Ρωμαίων στρατιωτών προ του Χριστού, ότε ενεφανίζετο ενώπιον του Πιλάτου, αλλά και πολλοί ασεβείς χείρες υψώθησαν πάλλουσαι πέτρας και σαπρά μήλα και πολλά Φαρισσαίων χείλη εξήμεσαν κατά του αντιπροσώπου του Ιησού ύβρεις και κατάρας. Ο Ποντίφηξ εκτείνας την

αγίαν χείρα του ίνα ζητήση τον λόγον, ανήγγειλεν ότι την επιούσαν, ότε ήρχιζον αι τελεταί των Δεήσεων {92}, ήθελεν αναθεματίσει τας ακρίδας εν επισήμω λιτανεία, εν τούτοις δε ανεθεμάτιζε τους μη αμέσως επιστρέφοντας εις τας οικίας των. Η παπική εκείνη υπόσχεσις διεσκέδασεν εν ακαρεί τας ανησυχίας και κατεπράυνε την οργήν των καλών Ρωμαίων, ων αι οχλαγωγίαί είχαν καταντήσει να ομοιάζωσι τας τρικυμίας εκείνας της Προποντίδος, τας οποίας, κατά τον Αριστοτέλη, ήρκουν να κατευνάσωσιν ολίγα σταγόνες ελαίου.

Την επιούσαν πάντες από πρωίας ήσαν εις κίνησιν εν τοις ανακτόροις. Οι αρχιερείς ητοιμάζον τας χρυσάς στολάς των, οι διάκονοι έτριβον τους δίσκους και οι ιπποκόμοι τας ημιόνους, εν δε τη πλατεία το πλήθος των φιλέορτων έτριβον κακείνοι τας χείρας των εκ της χαράς. Η λιτανεία των Δ ε ή σ ε ω ν ήτο ως και αι πλείσται του Χριστιανισμού τελεταί κληροδότημα των ειδωλολατρών, οίτινες κατά την αυτήν εποχήν ετέλουν θυσίας υπέρ της ευφορίας των αγρών, χορεύοντες και ευωχούμενοι περί τους βωμούς της Δήμητρας και του Βάκχου, παρ' ων εζήτουν να ευλογήσωσι τους στάχεις, τας αμπέλους και τα γογγύλια. Οι δε απόγονοι αυτών επεκαλούντο δι'ομοίων τελετών την προστασίαν της σ τ α χ υ ο δ ο τ ε ί ρ α ς Παναγίας και του Αγ. Μαρτίνου, αντικαταστησάντων την Δήμητραν και τον Βάκχον. Αλλά την ημέραν εκείνην η τελετή έμελλε να είναι διπλή, προστιθεμένου εις τας Δεήσεις και του αφορισμού των ακρίδων. Εις τον χρυσούν εκείνον της πίστεως αιώνα ου μόνον οι κακοί άνθρωποι, αλλά και πάντα τα κακοποιά ζώα, οι ποντικοί, οι κόρακες, οι αγριόχοιροι, οι σκώληκες, αι κάμπαι και αυτοί οι ψύλλοι υπέκειντο εις τους αφορισμούς της Εκκλησίας, οσάκις ετόλμων να φάγωσι τα λάχανα ή να ταράξωσι τον ύπνον των πιστών. Το δε πλήθος και η κακοήθεια των ακρίδων καθίστα τον κατ' αυτών αφορισμόν φοβεράν και επίσημον τελετήν, εις ην έσπευδον να παρευρεθώσι πάντες της Ρώμης και των περιχώρων οι ευσεβείς χριστιανοί. Ενώ οι αυλικοί συνωθούντο ευέλπιδες και θορυβώδεις εις τας στοάς και τους διαδρόμους του Βατικανού, η Ιωάννα απεχαιρέτα μετά δακρύων τον εραστήν της. Η δύστηνος ημών ηρωίς είχε περάσει κακήν και άυπνον νύκτα εν τω ευκτηρίω της, οτέ μεν σκεπτομένη περί αθανασίας ψυχής, οτέ δε δοκιμάζουσα αρχιερατικές στολάς, ίνα εύρη τις εξ αυτών ηδύνατο κάλλιον να κρύψη τον σκανδαλώδη όγκον της κοιλίας της. Οι φοβεροί λόγοι του αγγέλου αντήχουν απαισίως εις τας ακοάς της αθλίας, ήτις απολέσασα μετά την αγγελοφάνειαν εκείνην όλην αυτής την φιλοσοφίαν ανεπόλει μετά τρόμου τας πλάστιγγας, δι' ων ο αρχάγγελος Μιχαήλ εζύγιζε τας ψυχάς, την μάστιγα του Διαβόλου, τους λέβητας, τους άνθρακας, τας άρπαγας, τους όφεις, τας πυράγρας και τα άλλα σκευή της μεσαιωνικής κολάσεως. Είτα ήρξατο να σκέπτεται περί των διαφόρων φιλοσοφικών συστημάτων, περί μετεμψυχώσεως, περί μεταβάσεως των ψυχών εις την σελήνην και τέλος περί σεισμών, ακρίδων, λέπρας και πανώλους, καταντώσα αείποτε εις το αυτό συμπέρασμα, ότι ο θεός, αφού ήτο παντοδύναμος, κακώς έπραξε εμπλήσας βασάνων και λύπης τον κόσμον τούτον και κακοποιών δαιμόνων τον άλλον. Τοιαύτα διελογίζετο την νύκτα εκείνην η ημετέρα ηρωίς και πολλά άλλα ακόμη, άτινα αναγκάζομαι να παραλείψω, σπεύδων να τελειώσω την διήγησίν μου. Αν ήμην ποιητής, ήθελον ειπει ότι ο Πήγασός μου ωσφράνθη τον σταύλον του και εκόντα άκοντα προς αυτόν με παρασύρει, πεζός δε ων δικαιούμαι έτι μάλλον να ομολογήσω ότι μετά τοσαύτας περιπλανήσεις εκουράσθην τέλος πάντων και επόθησα τον σταύλον μου, ήτοι του δράματός μου την καταστροφήν.

Ο καλός Φλώρος βλέπων της φίλης του την χωρότητα και την ανησυχίαν εζήτει παντοιοτρόπως να κρατήση αυτήν, ικετεύων μετά δακρύων ν' αναβάλη την λιτανείαν. Αλλ' αφού άπαξ εδέχθη το πικρόν ποτήριον, έπρεπεν η Ιωάννα να καταπίη αυτό μέχρι πυθμένος. Άλλως δε αδύνατον πλέον ήτο να οπισθοδρομήση. Τα κάτωθεν των ανακτόρων εστρατοπεδευμένα πλήθη εκρότουν ανυπομόνως τους πόδας• αι λαμπάδες ήσαν ανημμένοι, οι κώδωνες αντήχουν και εκάπνιζε το θυμιάμα• ο δε

παναγιώτατος Πάπας, θέσας επί κεφαλής την τιάραν και λαβών ανά χείρας την ποιμαντικήν ράβδον, απεσπάσθη τέλος πάντων από του φιλιτάτου του τας αγκάλας, κατεχόμενος υπό προαισθημάτων μαύρων ως οι κόρακες, οίτινες επτερύγιζον υπεράνω της κεφαλής του Γράκχου την ημέραν του θανάτου του.

Ότε ο αρχηγός των πιστών ενεφανίσθη εις το πόδιον του Βατικανού, δισμύριοι και επέκεινα Ρωμαίοι ήσαν ήδη παρατεταγμένοι εν λιτανεία· ιππεύσαντος δε του Πάπα, ο ακαταμέτρητος εκείνος ανθρώπινος όφιος ήρχισε να εκτυλίσση βραδέως τας ρασοφόρους σπείρας του προς την εκκλησίαν του Αγ. Ιωάννου. Επί κεφαλής εβάδιζον οι σηματοφόροι φέροντες τους σταυρούς και τας εικόνας των πολιούχων Αγίων, μετά τούτους οι αρχιερείς εν πορφύρα, ακολουθούμενοι υπό των Ηγουμένων και καλογήρων, οίτινες επροχώρουν γυμνόποδες, κύπτοντες προς την γην τας τεφροσκεπείς κεφαλάς των αι μοναχαί και αι διακόνισσαι είποντο υπό την σημαίαν του Αγ. Μαρκελλίνου, αι ύπανδροι γυναίκες υπό την της Αγ. Ευφημίας και τέλος αι παρθένοι λευχείμονες και λυσικόμοι, αλλά κατηφείς, διότι αι ακρίδες δεν είχαν αφήσει ούτε ρόδα ούτε ναρκίσσους, δι' ων συνείθιζον εις τους ανθηρούς εκείνους της πίστεως χρόνους να στολίζωσι τας κεφαλάς και τα στήθη των κατά τας επισήμους λιτανείας. Ο κατώτερος κλήρος, οι στρατιώται και ο όχλος είποντο τελευταίοι, ακολουθούμενοι υπό πλήθους θερμοπωλών και καπήλων, οίτινες εθέρμαινον την ευλάβειαν των πιστών διά ζύθου, υδρομέλιτος και αφειψήματος κυδωνίων. Άπαν το πλήθος εκείνο έψαλλεν ύμνους εις τον Ιησουν και τον Αγ. Πέτρον· επειδή όμως μεταξύ των λιτανευόντων υπήρχον και νεοφώτιστοι Σαρακηνοί, Γερμανοί, Βενεδικτινοί, Έλληνες καλόγηροι, Άγγλοι θεολόγοι και πλείστοι άλλοι ξένοι, οίτινες μη προφθάσαντες να μάθωσι λατινικά απήγγελλον έκαστος εις την γλώσσαν του τους ψαλμούς, απετελείτο αλλόκοτος κακοφωνία, ην ο ευσεβής Σατωβριάνδος ήθελεν αναμφιβόλως ονομάσει α ρ μ ο ν ι κ ω τ ά τ η ν π ά ν τ ω ν τ ω ν ε θ ν ώ ν π ε ρ ί τ ο υ Χ ρ ι σ τ ο ύ σ υ μ φ ω ν ί α ν.

Η λιτανεία, υπερβάσα τον φόρον του Τραϊανού και παραλείψασα το αμφιθέατρον του Φλαβίου εσταμάτησε τέλος πάντων ίνα αναπαυθή εις την πλατείαν του Λατεράνου. Ο καύσων και ο κονιορτός ήτο τοσοούτος την ημέραν εκείνην, ώστε κατά τους χρονογράφους αυτός ο Διάβολος και εντός ηγιασμένου ύδατος ήθελε λουσθή· τα δε πτώματα των ακρίδων, ων η πάλη εξηκολούθει εις τον αέρα, έτριζον απαισίως υπό τους πόδας των προσκυνητών και των υποζυγίων. Ταύτα πάντα ηύξανον την κατοπιάθειαν και αδημονίαν της πτωχής Ιωάννας, ήτις μόλις ηδύνατο επί του ημιόνου της να κρατηθή, αισθανομένη προς τοις άλλοις από τινων ήδη στιγμών τοιαύτην εις τα σπλάγχχνα της ταραχήν, ώστε δις προσέκοψεν, ενώ ανέβαινε τας βαθμίδας του μεγαλοπρεπούς θρόνου, του στηθέντος εν μέσω της πλατείας, ίνα από του ύψους αυτού εκσφενδονισθεί το κατά των ακρίδων ανάθεμα. Η αυτού Αγιότης βυθίσασα το περιρραντήριον εις το ηγιασμένον ύδωρ ερράντισε προς απηλιώτην, ζέφυρον, νότον και βορράν, είτα δε λαβούσα ελεφαντίνην εικόνα του Εσταυρωμένου ύψωσεν αυτήν, ίνα σταυροκοπήση την από των ακρίδων μεμολυσμένην ατμοσφαίραν· αλλ' αίφνης ο άγιος σταυρός πίπτει εκ των χειρών της και θραύεται κατά γης, μετ' ου πολύ δε αυτός ο Ποντίφηξ πίπτει κακείνος ωχρός και ημιθανής παρά του θρόνου του τους πόδας. Εις την θεάν εκείνην ανεσκίρτησεν υπό του τρόμου η αγέλη των πιστών, οίτινες συνεσφίγγοντο προς αλλήλους ως πρόβατα καταληφθέντα υπό λυκοφοβίας. Οι κρατούντες την ουράν της παπικής εσθήτος έσπευσαν εις βοήθειαν του αρχηγού της Εκκλησίας, όστις εστέναζε κυλιόμενος επί του κονιορτού ως όφιος μεσοκοπημένος. Οι μεν έλεγον ότι ο Παναγιώτατος είχε πατήσει επί μανδραγόρου, οι δε ότι σκορπίος εκέντησε την ιεράν κνήμην του και άλλοι ότι είχε φάγει φαρμακερούς αμανίτας. Αλλ' οι πλείστοι εσχυρίζοντο ότι η αυτού Αγιότης ήτο δαιμονισμένη, ο δε επίσκοπος Πόρτου, ο μέγιστος των χρόνων εκείνων εξορκιστής, έσπευσε να επιχύση επ' αυτής αγίασμα διατάσσων το πονηρόν δαιμόνιον να εκλέξη άλλην κατοικίαν.

Πάντων των πιστών τα βλέμματα προσηλούντο εις το ωχρόν πρόσωπον του Ποντίφηκος, περιμένοντα να ίδωσι το ακάθαρτον πνεύμα εξερχόμενον κατά το σύνηθες εκ του στόματος ή του ωτίου του, ότε αντί δαιμονίου άωρον και ημιθανές βρέφος εξωλίσθησεν αίφνης εκ της ποδεάς του αρχηγού της Χριστιανοσύνης! Οι υποστηρίζοντες τον Πάπαν ιερείς ωπισθοδρόμησαν μετά φρίκης, ενώ ο κύκλος των περιέργων συνεσφίγγετο σταυροκοπούμενος και αλαλάζων. Αι γυναίκες ανέβαινον επί της ράχεως των ανδρών και οι έφιπποι ωρθούντο επί της των υποζυγίων, οι δε διάκονοι μετεχειρίζοντο ως ρόπαλα τας σημαίας και τους σταυρούς ίνα ανοίξωσι δίοδον διά του πλήθους. Ιεράρχαι τινές ολοψύχως εις την Αγίαν έδραν αφωσιωμένοι εζήτησαν να μεταβάλωσιν εις κατάνυξιν την μανίαν του πλήθους κράζοντες «θαύμα!» μεγάλη τη φωνή και προσκαλούντες εις προσκύνησιν τους πιστούς. Αλλά το θαύμα εκείνο ήτο ανήκουστον και πρωτοφανές εις τα χρονικά της χριστιανικής θαυματουργίας, ήτις καίτοι πολλά τέρατα δανεισθείσα παρά των ειδωλολατρών, ουδένα όμως εκ των αγίων έκρινεν εύλογον να παρασίτησιν εγκυμονούντα και τίκτοντα ως τον βασιλέα του Ολύμπου· ώστε η φωνή των ευσεβών ιερέων απενίγη από των ορυγμών του μαινομένου όχλου, λακτοπατούντος, καταπτύοντος και ζητούντος να ρίψη εις τον Τίβεριν Πάπισσαν και παπίδιον. Ο Φλώρος κατορθώσας να σχίση το πλήθος υπεστήριζεν εις τας αγκάλας του την δύστηνον Ιωάνναν, ης η ωχροτής αύξανε ανά πάσαν στιγμήν, μέχρις ου ψψώσασα προς ουρανόν το θνήσκον βλέμμα της, ίνα ίσως ενθυμίση εις τον εκεί κατοικούντα ότι μέχρι τελευταίας σταγόνος εξεκένωσε το ποτήριον, απέδωκε το πνεύμα ψυθιρίζουσα το του Ησαΐου. «Τ α ς σ ι α γ ό - ν α ς μ ο υ έ δ ω κ α ε ι ς ρ α π ί σ μ α τ α , τ ο π ρ ό σ ω - π ο ν μ ο υ ο υ κ α π έ σ τ ρ ε ψ α α π ό α ι σ χ ύ ν η ς κ α ι ε μ π τ υ σ μ ά τ ω ν».

Άμα η αμαρτωλή εκείνη ψυχή εγκατέλιπε την πρόσκαιρον αυτής κατοικίαν, πλήθος δαιμόνων εξώρμησαν εκ της αβύσσου, ίνα αρπάσωσιν την λείαν, εφ' ης ενόμιζον ότι είχαν εγγεγραμμένην προ πολλού αναμφισβήτητον υποθήκην, αλλά συγχρόνως κατέβαινεν εξ ουρανού προς απόκρουσιν των πονηρών πνευμάτων φάλαγξ αγγέλων, ισχυριζομένων ότι η μετάνοια αυτής είχε εξαλείψει πάντα του Άδου τα δικαιώματα. Αλλ' οι δαίμονες ήσαν δυσμετάπειστοι και είς των αγγέλων τα επιχειρήματα αντέταπτον τα κέρατά των, ενώ εκείνοι εγύμνουں τας ρομφαίας. Η μεταξύ των πνευμάτων πάλη ευρίσκετο εις την ακμήν, τα όπλα των αντήχουν ως συγκρουόμενα νέφη και αιματώδης βροχή έσταζεν επί των εν τη πλατεία συνηγμένων πιστών, ότε αίφνης ο φανείς εις την Ιωάνναν άγγελος, διασχίσας τας τάξεις των μαχόμενων συνέλαβε την αθλίαν αυτής ψυχήν, πόθεν δεν γνωρίζω, και επιβάς νέφους μετέφερεν αυτήν . . . εις το καθαρτήριον πιθανώς. Ταύτα, αναγνώστα μου, τα θαύματα διηγούνται ουχί τέσσαρες αλιείς, αλλ' υπέρ τους τετρακοσίους σεβάσμιοι και ρασοφόροι χρονογράφοι, ημείς δε ενώπιον τοιαύτης χορείας πανσέπτων μαρτύρων κλίνομεν τον αυχένα εκφωνούντες μετά του Αγ. Τερτουλλιανού «Τ α π ι σ τ ε ύ ο μ ε ν δ ι ό τ ι ε ί ν α ι α π ί σ τ ε υ τ α.»

Το σώμα της πτωχής Ιωάννας ετάφη μετά του τέκνου της εκεί όπου είχεν εκπνεύσει και επ' αυτού ανηγέρθη μαρμάρινον μνημείον κοσμούμενον δι' αγάλματος παριστάντος τίκτουσαν γυναίκα. Ο Φλώρος έγγεινεν ερημίτης· οι δε ευσεβείς προσκυνηταί, ίνα μη μαιίνωσι τα σανδάλια των, πατούντες τα ίχνη της ιεροσύλου Παπίσσης, πορεύονται έκτοτε δι' άλλης οδού εις Λατεράνον.

«Ὡς εἰκε φαύλα ἀληθινῶν ῥήματα.»
I ὦ β, στ', 25.

Αριθ. Πρωτ. 5688, 5733
Διεκ. 4353.

Περίληψις

Περί αποκηρύξεως βλασφημίου και κακοήθους βιβλίου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Προς τους κατά την Επικράτειαν Σεβασμιωτάτους Ιεράρχας.

Μυθιστόρημά τι επιγραφόμενον «η Πάπισσα Ιωάννα», εκδοθέν έναγχος ενταύθα υπό Ε. Δ. Ροΐδου, γέμει δυστυχώς πάσης ασεβείας, κακοδοξίας και αισχροτήτος • διότι ο συγγραφεύς αυτού, υπό πνεύματος αντιχριστιανικού φερόμενος και ζηλώσας την δόξαν των κατά καιρούς πολεμίων της Ορθοδόξου ημών πίστεως, ού μόνον δόγματα και μυστήρια, και ιεράς τελετάς, και ήθη και έθιμα και παραδόσεις αυτής χλευάζει ασεβώς, διακωμωδών, σκώπτων και κατειρωνευόμενος διά της συνεχούς παραβολής των ιερωτάτων προς τα βέβηλα, αλλά και τα χρηστά ήθη προσβάλλει, ποιούμενος περιγραφάς και διηγήσεις ασεμνοτάτας.

Όθεν η Σύνοδος, ει και έχει, τελείαν πεποίθησιν, ότι οι ορθόδοξοι Έλληνες, εδραίοι επί την πέτραν της πίστεως ιστάμενοι, ουδόλως πτοούνται τας τοιαύτας κenoφωνίας, τας υπό των εχθρών αυτής προερχομένας, απρίξ κατέχοντες όσα παρά των μακαρίων αυτών πατέρων και προγόνων ως πολύτιμον κληρονομίαν παρέλαβον, όμως οφείλουσα αύτη κατά τα εμπιστευθέντα αυτή ιερά καθήκοντα να επαγρυπνή μεν εις την ακριβή τήρησιν των παρά της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας πρεσβευομένων, ν' αποκρούη δε και αποδοκιμάζη παν πολέμιον και αντικείμενον αυτοίς, και προφυλάττη ούτω το χριστώνυμον πλήρωμα, από πάσης οιασδήποτε θρησκευτικής παρεκτροπής, απεκήρυξε το περί ου ο λόγος μυθιστόρημα και παρέδωκεν αυτό τω αναθέματι, ως αντιχριστιανικόν και κακόηθες, και κατήγγειλεν αυτό εις το Υπουργείον όπως ενεργηθώσι κατ' αυτού και του συγγραφέως τα παρά του νόμου οριζόμενα.

Επειδή δε τούτο εκυκλοφόρησεν ήδη εν τη Πρωτεύουση του Βασιλείου και είναι ενδεχόμενον ν' απεστάλησαν αντίτυπα αυτού και εις τας επαρχίας, διά τούτο η Σύνοδος, μητρικώς κηδομένη της ψυχικής σωτηρίας πάντων των ευσεβών και ορθοδόξων χριστιανών, εντέλλεται υμίν Χριστώ τω Θεώ ημών ίνα συμβουλευσητε και νουθετησητε εκκλησιαστικώς τω εν τη ημετέρα παροικία λογικόν του Χριστού ποιμνιον, όπως ού μόνον απέχουσι της αναγνώσεως τοιούτου εις τε την ψυχήν και το σώμα επιβλαβούς βιβλίου, αλλά αποστρέφονται τούτο ως αποκύημα και μiasματικόν νόσημα, ού μην αλλά και τω πυρί παραδίδωσιν, όπου αν αυτό ευρίσκωσιν, ίνα μή ποτε αυτοί εις πειρασμόν εμπέσωσι και ένοχοι του αιωνίου πυρός γένωνται.

Ούτω γινώσκετε και ούτω ποιήσετε, ίνα και η του Θεού χάρις και το άπειρον έλεος είη μετά πάντων ημών. Αμήν.

Θέλετε δε διατάξει την ανάγνωσιν της παρούσης και επ' εκκλησίας εις τας πρωτευούσας των δήμων.

Εν Αθήναις, την 4 Απριλίου 1866.

Ο Αθηνών Θεόφιλος, Πρόεδρος,

Ο Αργολίδος Γεράσιμος,

Ο Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως Φιλόθεος,

Ο Καρυστίας Μακάριος,
Ο Ναυπακτίας και Ευρυτανίας Άνθιμος
Ο Γραμματεύς
Κύριλλος Χαιρωνίδης

ΟΛΙΓΑΙ ΛΕΞΕΙΣ ΕΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΙΝ

Τοις εντευξομένοις!

Την ανά χείρας απάντησιν εις την εγκύκλιον της Ιεράς Συνόδου είχαν έτοιμην προ πολλού, αλλά μετά την ανάγνωσιν του εν αριθ. 985 του «Έθνοφύλακα» άρθρου του Αγ. Καρυστίας, δι' ου επληροφόρει την Κυβέρνησιν ότι, μέχρις ου τιμωρηθή ο συγγραφεύς της Ιωάννας, η Ιερά Σύνοδος «έχει δίκαιον μη υπακούουσα εις τα αντικανονικά αυτής προστάγματα», ανέστειλα την δημοσίευσιν αυτής, φοβούμενος μη οι σεβασμιώτατοι ιεράρχαι εύρωσι νέαν πάλιν αφορμήν ν' αναβάλωσι τας επαρκούσας αυτοίς χειροτονίας. Ευτυχώς όμως οι πολυσέβαστοι Συνοδικοί, νομίσαντες ότι έσωσαν την τιμήν του τάγματος διά της μακράς αυτών αντιστάσεως, ενέδωκαν τέλος πάντων εις τα «προστάγματα της κυβερνήσεως», προβάντες εις τας χειροτονίας, και εμέ δε αυτόν εφείνοντο λησμονήσαντες επί τινα καιρόν. Αλλ' η ανακωχή υπήρξε σύντομος και μετ' ολίγον ήρξαντο πάλιν ενοχλούντες τον κ. Εισαγγελέα, ίνα τιμωρήση «παραδειγματικώς τον κακούργον συγγραφέα» εσχάτως δε επήλθεν εις επικουρίαν αυτών και θεολόγος τις εκ Γερμανίας, όστις ίνα δείξη την εκεί αποκτηθείσαν σοφίαν του και τον υπέρ της Εκκλησίας ακραιφνή ζήλον φιλοτέχνησε κατ' εμού δεκαέξ ολοκλήρους στήλας ύβρεων εν τω τελευταίω αριθμώ της «Εφημερίδος των Φιλομαθών». Ταύτα πάντα με ηνάγκασαν μετά εξάμηνον αποχήν να λύσω τέλος πάντων την σιωπήν, δημοσιεύων την «Απάντησιν» ταύτην, ης ουδόλως προτίθεμαι ν' αρνηθώ την πατρότητα, ει και εγράφη τριτοπροσώπως.
Ε. Δ. Ρ.

ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΕΒΑΣΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
«Vae Coecis ducentibus! Vae
caecis sequentibus!»
(Εκ των του ιερού Αυγουστίνου)

Σεβασμιώτατοι Ιεράρχαι!

Παρουσιαζόμενος να υποβάλω εις τας υμετέρας Πανιερότητας ταπεινάς τινας παρατηρήσεις περί των αποκηρύξεων, καταμηνύσεων και εγκυκλίων, εις τας οποίας ως άγρυπνοι, φρουροί της ορθοδοξίας εκρίνατε εύλογον να προβήτε κατά της «Π α π ί σ σ η ς Ι ω ά ν - ν α ς», αισθάνομαι προ παντός άλλου την ανάγκην να δικαιολογήσω πως ετόλμησα ν' αναγνώσω βιβλίον, το οποίον δι' επισήμων εγκυκλίων και από του Ιερού άμβωνος εκηρύξατο γ έ μ ο ν π ά σ η ς κ α κ ο δ ο - ξ ί α ς κ α ι α σ ε β ε ί α ς, τον συγγραφέα αυτού όργανον του Σατανά, έ χ ι δ να ν κ α ι κ α κ ο ύ ρ γ ο ν, τους δε αναγνώστας εν Α γ. Π ν ε ύ μ α τ ι α φ ω ρ ι σ μ έ ν ο υ ς. Τούτο δε πράττων ου μόνον εμαυτόν προτίθεμαι να δικαιολογήσω, αλλά και την συνείδησιν να καθησυχάσω πολλών ευσεβών χριστιανών, οίτινες υποπεσόντες εις την αυτήν παράβασιν εκ περιεργείας, νομίζουσιν εαυτούς και πράγματι αφωρισμένους.

Οσάκις η Εκκλησία αποκηρύττη βιβλίον, υποτίθεται ότι ευρίσκει, εν αυτώ πλάνην τινά ή βλασφημίαν, την οποίαν καταδικάζει· και τότε

πας ευσεβής χριστιανός χρεωστεί ν' αποστρέφεται και ν' αποπύη την πλάνην ταύτην. Ουδόλως όμως υποχρεούται και να πιστεῦη ὅτι, ἡ καταδικασθεῖσα αὐτὴ πλάνη ὑπάρχει τῷ ὄντι ἐν τῷ βιβλίῳ· διότι ἡ Ἐκκλησία, ἀν καὶ ἀναμάρτητος περὶ πάντα τ' ἀφορώντα τὴν πίστιν, δὲν δύναται, ὅμως νὰ θεωρηθῆ οὐδ' ἐθεωρήθη ποτέ ὡς ἀλάνθαστος καὶ περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν βιβλίων, καθ' ἣν οἱ συγκροτοῦντες αὐτὴν ἱερεῖς, στερούμενοι τῆς βοηθείας τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, το ὁποῖον εἰς μόναν τὰς δογματικὰς συζητήσεις φωτίζει καὶ ἐμπνέει τὴν Ἐκκλησίαν, ὑπόκεινται, ὡς ἄνθρωποι, εἰς παρανοήσεις καὶ ἀπάτας. Ἀλλ' ἵνα κάλλιον ἐννοήσητε τὴν πρότασίν μου, σπεύδω νὰ ἐνθυμίσω ὑμᾶς τὸ παράδειγμα τοῦ Ἁγ. Βασιλείου, ὅστις κατεδίκαζεν ὡς βλάσφημα καὶ ἀρειανίζοντα τὰ συγγράμματα Διονυσίου τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἐνῶ ὁ Ἁγ. Ἀθανάσιος ἠσπάζετο αὐτά, οὐχὶ βεβαίως διότι παρεδέχετο τὴν πλάνην τοῦ Ἀρείου, ἀλλὰ διότι, ἄλλως ἐρμηνεύων, οὐδ' ἶχνος τῆς πλάνης ταύτης εὗρισκεν ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ Διονυσίου· ἀμφότεροι δὲ, ὁ τε Βασίλειος καὶ ὁ Ἀθανάσιος, ἦσαν ὀρθόδοξοι, ἀφοῦ ἐξίσου ἀπεστρέφοντο τὴν πλάνην ταύτην, κατὰ τοῦτο μόνον διαφωνοῦντες, ὅτι ὁ μὲν εὗρισκεν αἰρετικὰ, ὁ δὲ ἕτερος δὲν ἐνόμιζε τοιαῦτα τὰ βιβλία τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θεολόγου, ζήτημα ὅπερ οὐδόλως ἐνδιαφέρει τὴν ὀρθοδοξίαν {93}. Οὕτω καγὼ ἀνέγνωσα καὶ ἀναγινώσκω τὸ ἀποκηρυχθέν βιβλίον, οὐχὶ, διότι ὀλιγώτερον ὑμῶν ἀποστρέφομαι τὴν κακοδοξίαν, (θεὸς φυλάξει με ἀπὸ τοιαύτης τυφλώσεως) ἀλλὰ μόνον διότι, καθ' ὃν τρόπον ἐρμηνεύω τὴν «Ἰ ω ἄ ν ν α ν», οὔτε πλάνην εὕρισκω ἐν αὐτῇ οὔτε βλασφημίαν, καὶ οὐδεὶς ὑπάρχει θεῖος ἢ συνοδικὸς κανὼν ἀναγκάζων με νὰ θεωρῶ τὴν ὑμετέραν ἐρμηνείαν ὀρθοτέραν τῆς ἰδικῆς μου, ἐκτός μόνου ἀν ἐκηρύξατε ἐσχάτως τὰς ἐρμηνείας ὑμῶν ἀναμαρτήτους, ὡς ἐζητήσατε, καταπατοῦντες τοὺς ἀποστολικούς κανόνας, νὰ καταστήσετε καὶ τὰς ἐπισκοπὰς μεταθετάς.

Ταῦτα, Ἅγιοί μου Πατέρες, ἐκρίνα καλὸν νὰ παρατηρήσω εἰς ὑμᾶς, ὡς εὐπειθὲς τέκνον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· ἤδη δὲ συγχωρήσατε μοι καὶ ὡς ἀπλοῦς τίμιος ἄνθρωπος νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὰ ἐπίθετα β λ ἄ - σ φ η μ ο ς , κ α κ ο ὑ ρ γ ο ς , α σ ε β ῆ ς , ὀ ρ γ α ν ο ν τ ο Ὑ Σ α τ ἰ α ν ἄ κτλ. οὐ μόνον ἀπηγορευμένα εἶναι ὑπὸ τῶν θείων κανόνων καὶ ἀνάρμοστα εἰς χεῖλη προωρισμένα νὰ δοξολογῶσι τὸν Πλάστην, ἀλλὰ καὶ ἔχουσιν εἰς τὰ στόματα ὑμῶν σημασίαν ὅλως διάφορον τῆς συνήθους· διότι ὁ κόσμος συνέιθισε προ πολλοῦ, ὅταν ἀκοῦη αὐτὰ προφερόμενα ὑπὸ ἱερέων, νὰ τὰ μεταφράζῃ ἀμέσως διὰ τοῦ φ ι λ ἄ λ ἦ θ η ς , ε ι λ ι κ ρ ι ν ἦ ς , π ρ ο ο δ ε υ τ ι κ ὸ ς καὶ ἄλλων τοιούτων, ἐνθυμούμενος ὅτι β λ ἄ σ φ η μ ο ι καὶ α σ ε - β ε ῖ ς ὠνομάσθησαν Ὁ Γαλιλαῖος, Ὁ Οὐσσιος, Ὁ Πασχάλ, Ὁ Κοραῆς, Ὁ Βάμβας καὶ Ὁ Φαρμακίδης. Τοιοῦτον εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος, κωφεύοντος εἰς πᾶσαν ἀναπόδεικτον κατηγορίαν καὶ ἀντὶ ὑβρεων καὶ ἀπαγορεύσεων ζητούντος φως, συζήτησιν καὶ διδασκαλίαν. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ὀνομάζουσι πολλοί, τῶν ὀρθοδόξων ἀσεβὲς καὶ ἀντιχριστιανικόν, ποθοῦντες φαίνεται, τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ Βυζαντίου, ὅτε οἱ ἀφορισμοί, αἱ προγραφαὶ καὶ οἱ εὐνούχοι τοῦ Παλατίου ἦσαν τὰ στηρίγματα τῆς ὀρθοδοξίας. Ἀλλ' ἐγὼ τὸ πνεῦμα τοῦ σημερινοῦ αἰῶνος θεωρῶ ἀπ' ἐναντίας ὡς χριστιανικώτατον καὶ κατὰ πάντα σύμφωνον με τὰς εὐαγγελικὰς παραδόσεις. Διότι τι ἄλλο ζητοῦμεν σήμερον παρ' ὑμῶν, ἵνα πεισθῶμεν, εἰμὴ μόνον νὰ μιμῆσθε τὸ παράδειγμα τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρώτων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἀντέτατον τὴν θεόπνευστον διδασκαλίαν καὶ τοὺς εὐγλόττους λόγους τῶν εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τῶν φιλοσόφων καὶ ἐπειθον ὅλον τὸν κόσμον; Ἡ «Π ἄ π ι σ σ α Ἰ ω ἄ ν ν α» φαίνεται ὑμῖν βλάσφημον καὶ επικύνδυνον βιβλίον, ἰ κ α ν ὄ ν ν α δ ἠ λ ἠ τ ἠ ρ ῖ α σ ἠ ο - λ ὀ κ λ ἠ ρ ο ν τ ο π ο ῖ μ ν ι ο ν; Διατί δὲν σπεύδετε ν' ἀναιρέσητε αὐτήν, καθιστώντες καὶ εἰς ἡμᾶς μισητὴν τὴν κακοδοξίαν, ὡς οἱ προκάτοχοι ὑμῶν εἰς τοὺς προγόνους μας; Ὁ Ἑρμείας ἀντέταξε τὸν «Δ ι α σ υ ρ μ ὸ ν» εἰς τὰ δόγματα τῶν σοφιστῶν, ὁ Ὠριγένης τὴν « Ἀ ν α ἰ ρ ε σ ι ν » εἰς τὰ σοφίσματα τῶν Ἐπικουρείων, ὁ Τερτουλλιανὸς τὸν « Ἀ π ο λ ο γ ἠ τ ι κ ὸ ν » εἰς τὰς συκοφαντίας τῶν ἐθνικῶν, ὁ Ἅγιος Βασίλειος τὰς « Ἐ π ι σ τ ο λ ἄ ς » τοῦ εἰς τὴν πλάνην τῶν Ἀρειανῶν, καὶ πάντες ἐπείσθησαν εἰς τοὺς λόγους τῶν,

ενώ ουδείς ήθελε πεισθή, αν οι θείοι ούτοι πατέρες, αντί ν' αναιρώσι τα επιχειρήματα των κακοδόξων, περιωρίζοντο να ονομάζωσιν αυτούς όργανα τ ο υ Σ α τ α ν ά, ε χ ί δ ν α ς κ α ι κ α κ ο ύ - ρ γ ο υ ς. Αλλά και υμείς αυτοί, αισθανθέντες πόσον ανεπαρκή ήσαν τα επίθετα ταύτα προς αντίκρουσιν του κακού, εσπεύσατε να επικαλεσθήτε την βοήθειαν του κ. Εισαγγελέως, ίνα εν ελλείψει επιχειρημάτων αντιτάξητε κλητήρας εις τας κακοδοξίας της «Ι ω ά ν - ν α ς». Ο τρόπος ούτος του μεταπειθείν τους κακοδόξους δεν είναι νέος• απ' εναντίας ήκμαζε κατά τον μεσαιώνα παρά τοις Φράγκοις μετά της Ιεράς Εξετάσεως, των συγχωροχαρτίων και των ανθρωπίνων ολοκαυτωμάτων. Την μέθοδον όμως ταύτην ούτε ο Αγ. Κλήμης ούτε ο Αγ. Βασίλειος εσκέφθησάν ποτε να μεταχειρισθώσι, νομίζοντες ότι ο Ιησούς, ότε είπεν εις τους μαθητάς « Π ο ρ ε ύ ε σ θ ε δ ι δ ά - σ κ ε τ ε π ά ν τ α τ α έ θ ν η.» δεν ενόει ότι η διδαχή αύτη πρέπει να γίνηται διά καταμηνύσεων και κλητήρων.

Τσως αντιτείνετε εις ταύτα, πολυσέβαστοί μου Ιεράρχαι, ότι ο Άγιος Βασίλειος και οι λοιποί πατέρες ήσαν σοφοί άνθρωποι, κάτοχοι της τε ιεράς και της θύραθεν παιδείας και ως εκ τούτου ηδύναντο ν' αντιτάττωσιν ευαγγελικής αληθείας και ευγλώττους φράσεις εις τα σοφίσματα των εχθρών της πίστεως, ενώ υμείς δεν ητυχήσατε να μάθετε γράμματα, ευρισκόμενοι εις τοιαύτην άγνοϊαν των δογμάτων της θρησκείας, ώστε ηναγκάσθητε να καταφύγετε εις λαϊκούς, ίνα αποφασίσωσιν αν περιέχη τι κατ' αυτών• η Ι ω ά ν ν α, και πλην τούτου, ενώ οι Βασίλειοι και Χρυσόστομοι δεν είχον άλλην φροντίδα παρά μόνην την διδασκαλίαν, μόλις διά της βίας δεχόμενοι επισκοπάς, υμείς απ' εναντίας έχετε μεταθέσεις να ζητήσετε, υπουργούς να παρακαλέσετε, εχθρούς να διαβάλετε, φίλους να τοποθετήσετε και άλλας ασχολίας, αίτινες δεν αφίνουσι καιρόν εις διδαχήν του ποιμνίου, και διά ταύτα πάντα, προτιμάτε, ως προχειροτέρους τους κλητήρας. Λοιπόν, Άγιοί μου Πατέρες, επειδή δεν γνωρίζετε το επάγγελμά σας, επειδή αι περί μεταθέσεως αντικανονικαί προσπάθειαι δεν αφίνουσιν εις υμάς καιρόν ν' ανοίξετε βιβλίον, διά τούτο άραγε πρέπει να φυλακίζονται οι άνθρωποι και να στερώνται του φωτός του ηλίου, τον οποίον ο πανάγαθος θεός α ν α τ έ λ λ ε ι ε π ί α γ α θ ο ύ ς κ α ι π ο - ν η ρ ο ύ ς; Ο συλλογισμός ούτος, αν δεν είναι ευαγγελικός, είναι τουλάχιστον πρωτότυπος και αστείος. Αλλ' ιδέτε και οποία χάλαζα σαρκασμών επέπεσε κατά των ιερών υμών προσώπων, ότε μη αρκесθέντες να προσκαλέσετε λαϊκούς, ίνα δείξωσιν εις υμάς, τους φύλακας της δογματικής κιβωτού, πού κείται η κακοδοξία της Ιωάννας, ετολήσατε έπειτα να ζητήσετε παρά του κ. Εισαγγελέως την θεραπείαν του κακού, το οποίον εις υμάς μόνους απέκειτο να θεραπεύσετε, οικοδομούντες το ποιμνιον και επαναφέροντες και αυτόν τον κ α - κ ο ύ ρ γ ο ν σ υ γ γ ρ α φ έ α συντετριμμένον και μετανοούντα υπό τους πόδας του Σταυρού. Ο κ. Εισαγγελεύς ουδ' απάντησιν έδωκεν^ οι δικασταί απεκρίθησαν γελώντες ότι, αφού το βιβλίον είναι αφωρισμένον, δεν δύνανται να το αναγνώσωσιν ίνα το δικάσωσιν• ο τύπος ολόκληρος επέπεσε καθ' υμών η Η μ έ ρ α παρετήρησεν ότι δεν είναι χριστιανικόν θέαμα το να βλέπη τις τον ωπλισμένον βραχιόνα των κλητήρων πλησίον των αόπλων και αιμοσταγών βραχιόνων του Σωτήρος, το « Φ ω ς » έπλασε νεκρικούς διαλόγους, ίνα εμπαίξη τας απαγορεύσεις και εγκυκλίους, η Independance εσυμβούλευσεν υμίς να μιμήσθε τους σήμερα καθολικούς, οίτινες αντί καταμηνύσεων μεταχειρίζονται αναιρέσεις, η Ν έ α Γ ε ν ε ά εχλεύασε τας πανταχούσας, και αυτός ο κ. Καλαποδάκης απεφάνθη ότι η διαγωγή υμών ενθυμίζει τους σκοτεινούς χρόνους του μεσαιώνος• άλλοι δε ηρώτησαν αν πράττετε ταύτα εκ συμφώνου μετά του συγγραφέως ίνα υπερτιμηθή το βιβλίον. Ότε τα πράγματα περιήλθον εις τοιαύτην δεινωσιν και εκορυφώθη ο γέλως, εκρίνατε τότε καλόν να εμπιστευθήτε την υπεράσπισιν των δικαιωμάτων της Εκκλησίας εις τον ρήτορα του τάγματος, τον Άγιον Καρυστίας, όστις κατεχώρισεν εν αριθ. 985 του Ε θ ν ο φ ύ λ α κ ο ς υπό την επιγραφήν Η α σ υ γ - χ ώ ρ η τ ο ς ο λ ι γ ω ρ ί α τ η ς Κ υ β ε ρ ν ή σ ε ω ς,

φιλιππικόν ή πανταχοῦσαν ή φιλαστροκάν, ως την εβάπτισαν αι εφημερίδες, δι' ης υβρίζει την Κυβέρνησιν διά την αναλησσίαν της, προκειμένου περί των όλων κινδύνου, περί ανατροπής των καθεστώτων (;) περί ανασκιάσεως εκβάθρων της κοινωνίας, περί ανασπάσεως εκθεμελίωτων των Ιερών της πίστεως δογματών, περί της πωχής Ιωάννας τέλος πάντων, ή τις σκανδαλίσει μυριάδας πεποιοθήσεων, δολοφονεί ολόκληρον κοινωνίαν και ποιεί ανάστατον το παν. Μετά τοιούτον προίμιον ζητεί ο ευαγγελικός ανήρ την παραδειγματικήν τιμωρίαν του κακούργου συγγραφέως, την παντοτεινήν παύσιν του απειθήσαντος εις τας διαταγάς του εισαγγελέως, την καταδίωξιν των ασεβών βιβλιωπωλών κτλ. Αλλ' ουδ' εις ταῦτα έκρινεν εύλογον ν' απάντησιν η Κυβέρνησις· αν δε απήντα, ήθελε πιθανώς ειπεί ότι της Εκκλησίας και ουχί της Κυβερνήσεως έργον είναι η θεραπεία του κακού· ότι αι αλήθειαι της θρησκείας δεν έχουσι τι να φοβώνται εκ του φωτός της συζητήσεως και της φανεράς διά του λόγου πάλης κατά της ασεβείας, τας δε κατά του κλήρου αιτιάσεις απόκειται εις αυτόν τον κλήρον ν' αναίρεση διά των αρετών του, αν είναι ψευδείς· αν δε είναι αληθείς, τότε δεν είναι δίκαιον να φυλακίζωνται οι άνθρωποι διά να κρύπτονται τα αίσχη των ιερών. Εις ταῦτα ηδύνατο να προσθήσιν, ότι υβρίζει τις τον χριστιανισμόν, φοβούμενος δι' αυτόν την ελευθερίαν του λόγου, εις ην χρεωστέιν την ύπαρξιν και την εξάπλωσιν του εφ' όλης της γης. Διότι τι άλλο ήσαν αι Επιστολαί, δι' των ο Άγιος Παύλος και οι λοιποί Απόστολοι εκρήμνισαν τα είδωλα και εχριστιάνισαν την οικουμένην, ειμή μόνον διαμαρτυρήσεις εν ονόματι της ελευθερίας της συνειδήσεως και του λόγου; οι δε κατά των ομολογητών και μαρτύρων διωγμοί τι άλλο ειμή παραγνωρίσεις της ελευθερίας ταύτης; {94} Ολίγον μετά ταῦτα ο Χριστιανισμός καταβαλών τους σοφιστάς εθριάμβευσε και πάλιν διά της ελευθερίας του λόγου εν ταις σχολαίς των Αθηνών, της Αλεξανδρείας και Αντιοχείας και δι' αυτής μόνης δύναται να θριαμβεύσιν· την δε μεσολάβησιν της εξουσίας απαγορεύουσιν οι Άγιοι Πατέρες, ο Άγιος Αθανάσιος, λέγων ότι ίδιον της θρησκείας είναι το πείθειν και ουχί το αναγκάζειν και ο Άγιος Ιλάριος Παταύιου ισχυριζόμενος «Οτι αν η κοσμική εξουσία εζήτει ποτέ να επαναγάγη βιαίως τους πλανηθέντας, καθήκον των επισκόπων ήθελεν είναι να σταματήσωσιν τον βραχίονα αυτής, κράζοντες ενί στόματι «Ο Ιησούς δεν ζητεί ν' αναγνωρίσωσιν αυτόν διά της βίας, Deus non requirit coactam confessionem» ώστε, «πολυσέβαστοί μου Συνοδικοί», ήθελεν ειπείν εν είδει επιλόγου η Σ. Κυβέρνησις, «επικαλούμενοι την βοήθειαν του κ. εισαγγελέως εξευτελίζετε τον Χριστιανισμόν, λησμονείτε τας αποστολικάς παραδόσεις, κηρύττετε εαυτούς ανικάνους να υπερασπίσετε διά του λόγου την εμπιστευθείσαν υμίν θείαν παρακαταθήκην, εκτίθεσθε εις τον κοινόν γέλωτα, εν ενί λόγω ουκ οίδατε τι ποιείτε».

Και, μη νομίσετε ότι ούτω αποκρινομένη παραγνωρίζει η Κυβέρνησις τα άρθρα του νόμου και του συντάγματος, τα οποία μετά τοσαύτης ασπλαγχνίας επικαλείσθε κατά του δυστυχούς συγγραφέως. Αν αι αποστολικαί παραδόσεις δεν συμφωνούσι με τας υμετέρας εγκυκλίους, ουδόλωσ ευνοϊκώτεροι είναι προς αυτάς οι νόμοι του Κράτους. Και περί μεν των επιθέτων κακούργος, έχιδνα κτλ. περιττόν νομίζω να είπω τι ενταύθα διότι η ύβρις και διαβολή, αν και τιμωρούμεναι υπό του κώδικος, κατήντησαν όμως διά μακράς συνηθείας αναπαλλοτρίωτα προνόμια των ιερών, τα οποία ουδείς σκέπτεται ν' αμφισβήτησιν αυτοίς, ως καταστάνατά όλως ακίνδυνα, αφού ο κόσμος δεν πιστεύει πλέον εις τους λόγους των· αλλά το δικαίωμα της

καταμηνύσεως ώρισαν και περιώρισαν ακριβώς οι νόμοι του κράτους. Το άρθρον, δυνάμει του οποίου καταμηνύετε την Ιωάνναν και ζητείτε την παραδειγματική τιμωρίαν του κακούργου συγγραφέως, είναι, αν δεν απατώμαι, το διά της Θ' παραγράφου του καταστατικού της Συνόδου χορηγηθέν εις υμάς δικαίωμα της επαγρυπνήσεως «εις το περιεχόμενον των εις χρήσιν της νεολαίας και του κλήρου περὶ θρησκευτικών αντικειμένων πραγμάτων βιβλίων». Αγνοώ πώς ερμηνεύετε υμείς τον νόμον τούτον· ο γηραιός όμως και πολυμαθής καθηγητής του συνταγματικού Δικαίου, κ. Δ. Κυριακού, του οποίου το κύρος, προκειμένου περί νομικών ζητημάτων, θεωρώ, με την άδειάν σας, ανώτερον του υμετέρου, εξηγεί το άρθρον τούτο ως ακολούθως.

««Συνέπεια της κατά το άρθρον του Συντάγματος απαγορεύσεως του προσηλυτισμού είναι και το χορηγηθέν εις την Ιεράν Σύνοδον δικαίωμα του επαγρυπνεῖν εις το περιεχόμενον των εις χρήσιν της νεότητος και του κλήρου δημοσιευομένων εν Ελλάδι ή έξωθεν ερχομένων βιβλίων. Αλλ' η εποπτεία αύτη της Ιεράς Συνόδου (προσέξατε, Άγιοί μου Πατέρες) δεν δύναται να εκταθή και επί των βιβλίων, όσα μη προωρισμένα εις παιδαγωγίαν πραγματούονται περὶ θρησκευτικών αντικειμένων φιλοσοφικών ή ιστορικών διότι άλλως ήθελε περιορίζεσθαι η έρευνα της αληθείας, οι δε λόγιοι του έθνους έπρεπε να οδηγώνται εκ των φρονημάτων των κατά καιρούς συγκροτούντων την Ιεράν Σύνοδον αρχιερέων»». Συγχωρήσατέ με ήδη να ερωτήσω υμάς, σεβάσμιοι μου Πατέρες, αν δύναται να θεωρηθή ως βιβλίον προτιθέμενον προσηλυτισμόν υπέρ άλλης τινός θρησκείας η Πάπισσα Ιωάννα, ης ο συγγραφεύς κηρύττει εν τω προοιμίω του ότι «ουδ' ίχνος πολεμικής τάσεως υπάρχει εν αυτή», ότι «τα αίσχη των Φράγκων και των ανατολιτών, αι οπτασίαι των μεσαιωνικών καλογήρων, τα όνειρα των γερμανών καθηγητών και πάσαι εν γένει αι θρησκευτικά ή φιλοσοφικά παραδοξολογίαι εκτίθενται μετά της αυτής απαθείας, μεθ' ης σημειώνει ο ναύτης την διεύθυνσιν των ανέμων εν τω ημερολογίω του;» Αλλ' ουδέ εις τον σωρόν των εις χρήσιν της νεολαίας και του κλήρου διδακτικών βιβλίων δύναται, νομίζω, να περιληφθή η Ιωάννα. Τίνι λοιπόν δικαίωmati αναμηνύεσθε εις πράγματα αλλότρια της δικαιοδοσίας υμών, καταμηνύοντες, υβρίζοντες και συκοφαντούντες βιβλίον ουδόλως υποκειμενον εις την εκκλησιαστικήν λογοκρισίαν, ην ο νόμος περιώρισεν εις μόνα τα διδακτικά; Η κοινωνία υπέβαλε τον άνθρωπον εις την υμετέραν επιτήρησι μόνον μέχρις ου καταστή ικανός να σκέπτεται αφ' εαυτού, μέχρις ου δηλ. γίνη άνθρωπος, ότε πάλιν εις υμάς απόκειται να διατηρήτε αυτόν εις την οδόν της ορθοδοξίας, ουχί όμως πλέον δι' απαγορεύσεων και λογοκρισίας, αλλ' αποδεικνύοντες εις αυτόν, ως έπραττον οι θείοι Πατέρες, ότι τα υμέτερα διδάγματα είναι τα καλλίτερα. Το καλόν τούτο παράδειγμα δίδουσιν εις υμάς εν Γαλλία οι εν Χριστώ αδελφοί σας, οίτινες επανερχόμενοι εκόντες άκοντες εις την αποστολικήν μέθοδον, αντί να τρομάξωσιν ότε εφάνη το κακόδοξον βιβλίον του Ρενάν, αντί να ονομάσωσιν αυτόν έχιδναν, Σατανάν και κακούργον, αντί να κράξωσιν ως υμείς Σώσον, κύριε εισαγγελε ύ, τον εκβάθρων ανασπώμενον Χριστιανισμόν! (όπερ είναι ασυγχώρητος βλασφημία εις στόμα ιερέως οφείλοντος να πιστεύη ότι Άδου πύλαι ούκ ατισχύσουσιν αυτού) αντί πάντων τούτων ευχαρίστησαν απ' εναντίας τον Θεόν, ότι εν τω πλήθει του ελέους του παρέσχεν εις αυτούς την ευκαιρίαν ν' αποδείξωσι και πάλιν πόσον σαθρά και ευάλωτα ήσαν τα προπύργια της ασεβείας {95}, ως και έπραξαν, επικαλεσθέντες την βοήθειαν του Αγίου Πνεύματος αντί της του κ. εισαγγελέως. Τοιούτον

σύστημα μετεχειρίσθησαν και οι εν Γερμανία ιερείς κατά του Στράους, οι Άγγλοι κατά του Δαρβίνου και οι Αμερικανοί κατά του Πάρκερ· εν γένει δε πάσαι σήμερον των εξευγενισμένων εθνών αι νομοθεσίαι θεωρούσιν ως περιττήν και επιζήμιον την φρούρησιν της θρησκείας διά κλητήρων, νομίζοντες ότι φυσικοί αυτής φύλακες είναι αυτοί οι ιερείς, μόνα όπλα έχοντες την αρετήν και την πυρίνην γλώσσαν των {96}. Περί δε ιερέων χωρίς γλώσσαν δεν προνοεί ο νόμος, διότι ουδαμού πλέον χειροτονούνται τοιούτοι, ουδέ ως ανάπηροι γίνονται δεκτοί εις τον στρατόν.

Εκ τούτων βλέπετε, Άγιοί μου Πατέρες, ότι αι υμέτεραι εγκύκλιοι και καταμηνύσεις ου μόνον παράλογοι είναι, αλλά και παράνομοι, ούτε με του Ευαγγελίου ούτε με της νομοθεσίας του σημερινού αιώνος το πνεύμα συμφωνούσαι· πολύ δε αμφιβάλλω αν κατ' αυτόν τον μεσαιώνα ήθελον εύρει χάριν. Η τότε ιεροκρατία κατεδίκαζε μεν τους υποπίπτοντας εις δογματικές απάτας θεολόγους και έκαιεν ενίοτε τους αιρεσιάρχας, αλλ' απείχεν από πάσης αναμίξεως εις τα μη προτιθέμενα προσηλυτισμόν φιλολογικά συγγράμματα, εν οίς έκαστος ηδύνατο να ομιλήση ως φρόνιμος άνθρωπος περί Συνόδων, θαυμάτων Αγίων κτλ. οι δε ιερείς έσπευδον πρώτοι εκείνοι να γελάσωσιν, ενόσω ο συγγραφεύς δεν ελάμβανε βαρύ δογματικόν ύφος. Τα ακολαστότερα και ασεβέστερα φιλολογικά προϊόντα είδον το φως καθ' ην εποχήν ο Παπισμός και η Ιερά Εξέτασις εποδοπάτουν ασυστόλως την χριστιανικήν αγέλην, ενώ αιρετικών.

πυραί καίοντο Θαμειαί.

Και τούτο ήτο επόμενον διότι οι τότε συγγραφείς, μη βλέποντες την θρησκείαν ειμή διά του πρίσματος της δεισιδαιμονίας των καλογήρων και της αισχροτήτος των αρχιερέων, είχαν καταντήσει να πιστεύωσιν, ότι ούτε Θεός υπάρχει εις τον ουρανόν ούτε ηθική εις τον κόσμον, απαραλλάκτως ως αμφιβάλλει τις και σήμερον περί της πραότητος και μετριοπαθείας του χριστιανισμού μετά την ανάγνωσιν της εγκυκλίου, δι' ης ο Αγ. Καρυστίας υβρίζει και απειλεί τον κόσμον όλον. Αλλ' επανερχόμενος εις τον μεσαιώνα παρακαλώ υμάς να παρατηρήσητε, ότι ούτε ο Βοκκάκιος {97} ούτε ο Αριόστος, ούτε ο Πούλκης, ούτε ο Μακιαβέλλης, ούτε ο Έρασμος, ούτε ο Ραβελαί ουδ' άλλος τις ποιητής ή συγγραφεύς της εποχής εκείνης κατεδιώχθη διά την ασέβειάν του· διότι παρά μόνων των θεολόγων απητείτο Ορθοδοξία, οι δε λοιποί λόγιοι έγγραφον όπως ήθελον, ουδόλως ενοχλούμενοι υπό των εκκλησιαστικών αρχόντων, οίτινες, πλην της απληστίας, της μέθης, της σιμωνίας, της αισχροτήτος και της μονομανίας του να καίωσιν αιρεσιάρχας, ήσαν κατά τα λοιπά καλοί άνθρωποι, φιλόγελοι, φιλάστειοι και προστάται των γραμμάτων. Αν δε επήρχετο εις την κεφαλήν Αγίου τινός Μακαρίου της εποχής εκείνης η αλλόκοτος ιδέα να καταμηνύση τον Αριόστον ή τον Ραβελαί επί κακοδοξία, οι συνάδελφοι του θ' απεκρίνοντο γελώντες, διά του σοφού Ιησουίτου Πάτερ Λεμουάν «Les erreurs de ce pays là n'appartiennent pas à la jurisdiction de la Sorbonne (Peintures Morales κεφ α'), όπερ σημαίνει ότι ουδέν κοινόν μεταξύ ιερέων και φιλολογίας.

Μέχρι, τούδε περιωρίσθην, σεβαστοί μου Ιεράρχαι, εις το να καταστήσω ψηλαφητόν εις υμάς ότι, όσον αντιχριστιανική και αν υποτεθή η «Ι ω ά ν ν α», μυριάκις αντιχριστιανικώτεραι είναι αι υμέτεραι ύβρεις, απειλαί και επικλήσεις του εισαγγελέως, ήδη δε θέλω εξετάσει με την άδειάν σας, αν τω όντι την θρησκείαν ή ΑΛΛΟ ΤΙ εχλεύασεν ο συγγραφεύς του καταδικασθέντος βιβλίου. Εις την έρευναν ταύτην ήθελε με βοηθήσει ουκ ολίγον η έκθεσις της προς εξέτασιν του βιβλίου συστηθείσης υφ' υμών επιτροπής, ην όμως εκρίνατε καλόν να τηρήσητε μυστικήν, έχοντες, φαίνεται, ισχυρούς προς τούτο λόγους. Στερούμενος τοιούτου οδηγού ενδέχεται να πλανηθώ· αλλά το αμάρτημά μου και εφ' υμάς θέλει πέσει, Άγιοί μου Πατέρες, οίτινες αντί να θέσετε τον λόγον, την έκθεσιν δηλ. υμών, «ω ς λ ύ χ ν ο ν τ ο ι ς π ο σ ί κ α ι φ ω ς ε ν τ α ι ς

τ ρ ί β ο ι ς{98}» των πιστών, προτιμάτε να περιφέρετε αυτόν εν τω σκότει από του εισαγγελέως εις του ανακριτού.

Και εν πρώτοις συγχωρήσατε να ερωτήσω υμάς, τι εννοείτε διά της λέξεως θρησκεία; ο βασιλεύς της Γαλλίας Λουδοβίκος ο ιδ' συνείθιζε να λέγη. « Η Γ α λ λ ί α ε ί μ α ι Ε γ ώ.» Ούτω φαίνονται εννοήσαντες τον Χριστιανισμόν και πολλοί κατά καιρούς αρχιερείς, ει και δεν ετόλμησαν να είπωσιν αναφανδόν «Η θ ρ η σ κ ε ί α ε ί μ ε θ α η μ ε ί ς». Αν κατά την έννοιαν ταύτην παραδεχθώμεν την θρησκείαν, τότε πάντα τ' αφορώντα τον κλήρον συμπεριλαμβάνονται κατ' ανάγκην εν αυτή. Μέρος της θρησκείας αποτελούσι τότε αι κατά την εν Εφέσω Σύνοδον σφαγαί, και τα λακτίσματα του Διοσκόρου, και αι πυρπολήσεις του Νεστορίου, και αι πλαστογραφίαι του Αγ. Κυρίλλου και ο φόνος της Υπατίας και αι εν Σκυθοπόλει μεληδόν κατακάψεις των Ελλήνων φιλοσόφων, και αι ωμότητες της Αγ. Ειρήνης και όλα εν γένει τα κοσμούντα τα χρονικά του Βυζαντίου κατορθώματα των ιερέων. Πλην δε τούτων πρέπει, να θεωρήσωμεν ως αποτελούντα μέρος της θρησκείας και τας διηγήσεις της Αμαρτωλών Σωτηρίας, τας αισχρολογίας του Νικοδήμου, την εκκλησιαστικόν ρινοφωμίαν, το καύσιμον του Ιούδα εν Χαλκίδι, τας εις Τήνον προσκυνήσεις και αυτάς τέλος πάντων τας εγκυκλίους του Αγ. Καρυστίας. Αν τοιαύτην περιληπτικήν έννοιαν δίδετε εις την λέξιν θ ρ η σ κ ε ί α, ω Άγιοί μου πατέρες, τότε ό ρ γ α ν ο ν τ ω ό ν τ ι του Σ α τ α ν ά, έ χ ι δ - ν α κ α ι κ α ο ύ ρ γ ο ς ε ί ν α ι ο συγγραφεύς της «Ιωάννας,» όστις πάντα ταύτα έσκαψε και εμυκτήρισεν ανηλεώς. Συγχωρήσατε μοι όμως να παρατηρήσω ότι η τοιαύτη ερμηνεία απηρχαιώθη• σήμεραν δε επανερχόμενοι βαθμηδόν εις την αρχαϊκήν απλότητα εννοούμεν διά της λέξεως θ ρ η σ κ ε ί α την διδασκαλίαν του Ιησού, τας ερμηνείας, των πρώτων Πατέρων και τους κανόνας των Συνόδων, καθόσον δεν συνειργάσθησαν εις την σύνταξιν αυτών ούτε λακτίσματα ούτε σφαγαί, και πλην τούτου καθ' όσον τα υπό των Συνόδων τούτων κανονισθέντα δεν αντιμάχονται αναφανδόν προς το πνεύμα του Ευαγγελίου και τας απαιτήσεις του ορθού λόγου. Εις ταύτα δε μόνον περιορίζων την πίστιν μου είμαι, νομίζω, ορθοδοξότερος και υμών αυτών, οίτινες χάριν ευτελών συμφερόντων εξορίζετε εκ του Χριστιανισμού και αυτούς τους αποστολικούς κανόνας, τους απαγορεύοντας την μετάθεσιν των Επισκόπων. Αλλ' αν κατά την δευτέραν ταύτην έννοιαν παραδεχθώμεν τον Χριστιανισμόν, την σύμφωνον με το Ευαγγέλιον, τον ορθόν λόγον, και τας παραδόσεις των αποστολικών πατέρων, ενώ η πρώτη μόνον με τους Ιεροεξεταστιάς και την ιεροκρατίαν του μεσαιώνος συμφωνεί, δυσεύρετος τότε καθίσταται εν τη Ι ω ά ν ν α η κακοδοξία, εκτός μόνον αν αποδοθώσιν εις τον συγγραφέα όσαι γελοΐαι γνώμαι μεσαιώνων θεολόγων ή συγχρόνων Γερμανών φιλοσόφων αναφέρει ίνα τας χλευάση, ρητώς αποδοκιμάζων αυτάς εν τε τω κειμένω και διά των εν τέλει, σημειώσεων {99}. Τούτο δε πράττων ουδόλως εγγίζει, τα ιερά• διότι, δύο τινά υπάρχουν, Άγιοί μου Πατέρες, εν τη χριστιανική θρησκεία, η Θεία αυτής αλήθεια, ήτις την καθιστά σεβαστήν, και αι ανοησίαι των ανθρώπων, αίτινες την κατέστησαν καταγέλαστον, «ο υ δ ό λ ω ς δ ε ε μ π α ί ζ ε ι τ η ν θ ρ η σ κ ε ί α ν ο χ λ ε υ ά ζ ω ν τ α ς π α ρ α δ ο - ξ ο λ ο γ ί α ς, δ ι ' ω ν α τ ι μ ά ζ ο υ σ ι ν α υ τ ή ν ο ι ι ε ρ ε ί ς.» Το ρητόν τούτο του Θείου Πασχάλ φέρει γαλλιστί η Ι ω ά ν ν α επί κεφαλής της πρώτης σελίδος, το οποίον κακώς έπραξε μη μεταφράσας χάριν υμών ο συγγραφεύς. Αλλά και εν σελ. 107 λέγει αφ' εαυτού: «Α γ α π ά ς, α ν α γ ν ώ σ τ ά μ ο υ, τ ο ν γ ε ν - ν α ί ο ν ο ί ν ο ν τ η ς π ί σ τ ε ω ς, ω ς ω ν ό μ α ζ ε τ η ν θ ρ η σ κ ε ί α ν ο σ ο φ ό ς Α λ β ί ν ο ς; α ν τ ω ό ν τ ι τ ο ν α γ α π ά ς, μ ι σ ε ί ς β ε β α ί ω ς τ ο υ ς α σ υ - ν ε ι δ ή τ ο υ ς ε κ ε ί ν ο υ ς κ α π ή λ ο υ ς, ο ί τ ι ν ε ς ν ο θ ε ύ ο υ σ ι τ ο θ ε ί ο ν τ ο ύ τ ο π ο τ ό ν, α ν α - μ ι γ ν ύ ο ν τ ε ς ύ δ ω ρ, β α φ ά ς ή δ η λ η τ ή ρ ι α κ α ι α ν τ ί θ ε ί ο υ ν έ κ τ α ρ ο ς α ν ο ύ σ ι ο ν ή ν α υ τ ι - ώ δ ε ς π ο τ ό ν π ρ ο σ φ έ ρ ο ν τ ε ς ε ι ς τ α δ ι ψ ώ - ν τ α χ ε ί λ η σ ο υ.» Μόνον κατά των καπήλων τούτων του

μεσαιώνος εκήρυξε πόλεμον ή μάλλον γέλωτα ο συγγραφεύς, ακολουθών το παράγγελμα του ιερού Αυγουστίνου «*H a e c t u i r r i d e , u t e i s r i d e n d a a c f u g i e n d a e m o e n d e s .*» Ούτω, όταν εν σελ. 158 λέγει ότι κατά τον μέγαν Αλβέρτον «το σημείον του σταυρού έμεινεν εγκεχαγμένον επί της ράχεως του όνου, ον ανέβαίνεν ο Σωτήρ ότε εισήλθεν εις Ιεροσόλυμα», ή κατωτέρω «ότι οι ευσεβείς πετεινοί των Ιεροσολύμων νηστεύουσιν εκουσίως κατά την εβδομάδα των παθών», ουδόλως προτίθεται να χλευάση τον Ιησούν, ω άγιοί μου Πατέρες, αλλά τους μωρούς εκείνους θεολόγους, οίτινες μη αρκούμενοι εις τα ευαγγελικά θαύματα, ετόλμησαν με ταύτας και άλλας γελοίας επινοήσεις να παρομορφώσωσι την θείαν φυσιογνωμίαν του Σωτήρος, παριστώντες αυτόν ως άλλον Απολλώνιον Τυανέα. Αλλ' ουδέ δόγματα εμπαίζει, νομίζω, ο συγγραφεύς στιγματίζων εν σελ. 146 τους συζητούντας αυτά διά μαχαιρών, πλαστογραφίας και λακτισμάτων, ή τους αργούς εκείνους θεολόγους, οίτινες συνεσώρευον αισχρολογίας, ίνα εξακριβώσωσι τι γίνεται εν τω στομάχω του μεταλαμβάνοντος το σώμα του Σωτήρος και που έπειτα μεταβαίνει, και επλημμύρουν δι' αίματος την Ανατολήν, φιλονικούντες περί, της διπλής φύσεως του Ιησού, ίνα απολαύσωσι πλουσιωτέρας Επισκοπάς, ως ομολογεί ο σύγχρονος Αγ. Ισίδωρος ο Πηλουσιώτης, καθ' ον οι τότε αρχιερείς «περί πράγματι θείου και λόγου κρείττον διαφωρείν προσηποιούντα υπόφιλάρχιας εκβακχευόμενοι.» Τι δε να είπω περί των Συναξαρίων, της «Καλοκαίρινης», του «Νέου Παραδείσου» και της «Αμαρτωλών Σωτηρίας», και προ πάντων περί του αισχίστου «Εξομολογηταρίου» του Νικοδήμου, τα οποία μέχρι σήμερα μιαίνουσι τας ακοάς και διαφθείρουσι τα ήθη του λαού, παριστώντα εις αυτόν τους ιδρυτάς του χριστιανισμού ως βλάκας ή αγύρτας; Μήπως και τα συναξάρια ταύτα αποτελούσι μέρος της θρησκείας, ενώ πλην της αισχροτήτος είναι, και απ' αρχής μέχρι τέλους διά μανιχαϊκής πλάνης μεμολυσμένα; οι καθολικοί αυτοί δεν αναγινώσκουσι πλέον το μαρτυλόγιον του Ουζουάρδου ή το συναξάριον του Μαυρολύκου, αλλά προσκαλούσιν ειδήμονας λογίους, ίνα συντάξωσιν, αν όχι ανεπιλήπτους, ευσχημονεστέρας τουλάχιστον αγιογραφίας {100}. Ο σήμερα χριστιανισμός, σεβαστοί μοι Πατέρες δύναται να συγκριθή προς ωραίαν ραφαήλειον εικόνα, τη οποίαν αλλεπάλληλοι γενεαί αμαθών ζωγράφων παρεμόρφωσαν δι' αφυών επιχρώσεων. Ουδείς δύναται να κατηγορήση ως μνήμην του Ραφαήλου τον αποξέοντα τα πρόσθετα χρώματα, ίνα θαυμάση την εικόνα του αριστοτέχνου εν τη αρχαιοτύπω αυτής απλότητι και καλλονή, έτι δε ολιγώτερον να μεμφθή ως αντιχριστιανικόν το έργον του ζητούντος ν' αποπλύνη από της θρησκείας τους ρύπους του μεσαιώνος. Απόδειξις δε ακαταμάχητος ότι τα αισχρά μόνον και ουχί τα άγια εχλεύασεν ο συγγραφεύς της Ιωάννας έστω, ότι ουδέν των όσα ενέπαιξεν ηθέλετε τολμήσει, νομίζω, να υπερασπίσητε αναφανδόν, ούτε τας ωμότηας, ούτε τας καταχρήσεις, ούτε την ασέλγειαν ή τας δεισιδαιμονίας των ιερέων του μεσαιώνος• και διά τούτο η έκθεσις υμών έμεινε μυστική.

Τι δε να είπω και περί της κατηγορίας εκείνης, ην από του ιερού άμβωνος απηγγείλατε κατά του συγγραφέως «ότι χλευάζει την θρησκείαν διά της συνεχούς παραβολής των μυστηρίων, δογμαμάτων, ιερών τελετών και εθίμων της ορθόδοξου Εκκλησίας προς τα βέβηλα (τα έθιμα δηλ. και τας τελετάς κτλ. των ειδωλολατρών), κατηγορίας ήτις τσαύτην εμφανεί αμάθειαν της εκκλησιαστικής ιστορίας και των συγγραμμάτων των θείων Πατέρων, ώστε ερυθριώ δι' υμάς αναγκαζόμενος ν' ανασκευάσω αυτήν; Μόνοι, ίσως υμείς αγνοείτε ότι αι πλείσται, ίνα μη είπω πάσαι αι τελεταί του Χριστιανισμού, παρελήφθησαν κατά την μαρτυρίαν των αγ. Πατέρων, εκ της ειδωλολατρίας, και πολλάί

τούτων μάλιστα εισήχθησαν εις την Εκκλησίαν ακόντων αυτών. Ούτω π.χ. ο Τερτουλλιανός (Απολόγ. §. Λ') και ο Αγ. Λακτιάντιος (I n s t i. D i v. II 20) ομιλούσι μετ' αποστροφής περί του ειδωλολατρικού εθίμου του θυμιάματος, απαγορεύοντες την πώλησιν αυτού εις τους χριστιανούς εμπόρους• ο Μινούτιος Φήλιξ (O c t a v. XXXVII) εξανίσταται κατά της χρήσεως των λαμπάδων, ο δε προμνημονευθείς Λακιάννιος (I n s t i D i v. νί, ιί,) ερωτά τους συζητούντας να εισαγάγωσι το έθιμον τούτο εις την εκκλησίαν: Π ώ ς π ο τ ε ή θ ε λ ο ν τ ο λ μ ή σ ε ι ν α π ρ ο σ φ έ ρ ω - σ ι ν ε υ τ ε λ ή κ η ρ ί α ε ι ς τ ο ν π λ ά σ α ν τ α τ ο ν ή λ ι ο ν κ α ι τ ο υ ς α σ τ έ ρ α ς, ω ς ο ι ε ι δ ω λ ο - λ ά τ ρ α ι ε ι ς τ ο υ ς θ ε ο ύ ς α υ τ ώ ν, ο ί τ ι ν ε ς ό ν τ ε ς θ ε ο ί τ ο υ σ κ ό τ ο υ ς έ χ ο υ σ ι ν α ν ά - γ κ η ν κ η ρ ί ω ν ί ν α β λ έ π ω σ ι ν; Ο δι' ύδατος αγιασμός των οικιών είναι κατά τον Τερτουλλιανόν (D e b a r t i s m e π ε ρ ί τ α τ έ λ η) απομίμησις ειδωλολατρικού εθίμου, αι δε λιτανείαι ουδέν άλλο ή αι θεωρίαι των αρχαίων (D e J e j u n i i s σ. 583). Οι άρτοι της προθέσεως ελήφθησαν κατά τον Αγ. Τουστίνον (Απολ. β', σ, 98) παρά των Αιγυπτίων, αι δε προσκυνήσεις είνε έθιμον ινδικόν. Και αυτό δε το βάπτισμα είναι κατά τον Τερτουλλιανόν απομίμησις των εθνικών, οίτινες εμύουν δι' αυτού τους νεοφύτους εις τα μυστήρια της Τσιδος (D e B a r t. v)• τοιαύτης δε γνώμης είναι, ο Αγ. Ιουστίνος (Απολόγ. β', 62) και ο χριστιανικώτατος Λαμενναίος (D e l ' I n d i f. νί, 7)• Και ού μόνον ταύτα, αλλά και αυτά τα δόγματα και μυστήρια της χριστιανικής θρησκείας, η Αγ. Τριάς {101}, η Ενσάρκωσις, η Εξομολόγησις {102}, η Ευχαριστία{103} κτλ., προϋπήρχον και επί τινα καιρόν συνυπήρχον μετά του Χριστιανισμού, ως ομολογούσιν οι Άγιοι Πατέρες, οίτινες κατά τούτο μόνον ευρίσκονται εις διαφωνίαν, ότι οι μεν ζητούσι ν' αποδείξωσι διά της ταυτότητος ταύτης την αρχαιότητα και την παγκόσμιον συμφωνίαν πάντων των εθνών περί της αληθείας του Χριστιανισμού, οι δε φρονούσιν απ' εναντίας ότι ο Δαίμων, προγνωρίζων τα δόγματα και τας τελετάς της μελλούσης θρησκείας, απεκάλυπεν αυτά εις τους εθνικούς, ίνα εκ των προτέρων τα παρωδήσωσιν. «Ο Διάβολος, ο πίθηξ ούτος του θεού, λέγει ο Τερτουλλιανός, εκίνησε τους ειδωλολάττρας εις απομίμησιν των τελετών του Χριστιανισμού, και διά τούτο βλέπομεν αυτούς βαπτίζομένους, προσσκυνούντας, αναθέτοντας προσφοράς επί των βωμών κτλ.» (Κατά Μαρκίαν. § ιδ'.) Οι νεώτεροι κριτικοί και αρχαιολόγοι επικυρούσι κατά πάντα την γνώμην των Αγίων Πατέρων αποδεικνύοντες επιστημονικώς διά της παραθέσεως των μνημείων της αρχαιότητος, των ινδικών μάλιστα και αιγυπτιακών, ότι πάντα τα δόγματα και έθιμα της χριστιανικής θρησκείας προϋπήρχον εν τη Ανατολή{104}. Αλλ' ουδ' αυτοί οι σήμερον εν τη Δύσει απολογηταί του Χριστιανισμού κρύπτουσι την ομοιότητα ταύτην, ην απεναντίας κηρύττουσι μεγαλοφώνως ως επιχείρημα υπέρ του αληθούς της χριστιανικής θρησκείας, συμπεριλαμβανούσης εν εαυτή πάσας τας άλλας {105}. Ταύτα νομίζω υπεραρκούντα ίνα πείσωσιν υμάς, σεβαστοί μου Ιεράρχαι, ότι ο συγγραφεύς της «Παπίσσης», καταδεικνύων την ομοιότητα των τελετών και εθίμων του Χριστιανισμού και της ειδωλολατρείας, είναι σύμφωνος προς την ιστορίαν, τα πορίσματα της νεωτέρας επιστήμης και, όπερ μείζον, προς τους Αγ. Πατέρας των οποίων τα συγγράμματα συναφώρισατε, εν αγνοία σας νομίζω, μετά της «Ιωάννας». Αλλά θαρσείτε• οι Άγιοι ούτοι δεν είναι μνησικάκοι, και ίσως κατά την ώραν ταύτην δέονται του Υψίστου υπέρ υμών λέγοντες «Αφες αυτοίς, Κύριε, ου γαρ οίδασι τι ποιοούσιν».

Έν μόνον μένει ακόμη να εξετάσωμεν, αν τω όντι παρέβη ο συγγραφεύς το ευαγγελικόν παράγγελμα της προς τον πλησίον αγάπης εμπάξι - ξας, σκώψας και μυκτηρίσας τας ανοησίας των μεσαιωνικών θεολόγων, αντί να τας αναιρέση σοβαρώς, επικαλούμενος

κατ' αυτών τον νόμον και τους προφήτας. Το κατ' εμέ, άχολος ων εκ φύσεως, ήθελον θεωρήσει προθύμως ως αντιχριστιανικά τα σκώμματα και τους εμπαιγμούς, αν υπήρχεν άλλο όπλον πλην του γέλωτος κατά της ανοησίας. «Η προς τον πλησίον αγάπη αν αγκάξει ημάς πολλακις να εμπαίζωμεν τας ανοησίας του, ίνα τας καταστήσωμεν μισητάς και φευκτάς» έγγραφεν ο ιερός Αυγουστίνος, δικαιολογών τας ειρωνείας, τας οποίας μετεχειρίσθη κατά των εν Αφρική θεολόγων, ους ωνόμαζε σκωπτικώς κομήτας. Της αυτής δε γνώμης ήσαν, καθ' όσον γνωρίζω, και οι άλλοι Πατέρες. Ο Αγ. Ιερώνυμος, ο χλευάσας ανηλεώς τους αιρετικούς διά των Επιστολών του, ο Αγ. Βασίλειος ειρωνευθείς τους αγραμμάτους, οίτινες ωμίλουν περί θεολογίας• ο Αγ. Ειρηναίος μυρία συσσωρεύσας σκώμματα κατά των Γνωστικών και αυτός τέλος πάντων ο πικρός και αγέλαστος Τερτουλλιανός λέγων «Αναπαντώνται εν τοις βιβλίοις μου χωρία κινούντα τον γέλωτα, το ύτο προέρχεται, εξ αυτης της φύσεως των πραγμάτων, άτινα ήσαν φύσει γελοία. και τα τοιαύτα μόνον διά του γέλωτος πρέπει να πολεμώνται, ίνα μη δίδεται εις αυτά περισσοτέρα όσης αξίζουσι σημασία διά σπουδαίας αναίρεσεως {106}. Εκ τούτων βλέπετε, σεβασμιώτατοι Ιεράρχαι μου, ότι η διά του σκώματος τιμωρία της ανοησίας ουδόλως αντίκειται εις το πνεύμα του Ευαγγελίου, αφού μετεχειρίσθησαν αυτήν οι αγιώτατοι των Πατέρων. Ο συγγραφεύς της Ιωάννας περιωρίσθη εις το να παραθέση ως επί το πλείστον άνευ σχολίων τα χωρία των θεολόγων του μεσαιώνος• αν δε εγεννήθη ο γέλως, «το ύτο προέρχεται εξ αυτών των πραγμάτων, άτινα ήσαν φύσει γελοία.» Και τω όντι τι γελοιωδέστερον ή να βλέπη τις την θρησκείαν, εξ ης περιεμμένομεν την μέλλουσαν ημών σωτηρίαν, ούτω ασυστόλως νοθευομένην με τας γελοίας επινοήσεις ανόητων καλογήρων συζητούντων περί του τι γίνεται εν τω στομάχω του μεταλαμβάνοντος το σώμα του Σωτήρος, ή Συνόδων συνερχομένων ν' αποφασίσωσιν «αν ανήκωσιν ή όχι εις το ανθρωπινον γένος αι γυναικες;» Πως άλλως ή παίζων ηδύνατο να ομιλήση ο συγγραφεύς περί τοιούτων πραγμάτων, αφού κατά μεν τους Πατέρας «Μόνον διά του γέλωτος τιμωρείται η ανοησία», κατά δε την Γραφήν «Κύριος αληθινών στόμα εμπλήσει γέλωτος;» Μίαν μόνην δικαίαν μομφήν δύναται τις ν' αποτείνη εις τον γράψαντα την Ιωάνναν, ότι ουδέν νέον είπεν εν τω βιβλίω του. Επιχειρήσας ν' αποδείξη ότι οι πλείστοι των ιερέων του μεσαιώνος ήσαν δεισιδαίμονες, άρπαγες, κακοήθεις και αιμοβόροι, ομοιάζει άνθρωπον αναβαίνοντα επί βήματος, ίνα αναγγείλη εις το κοινόν ότι οι σκορπίοι είναι φαρμακεροί, αι έχιδναι ιοβόλοι και οι σφήκες έχουσι κακά κέντρα. Γελάσατε αν θέλετε με την απλότητα του καλού τούτου ανθρώπου, εμπαίξατε τας ανακαλύψεις του, αλλά, προς Θεού, μη ζητείτε να τον στείλητε εις την φυλακήν ως υβρίσαντα τα αξιότιμα ταύτα φαρμακερά ζώα, διότι τούτο ήθελεν είναι ασυνειδησία.

Και μη είπητε, Άγιοί μου Πατέρες, ότι παρενοήσατε τον σκοπόν του συγγραφέως, σκώπτοντος τους γελοίους ιερείς και ουχί την θρησκείαν. Τα χωρία δι' ων εξηγεί τον σκοπόν αυτού είναι πολλά και σαφή, αι δε παραπομπαί αυτού ακριβείς και ευεξέλεγκτοι, ώστε δύσκολος ή μάλλον αδύνατος ήτο πάσα παρανόησις. Είπέτε μάλλον ότι ωργίσθητε κατ' αυτού, διότι είπεν εν τω προοιμίω του ότι μεταξύ πάντων των σήμεραν χριστιανικών εθνών μόνοι ημείς στερούμεθα θρησκευτικής διδασκαλίας• ότι ενώ πανταχού και εν αυτή ακόμη τη ορθοδόξω Ρωσσία η εξωτερική λατρεία ρυθμίζεται αναλόγως των απαιτήσεων του προοδεύοντος πολιτισμού, μόνοι ημείς μένομεν προσκολλημένοι, εις τους τύπους του μεσαιώνος ως τα οστρείδια εις τον βράχον, εκλέγοντες τους λειτουργούς του Υψίστου μεταξύ των

αναλφαβήτων, ασπαζόμενοι βυζαντινάς μαυρογραφίας και ακρωμένοι διώρους ρινοφωνίας, τας οποίας απεδοκίμαζε και αυτός ο Άγιος Βασίλειος{107}. Πιθανόν να δυσηρεστήθητε και δι' όσα εν σελ. 108 είπεν ο συγγραφεύς περί του ημετέρου κλήρου, ότι δηλ. ενώ οι εν τη Δύσει ιερείς απέκτησαν οξείς όνυχας και ιοβόλους οδόντας, παρ' ημίνα π' εναντίας χειροήθεις ως οι εγχέλεις της Κωπαΐδος, και ίνα διαψεύσητε αυτόν, νομίζοντα υμάς καλούς ανθρώπους εσπεύσατε να δείξετε ότι έχετε και υμείς οδόντας. Συγχωρήσατέ με όμως να παρατηρήσω, Άγιοί μου Πατέρες, ότι πάντα τα ανωτέρω ουδέν έχουσι κοινόν μετά της θρησκείας, εν ονόματι της οποίας υβρίζετε, καταμηνύετε και διαβάλλετε τον συγγραφέα. Τσως προφασισθήτε ότι η σήμερον διανοητική κατάστασις του ελληνικού λαού, μη όντος εισέτι εις θέσιν να διακρίνη τα αληθή όρια της θρησκείας καθιστά αναγκαία προφυλακτικά μέτρα κατά της «Ιωάννας» δυναμένης να κλονίση τας πεποιθήσεις των συγχεόντων ακόμη την θρησκείαν μετά των λειτουργών αυτής. Αλλά και τούτου δοθέντος, τίνα λογικόν σκοπόν είχαν αι υμέτεραι απαγορεύσεις και τίνας ηλπίζετε δι' αυτών να προφυλάξετε; Ουχί βεβαίως τους μη γνωρίζοντας ν' αναγινώσκωσιν, οίτινες ουδόλωσ εκινδύνευσον, και έτι ολιγώτερον τους γραμματισμένους, των οποίων ο αριθμός και η περιέργεια δεκαπλασιάζεται διά των τοιούτων απαγορεύσεων. Ταύτα κάλλιον παντός άλλου εγινώσκετε, σεβασμιώτατοι Ιεράρχαι μου· αλλά συγχρόνως εγνωρίζετε ότι χάρις εις παντελή έλλειψιν χριστιανικής διδασκαλίας υπάρχουν ακόμη παρ' ημίν αναγνώσται της Αμαρτωλών Σωτηρίας, γραΐδια λιβανίζοντα την Αγ. Παρασκευήν και ευσεβείς προσκυνηταί νομίζοντες ότι η εν Τήνω Παναγία είναι ευσπλαγχνικωτέρα των αλλαχού, ως οι παρά Πλουτάρχω εκείνοι Μεγαρείς, οι ισχυριζόμενοι ότι η εν Μεγάροις σελήνη είναι μεγαλυτέρα της των Αθηνών. Τούτους ηλπίσατε διά των κραυγών υμών να εξεγείρετε κατά του συγγραφέως, την μάμμην, την τροφόν και τους υπηρέτας του! Υμείς το φως του κόσμου εβασίσθητε επί του σκότους της αμαθείας, ίνα εκδικηθήτε διαβάλλοντες ως εχθρόν της θρησκείας, τον μόνας τας καταχρήσεις των ιερών αποστραφέντα, τα δε ευαγγελικά παραγγέλματα του Σωτήρος ημών μετά τοσαύτης ευλαβείας ακολουθούντα, ώστε επί πέντε κατά συνέχειαν μήνας, απειλούμενος, καταδικώμενος, ονομαζόμενος έχιδνα, κακούργος, όργανον του Σατανά, μυσαρός, ανατροπέυς των καθεστώτων κ.τ.λ., ουδέ γρυ απεκρίθη εις πάντα ταύτα, ενώ τόσον εύκολος ήτο η απάντησις. Δεν ενωώ βεβαίως διά τούτου ότι ηδύνατο να διαγωνισθή προς τον Αγ. Βαρυσίας κατά την εύροιαν των υβριστικών επιθέτων, διότι ουδείς ο δυνάμενος ν' αμφισβητήση εις τους ρασοφόρους την δάφνην του είδους τούτου της φιλολογίας, αλλ' εις τας ύβρεις ταύτας ηδύνατο απολογούμενος ν' αντιτάξη πράγματα. Ότι π.χ. δεν ανήκει εις υμάς, Σεβασμιώτατοι Ιεράρχαι μου, να κατηγορήτε τους άλλους ως ανατροπείς των καθεστώτων, ενώ από τριών ήδη ετών ανατρέπετε και καταπατείτε τους τε θείους κανόνες και τους νόμους του Κράτους ζητούντες μεταθέσεις• ότι πολύ ολιγώτερον αρμόζει εις υμάς να κατηγορήτε τους άλλους ως ασεβείς, ενώ τόσον ολίγον σέβεσθε το όνομα του Κυρίου, ώστε τελείτε αντικανονικά μνημόσυνα τας Κυριακάς, τους δε Αγίους τόσον ολίγον τιμάτε, ώστε αλλάσσετε τα ονόματα αυτών κατά τας πολιτικές περιστάσεις, καθιστώντες αυτούς οτέ μεν Οθωνιστάς ότε δε Επαναστάτας{108} και αυτό δε το αρχιερατικόν υμών ένδυμα τόσον ολίγον σέβεσθε, ώστε γράφετε εις τους ιδιώτας υβριστικές επιστολάς, οσάκις ευρίσκετε ότι ούτοι, δεν επλήρωσαν αρκούντως υπηρεσίας τας οποίας αμισθί χρεωστείτε να προσφέρετε{109}. Ταύτα και μυρία άλλα ηδύνατο να είπη, λαμβάνων την ύλην εκ των εφημερίδων, δι' ων υβρίζετε καθ' ημέραν αλλήλους, ως σιμωνιακούς και παραβάτας των κανόνων. Αλλά περί τούτων πάντων ολίγον φροντίζει ο συγγραφεύς. Αν κατά το παράγγελμα και το παράδειγμα του Ιησού και των Αγίων Πατέρων μισεί τους θρησκοκαπήλους, τοσούτον όμως αποστρέφεται, το σκάνδαλον, ώστε

επιχειρήσας να καταδείξη την εκ τούτων βλάβην, αντί να στρέψη γύρω του το βλέμμα, ανέτρεξεν εις απέχουσαν και άγνωστον σχεδόν του μεσαιώνος εποχήν, ίνα αποφύγη πάσαν προσωπικότητα. Εις ουδέν ανήκουν των παρ' ημίν εκκλησιαστικών κομμάτων, ούτε εις την ορθόδοξον ρωσικήν ούτε εις την βιβλικήν προπαγάνδαν ουδένα προυτίθετο διά του βιβλίου του πολεμικόν σκοπόν, αλλ' είπε περί πάντων την αλήθειαν, στιγματίσας αδιακρίτως το κακόν και το γελοίον, οπουδήποτε και αν εύρεν αυτό, παρά τοις ορθοδόξοις, τοις Λατίνοις ή τοις Διαμαρτυρομένοις, υπό το ράσον του μοναχού ή τον τρίβωνα του φιλοσόφου· γνωρίζων δε ότι η διόρθωσις των κακώς εν τω κόσμω εχόντων δεν ανήκει εις τους θεωρητικούς λογίους, δαπάνη τας ημέρας του κύπτων επί των βιβλίων του. Αφήσατε αυτόν ήσυχον τέλος πάντων! Τούτο συμβουλεύω υμάς προς όφελος υμών μάλλον ή του συγγραφέως, όστις αν δεν ελυπέιτο βλέπων λειτουργούς του Υψίστου παρεκτρεπομένους εις τοιαύτας αντευαγγελικάς φωνασκίας, ήθελε χαίρει διά την δημοτικότητα, ην απέκτησε δι'αυτών το βιβλίον του. Η «Π ά π ι σ σ α Ι ω ά ν ν α» η προωρισμένη ως πάντα τα εν Ελλάδι, εκδιδόμενα βιβλία, ν' αναγνωσθή υπό ευαρίθμων τινών λογίων ανεγνώσθη χάρις εις τους αφορισμούς εν ταις λέσχαις, τοις καφφενείοις και τοις παντοπωλείοις και ενίοτε μεγαλοφώνως, ίνα ακούωσι και οι μη εξεύροντες ν' αναγινώσκωσιν, ο δε Αγ. Ναζαρέτ και ο Ηγούμενος του Αγ. Σάββα ζητούσιν αντίτυπα αυτής εκ των περάτων της Συρίας. Τοιαύτα είνε σήμερον τ' αποτελέσματα των ιερατικών απαγορεύσεων το δε σωτήριο έτος 1866 είναι είπερ τι και άλλο ακατάλληλον δι' αφορισμούς και καταδιώξεις συγγραφέων. Το ιεροκρατικόν οικοδόμημα καταρρέει, πανταχού· η γαλλική γερουσία καθιερώνει την ελευθερίαν του λόγου· γενική περιέργεια και άκρατος προς την ελευθέραν έρευναν οργασμός κατέχει πάντας τους λαούς, και εν μέσω του γενικού τούτου σάλου ανεγείρεται το θρησκευτικόν αίσθημα, αποτινάσσει τον ζυγόν της μεσαιωνικής θεολογίας και θυσιάζον το γράμμα ίνα προσκολληθή εις το πνεύμα του Χριστιανισμού. Πάντες φαίνονται εννοήσαντες ότι, ίνα διασωθεί η κλυδωνιζομένη κιβωτός της πίστεως, ανάγκη πάσα να ριφθώσιν εις την θάλασσαν τα λαθραίως επιβιβασθέντα επ' αυτής ιερατικά εμπορεύματα. Πλήθος κριτικών, φιλολόγων, ανεξαρτήτων θεολόγων και προοδευτικών ιερέων ενασχολούνται νυχθημερόν εις την αναθεώρησιν των μνημείων του χριστιανισμού, ταμιεύοντες τα χρήσιμα και ρίπτοντες εις το πυρ τα ζιζάνια. Ο Collanis, ο Reville, ο Reuss, ο Rost, ο Channing, ο Parker, ο Kein, ο Schenkel, ο Quinet και λοιποί κρατούσι την σκαπάνην και κρίζουσιν «Ε μ π ρ ό ς!» ήγουν «Οπίσω προς τους χρόνους του αποστολικού Χριστιανισμού. Τα χωρίζοντα ημάς απ' αυτού μεσαιωνικά μεσότοιχα πρέπει να καταπέσωσι και ο αποκρύπτων εις τους οφθαλμούς μας τον ουρανόν ιερατικός ιστός πρέπει να σχισθή.» Το πνεύμα τούτο της θρησκευτικής αναγεννήσεως, το εξεγείρον ολόκληρον την χριστιανικήν οικουμένην, θέλει πνεύσει τάχιον ή βράδιον και εφ' ημάς. Ο καιρός ίσως δεν είναι μακράν ότε θα είπωσι και οι Έλληνες «Δ ε ν θ έ λ ο μ ε ν π λ έ ο ν ν α ή μ ε θ α Β υ ζ α ν τ ι ν ο ί, α λ λ ά Χ ρ ι σ τ ι α ν ο ί!» Και τότε, Άγιοί μου Πατέρες, όταν η ηώς αύτη και εφ' ημάς ανατείλη, αν επιμένετε ακόμη θεωρούντες ως καταχθόνιον δαίμονα τον συγγραφέα της «Ι ω ά ν ν α ς» θέλετε αναγκασθή τουλάχιστον αντί, Σ α τ α ν ά να ονομάσετε αυτόν Ε ω σ φ ό ρ ο ν.

Η ΠΑΠΙΣΣΑ ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΙ Η ΗΘΙΚΗ

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Α Ι Ε Ν Ο Σ Α Γ Ρ Ι Ν Ι Ω Τ Ο Υ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Αη

Αγρίνι 1 Μαΐου 1866

Αξιότιμε κ. Εκδότα της «Αυγής»

Το όνομά μου είναι Σουρλής· κατοικώ εις το Αγρίνι, κοντά εις τον ποταμόν, και είμαι συνδρομητής εις την αξιόλογον «Αυγήν» σας. Όταν ήμην νέος υπήγα εις την Πάδοβαν να σπουδάσω ιατρικήν και έπειτα επέστρεψα εδώ, όπου υπανδρεύθην και κατοικώ τριάντα επτά χρόνους. Αλλ' ο Θεός δεν μου εχάρισεν ούτε αρρώστους ούτε τέκνα· προ δώδεκα χρόνων μου επήρε και την γυναίκα μου και, διά να μη μένω αβασάνιστος, μου έστειλεν εις τον τόπον της ένα οξύν ρευματισμόν, όστις με άφισε παραλυτικόν. Τώρα περιπατώ με δικανίκια· επειδή όμως είμαι ευλαβής άνθρωπος, ευχαριστώ καθ' ημέραν τον Πανάγαθον Θεόν, λέγων ότι μ' εκούτσανε, διά να φθάσω ίσως αργότερα εις την τελευταίαν μου κατοικίαν. Μόνη διασκέδασις μου έμεινε το χωράφι μου, το οποίον με τρέφει, η εφημερίδα σας και η βιβλιοθήκη μου. Μέσα εις αυτήν έχω (κατά την συνήθειαν των ιατρών όσοι εσπούδασαν εις την Πάδοβαν), περισσοτέρους ποιητάς, συγγραφείς και φιλοσόφους παρά ιατρούς. Τον Όμηρον, τον Πλάτωνα, τον Δάντε και τον Βιργίλιον, τους οποίους θαυμάζω και σέβομαι, ως ιερά πράγματα, και διά τούτο ποτέ δεν τους ανοίγω, και εκτός αυτών τον Κάτουλλον, τον Αριόστον, τον Μπαίρων και τους άλλους μικροτέρους, των οποίων την συναναστροφήν προτιμώ από τας ομιλίας των φίλων μου Αγρινιωτών, οίτινες διά τούτο με ωνόμασαν μισάνθρωπον. Αλλ' αυτή είναι μαύρη συκοφαντία· διότι εξ εναντίας τόσον πολύ αγαπώ τους ανθρώπους, ώστε αν είχα χρήματα, ή τουλάχιστον ποδάρια, ουδέ στιγμήν θα έμενα εις το Αγρίνι. Αλλ' ας αφίσωμεν τους Αγρινιώτας και ας επανέλθωμεν εις το προκείμενον. Σας έλεγα λοιπόν, αξιότιμε κ. εκδότα, ότι έχω μίαν καλήν βιβλιοθήκην και τον περισσότερο καιρόν μου περνώ με τα βιβλία μου. Την άνοιξιν, όταν ο ήλιος είναι ευχάριστος, διαβάζω εις το δώμα της καλύβης μου· το καλοκαίρι όπου αι ακτίνες του καίου καταφεύγω υπό την σκιάν μιας γραίας πλατάνου, της οποίας τα περιττά κλαδιά με ζεσταίνουν τον χειμώνα· ώστε το δένδρον τούτο μου δίδει κατά τας περιστάσεις δροσιάν ή ζέστην καθώς το φύσημα του Αισωπέιου Σατύρου. Όλα τα ανωτέρω σας ανέφερα, κ. εκδότα διά να σας αποδείξω ότι, αν και ονομάζομαι, Σουρλής και κατοικώ εις το Αγρίνι, είμαι άνθρωπος διαβασμένος εις κατάστασιν να κρίνω περί γραμμάτων καλλίτερα ίσως από πολλούς δημοσιογράφους και λογίους της πρωτεύουσής σας, οι οποίοι γράφοντες και διδάσκοντες από το πρῶνί έως το βράδυ διά να κερδίσουν το ψωμί των, δεν ευρίσκουν καιρόν ν' ανοίξουν βιβλίον και ως εκ τούτου . . . Αλλά το προίμίόν μου καταντά πολύ μακρύ, ενώ ο τόπος σας είναι μετρημένος· με τα σωστά μου λοιπόν έρχομαι εις το προκείμενον.

Ένας κάποιος φίλος μου, κάτοικος Αθηνών, εις τον οποίον είχα στείλει μερικάς οκάδας ξανθόν καπνόν του Αγρινίου, μου έστειλεν ως αντάλλαγμα έν νεοφανές βιβλίον, επιγραφόμενον, « Π ά π ι σ σ α Ι ώ ά ν ν α » και τυπωμένον εις τα αξιότιμα πιεστήριά σας. Θέλων δε και να μου δείξη πόσον πολύτιμον ήτο το δώρον του, ότι δηλ. ο καπνός μου ήτο καλοπληρωμένος, είχε περιτυλίξει το βιβλίον εις ένα σωρόν εφημερίδας «Χ ά ρ τ η ν, Α λ ή θ ε ι α ν, Ι n d e p e n d a - n c e, Π α λ ι γ γ ε ν ε σ ί α ν, Α υ γ ή ν, Ε θ ν ο φ ύ λ α κ α, Ο μ ό ν ο ι α ν, Β υ ζ α ν τ ί δ α, Χ ρ υ σ α λ λ ί δ α κτλ. κτλ. αι οποίαι το εσύσταινον ως «ε υ φ υ έ σ τ α τ ο ν, λ ί α ν κ α κ ό η - θ ε ς, χ α ρ ι τ ό β ρ υ τ ο ν, β ο ρ β ο ρ ώ δ ε ς, π ο λ υ μ α - θ έ σ τ α τ ο ν, κ α κ ό σ χ ο λ ο ν, θ ε λ κ τ ι κ ώ τ α τ ο ν, α η - δ έ ς, α ξ ι ά γ α σ τ ο ν, α τ ι μ ω τ ι κ ό ν» και ένα σωρόν άλλα επίθετα, τα οποία εμάλοναν το έν με το άλλο. Μέσα εις τον φάκελλον ευρίσκετο και μία εγκύκλιος του σεβασμιωτάτου Επισκόπου Καρυστίας Μακαρίου, όστις με την ιδιάζουσαν εις τους καλογήρους ευαγγελικήν μετριοπάθειαν ωνόμαζε τον συγγραφέα «ό ρ γ α ν ο ν τ ο υ Σ α τ α ν ά» και «κ α κ ο ύ ρ γ ο ν», το δε βιβλίον λ ο ι - μ ώ δ ε ς, φ θ ο ρ ο π ο ι ό ν, έ χ ι δ ν α ν ι κ α ν ή ν ο λ ό - κ λ η ρ ο ν ο ι κ ί α ν ν α δ η λ η τ η ρ ι ά σ η κτλ. κτλ. Εκτός αυτής υπήρχε και άλλη εγκύκλιος φέρουσα τας υπογραφάς των πέντε μελών της Συνόδου, την οποίαν εδιάβασαν και εις τας Εκκλησίας, απαγορεύοντες εις τους πιστούς την Ανάγνωσιν του βλασφήμου συγγράμματος, διά να μη «βλαβώσιν ηθικώς και . . . σωματικώς»! Όλα

ταύτα, να σας ειπώ την αλήθειαν, εκέντησαν την περιέργειάν μου, και αφού πολλήν ώραν επονοκεφάλησα διά να συμβιβάσω τους τόσους επαίνους και τας τόσας ύβρεις, το τόσον λιβάνι και την τόσην λάσπην, τα οποία ο τύπος και η Εκκλησία έχυσαν επάνω εις αυτό το βιβλίον, απεφάσισα να το διαβάσω κι' εγώ, διά να σχηματίσω γνώμην με τα ιδικά μου μάτια και την ιδικήν μου κρίσιν. Η ανάγνωσις είνε ίσως αμαρτία μετά την απαγόρευσιν της Εκκλησίας• αλλ' αν έσφαλα εγώ από περιέργειαν ως η πρώτη μας μητέρα, το αμάρτημα ας είναι εις τον Άγιον Καρυστίας, ο οποίος μ' έφερεν εις πειρασμόν• αν έγεια εγώ Εύα, εκείνος είναι, ο όφρις, όστις με ηπάτησε με τας μακράς σπείρας του καλογηρικών επιθέτων.

Ανέγνωσα λοιπόν κ' εγώ την «Πάπισσαν» και έρχομαι, αν μου συγχωρήτε, να σας είπω όχι περί του βιβλίου τούτου αλλά περί της ηθικής εν γένει και την ιδικήν μου γνώμην ή μάλλον την γνώμην της βιβλιοθήκης μου. Πολλάκις εθαύμασα, κ. εκδότα, την σοφίαν και ακόμη περισσότερο το θάρρος των λογίων και προ πάντων των εφημεριδογράφων της πρωτευούσης σας, οι οποίοι, χωρίς ανάγκην άλλου βοηθήματος, όσα λέγουν τα λαμβάνουν από την πάνσοφον κεφαλήν των. Ομιλούν περί ιστορίας χωρίς να φέρουν ούτε μίαν μαρτυρίαν, περί συντάγματος και πολιτείας, εκβολάδων και θανατικής ποινής, ηθικότητος και φιλολογίας χωρίς ποτέ να καταδεχθούν να εξετάσουν αν ωμίλησαν και άλλοι διά τοιούτου είδους πράγματα. Προ μερικών μηνών ανεφέρετε με θαυμασμόν και απορίαν εις την αξιότιμον εφημερίδα σας ότι ένας κάποιος Κ. Ρηγόπουλος, εμπνευσθείς υπό Πνεύματος Αγίου, κατάρθωσε ν' ανασκευάση τον Ρενάν χωρίς να τον αναγνώση. Το πράγμα είναι καθ' εαυτό αξιοθαύμαστον, δεν λέγω το εναντίον αλλά πολύ πλέον αξιοθαύμαστα είνε ο θαυμασμός και η απορία σας, διότι τόσον πολλούς Ρηγόπουλους βλέπετε καθ' ημέραν, ώστε έπρεπε να είσθε προ καιρού συνειθισμένοι εις τοιαύτα θαύματα. Ο παραμικρός των εφημεριδογράφων σας είναι εις το είδος του θεόπνευστος προφήτης, ομιλών και αποφασίζων περί πραγμάτων τα οποία ποτέ δεν έμαθε. Δεν ενθυμούμαι ποίος φιλόσοφος έλεγεν εις τους κατοίκους της πρωτευούσης σας,

Ω Αθήνα πρώτη χώρα,
Τι γαιδάρους τρέφεις τώρα!

αλλά το δίστιχον αυτό δεν μου φαίνεται σωστόν, πρώτον διότι δεν πρέπει να υβρίζωμεν κανένα, και δεύτερον διότι αντί γαδάρους έπρεπεν ο ποιητής να είπη προφήτας, θεοπνεύστους ανθρώπους, ικανούς να ομιλήσουν περί όλων των γνωστών πραγμάτων και πολλών άλλων ακόμη, κατόχους πάσης σοφίας χωρίς να υποπέσουν εις το αμάρτημα να μασσήσουν τον απηγορευμένον της γνώσεως καρπόν. Το κατ' εμέ τους ανθρώπους τούτους τους σέβομαι, τους μακαρίζω, τους θαυμάζω ως σπάνια και περίεργα πλάσματα, των οποίων το είδος εχάθη από όλα τα μέρη του κόσμου και σώζεται εις μόνην την Ελλάδα• αλλά να τους μιμηθώ ούτε δύναμαι ούτε τολμώ. Καθώς δεν ημπορώ να περιπατήσω χωρίς δεκανίκια, ούτω και χωρίς βιβλία αδύνατον μου είναι να συλλογισθώ. Πριν αποφασίσω να είπω την γνώμην μου περί οποιού δήποτε ζητήματος, θέλω να ηξεύρω τι εστοχάζοντο περί αυτού ο Αριστοτέλης, ο Κάντ και ο Έγκελ, αν ήτο το πράγμα φιλοσοφικόν, ο Άγ. Βασίλειος, ο Λούθηρος και ο Ρενάν, αν πρόκειται περί θεολογίας, ο Αθηναίος και ο Σαβαρέν, αν είναι ο λόγος περί μαγειρικής. Ο τρόπος αυτός μου φαίνεται ο φρονιμώτερος και ο ασφαλέστερος διά τους ανθρώπους εις τους οποίους δεν εχάρισεν ο Θεός παρά μόνον μυελόν και βιβλία• ο δε άλλος τρόπος, να λέγη δηλ. ο καθείς την γνώμην του χωρίς να φροντίζη περί του τι είπαν οι άλλοι, αρμόζει εις μόνους τους μεγαλοφυσείς άνδρας και τους τρελλούς. Η μεγαλοφυία και η τρέλλα κατά την γνώμην πολλών φυσιολόγων είναι αδελφαί και ως τοιαύται έχουν τα ίδια προνόμια• λέγουν ό,τι θέλουν και αι αποφάσεις των είναι χρησιμοί Πυθίας, η οποία, καθώς διηγούνται πολλοί αρχαίοι, έπασχε και εκείνη από έν είδος τρέλλας, όταν εχρησιμοδοτεί. Αλλ' οπωσδήποτε, όσον μεγάλα και

αν υποθέσωμεν τα προνόμια των μεγαλοφυών ανθρώπων και των τρελλών, νομίζω ουχ ήττον (συγχωρήσατε την ελληνικούραν) ότι πολλοί των συναδέλφων σας, ομιλούντες περί ηθικής, εξεπήδησαν ολίγον τα όρια της συγχωρημένης . . . πρωτοτυπίας. Ούτω π. χ. ο «Χ ά ρ τ η ς» αφού ανύψωσεν έως εις τα άστρα, την ε υ φ υ ῖ α ν, τ η ν γ λ α - φ υ ρ ό τ η τ α, τ η ν α τ τ ι κ ή ν χ ά ρ ι ν, και τ' άλλα προτερήματα του συγγραφέως της «Ι ω ά ν ν α ς» κατηγορεί έπειτα αυτόν δ ι ό τ ι ε ι σ ή γ α γ ε ν ε ι ς τ η ν Ε λ λ ά δ α τ ο ν ά σ ε μ ν ο ν ρ ω μ α ν τ ι σ μ ό ν τ ω ν Φ ρ ά γ κ ω ν, τ ο υ ο π ο ί ο υ ι δ ρ υ τ α ί ε ί ν α ι, κατά τον «Χάρτην», ο «Π ι ρ ό ν κ α ι ο Π α ρ ν ύ», ενώ οι άνθρωποι αυτοί ήσαν αποθαμμένοι προ πολλού, όταν ο Ουγκώ και οι σύντροφοι του εφευρήκαν τον ρωμαντισμόν. Παρακάτω ευρίσκομεν ότι ο Ν α π ο λ έ - ω ν ε κ ά λ λ υ ν ε τ η ν δ ύ ν α μ ι ν της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, και επί τέλους φαντάζεται, ο αρθρογράφος τον συγγραφέα γελώντα εις την ανάγνωσιν του άρθρου του· τούτο δεν δυσκολεύομαι, να το πιστεύσω, εκτός αν πάσχη ο κ. Ροίδης από χρονικήν υποχονδρίαν. Μετά τον «Χ ά ρ τ η ν» ήνοιξα τον «Ε θ ν ο φ ύ λ α κ α,» ο οποίος εύχεται να «ε π α ν έ λ θ η η Ε κ κ λ η σ ί α ε ι ς τ η ν ε π ο χ ή ν τ ω ν μ α ρ τ ύ ρ ω ν!» Τούτο το νομίζω οπωσούν δυσκολοκατόρθωτον· πιστεύω ακόμη ότι αν επρότειναν εις τον αξιότιμον συντάκτην κ. Άναγνωστόπουλον να τον κάμουν μάρτυρα, να τον βράσουν δηλ., να τον σουβλίσουν ή να τον τηγανίσουν, ήθελεν ειπεί όχι. Κατωτέρω ο ίδιος αρθρογράφος βεβαιώνει, ότι «αι ν ε ώ τ ε ρ α ι κ ο ι ν ω ν ί α ι ε ἴ σ τ ρ ε ψ α ν τ α ν ώ τ α μ ε τ ἄ β δ ε λ υ γ μ ί α ς εις π ἄ σ α ν α ν τ ι χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ἦ ν ι δ έ α ν.» Άμποτε να ήτο τούτο αλήθεια· αλλά κατά δυστυχίαν αι νεώτεροι κοινωνίαι εξαντλούν δεκαεπτά εκδόσεις του Ρενάν και αι αντίθρησκοι φωναί των είναι τόσον δυναταί, ώστε ακούονται, έως εις το Αγρίνι. Ανέγνωσα και τα άρθρα της «Άυγής» σας· ο συντάκτης λέγει ότι η Ιωάννα έχει, «τ ο π ρ ο τ έ ρ η μ α ν α τ ο ν κ ρ α τ ῆ ὠ ρ α ς ο λ ο - κ λ ῆ ρ ο υ ς ε π' α υ τ ῆ ς α ν υ π ό μ ο ν ο ν ν α ε κ μ υ - ζ ῆ σ η τ α π ο λ λ ἄ θ έ λ γ η τ ρ α τ η ς,» και παρακάτω ότι είναι βιβλίον «β ο ρ β ο ρ ὠ δ ε ς κ α ι α η δ έ ς.» αι δύο αυταί φράσεις δεν σας φαίνονται, ολίγον αντιφατικά; Ένας άλλος δημοσιογράφος συγχίζει τον αρχαίον φιλόσοφον Πύρρωνα, τον οποίον αναφέρει ο συγγραφεύς, με τον Γάλλον ποιητήν Πιρόν, πιστεύων, φαίνεται, εις την μετεμψύχωσιν· άλλος πάλιν . . . Αλλά αγρινιώτικη απλότης είναι το να κάθημαι να θαυμάζω τας πρωτοτυπίας των δημοσιογράφων σας· το αυτό σχεδόν πράγμα ωσάν να εθαύμαζα την αλμύρα της θαλάσσης, τα βώδια ότι έχουν κέρατα ή τα πτερά των πουλιών, ο καθείς θα με επερίπαιζε διά την ανακάλυψιν και θα είχε δίκαιον. Μίαν μόνην συμβουλήν θα μου συγχωρήσετε, κ. εκδότα, να δώσω εις τους συναδέλφους σας, την οποίαν, αν ακολουθήσουν, θα γείνουν άτρωτοι ως ο Αχιλλεύς. Η συνταγή είναι εύκολος· συνίσταται εις το ν' αποφεύγουν ως πονηρούς σκοπέλους τα γεγονότα και τα κύρια ονόματα, να μη ταράττουν την ησυχίαν του Πύρρωνος, του Πιρόν και Βοναπάρτε, αλλά να μιμούνται το καλόν παράδειγμα της «Α λ η - θ ε ί α ς,» ήτις επήνεσε την «Ι ω ά ν ν α ν» διά το άσπρο της χαρτί και το βαθύ μελάνι. Όταν δε θέλουν να κατηγορήσουν, τότε να λαμβάνουν ως πρότυπον και υπογραμμόν τον Άγιον Καρυστίας, όστις με ευαγγελικήν πραότητα δεν ωνόμασε τον συγγραφέα της Παπίσσης παρά μόνον «ό ρ γ α ν ο ν τ ο υ Σ α τ α ν ἄ, ε χ ι δ ν α ν, κ α κ ο - ή θ η κ α ι κ α κ ο ύ ρ γ ο ν,» ή τον αξιότιμον συντάκτην του «Α ν α τ ο λ ι κ ο ύ Α σ τ έ ρ ο ς» κ. Καλαπόδην, Καλαποδάκην, δεν ενθυμούμαι καλά το όνομά του, ο οποίος ωνόμασε το βιβλίον α τ ι - μ ω τ ι κ ό ν. Και επειδή έτυχε περί καλαποδίων ο λόγος, ταύτα με εθύμισαν τα υποδήματα, την φράσιν δηλ. ενός φίλου μου, όστις διισχυρίζετο προχθές εις το καφφενείον του Σπυροπούλου, ότι ο ωφελιμώτερος τρόπος να μεταχειρίζονται μερικοί άνθρωποι το μελάνι των θα ήτο αν εμαύριζαν με αυτό τα υποδήματά των.

Άλλ' η επιστολή μου καταντά πολύ εκτεταμένη, ενώ αι στήλαι της εφημερίδος σας είναι δωρικού ρυθμού, ήγουν κονταί και δυσανάλογοι,

με την γεροντική μου πολυλογία. Αφίνων λοιπόν δι' άλλην φοράν την εξακολούθησιν ή μάλλον την αρχήν των όσα είχα να σας ειπώ περί ηθικής, σας παρακαλώ να με πιστεύετε πρόθυμον δούλον και συνδρομητήν σας

ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ ΣΟΥΡΛΗΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'

Αγρίνι, 10 Μαΐου 1866

Αξιότιμε κ. Εκδότα της «Αυγής»,

Έλαβα το γράμμα σας, εις το οποίον μου λέγετε ότι τα ιδικά μου θα τα κάμετε φυλλάδιον, αλλά να γράφω εις γλώσσαν πλέον καθαρεύουσαν, και να μη περιπαίζω κανένα, ουδ' εφημεριδογράφος αν είναι. Δυσάρεστον και σκληρόν πράγμα είναι εις άνθρωπον της ηλικίας μου να μάθη νέαν γλώσσαν και να ξεμάθη να γελά• προς χάριν σας όμως θα προσπαθήσω. Κατά καλήν μου τύχην ευρήκα εις ενός φίλου μου την Π ο λ ι τ ι κ ή ν Μ ε λ έ τ η ν του αξιότιμου κ. Ν. Σαριπόλου, την «Νέαν Σχολήν» του κ. Π. Σούτσου και άλλα τινά καθαρεύοντα βιβλιάρια, τα οποία μελετώ από τριών ημερών διά να μυηθώ τα απόκρυφα της καλλιλογίας. Δεν σας κρύπτω όμως, κ. εκδότα, ότι ενώ πρόκειται να βουτηχθώ εις αυτήν την καθαρεύουσαν πηγήν ερωτώ μετ' ανησυχίας ως ο Διογένης, πού θα υπάγω έπειτα να καθαρισθώ.

Καθώς σας έγγραφα εις την προλαβούσαν μου, ο σκοπός μου είναι να σας είπω ολίγα τινά περί Η θ ι κ ή ς. Ας μη σας τρομάξη η λέξις αυτή• δεν εννοώ να σας κάμω διδαχήν διότι, κατ' εμέ, η μεγαλύτερα ανηθικότης είναι, ν' αποκοιμίζη τις τον αναγνώστην του. Σκοπεύω μόνον να σας αποδείξω με μαρτυρίας, τας οποίας θέλω λάβει ουχί εκ της κεφαλής μου, αλλ' εκ της βιβλιοθήκης μου, ότι η ε λ ε υ θ ε - ρ ί α της εκφράσεως, το θ ρ ά σ ο ς, η α ν α ί - δ ε ι α, α σ έ β ε ι α, α θ υ ρ ο σ τ ο μ ί α ή όπως άλλως την εβάπτισαν μερικοί καλιμανχοφόροι της πρωτευούσης σας, εθεωρήθη πανταχού, πάντοτε και υπό πάντων, από κτίσεως κόσμου μέχρι σήμερον, από του Εκκλησιαστικού μέχρι του Παπά Περδικάρη, φυσική και αναγκαία εις τα σατυρικά συγγράμματα του είδους της «Ι ω ά ν - ν α ς» ως το σκόρδον εις την σκορδάλην και όχι μόνον φυσική και αναγκαία, αλλά και ηθικώς προτιμότερα από την άσεμνον σεμνολογίαν, την μόνην επικίνδυνον εις τα ήθη ως σεμνά τα άσεμνα παριστώσαν.

Αλλά και εδώ, κ. εκδότα, ευρίσκομαι εις την αυτήν αμηχανίαν, εις ην θα ευρίσκετο και ο επιχειρών ν' αποδείξη ότι ο ήλιος λάμπει, ότι οι κώνωπες είναι οχληροί και αι γυναίκες φιλάρεσκοι• πράγματα τοσοούτον αναμφισβήτητα και ψηλαφητά, ώστε πάσα προς απόδειξιν αυτών προσπάθεια καταντά περιττή και γελοία. Ουχ ήττον περιττόν και γελοίον είναι και το να κάθηται τις ν' αποδεικνύη εις ανθρώπους ηξεύροντας γράμματα, ότι η αθυροστομία είναι επίσης αναγκαία εις τους σατυρικούς όσον η υποκρισία εις τους ιερείς. Αλλ' εγώ, κ. εκδότα, δεν ομοιάζω τους υπερηφάνους εκείνους λογίους της πρωτευούσης σας, οι οποίοι, επιστρέφοντες από την Ευρώπην φουσκωμένοι με σοφίαν και υπερηφάνειαν, γράφουν εις τους προλόγους των σοφών έργων των, ότι καταφρονούν τους πολλούς και αποβλέπουν εις την κρίσιν των σοφωτέρων, προσθέτοντες και κανένα λατινικόν σίχον ως το

Non ut miretur turba laboro

ή άλλο τοιοούτον αντιχριστιανικόν ρητόν. Απ' εναντίας φρονώ ότι καθώς ο Ιησούς ήλθε να σώση ουχί τους δικαίους αλλά τους αμαρτωλούς, ούτω και όσοι γράφουν δεν πρέπει ν' αποβλέπουν εις

τους σοφούς, αλλ' εις τους αγραμμάτους· και καθώς εκείνος δεν εβαρύνετο να επαναλαμβάνη το «*Ἄ γ α π ά τ ε α λ λ ή λ ο υ ς*», «*ό σ υ μ ι σ ε ί ς ε τ έ ρ ω μ η π ο ί η σ η ς*», «*ε υ ε ρ γ ε - τ ε ί τ ε τ ο υ ς ε χ θ ρ ο ύ ς η μ ώ ν*» και άλλα ουχ ήττον παλαιά και τετριμμένα παραγγέλματα, τα οποία είχαν ήδη αναμασήσει μυριάκις προ αυτού ο Κομφούκιος, ο Σωκράτης, ο Ζήνων, ο Κικέρων και άλλοι σωφοί, ούτω και οι γράφοντες διά τους σημερινούς Έλληνας αναγκάζονται πολλάκις να διαφωτίζωσι πράγματα φωτεινά και αυτόφωτα ως τα οπίσθια των πυγολαμπίδων.

Αν ήθελα, ηδυνάμην, αξιότιμε κ. εκδότα, ν' αρχίσω την σειράν των παραδειγμάτων μου από αυτήν την Αγ. Γραφήν, δανειζόμενος από τους προφήτας, τους ιερούς τούτους Αριστοφάνους, ως τους ονομάζει ο Άινε, αξιόλογα τινά παραδείγματα της ε λ ε υ θ ε ρ ί α ς, ήτις αρμόζει εις το σατυρικόν είδος. Α ι Π α ρ ο ι μ ί α ι και ο Ε κ κ λ η σ ι α σ τ ή ς, ο Σειράχ και ο Ιεζεκιήλ, περιέχουσιν αμίμητα πρότυπα ελευθέρας εκφράσεως, αναγκάζοντα τον αναγνώστην όχι μόνον να κοκκινίζη, αλλ' ενίοτε και την μύτην του να φράσση. Αλλά ταύτα τα αφίνω κατά μέρος πρώτον διότι, κατά την φρόνιμον συμβουλήν της Ιεράς Συνόδου μας, δεν πρέπει ν' ανακατεύωμεν τα θεία με τα βέβηλα, και δεύτερον (και τούτο είναι η κυριότερα αιτία) διότι δεν είμαι και πολύ βέβαιος αν δύναται να θεωρηθή ως ηθικόν βιβλίον η Γραφή. Ο καιρός τουλάχιστον δεν είναι μακράν, ότε οι καλόγηροι απηγόρευον την ανάγνωσιν αυτής ως σήμερον της «*Π α π ί σ σ η ς Ι ω ά ν ν α ς*» ο δε παρακοῦών αφωρίζετο ή και εκαίετο ως αιρετικός, κατά τον βαθμόν του ζήλου των αγίων Καρυστίας της εποχής εκείνης. Ενθυμείσθε πόσα ήκουσε χθες ακόμη ο ταλαίπωρος Βάμβας από τον ορθόδοξον Οικονόμον, διότι επεχείρησε την μετάφρασιν εις την ομιλουμένην του επικινδύνου τούτου βιβλίου, το οποίον, κατά τον αυτόν Οικονόμον, πρέπει προηγουμένως να μαγειρεύεται εμπείρως διά να μη βλάβη τους στομάχους των πιστών, απaráλλακτα ως μερικοί αμανίται διά να χάσουν το φαρμάκι των.

Μετά την Γραφήν έρχονται οι Έλληνες, μετά την θρησκείαν η πατρίς. Και ούτοι όμως, αν δεν απατώμαι, εφρόνουν ότι η ελευθερία της εκφράσεως είναι αναγκαία εις τους κωμικούς. Ο Αρχίλοχος τουλάχιστον, ο Αριστοφάνης, ο Θεόκριτος, ο Λουκιανός και λοιποί, αμιλλώνται ποίος να υπερβή τον άλλον κατά την βωμολοχίαν, την οποίαν και αυτός ο Αριστοτέλης αναγκάζεται να παραδεχθή ως αναγκαίον κακόν. Αλλ' ουδ' οι Έλληνες δύνανται να χρησιμεύσωσιν ως παραδείγματα επί του προκειμένου· διότι άλλα ήσαν τα τότε ήθη και άλλα τα σημερινά, και πλην τούτου κατά τους χρόνους εκείνους οι ιερείς δεν εσυνείθιζον ακόμη ν' αναμιγνύωνται εις την φιλολογίαν ως οι Πατέρες της Ιεράς Συνόδου. Δεν πρέπει λοιπόν να θαυμάζωμεν αν οι ταλαίπωροι πρόγονοί μας, στερούμενοι τοιούτων Αριστάρχων, υπέπεσαν εις τοσαύτας παρεκτροπάς. Διά τον αυτόν λόγον θέλω αποφύγει να σας ομιλήσω και περί των Λατίνων· ελπίζω όμως, κ. εκδότα, ότι ουδείς, ουδέ συντάκτης Αθηναϊκής εφημερίδος αν είναι, θέλει τολμήσει ν' αρνηθή ότι

Όσον παρθενική προφέρει τριγάμοιο γυναικός

τοσούτον τα αριστουργήματα του Πλαύτου, Ορατίου και Ιουβενάλη υπερβαίνουνσι κατά την ελευθερίαν της εκφράσεως την «*Π ά π ι σ - σ α ν Ι ω ά ν ν α ν*», όσον άσεμνος και αν υποτεθή.

Ενώ η Σάτυρα εις όλην αυτής την ακμήν εκάγχαζεν ολόγυμνος εν Ρώμη, εγεννάτο εις απόκεντρον της Ιουδαίας χωρίον ο μέλλων να μεταβάλη το πρόσωπον της οικουμένης. Θρησκείαι, ήθη, έθιμα και νόμοι, τα πάντα ήλλαξαν όψιν αλλ' η Σάτυρα δεν ηθέλησε ούτε την κακότροπον φύσιν της να μεταβάλη ούτε καν την κλασικήν της γυμνότητα να ενδύση. Από των εθνικών μετέπεσεν εις τας χείρας των πατέρων της Εκκλησίας, οίτινες δεν ηδυνήθησαν να την διδάξωσι την σεμνότητα. Ο Τερτουλλιανός, ο Αγ. Βασίλειος, ο Αγ. Χρυσόστομος, ο Αγ.

Ιερώνυμος, ο ιερός Αυγουστίνος και οι άλλοι Άγιοι περιέγραψαν και εσατύρισαν την διαφθοράν των ειδωλολατρών, αλλ' αν μου έδιδεν ο Θεός θυγατέρα, δεν θα της έδίδα εγώ ν' αναγνώση τα σατυρικά βιβλία των Αγίων τούτων. Παραπομπάς δεν σας σημειώ ενταύθα, διότι ευρίσκετε όσας θέλετε εις το λεξικόν του Βαΐλου και τας σημειώσεις της «Ι ω ά ν ν α ς», όπου ο συγγραφεύς ηναγκάσθη να καταχωρίση ολόκληρον περικοπήν του Αγ. Βασιλείου, ίνα δικαιολογήση την φράσιν του, καθ' ην η περί «Π α ρ θ ε ν ί α ς» πραγματεία του Αγ. Επισκόπου Καισαρείας τω φαίνεται γεγραμμένη επάνω εις το στήθος γυμνής τινος παρθένου.

Κατά δε τον μεσαιώνα, μετά την πλημμύραν των βαρβάρων της Άρκτου, η Σάτυρα συμμορφωθείσα με τα ήθη των νικητών απεβαρβαρώθη κ' εκείνη, χάσασα την αστικότητα, το αττικόν άλας, την λεπτήν ειρωνείαν και όσα άλλα στολίσματα καθίστα περιττά η απειροκαλία του αιώνος εκείνου. Αλλά την αθυροστομίαν και ελευθερίαν της διεφύλαξεν ανεπάφους, διότι άνευ αυτών δεν ηδύνατο να υπάρξη. «Η χ ο ρ ε ί α τ ω ν σ α τ υ ρ ι κ ώ ν τ ο υ μ ε σ α ι ώ ν ο ς, λέγει, ο κ. Lenient, ο μ ο ι ά ζ ε ι τ ο ν α ρ χ α ί ο ν θ ί - α σ ο ν τ ο υ Β ά κ χ ο υ· π ά ν τ ε ς ή σ α ν Σ ε ι λ η ν ο ί Σ ά τ υ ρ ο ι κ α ι Π ά ν ε ς κ α γ χ ά ζ ο ν τ ε ς, ω ρ υ ώ - μ ε ν ο ι κ α ι α σ χ η μ ο ν ο ύ ν τ ε ς». Εις τους ανθηρούς εκείνους αιώνας της πίστεως και της τυραννίας, ότε ο ιερεύς και ο δήμιος αδελφικώς ενηκολισμένοι εκούρευον εν άνέσει την αγέλην των πιστών, η Σάτυρα, το δικαίωμα δηλ. της εκδικήσεως των ύβρεων διά του γέλωτος, ήτο το μόνον εναπολειφθέν εις τους δυναστευομένους. Ο δε μεσαιωνικός γέλωσ ούτε όρια είχεν ούτε αιδώ εγνώριζε. Θεολογικά δόγματα και πολιτικοί νόμοι, Πάπαι και βασιλείς, Σύνοδοι και Μοναστήρια, άνδρες και γυναίκες, πάντες επλήρωνον τακτικώς τον φόρον των εις τον δημόσιον γέλωτα, ως οι Αθηναίοι εις τον Μινώταυρον,, αλλ' ουδείς θησεύς ετόλμα να πολεμήση το ζών. Και ενώ η παραμικρά εις θεολογικόν βιβλίον δογματική πλάνη ετιμωρείτο διά της πυράς ή της αγχόνης, οι σατυρικοί είχαν την άδειαν ν' αναβιβάζωσιν επί της σκηνής τον Ιησούν ανταλλάσσοντα βωμολοχίας μετά του Σατανά, να εμπαίζωσι την μεγάλην κοιλίαν του βασιλέως των, ν' ανυμνώσι την σωφροσύνην του Πάπα διά των γνωστών εκείνων στίχων:

Papa captus hunc vel hanc decipit
Papa quid vult in lectum recipit κτλ.

και να παριστώσιν ηγεμονίδας μεταβαλλούσας, ως η αρχαία Κίρκη, τους συζύγους των εις ταύρους, τράγους και άλλα κερασφόρα ζώα. Οι τύραννοι και οι ιερείς, οι παν δικαίωμα αφαιρέσαντες από των υπηκόων, δεν ετόλμων ν' αφαιρέσωσι το προνόμιον του να εμπαίζωσι τας ανοησίας των, κληροδοτήσαντες την δόξαν ταύτην εις τα μέλη της ιεράς Συνόδου μας. Εις την γενικήν εκείνην κατάπτωσιν όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου μόνη η Σάτυρα είχε μείνει ορθή ως το άγαλμα του Γέλωτος εν μέσω των ερειπίων της καταπεσούσης Σπάρτης {110}. Αύτη υπήρξεν η μόνη καθ' όλον τον μεσαιώνα εν τοις δεινοίς παρηγορία του δούλου, η μόνη κατά της δογματικής και αρχοντικής τυραννίας διαμαρτύρησις, εις ην χρεωστούμεν κατά μέγα μέρος την σημερινήν κατάστασιν των πραγμάτων. Αλλ' ο σκοπός μου δεν είναι ενταύθα να πλέξω τον πανηγυρικόν της μεσοχρονίου σατύρας, αλλ' απλώς να σας πληροφορήσω, κ. Εκδότα, ότι, καθώς επί των Εβραίων, καθώς επί των Ελλήνων, των Λατίνων και των πατέρων της Εκκλησίας, ούτω και κατά τον μεσαιώνα η ελευθερία της εκφράσεως ενομίζετο αναγκαία εις τους σατυρικούς, ως δύνασθε να πληροφορηθήτε ρίπτοντες έν βλέμμα εις οίαν δήποτε συλλογήν μεσαιωνικών ραψωδιών.

Ας έλθωμεν τώρα εις την διαδεχθείσαν την μεσαιωνικήν σκοτίαν περίοδον της αναγεννήσεως των γραμμάτων.

Αύτη ήρχισεν εν Ιταλία διαρκούντος ακόμη του μεσαιώνος. Ο μέγας

Δάντης, ο σοβαρώτερος των ποιητών, εθεμελίωσε στενάζων την ιταλικήν ποίησιν, ο δε Ιωάννης Βοκκάκιος, ο ευθυμότατος πάντων των ανθρώπων, εμόρφωσε γελών τον πεζόν λόγον. Ο πρώτος περιέγραψε τα βάσανα των κολασμένων παλαιόντων με οφείδια και σκορπίους, ο δεύτερος τα των πατέρων, συζύγων, κηδεμόνων και όσοι άλλοι είχαν να κάμωσι με γυναίκας. Και η μεν εποποιία του Δάντη κατέστη το αμίμητον πρότυπον του σοβαρού ύφους, τα δε «Δ ι η γ ή μ α τ α» του Βοκκάκιου, του κωμικού. Πόσον δε αναγκαίαν ενόμιζεν ο Βοκκάκιος την ελευθερίαν της εκφράσεως εις το κωμικόν ύφος γνωρίζετε ίσως κάλλιον εμού, κ. εκδότα, διότι εν των μάλλον διαπρεπόντων επί τοιαύτη ελευθερία διηγημάτων του, «Ο Δ ι ά β ο λ ο ς ε ι ς τ η ν κ ό λ α σ ι ν» (ο τίτλος ούτος είναι αλληγορικός) μετεφράσθη, ως μ' είπον, και πωλείται αναφανδόν εις τας οδούς της πρωτευούσης σας, αγνώω αν είναι με την έγκρισιν της ιεράς Συνόδου. Το παράδειγμα του Βοκκάκιου, την ελευθέραν δηλ. έκφρασίν του, εμιμήθησαν όλοι οι μετά ταύτα σατυρικοί ποιηταί και πεζογράφοι της Ιταλίας, ο Πόγιος Βρακιολίνης εις τα «Α σ τ ε ί α τ ο υ», ο Μακιαβέλης εις τον περιβόητον «Ό ν ο ν τ ο υ», ο κλεινός Αριόστος εις τον «Μ α ι ν ό μ ε ν ο ν Ο ρ λ ά ν δ ο ν», ο Τρισσίνος, ο Πάτερ Βέρνης, ο Πάτερ Πούλκης, ο Πάτερ Λακάζας, ο Πάτερ Βίμπος (βλέπετε κ. εκδότα, πόσους ιερωμένους σας αναφέρω προκειμένου περί ελευθέρας εκφράσεως) ο Βοϊάρδος, ο Τασσόνης και χίλιοι άλλοι, τους οποίους περιττόν νομίζω ν' απαριθμήσω, διότι, μη γνωρίζοντες ίσως αυτούς ουδ' εξ ακοής, πιθανόν να υποθέσετε, ότι επικαλούμαι την μαρτυρίαν ανυπάρκτων ανθρώπων, ως ανασταίνουσι και οι υποψήφιοι μας δήμαρχοι τους νεκρούς, ίνα ψηφοφορήσωσιν υπέρ αυτών.

Υπερβαίνοντες ήδη τας Άλπεις ως ίδωμεν πως έγγραφον κατά την αυτήν περίπου εποχήν εις την Γαλλίαν.

Και εν πρώτοις απαντώμεν τα Ε κ α τ ό ν δ ι η γ ή μ α τ α τ η ς β α σ ι λ ί σ σ η ς τ η ς Ν α β ά ρ ρ α ς, τα οποία ως προς την ελευθερίαν της εκφράσεως δεν έχουν τίποτε να φθονήσουσιν εις τον Βοκκάκιον· την σύστασιν ταύτην νομίζω ικανήν. Περί την αυτήν εποχήν συνέγραφεν ο περιώνυμος Ραβελαί την πολύκροτον κατά της Εκκλησίας και των βασιλέων σάτυράν του τον «Γ α ρ γ α ν τ ο ύ - α ν», κλασικόν αριστούργημα βωμολοχίας, ο Βραντώμ τας «Φ ι λ α - ρ έ σ κ ο υ ς Δ ε σ π ο ί ν α ς», ο Περιέρος (τον οποίον σας παρακαλώ να μη συγχύσετε με τον ομώνυμόν του και συνάδελφόν σας Καζιμίρον Περιέρον ως τον Πύρρωνα με τον Πιρόν) τους «Ε υ θ ύ - μ ο υ ς λ ό γ ο υ ς» του και ο Αμυότος μετέφραζε τον Λόγγον. Εις την αυτήν φιλολογικήν περίοδον ανάγονται η «Μ ε ν ί π π ε ι ο ς Σ ά τ υ ρ α», οι στίχοι του Μαρότου, αι Σάτυραι του Ρενιέρου, τα επιγράμματα του Θεοφίλου, το «Κ ο σ μ ο κ ύ μ β α λ ο ν» και πλείστα άλλα με Γαλατικόν χονδροκοπανισμένον άλας ηρτυμένα συγγράμματα, ικανά και τους απιστοτέρους να πείσωσιν ότι εν Γαλλία ως και αλλαχού η ελευθερία της εκφράσεως ενομιζετο αναγκαία εις τους σατυρικούς.

Ολίγον μετά ταύτα ανέβαινεν επί του γαλλικού Θρόνου ο μέγας του μεγάλου αιώνος βασιλεύς, ο Λουδοβίκος ΙΔ', επί της βασιλείας του οποίου έλαμψαν της Γαλλίας οι κλασικοί φωστήρες, ο Φενελών, ο Ρακίνας, ο Βουαλώ, ο Ουέτος, ο Βωγελάς και λοιποί· πάντες σεμνοί, ευσεβείς και φρόνιμοι συγγραφείς, παρομοιάζοντες τον βασιλέα με τον ήλιον και κύπτοντες προ αυτού μέχρι εδάφους την κεφαλήν, ίνα μη τυφλωθώσιν υπό των ακτίνων του, σεβόμενοι τα ήθη, την θρησκείαν, την εθιμοταξίαν, τας βούλλας του Πάπα και τας τρεις ενότητας του Αριστοτέλους. Αλλά κατά δυστυχίαν οι κριτικοί δεν έδωκαν εις αυτούς τα πρωτεία, ουδέ καν τους θεωρούσιν ως γνησίους αντιπροσώπους της γαλλικής ευφυίας, ανυμνούντες ως τοιούτους τον Μολιέρον και Λαφονταίνον, αμφοτέρους σατυρικούς, ουδέν σεβομένους ονομάζοντας την σκάφην σκάφην και μετεχειριζομένους αφειδώς και ακράτως την ελευθερίαν της εκφράσεως· ανθρώπους τέλος πάντων

οίτινες, αν είχαν την δυστυχίαν να γράψωσι σήμερον εις την πρωτεύουσάν σας, ο Άγ. Καρυστίας ήθελεν αφορίσει, ο κ. Καλαποδάκης ήθελεν ονομάσει «α τ ι μ ω τ ι κ ο ύ ς» και ο κ. Εισαγγελεύς εγκαλέσει ως διαφθείροντας τα ήθη. Τυχηροί τω όντι υπήρξαν γεννηθέντες βάρβαροι και όχι Έλληνες! Περί δε των συγγραφέων του ιη' αιώνος, του Μοντεσκιού, Διδερότου, Βολταίρου, Κρεβιλλώνος, Σαμφωρτίου κτλ. Περιπτώσιν στοχάζομαι να σας είπω τι, διότι ουδείς αγνοεί, ουδ' αυτοί, νομίζω οι συνάδελφοί σας, ότι οι γράψαντες τας «Π ε ρ σ ι κ ά ς ε π ι σ τ ο λ ά ς», τον «Κ ά ν δ ι δ ο ν» και τον «Σ ο φ ά ν» ήσαν οπωσούν αθυρόστομοι, νομίζοντες και εκείνοι την ελευθέραν έκφρασιν αναγκαίον άρτυμα παντός σατυρικού έργου.

Διαπλέοντες τώρα το στενόν της Μάγχης, ως υπερέβημεν προ ολίγου τας Άλπεις, ας προσορμισθώμεν ολίγας στιγμάς και εις την νήσον των Βρεταννών, των οποίων τα ήθη είναι, κατά τον Βύρωνα, καθαρώτερα από την χιόννα, ήτις σκεπάζει τα βουνά των, ίνα ίδωμεν αν σεμνότεροι ήσαν οι Άγγλοι σατυρογράφοι.

Πρώτος εκεί μας παρουσιάζεται ο Chaucer, ο πατήρ της αγγλικής ποιήσεως, σατυρικός κατά καλήν μου τύχην και δυνάμενος να χρησιμεύσει ως αξιόλογον δείγμα κωμικής αθυροστομίας. Ούτος ήτο σύγχρονος του Βοκκακίου, τον οποίον επροσπάθησε να μιμηθή εις τα «Κ ά ν τ ο ρ β ε ρ ι α ν ά Δ ι η γ ή μ α τ ά τ ο υ». Περιπτώσιν μετά τούτο να σας πληροφορήσω μέχρι τίνος βαθμού ηγάπα την ελευθερίαν της εκφράσεως, την οποίαν άλλως ησπάσθησαν πάντες κατά μάλλον και ήττον οι συμπατριώται του, όχι, μόνον εις τα κωμικά, αλλ' εις όλα εν γένει της φιλολογίας των τα προϊόντα. ο Marlow, ο Σαίξπηρ, ο Shadwel, ο Flecher, ο Butler, ο Γαρτ, ο Πρίωρ και ο Βωμόντ κατακρίνονται, υπ' αυτού του Βολταίρου ως καταχρασθέντες του τοιούτου αρτύματος• κατά δε τον Βύρωνα πάντες οι προ του Πωπ γράψαντες αγγλιστί, και μέγα μέρος των ποιημάτων αυτού του Πωπ πρέπει να καώσιν, αν θεωρηθή ως θανάσιμον αμάρτημα η αθυροστομία. Ολίγον μετά ταύτα ο Λαυρέντιος Στερν, όστις ήτο και εφημέριος, απολογούμενος προς κυρίαν τινά, επιπλήττουςαν αυτόν διά την επικρατούσαν εις το αριστούργημα του «Tristram Shandy» ελευθερίαν παρωμοίαζε το έργον του προς το διετές τέκνον της σεμνής ταύτης Αγγλίδος, το οποίον κυλιόμενον επί του τάπητος απεκάλυπτεν εν πάση αθωότητι και άνευ τινός κακού σκοπού όλα του τα μέλη. Συγχρόνως σχεδόν ο Swift, ιερέυς και εκείνος, συνέγραψε την πολύκροτον πολιτικήν του σάτυραν «Α ι π ε ρ ι η γ ή σ ε ι ς τ ο υ Γ ι - ο υ λ ι β έ ρ ο υ, από της οποίας ο Γάλλος μεταφραστής έκρινε καλόν ν' αποκόψη «π α ν τ ο δ υ ν ά μ ε ν ο ν ν α π ρ ο σ β ά λ - λ η τ α σ ε μ ν ά ώ τ α τ η ς ν ε ο λ α ί α ς,» πάντα δηλ. τα κέντρα και όλον το άλας του συγγράμματος, το οποίον ούτω καθαρισθέν υπό του σεμνού μεταφραστού ομοιάζει τον μαδημένον του Διογένους πετεινόν, ως δύνασθε να πληροφορηθήτε και εκ της εις την καθαρεύουσαν γλώσσαν μας μεταφράσεως.

Περί των Ισπανών ολίγα έχω να σας είπω, μη γνωρίζων την γλώσσαν των. Καθ' όσον όμως δύναμαι να συμπεράνω εκ των μεταφράσεων, ουδέ του τόπου εκείνου οι σατυρικοί είχαν ανακαλύψει τον τρόπον να γελώσι με κλειστόν στόμα. Ο «Δ ο ν Γ ο υ σ μ ά ν,» ο «Λ α ζ α - ρ ί λ λ ο ς» και ο «Χ ω λ ό ς Δ ι ά β ο λ ο ς» είναι μεταφράσεις ή μιμήσεις Ισπανικών διηγημάτων, των οποίων το κωμικόν άλας, αν και ελειοτριβήθη οπωσούν από τους μεταφραστάς, μένει ουχ ήττον αρκετά χονδρόν. Τους δε Γερμανούς και Ολλανδούς παρέλειψα, διότι κατά την εποχήν εκείνην δεν είχαν ακόμη φιλολογίαν, αλλά μόνον σχολιαστάς και λογίους γράφοντας λατινικά, τον Βόσσιον, τον Έρασμον, τον Σκαλίγερον, τον Σκριβέριον, τον Λίψιον και λοιπούς. Μη τύχη όμως και νομίσητε, αξιότιμε κ. εκδότα, ότι ούτοι αποτελούσιν εξαίρεσιν του γενικού κανόνος• απεναντίας έχοντες νυχθημερόν εις χείρας τον Πέρσιον, Πετρόνιον και Τουβενάλην, εμιμούντο μετά τοσαύτης επιτυχίας τους σεμνούς τούτους Λατίνους εις τα σατυρικά φυλλάδια, τα οποία ετόξευον ο είς κατά του άλλου, ώστε κατά την έκφρασιν δεν

ενθυμούμαι τίνος θεολόγου «απορεί τις πως δεν εκοκκίνιζεν από την εντροπήν το χαρτίον, επί του οποίου εγράφοντο τοιαύται αισχροτήτες». Επί της τραπέζης μου έχω μίαν συλλογήν «Festivum Opusculum» ήτοι Π α ρ έ ρ γ ω ν, τα οποία έγγραφον οι τότε λογιώτατοι εις τας ώρας της αργίας των. Εις αυτήν περιέχεται το «Ε γ κ ώ μ ι ο ν τ ο υ ό ν ο υ», ο «Ε π α ι ν ο ς τ η ς ψ ε ί ρ α ς» η «Δ ι α φ θ ο ρ ά τ ο υ α ι ώ ν ο ς» και άλλα τινά opuscula, αποδεικνύοντα με πόσην ευλάβειαν ηκολούθησαν οι σοφοί εκείνοι άνθρωποι, τα ίχνη του Αριστοφάνους και Μαρτιαλίου.

Πολύ επεθύμουν, κ. εκδότα, να συμπληρώσω την συλλογήν μου αναφέρον ολίγα τινά παραδείγματα και εκ της ανατολικής φιλολογίας· αλλ' ούτε τας ασιανάς διαλέκτους εννοώ ούτε κατέχω ως οι συνάδελφοί σας την πολύτιμον τέχνην να ομιλώ περί πραγμάτων, τα οποία δεν έμαθα. Κατά την γνώμην όμως των φιλολόγων οι γυμνοτράχηλοι εκείνοι «Μ ι - λ ή σ ι ο ι Μ ύ θ ο ι» των προγόνων μας εισήχθησαν εκ της ανατολής εις την Ελλάδα· εκτός δε τούτων έχομεν και τους «Μ ύ θ ο υ ς τ η ς Χ α λ ι μ ά ς,» οίτινες ως συναρμολόγημα ινδικών, περσικών και αραβικών παραδόσεων εκπροσωπούσι το πνεύμα ολοκλήρου της Ανατολής. Αλλ' ουδ' ούτοι, καίτοι καθορισθέντες οπωσούν υπό του μεταφραστού {111}, δύνανται να θεωρηθώσιν ως σεμνοί· ο δε σημερινός αντιπρόσωπος της ανατολικής ευθυμίας, ο περιβόητος Κ α ρ α γ κ ι - ό ζ η ς, δεν παραχωρεί εις κανένα την δάφνην της ελευθέρας εκφράσεως. Ταύτα πάντα με παρακινούσι να υποθέσω ότι ουδ' οι αθαροί του Βράμα και του Μωάμεθ εθεώρουν ως περιττήν την αθυροστομίαν εις τους κωμικούς· τι δε φρονούσι περί τούτου οι Κάφροι, οι Παταγόνες, οι Εσκιμώοι και οι Οτεντότοι θέλομεν μάθει οπόταν εκδοθώσι κριτικά μελέται περί της φιλολογίας των εθνών εκείνων, τα οποία καθώς διακρίνονται των άλλων κατά το χρώμα και το ανάστημα, πιθανόν και κατά τους κανόνες της καλαισθησίας να διαφέρωσιν. Αλλ' έως τότε συγχωρήσατε με να πιστεύω, αξιότιμε κ. εκδότα, ότι ο κανών τον οποίον ανέφερα εν αρχή της παρούσης μου, ότι δηλ. η αθυροστομία είναι αναγκαία εις την σάτυραν ως τα πτερά εις τα πτηνά, κατά τούτο διαφέρει των άλλων κανόνων ότι δεν δέχεται εξαιρέσεις.

Εις την γενικήν ταύτην επιθεώρησιν των από κτίσεως κόσμου μέχρις ημών σατυρογράφων επροχώρησα με μεγάλην βίαν, βαδίζων ως οι θεοί του Ομήρου, οίτινες έκαμναν δύο βήματα και κατά το τρίτον ευρίσκοντο εις τα πέρατα της οικουμένης, και ως εκ τούτου ούτε χωρία ούτε παραπομπάς επρόφθασα να σημειώσω, λυπούμενος τον τύπον, τον κόπον και τον καιρόν, τον ιδικόν σας και τον ιδικόν μου. Έπειτα οι συγγραφείς, τους οποίους ανέφερα, ανήκουσιν όλοι μάλλον ή ήτιον εις άλλην εποχήν, οι δε συνάδελφοί σας ενδέχεται να παρατηρήσωσιν, ότι όσα εσυγχωρούντο τότε ονομάζονται σήμερα α - τ ι μ ω τ ι κ ά. Πιθανόν να έχωσι δίκαιον· η αλήθεια εξέρχεται πολλάκις εκ του στόματος των απλών· εις δε τον αιώνα τούτον των θαυμάτων, καθ' ον ευρήκαμεν τον τρόπον να πλέωμεν χωρίς πανία, να τρέχωμεν χωρίς άλογα και να γράφωμεν χωρίς μελάνην δεν είναι παράδοξον ν' ανεκάλυψαν και οι σατυρικοί τον τρόπον να γελώσι χωρίς ν' ανοίγωσι το στόμα. Αλλά πριν αποφασίσω περί τούτου, νομίζω αναγκαίον να εξετάσωμεν ολίγους τινάς και του παρόντος αιώνος σατυρικούς συγγραφείς. Επειδή όμως η επιστολή μου κατήντησε μακροτέρα φθινοπωρινής νυκτός, αφίνων την εξέτασιν ταύτην διά την ακόλουθον διατελώ, κ. εκδότα

Πρόθυμος δούλος σας
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΥΡΛΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γη

Αγρίνι 20 Μαΐου 1866

Αξιότιμε κ. εκδότα της «Αυγής»,

Αν η γεροντική μου μνήμη δεν με απατά, διέκοψα την τελευταίαν μου, ενώ επρόκειτο να εξετάσωμεν μήπως μεταξύ των άλλων ανακαλύψω του θαυματουργού αιώνος μας, έτυχε ν' ανακαλύψωσι και οι σατυρικοί, τον τρόπον να κατασκευάζωσι σατύρας χωρίς αθυροστομίαν, σκορδαλιάν δηλ. χωρίς σκόρδον. Αλλ' αφού έτυχε και πάλιν ο λόγος περί σκορδαλιάς, συγχωρήσατε μου να σας διηγηθώ εν είδει ανεκδότου επεισοδίου, ή παρεκβάσεως, ως έλεγε ο Κουριέρος, τι μου συνέβη προ μερικών ετών.

Ήτο ημέρα Παρασκευή, ώρα μεσημέρι και έβρεχε δυνατά· εξεδίπλονα την π ε σ έ τ α μου (αγνώω πως λέγεται, το πράγμα εις την καθαρεύουσαν), διά να καθίσω εις το τραπέζι, ότε αιφνηδώς ανοίγεται με κρότον πολύν η θύρα του δωματίου και αντικρύ μου βλέπω μίαν αρχόντισσαν υψηλήν, ξανθήν, ωραίαν, αν και ολίγον λασπωμένην. Η απροσδόκητος αυτή επίσκεψης ήτον η κόμησσα Θ (δεν σας γράφω ολόκληρον το όνομά της διότι είναι πολύ γνωστόν), Αγγλίσ κατά τα τρία τέταρτα και ιδιότροπος κατά τα τέσσαρα, ταξειδεύουσα έφιππος εις τα μέρη μας διά να γνωρίση την Ελλάδα και καταφυγούσα εις το σπίτι μου για ν' αποφύγη την βροχήν. Αφού εξήρανε οπωσούν τα ενδύματά της εις την θερμάστραν, με ειδοποίησε γελώσα ότι δεν είχαν ακόμη προγευματίσει. Φαντασθήτε την στενοχωρίαν μου! Ήτον, ως σας είπα, Παρασκευή και, εις το ευσεβές τραπέζι μου δεν είχα παρά μόνον κοκκινόγούλια και σκορδαλιάν. Από τα πρώτα δεν ηθέλησε να φάγη, λέγουσα ότι εις τον τόπον της τα δίδουν εις τους χοίρους· η σκορδαλιά όμως (τις ήθελε το πιστεύσει!) την ήρесе πολύ. Έτρωγε και εζήτει και άλλην, κράζουσα από καιρόν εις καιρόν «Τι νόστιμον φαγητόν! κρίμα να βρωμά τόσον! δεν ημπορείτε να κάμετε σκορδαλιάν χωρίς σκόρδον;».

Δεν σας φαίνεται, κ. εκδότα, ότι οι κριτικοί της πρωτεύουσής σας ομοιάζουν πολύ με την ιδιότροπον Αγγλίδα μου; Πάντες αναγιγνώσκουν με απληστίαν την «Ιωάνναν» και ορμαθίζουν κομβολόγια επιθέτων ανυμνούντες την ευτραπελίαν, την ανεξάντλητον ευφυίαν και τα άλλα προτερήματα του βιβλίου, «τ α ο π ο ί α τ ο υ ς κ ρ α τ ο ύ ν ε π' α υ τ ο ύ ώ ρ α ς ο λ ο κ λ ή ρ ο υ ς ε κ μ υ ζ ώ ν - τ α ς, τ α π ο λ λ ά θ έ λ γ η τ ρ α τ ο υ,» ως λέγει η αξιότιμος εφημερίς σας, και έπειτα κατηγορούν αυτό διά το θράσος, την α θ υ ρ ο σ τ ο μ ί α ν, τ η ν α σ έ β ε ι α ν, κ α ι τ ο σ α ρ κ α σ τ ι κ ό ν π ν ε ύ μ α, απαράλλακτα ως η Αγγλίσ μου την σκορδαλιάν διότι περιείχε σκόρδον.

Ενθυμείσθε, κ. εκδότα, την αμίμητον εκείνην ωδήν του Ανακρέοντος,

Φύσις κέρατα ταύροις,
Οπλάς δ' έδωκεν ίπποις, κλπ;

Τοιαύτην τινά διανομήν έκαμε και ο Απόλλων εις τους θιασώτας του. Οι επικοί, έλαβον την βαρύτηχον σάλπιγγα, οι υμνογράφοι την θείαν έμπνευσιν, οι τραγικοί, τα δάκρυα, οι βουκολικοί, τους στεναγμούς του Ζεφύρου και των ποιμενίδων, οι ρήτορες τα σοφίσματα και οι ιστοριογράφοι, ολόκληρον το ανθρώπινον γένος ως βοράν· εις δε τους σατυρικούς, διά τους οποίους δεν έμενε πλέον τίποτε εις τον πάτον του καλαθιού, εδόθη ως αποζημίωσις η άδεια να παρηγορώνται, περιπαίζοντες τα πάντα. Την άδειαν ταύτην θέλετε ν' αφαιρέσετε από τους δυστυχείς τούτους αποκλήρους; Δεν τους λυπείσθε τους πτωχούς;

Εις την προλαβούσαν μου είδομεν πόσην χρήσιν και κατάχρησιν έκαμναν της αδείας ταύτης πάντες από κτίσεως κόσμου οι κωμικοί· τώρα δε πρόκειται να εξετάσωμεν αν το προνόμιον τούτο εστερήθησαν ή παρήτησαν του αιώνος μας οι σατυρογράφοι· αν είναι δηλ. ή όχι η Ι ω ά ν ν α βιβλίον του τελευταίου ευρωπαϊκού συρμού.

Μεταξύ των πολλών θέλω εκλέξει, με την άδειαν σας, τον Γκαίτε, τον Αίνε, τον Βύρωνα, τον Musset και Βερανζέρον αντιπροσωπεύοντας την γερμανική αγγλική και γαλλική φιλολογία, τας μόνας επιζώσας εις τον αιώνα μας, και πλην τούτου συγγραφείς μεγάλους, γνωστούς, των οποίων το όνομα έφθασεν ίσως και, εις αυτά των συναδέλφων σας τα ώτα, ανθρώπων τέλος πάντων, τους οποίους πας ο εξεύρων γράμματα έστω και νεοελληνικά εντρέπεται να ειπή ότι δεν γνωρίζει.

Αρχίζων από τον Γκαίτε ανοίγω εις σελ. 144 (Εκδ. Cotta Stuttg. 1854) τον Φάουστ, το αριστούργημα τούτο της συγχρόνου σατυρικής ή μάλλον σατανικής ποιήσεως, και ευρίσκομαι επάνω εις την κορυφήν βουνού, όπου ο ερωτευμένος ήρωας, εξηπλωμένος επί της υγρής χλόης ανοίγει εν εκστάσει τας αγκάλας εις τον ουρανόν, την γην, τον αέρα, τα άστρα, την σελήνην, και όσ' άλλα πράγματα έπλασεν ο θεός εις διάστημα έξ ημερών. Αλλά την έκστασιν ταύτην διακόπτει αίφνης ο Μεφιστοφελής, το σατυρικόν πρόσωπον του δράματος, άνθρωπος θετικός, βλέπων τα πράγματα οποία είναι και ονομάζων αυτά με το όνομά των, όστις ίνα εξήγηση εις τι συνιστάται η έκστασις των εραστών παραδίδεται επί της σκηνής εις τας χειρονομίας εκείνας, δι' ων επράυνεν ο Διογένης τους ερωτικούς του πόθους, λυπούμενος, ότι δεν ηδύνατο με τον αυτόν τρόπον και την πείναν του να χορτάση. Μετά ταύτα προτείνει εις τον ήρωα να μεταβή πλησίον της φιλιότητος του, αντί να παραδίδηται ολομόναχος εις την διασκέδασιν εκείνην, «τ η ς ο π ο ί α ς τ ο ό ν ο μ α δ ε ν τ ο λ μ ά τ ι ς ν α π ρ ο φ έ ρ η ε ν ώ π ι ο ν τ ω ν σ ε - μ ώ ν α ν θ ρ ώ π ω ν, ο ί τ ι ν ε ς δ ε ν δ ύ ν α ν τ α ι ν α ζ ή σ ω σ ι ν ά ν ε υ α υ τ ή ς.» Αλλ' ο Φάουστ αποποιείται τας προτάσεις του ονομάζων αυτόν «Μ α σ τ ρ ω π ό ν!» εκείνος όμως, αντί να δυσαρεστηθή διά τον τίτλον, αποκρίνεται γελών: «Το ευγενές τούτο επάγγελμα με τ ή λ θ ε και ο θεός, όστις πλάσασας τον άνδρα και την γυναικα, παρείχεν εις αυτούς τόπον και ευκαιρίαν να σ υ ν ε υ ρ ί σ κ ω ν τ α ι.»

Τι λέγετε, κ. εκδότα, περί της κωμικής ελευθερίας του κορυφαίου των Γερμανών ποιητών, τον οποίον οι κριταί του ποιητικού αγώνος συστήνουσιν ως πρότυπον εις τους νεοσσούς του Παρνασσού μας; Αλλ' ας στρέψωμεν και άλλα τινά φύλλα.

Εν σελ. 181 ευρίσκομεν την τοσοούτον θαυμασθείσαν σκηνήν των στριγγλών, εκ της οποίας παραθέτω δύο τετράστιχα γερμανιστί, διότι η υπερβάλλουσα κυριολεξία καθιστά αυτά αμετάφραστα:

Einst halt'ich einem wüstem traum;
Da sah'ich einem gespaltuem Baum.
Der hatt eit loch
So-es war, gefiel mir's dosk.
Ich biete meinem besten gruss
Dem ritter mit dem bferdefuss
Halt' er einem bereit
Wem er nicht scheut.

Τι δε να είπω περί των εις την αυτήν σκηνήν χαριεντισμών του Πρωκτοφαντασμίτου; Τι περί της Ελένης του κ ε ι - μ η λ ί ο υ, «τ ο ο π ο ί ο ν ε π έ ρ α σ ε ν α π ό τ ό σ α ς χ ε ί ρ α ς, ώ σ τ ε ε ξ ε χ ρ υ σ ώ θ η (Μέρος β', σελ. 81), τι περί της επί του Πηνειού σκηνής (σ. 133), καθ' ην ο ρηθείς Μεφιστοφελής, επιχειρήσας ως άλλος Ηρακλής να ομιλήση (κατά την αρχαίαν της λέξεως σημασίαν) με όλας κατά σειράν τας Λαμίας ευρίσκει την μίαν «ξ η ρ ά ν ω ς φ ρ ο κ α λ ο μ ά ν ι κ ο ν», την άλλην «σ α χ λ ή ν», άλλην «π ρ η σ μ έ ν η ν» και ούτω καθεξής. Τι άλλο να είπω τοιαύτα αναγινώσκων παρά μόνον, ότι ο πάνσοφος Γκαίτε υπετάσσετο κακείνος εις τον κανόνα της κωμικής ελευθεροστομίας;

Αλλά διά να μη τύχη και νομίσετε ότι τα ανωτέρω είναι ποιητικάί άδειαι ασυγχώρητοι εις τους πεζογράφους σπεύδω αμέσως να φυλλολογήσω και τον Ερρίκον Άινε , βασιλέα της συγχρόνου σατύρας.

Εν σελ. 277 του πολύκροτου Reisebilder (εκδ. Παρισ. 1863 τόμ. β) ευρίσκεται ο ακόλουθος ορισμός της «επικρατούσης θρησκείας», την οποίαν ονομάζει, ο συγγραφεύς «τερατώδες αποκύημα τεχθέν εκ της μοιχείας του κωμικού κράτους μετά της πνευματικής εξουσίας, ημίονον γεννηθέν εκ της συζυγίας του ίππου του Αντιχρίστου μετά της όνου του Σωτήρος». Εν σελ. 345 του α' τόμου έχομεν την ιστορίαν του επιδεσμοποιού εκείνου, όστις αναγιγνώσκων ακαταπαύστως την Γραφήν ωνειρεύετο την νύκτα ότι επεσκέπτοντο αυτόν η Σουσάνα, αι θυγατέρες του Λωτ, η Αγία Μαγδαληνή και αι άλλαι βιβλικαί ηρωίδες, η δε σύζυγός του αφρίζουσα εκ ζηλοτυπίας έδερεν αυτόν μέχρι αίματος, ίνα τον αποσπάση από τας αγκάλας «των αμφιβόλων εκείνων γυναικάρων». Εν σελ. 191 παρευρισκόμεθα εις άλλην σκηνήν, καθ' ην ο κ. Γουμπίλος καταπιών καθάρσιον και προσκληθείς έπειτα εις της φίλης του τον κοιτώνα «αντί να περάση την νύκτα εις του έρωτος τον θρόνον, επέρασεν αυτήν επί άλλου καθίσματος πολύχαμηλότερου» • ολίγον δε κατωτέρω (σελ. 327) αι «κόραι της υγράς Ολλανδίας κατακρίνονταί ως μαλλινόβρακοφόροι», και εν τη αυτή σελίδι απαντάται η φράσις «ωμόν κρέας», η κοινή άλλως εις πάντας τους κωμικούς, ήτις τόσον εσκανδάλισε τους κριτικούς της πρωτευούσης σας. Τοιαύτη είναι η παρά τοις σατυρικοίς της Γερμανίας επικρατούσα ελευθερία• και διά να μη νομίσητε ότι αύτη είναι αποκλειστικόν προνόμιον των πέραν του Ρήνου κατοικούντων, υπερβαίνοντες ευθύς τον ποταμόν τούτον καταφεύγομεν εις Γαλλίαν, την κλασικήν χώραν της ευγενούς εκφράσεως.

Γνωρίζετε βεβαίως τον κλεινόν Βερανζέρον, τον οποίον συνώδευσαν προ ολίγων ετών εις την τελευταίαν του κατοικίαν εκατόν χιλιάδες Γάλλοι, θρηνούντες τον εθνικόν ποιητήν και γνήσιον αντιπρόσωπον της γαλλικής ευθυμίας• οι κριτικοί τον θεωρούσιν ως κλασικόν εις το είδος του, ώστε το κύρος αυτού, τιθέμενον εις την πλάστιγγα, είναι ικανόν ν' αντισταθμίση το βάρος όλων των κ. Καλαποδίων της κλεινής πρωτευούσης σας, οίτινες δεν ήθελον λείψει να ονομάσωσιν εις την γλώσσαν των ατιμωτικούς τους εξής στίχους, ους έψαλλεν ενθουσιώδης ολόκληρος η Γαλλία:

Si, d'après a ce qu'on rapporte,
On baille au celeste sejour
Que le Diable nous emporte
Et nous rendrons grâce a Dieu.

ή το περίφημον άσμα της «Β ακ χ ί δ ο ς».

Verse encore, mais pourquoi ces atours
Entre tes baisers et mes charmes
Ma pudeur ne connait plus d'alarmes, κτλ.

ή το της «Μ ά μ μ η ς» λεγούσης εις τας εγγονάς της

. Un mari plus sensé
Eut pu connaitre a la coquille
Que l'oeuf était déjà cassé κτλ.

ή των «Ιεραποστόλων» ψαλλόντων εν χωρώ.

Que tout le sexe enflammé
Nous chante un «a s d p e r g e s m e» κτλ.

και μυρίους άλλους στίχους τους οποίους παραλείπω ως υπέρ το δέον κυριολεκτικούς.

Έλθωμεν εις τον Musset, το είδωλον τούτο της γαλλικής νεολαίας του οποίου οι στίχοι ευρίσκονται, εις την βιβλιοθήκην και την μνήμην όλων των Γαλλίδων. Εις την περίφημον. «Ω δ ή ν ε ι ς τ η ν Σ ε λ ή ν η ν» αναγινώσκομεν τα εξής τετράστιχα,

Le pied dans sa pantoufle
Voilà l'époux tout prêt
Qui souffle
Le bougeoir indiscet.

Ouf! dit-il, je travaille.
Ma bonne, et ne fais rien
Qui vaille
Tu ne te tiens pas bien κτλ.

Ο αυτός ποιητής μας δίδει κατωτέρω αξιόλογον ευκαιρίαν να εξακριβώσωμεν διά παραθέσεως και τον βαθμόν της ελευθερίας, την οποίαν νομίζουνσι συγχωρητήν εις τα σατυρικά των έργα οι αριστοτέχναι της Γαλλίας, συγχρόνως δε την σ χ ε τ ι κ ή ν μετριότητα, μεθ' ης μετεχειρίσθη την ελευθερίαν ταύτην ο συγγραφεύς της «Ιωάννας». Αλλ' ενταύθα είναι ανάγκη να παραθέσωμεν ολόκληρα τα παράλληλα χωρία. Εν σελ. 65 της «Πίπισσης» υπάρχει αποστροφή τις προς την αναγνώστριαν, την οποίαν (την αποστροφήν δηλαδή και όχι την αναγνώστριαν) εύρον τοσούτον άσεμνον οι κριτικοί της πρωτευσούσης σας, ώστε έσπευσαν να σκεπάσωσι το πρόσωπον με αμφοτέρας τας χείρας. Το φοβερόν τούτο χωρίον αντιγράφομεν κατά λέξιν ως ακολούθως:

«Μη βιασθής να ερυθριάσης, σεμνή μου αναγνώστρια· ο σιδηρούς κάλαμος διά του οποίου γράφω την φιλαλήθη ταύτην ιστορίαν είναι αγγλικής κατασκευής, εκ των εργοστασίων του Σμιθ, και ως εκ τούτου σεμνός ως αι ξανθαί εκείναι Αγγλίδες, αίτινες ίνα μη ρυπάνωσι την παρθενικήν των εσθήτα, υψούσιν αυτήν μέχρι μέσης κνήμης δεικνύουσαι εις τους διαβάτας πλατείς πόδας εντός διπάτων σανδαλιών, ώστε ουδείς κίνδυνος ν' ακούσης παρ' εμού όσα

παρθένω λέγειν ου καλόν».

Ο δε Musset εις το διήγημα του «Ναμουνά» (Ασμ. α, στρ. 6) απολογούμενος προς την αναγνώστριαν, διότι, παρέστησεν ενώπιον αυτής ολόγυμνον τον ήρώα του και τον εαυτόν του με μόνον το υποκάμισον εκφωνεί:

Ma lectrice rougit et je la scandalise.
Et quel crime est-ce donc de se mettre à son aise
Quand on est tendrement aimée ... et qu'il fait chaud?
On est si bien tout nu dans une large chaise!
Croyez m'en, belle dame, et ne vous en deplaise.
Si vous m'apparteniez vous y seriez bien tôt.
Vous en crieriez sans doute un peu, mais pas bien haut

Εύκολον ήτο να πολλαπλασιάσω επ' άπειρον τας παραθέσεις ταύτας· αλλ' ο καιρός μου λείπει και η αηδία με πνίγει, όταν αναγκάζομαι να καταβαίνω εις τοιαύτας οχληράς λεπτομερείας, διά ν' αποδείξω πράγματα και εις βλάκας ψηλαφητά. Τούτο μόνον σας παρακαλώ να πιστεύσητε, κ. εκδότα, ότι η γλυκανάλατος ρομαντική σεμνοτυφία παρήκμασεν εις Γαλλίαν, και αντ' αυτής ανίσταται το αρχαίον υγιές

και ανυπόκριτον γαλατικόν πνεύμα. Οι απόγονοι του Ραβελαιί ήρχισαν να ονομάζοσι και πάλιν την σκάφην σκάφην «γ ε λ ώ ν τ ε ς π ο λ - λ ά κ ι ς ε ι ς τ η ν α ν ά γ ν ω σ ι ν τ ω ν π α θ η τ ι κ ω - τ έ ρ ω ν σ τ ρ ο φ ώ ν τ ο υ Λ α μ α ρ τ ί ν ο υ» (Sainte Beuve Caus, τόμ. Ζ', σελ. 424). Το σκήπτρον της γαλλικής φιλολογίας κρατεί σήμερον ο Αβού, πρώτος εξάδελφος του Λουκιανού, τα «Ρ η - μ η ν ι α κ ά δ ι η γ ή μ α τ α» αριθμούσιν εις πέντε έτη δέκα εκδόσεις και εις τα ανάκτορα του Ναπολέοντος παριστάνεται το «Μ ε σ ο φ ο ύ σ τ α ν ο ν» (Cotillon), αριστοφάνειος κωμωδία του μακαρίτου Μορνύ· οι δε στεναγμοί, και αι ακτίνες της σελήνης απέθαναν, ετάφησαν ή, ως έλεγεν ο Άινε , «ε β α λ σ α μ ώ θ η - σ α ν» προς χρήσιν των μουσείων {112}.

Άς έλθωμεν τώρα εις τον Βύρωνα, τον ένδοξον φιλέλληνα, εις του οποίου το όνομα και υμείς, κ. εκδότα, και όλοι υμών οι συνάδελφοι αφαιρούν, νομίζω τους πίλους, τους σκούφους, τα φέσσια ή ό,τι, άλλο φορούσιν επί της σοφής κεφαλής των. Πιθανόν να ηκούσατε ότι ο φιλέλληνα ούτος ήτο συγχρόνως και μέγας ποιητής, συνθέσας μεταξύ των άλλων και το σατυρικόν ποίημα «Δ ο ν Ζ ο υ α ν», θεωρούμενον ως το ευφυέστερον των όσα από καταβολής κόσμου εγράφησαν βιβλία. Αλλά κατά την ελευθερίαν της εκφράσεως εις ουδέν άλλο παραχωρεί τα πρωτεία. Αποσπάσματα εξ αυτού δεν παραθέτω ενταύθα, διότι το ς' εδάφιον του Ζ' κεφ. του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου μοι φαίνεται απαγορεύον να παρατίθενται βυρώνειοι στίχοι εις τους συναδέλφους σας, και έπειτα φοβούμαι μήπως τα χωρία ταύτα, αφαιρούμενα από τον τόπον των ή παρεξηγούμενα, δώσωσιν εις αυτούς αφορμήν να νομίσωσιν ότι, συγγενεύει ο Βύρων με τον Πιρόν και τον Παρνύ, ο κύκνος με τους κόρακας. Τούτο δε μόνον σας λέγω, ότι ο Άγγλος ποιητής, του οποίου το κύρος και ως κριτικού είναι μέγα, ενόμιζε την ελευθερίαν της εκφράσεως εκ των ων ουκ άνευ εις τα σατυρικά έργα. Παρακαλούμενος υπό του εκδότου να συγκαλύψη οπωσούν τα γυμνότερα του ποιήματος μέρη απεκρίνετο εις αυτόν: «Η ψ υ χ ή τ ω ν τ ο ι ο ύ τ ω ν έ ρ γ ω ν έ γ κ ε ι τ α ι ε ι ς τ η ν τ ο ι - α ύ τ η ν π α ρ α λ υ σ ί α ν (license) ά ν ε υ τ η ς ο π ο ί α ς ε ί ν α ι ε π ί σ η ς α δ ύ ν α τ ο ν ε ι ς τ ο ν π ο ι η τ ή ν ν α π α ρ α δ ο θ ή ε ι ς τ η ν β ω μ ο λ ό χ ο ν ε υ θ υ - μ ί α ν τ ο υ (bouffonnerie) ό σ ο ν ε ι ς τ ο ν Α μ λ έ τ ο ν ν α υ π ο κ ρ ί ν ε τ α ι τ ο ν τ ρ ε λ λ ό ν μ ε δ ε μ έ - ν α ς χ ε ί ρ α ς· α μ φ ό τ ε ρ ο ι θ α ή σ α ν σ τ ε ν ο χ ω ρ η μ έ ν ο ι και γ ε λ ο ί ο ι». Και εις άλλην επιστολήν. «Τ ο κ ω μ ι κ ό ν μ ο υ π ο ί η μ α δ ε ν ε γ ρ ά φ η δ ι ά ν α ψ ά λ λ ε τ α ι ε ι ς τ α ς ε κ - κ λ η σ ί α ς· α ν ε ί ν α ι π ν ε σ μ α τ ώ δ ε ς (lively), θ α ε π ι τ ύ χ η, α ν ε ί ν α ι ά ν ο σ τ ο ν, θ α ν α υ α γ ή - σ η. Όλα τα άλλα (αι παρατηρήσεις δηλ. του εκδότου περί ηθικής, σεμνότητος κτλ), ε ί ν α ι κ ο λ ο κ ύ θ ι α (cuir et pruns elle) τ α ο π ο ί α ο ύ τ ε π ρ ο σ θ έ τ ο υ ν ο ύ τ ε α - φ α ι ρ ο ύ ν τ ί π ο τ ε α π ό τ η ν α ξ ί α ν β ι β λ ί ο υ {113}».

Και σημειώσατε παρακαλώ, κ. εκδότα, ότι όταν έγραψεν ο Βύρων τα ανωτέρω, δεν ήτο πλέον ο θρασύς εκείνος και ιδιότροπος νεανίας, ο μεθύων εις κρανίον νεκρού και ζητών από τους ακαδημαϊκούς της Καμβρίδης δίπλωμα διδάκτορος διά την άρκτον του, αλλ' ανήρ εις όλην της ανδρικής φρονήσεως την ακμήν. Ο «Δ ο ν Ζ ο υ ά ν» δεν είναι νεανικόν αμάρτημα, αλλά το κύκνειον άσμα ωρίμου ποιητού, καταθέτοντος ήδη τον κάλαμον ίνα τρέξη ν' αποθάνη υπέρ ημών. Και αληθές μεν είναι, ότι η συμμορία των πουριτανών, η αγέλη των νεροβράστιων ηθολόγων και τα κοπάδια των χηνών, τας οποίας είχε μαθήσει εις την προηγούμενην του σάτυραν, εζήτησαν αμέσως να πνίξωσι το ποίημα και τον ποιητήν εις «ω κ ε α ν ό ν β α π τ ι - σ μ έ ν ο υ γ ά λ α κ τ ο ς», ως υνόμαζε γελών τας επικρίσεις των. Άγιοι Καρυστίας «Α σ τ έ ρ ε ς τ η ς Α ν α τ ο λ ή ς» και καλαπόδια έχοντα ως η όνος του Βαλαάμ το χάρισμα του λόγου, ευρίσκονται πανταχού· αλλ' αντικρύ αυτού ιδέτε την χορείαν των

ενδόξων κριτικών, οίτινες έμπροσθεν του αριστουργήματος τούτου πάλλουσι γονυπετείς τα θυμιατήρια των! Ο μέγας Γκαίτε δεν έχει λέξεις ικανάς προς έπαινον του «Δ ο ν Ζ ο υ ά ν», του οποίου επιχειρεί αμέσως την μετάφρασιν· ο Βιλεμαίνος ουδ' εις την αρχαίαν φιλολογίαν ευρίσκει με τι να το συγκρίνη· ο Άινε , Sute Beuve και λοιποί δεν αφίνουσι ποτε την ευκαιρίαν να ομιλήσωσι περί αυτού· και εγώ αυτός, κ. εκδότα, αν και πλησιάζω τους εβδομήκοντα, ευρισκόμενος εις διασκέδασιν την πρώτην Μαΐου και εξηγών εις μερικά παλληκάρια, συναγμένα περί την πυράν, επί της οποίας εψήνετο το αρνίον, το εις το τέταρτον άσμα τον «Δ ο ν Ζ ο υ ά ν» επεισόδιον της Χάιδως,

Now pillow'd cheek to cheek, in loving sleep
Haidée and Juan their siesta took,

τοσούτον παρεσύρθην από την ανάγνωσιν εκείνην, ώστε άφισα να καθή το ένα μου ποδάρι, το ξύλινον κατά καλήν μου τύχην.

Αλλ' ο δαίμων της μωρολογίας με παρέσυρε και πάλιν εις παρεκβάσεις, ενώ ο μόνος σκοπός της παρουσίας μου ήτο να σας πληροφορήσω ότι καθώς οι αρχαίοι, ούτω και του αιώνος μας οι σατυρικοί νομίζουν την αθυροστομίαν αναγκαίαν εις τα συγγράμματά των. Η μόνη μεταξύ αυτών διαφορά είναι ότι σήμερα δεν ονομάζουσι πλέον με το όνομά των τα μέλη του ανθρωπίνου σώματος· καθ' όλα όμως τ'άλλα είναι απaráλλακτοι, και εξαίρεσις του κανόνος τούτου δεν υπάρχει καμμία. Δεν ενθυμούμαι ποίος φιλόσοφος, θέλων ν' αποδείξη εις βασιλέα τινά της Ασίας ότι είχεν άδικον να βλασφημή τους θεούς διότι έχασε τον υιόν του, εζήτησε παρ' αυτού να εύρη εις τα απέραντα κράτη του τρεις μόνον ανθρώπους μη δοκιμάσαντας θλίψιν, των οποίων τα ονόματα χαρασσόμενα επί του τάφου του μακαρίτου έμελλον αμέσως να τον αναστήσωσιν εκ νεκρών. Εγώ δε όχι τρεις, αλλ' ένα μόνον αν εύρωσιν οι συνάδελφοί σας σατυρικών συγγραφέα μη αθυρόστομον, είμαι ολοπρόθυμος να τους ονομάσω Αριστάρχους, μη εξαιρουμένου ουδ' αυτού του κ. Καλαποδάκη. Αν οι κύριοι ούτοι έλεγαν ότι το βιβλίον τούτο ήτο άνοστον, δεν θα είχα τίνα είπω, παρά μόνον ότι ο συγγραφεύς της «Ιωάννας», θελήσας να ιππεύση τον τρελλόν Πήγασον του Αριόστου έπεσε κάτω και ελασπώθη. Αν έλεγαν ως ο κ. Κουμανούδης εις έκθεσιν τίνα του ποιητικού διαγωνισμού, δεν ενθυμούμαι ποίου έτους, ότι δεν θέλουν «σ α τ υ - ρ ι κ á β ι β λ í α δ ι ó τ ι έ γ κ ε ι τ α ι ε ι ς τ η ν φ ύ σ ι ν τ ω ν ν α π ε ρ ι έ χ ω σ ι κ α κ á π ρ á γ μ α τ α», θα εθαύμαζα την σεμνότητά των αλλά ν' ανυμνώσι την «Ιωάνναν» ως ευφύεστατον και νοστιμώτατον βιβλίον, και έπειτα να κατηγορώσιν ως άσεμνον, είρωνα και σαρκαστικόν τον συγγραφέα, ομολογούντα απερικαλύπτως εις το προοίμιόν του ότι ηκολούθησε τα ίχνη του Άινε και του Βύρωνος, τούτο ούτε να το εννοήσω δύναμαι ούτε να το χωνεύσω· είναι το αυτό πράγμα ως να εκατηγόρουν ευσεβή καθολικόν ότι κάμνει τον σταυρόν του με τα τέσσαρα δάκτυλα, χορευτριάν ότι δεικνύει τας κνήμας της, ταύρον διότι έχει κέρατα ή ιεροκήρυκα διότι λέγει ανοησίας.

Εις την ανωτέρω μακράν επιθεώρησιν πάντων των απ' αρχής κόσμου μέχρι σήμερα σατυρογράφων παρατηρήσατε, παρακαλώ, κ. εκδότα, ότι δεν σας ανέφερα ουδέν ύποπτον ή δύσφημον όνομα, ούτε τον Μεούρσιον, ούτε τον Αρετίνον, ούτε τον Παρνύ, ούτε τον Καζανόβαν αλλ' απεναντίας εξ εκάστης χώρας και εποχής τους κορυφαίους, τον Λουκιανόν, τον ιερόν Αυγουστίνον, τον Αριόστον, τον Σαίξπηρ, τον Μολιέρον, τον Στέρνην τον Μοντέσκιον, τον Γκαίτε και όσους άλλους ολόκληρος η ανθρωπότης σέβεται και θαυμάζει· παρατηρήσατε ακόμη ότι εις την ένδοξον ταύτην χορείαν ουδεμία ως προς την ελευθερίαν της εκφράσεως εξαίρεσις υπάρχει, αλλ' ο περί αυτής κανών εθεωρήθη ως απaráβατος υπό ανδρών, οίτινες έζησαν εις διαφόρους εποχάς και απέχοντας τόπους, χωριζόμενοι απ' αλλήλων υπό ωκεανών και αιώνων, διαφέροντες κατά την θρησκείαν, τα ήθη, τα έθιμα, και την γλώσσαν

και κατά τούτο συμφωνούντες. Ζυγίσατε ακριβώς πάντα ταύτα, κ. εκδότα, και αποφασίσετε έπειτα εις ποίον βαθμόν αγραμματοσύνης πρέπει να έφθασέ τις, διά να εκπλαγή ευρίσκων εις σατυρικόν έργον βωμολοχίας.

Πολλάς ημέρας επονοκεφάλησα διά να συμβιβάσω τας διαφόρους κρίσεις, τους επαίνους και τας ύβρεις του αθηναϊκού τύπου περί της «Ιωάννας», χωρίς να δυνηθώ να το κατορθώσω. Προχθές όμως έμαθα από τον ανεψιόν μου επιστρέψαντα από τας Αθήνας, όπου σπουδάζει την νομικήν, και τα ονόματα μερικών αρθρογράφων, τα οποία με εβοήθησαν εις την λύσιν του αινίγματος. Οι κριτικοί ούτοι, δύνανται, να διαιρεθώσιν εις δύο τάξεις, εις σκανδαλισθέντας δηλ., και μη σκανδαλισθέντας. Μεταξύ των πρώτων διαπρέπουσιν και οι κύριοι Γιαννόπουλος, Αναγνωστόπουλος, Καλαποδάκης, και όσοι άλλοι, δεν ενθυμούμαι, μεταξύ των δευτέρων, φίλων δηλ. της Ιωάννας, παρατηρώ τους κυρίους Γουστιάβον Φλουρένς, Σούτσον, Μαυρογιάννην, Ειρ. Ασώπιον, την «Ο μ ό ν ο ι α ν» της Ζακύνθου κτλ. Ούτε τους πρώτους ούτε τους δευτέρους έχω την τιμήν να γνωρίζω προσωπικώς• καθ' όσον όμως ημπορώ να συμπεράνω από τας καταλήξεις των ονομάτων των ο μεν κ. Φλουρένς και λοιποί ανήκουσιν εις τον ευρωπαϊκόν, φαναριώτικον, επανησιακόν, εις το ετερόχθον τέλος πάντων στοιχείον της πρωτευσούσης σας, ενώ οι καταλήγοντες εις π ο υ λ ο ς, αν τα ονόματά των δεν λέγουν ψεύματα, είναι γνήσιοι Μωραΐται, και ως εκ τούτου έχουσι μέγα δίκαιον να κατηγορώσιν ως γυμνοτράχηλον την «Ιωάνναν». Διά να εννοήσετε καλλίτερα την ιδέαν μου συγχωρήσατε μοι, κύριε εκδότα, να σας διηγηθώ έν τελευταίον ανέκδοτον. Ο Ιησούς ωμίλει διά παραβολών και απολόγων, διά να τον εννοούν οι χονδροκέφαλοι Ιουδαίοι• η μέθοδος αύτη μου φαίνεται καλή και διά τους Έλληνας εφημεριδογράφους• αντί όμως απολόγου θα σας διηγηθώ εγώ το εξής αληθές και πρόσφατον γεγονός. Προ μερικών ετών η πριγκήπισσα Σολμ, ευγενής κυρία της αυλής του Ναπολέοντος Γ' και ολίγον εξαδέλφη του, μεταβάσα χάριν της υγείας εις Ελβετίαν, ευρίσκετο εις απόκεντρόν τινα κωμόπολιν του Ουντερβάλτ. Οι κάτοικοι του μέρους εκείνου, περικυκλούμενοι από υψηλά βουνά διεφύλαξαν μέχρι σήμερα τα απλά και ενάρετα ήθη των προγόνων των• νυμφεύονται νέοι, την ημέραν κάμνουν ωρολόγια και την νύκτα παιδιά, κατά δε τας μεγάλας εορτάς χορεύουν εις την αυλήν αρχαίου τινός αρχοντικού πύργου. Η άνω ρηθείσα δέσποινα λαβούσα, κατά δυστυχίαν της, την περιέργειαν να παρευρεθή εις μίαν των εσπερινών εκείνων διασκεδάσεων, μετέβη εκεί ενδυμένη ή μάλλον γυμνωμένη κατά τον τελευταίον συρμόν των Παρισίων και όλου του κόσμου. Αλλ' εις την θέαν των γυμνών εκείνων άμων αι καλαί εκείναι επαρχιώτισσαι, αι οποίαι εις μόνους τους συζύγους των εδείκνυον τους ιδικούς των, απισθοδρόμησαν μετά φρίκης υπολαμβάνουσαι την κ. Σολμ ως εταίραν, διότι ήτο . . . γυμνοτράχηλος. Τι δηλοί ο μύθος περιττόν νομίζω να εξηγήσω, κ. εκδότα. Εις την επομένην μου θα σας ομιλήσω αποκλειστικώς περί Η θ ι κ ή ς. Εν τούτοις σας μετασπάζομαι και μένω.

Πρόθυμος δούλος σας.
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΥΡΛΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δη

Αγρίνι 29 Μαΐου 1866.

Αξιότιμε κ. εκδότα της «Αυγής»

Διά των προηγουμένων μου περιωρίσθην απλώς εις το να καταστήσω όσον ηδυνάμην ψηλαφητόν ότι όλοι ανεξαιρέτως πάσης εποχής και παντός τόπου οι σατυρικοί υπήρξαν αθυρόστομοι, άσεμνοι και σαρκαστικοί• ώστε ή πρέπει να εξορίσωμεν την σάτυραν εκ της

κοινωνίας, ως ο Πλάτων τους ποιητάς, ή να την παραδεχθώμεν με τα ελαττώματά της, άτινα είναι αναπόσπαστα απ' αυτής, ως αι άκανθαί από τα ρόδα. Ίσως μοι παρατηρήσετε ότι ο Άγ. Μεράρδος εύρεν επί της κορυφής των Άλπεων ρόδα χωρίς ακάνθας• αλλ' ούτε εγώ είδον τα ρόδα ταύτα ούτε υμείς, νομίζω, κ. εκδότα• ώστε την παρομοίωσίν μου επιμένω θεωρών ως λίαν κατάλληλον.

Μένει τώρα να ίδωμεν αν η σάτυρα, τοιαύτη ούσα, άσεμνος, ακανθώδης και κακεντρεχής συμφέρη ή όχι να εξοστρακισθή από την πολιτείαν των γραμμάτων, ο δε Εκκλησιαστής ο Αριστοφάνης, ο Λουκιανός, ο Βύρων και ο Μολιέρος να παραδοθώσιν εις τας φλόγας, «ω ς λ ο ι - μ ώ δ ε ι ς, φ θ ο ρ ο π ο ι ο ί, έ χ ι δ ν α ι κ α ι κ α κ ο ύ - ρ γ ο ι», κατά τας ευαγγελικάς εκφράσεις της Ιεράς Συνόδου μας. Αλλά πριν αποφασίσωμεν περί τούτου είναι ανάγκη, κ. εκδότα, να σας κάμω ολίγην φιλοσοφίαν.

Ότι το κακόν υπάρχει εις τον κόσμον ουδείς δύναται ν' αρνηθή εκ των εχόντων οφθαλμούς και ώτα εκτός μόνον αν είναι τα ώτα ταύτα μακρύτερα των του Μίδα, και τότε το φέρον αυτά ζώνον ονομάζεται π α ν ε υ φ η μ ι σ τ ή ς ή optimiste, ως λέγουσιν οι Γάλλοι. Πώς δε εισήλθεν εις τον κόσμον το κακόν δεν δύναμαι να σας είπω, διότι οι άνθρωποι δεν συμφωνούσι περί τούτου. Οι αρχαίοι Έλληνες κατηγορούν την Πανδώραν ότι ήνοιξε το κιβώτιον, εκ του οποίου ανεπήδησαν τα κακά• οι Μανιχαίοι υπέθετον ότι ο Θεός, μη δυνηθείς να φέρη μόνος του εις πέρας τον κόσμον εζήτησε την βοήθειαν του Δαίμονος, εις τον οποίον έδωκεν ως αμοιβήν δικαίωμα επικαρπίας επί του κτίσματός του, ημείς δε πιστεύομεν ότι ο Διάβολος ηπάτησε την πρώτην μας μητέρα και εντεύθεν τα δεινά μας. Ούτω πιστεύω και εγώ ως ευπειθές τέκνον της ορθοδόξου Εκκλησίας, αν και ερωτώ ενίοτε, πριν απατήση ο Διάβολος την Εύαν, τις τον ηπάτησεν αυτόν τον ίδιον και τον κατέστησε μισόκαλον δαίμονα, ενώ ήτο πρότερον άγγελος άσπιλος και πτερωτός ως οι λοιποί; Αν το ηξεύρετε, κ. εκδότα, πληροφορήσατέ με και θέλετε με υποχρεώσει. Αλλ' επί του παρόντος τούτο μας είναι αδιάφορον διότι αν και διαφωνούσιν οι σοφοί περί της πηγής του κακού, ουδείς όμως αρνείται την ύπαρξιν αυτού εις τον κόσμον, επί του πλανήτου μας τουλάχιστον, όπου το βλέπομεν βασιλεύον υπό μυρίας μορφάς. Πόλεμοι, διαζύγια, όχενδραι, λησταί, ποδάγρα, αγχόνας, φόροι, ιερείς, κατακτηταί, χολέρα, ανοησία και άλλα κακά δεν έλειψαν ποτέ, από την επιφάνειαν της γης, ενθυμίζοντα καθ' ημέραν εις τους κατοίκους της ότι η Εύα έφαγε το μήλον.

Αφ' ετέρου όμως ουδείς δύναται ν' αρνηθή ότι ο Πανάγαθος Θεός μας αφήκεν εν τω πλήθει του ελέους του και πολλά πράγματα, αν και υποπίπτομεν πάντες εις το φοβερόν αμάρτημα να γεννώμεθα απόγονοι της Εύας. Πανταχού απαντώμεν πλησίον του κακού το καλόν, την αρετήν πλησίον της κακίας• ώστε οι αρνούμενοι την ύπαρξιν του καλού είναι ουχ' ήττον γελοίοι των αρνουμένων το κακόν• οι ευφημισταί και οι παγκακισταί (pessimistes) μοι φαίνονται περίεργα ζώα άξια να κλεισθώσιν εις το αυτό κλωβίον.

Το δε μέγιστον των χαρισμάτων όσα διεφυλάξαμεν μετά την πτώσιν ή μάλλον απεκτήσαμεν δι' αυτής, διότι πρότερον μας ήτο, νομίζω περιττόν, είναι η δύναμις εκείνη της ψυχής, την οποίαν ονομάζομεν συνείδησιν και δι' ης διακρίνομεν το καλόν από του κακού αγαπώντες το πρώτον και το δεύτερον μισούντες. Η συνείδησις αύτη υπόκειται ως ο ήλιος εις κηλίδας και εκλείψεις• αι θρησκείαι, οι νόμοι, αι ανάγκαι, τα πάθη δύνανται προς στιγμήν ν' αμαυρώσωσι το φως της ουρανίας ταύτης λαμπάδος, αλλά να την σβύσωσι ποτέ• διότι, ως λέγει μέγας τις σύγχρονος ποιητής, «τ ο α ν θ ρ ώ π ι ν ο ν γ έ ν ο ς ό λ ο ν ο μ ο ύ λ α μ β α ν ό μ ε ν ο ν ε ί ν α ι τ ί μ ι ο ς ά ν θ ρ ω π ο ς», αγαπά δηλ. το καλόν και μισεί το κακόν.

Άς εφαρμόσωμεν ήδη την αρχήν ταύτην και εις τα προϊόντα της

διανοίας.

Ο έρωσ του καλού καλείται Ε ν θ ο υ σ ι α σ μ ό ς και γεννά τους Πινδάρους και τους Μίλιτωναs το μίσος του κακού καλείται Σ ά τ υ ρ α και γεννά τους Λουκιανούσ και τους Βολταίρους.

Τα δύο ταύτα αισθήματα είναι εξ ίσου αναγκαία εις τον κοινωνικόν άνθρωπον προς εκπλήρωσιν του προορισμού αυτού, όστις είναι η πρόοδος· και διά τούτο βλέπομεν τον ενθουσιασμόν και την σάτυραν, τον έρωτα του καλού και το μίσος του κακού, συμβαδίζοντα αείποτε μετά της προοδεύουσης ανθρωπότητας, τον Αριστοφάνη πλησίον του Πλάτωνος και τον Άινε αντικρύ του Σχιλλέρου. Ο ενθουσιασμός εμπνέει τους μεγάλους άνδρας, οίτινες ανεγείρουσι τα θρησκευτικά, ηθικά και πολιτικά οικοδομήματα, υπό τα οποία στεγάζεται η ανθρωπότηs. Αλλά τα οικοδομήματα ταύτα έχουσιν ως ανθρώπινα έργα ατελείας και ελλείψεις· τα ελαττώματα ταύτα διακρίνουσα η σάτυρα κρημνίζει βαθμηδόν το οικοδόμημα και αντ' αυτού ανεγείρεται μετ' ολίγον άλλο τελειότερον, το οποίον μέλλει κακείνο να κρημνισθή μετ' ολίγον· και ούτω οικοδομούντες και καταστρέφοντες βαδίζομεν προς τα εμπρός. Αδύνατον είναι να συντηρηθή κοινωνία άνευ του ενθουσιασμού, της αφοσιώσεωs δηλ. εις τους συνέχονταs αυτήν θεσμούs, αλλ' επίσης αδύνατον είναι και να προδεύση άνευ της Σατύρας, ήτις υποσκάπτει τους θεσμούs τούτους χάριν καλλιτέρων εν τω μέλλοντι. Άμα δε παύση προοδεύουσα μία κοινωνία, ευθύς σήπεται και θνήσκει, ως απέθανον οι Αιγύπτιοι και οι Ινδοί και ως παρακμάζουσι σήμερον οι Σίνοι, θελήσαντες να θεοποιήσωσι, να καταστήσωσι δηλ. αθάνατον και αμετάβλητον τον πολιτισμόν των, αντί να βαδίζωσι προς τα εμπρός κρημνίζοντες και ανοικοδομούντες.

Εκ τούτων έπεται, κ. εκδότα, ότι μέχρις ου επικρατήση εις τον κόσμον το απολύτως καλόν, μέχρις ου ανεγερθή θρησκευτικόν, ηθικόν και πολιτικόν οικοδόμημα άνευ κακιών και ελαττωμάτων, μέχρις ου δηλ. η πρόοδος της ανθρωπότητος σταματήσει, η Σάτυρα είναι αναγκαία.

Και μη νομίσετε ότι αι ατομικάι μου δοξασίαι είναι αύται. Ωs ήδη σας είπον εν τη πρώτη μου επιστολή, έχων μικράν πεποίθησιν εις τας κριτικάs μου δυνάμειs ουδέποτε αποφασίζω περί ουιουδήποτε πράγματος, χωρίς προηγουμένωs να ερευνήσω τι εφρόνουn οι άλλοι. Πάντα δε τα ανωτέρω περί της χρησιμότητος της σατύρας ευρίσκονται διεσπαρμένα (η έννοια αν όχι αι φράσειs) εις πολύτομον σωρείαν κριτικών, προς τους οποίουs ήπλονα την χείρα, ίνα ζητήσω τας αναγκαίαs παροπομπάs, ότε κατά καλήν μου τύχην ενεθυμήθην την ακόλουθον φράσιν Γερμανού τινος φιλοσόφου, ήτις καθιστά περιττόν τον τοιούτον κόπον, επικυρούσα πληρέστατα όσα είπον. Ο Γερμανός ούτος είναι ο περιβόητος Shelling, την δε σάτυραν θεωρεί αναγκαίαν «ω s α κ α τ α μ ά χ η τ ο ν ε χ θ ρ ά ν τ ο υ π α ρ ό - ν τ ο ς» (των καταχρήσεωn δηλ.) και σύμμαχον του μέλλοντος ήγουν της προόδου. Υπό των αυτών, φαίνεται άρχων εμπνεόμενος και ο κ. Flourens, όστις έχων την ιδιοτροπίαν να θεωρή ως ηθικόν βιβλίον την αθυρόστομον και σαρκαστικήν «Ι ω ά ν ν α ν», έλεγε περί αυτήs (εν αριθ. ι'. της Indépendance) «Π ά σ α ε π ί θ ε σ ι ς κ α - τ ά τ ο υ κ α κ ο ύ ε ί ν α ι ε κ δ ο ύ λ ε υ σ ι ς π ρ ο ς τ η ν α ν θ ρ ω π ό τ η τ α και ως εκ τούτου χρε - ω σ τ ο ύ μ ε ν ε υ γ ν ω μ ο σ ύ ν η ν εις τον συγ - γ ρ α φ έ α τ ο υ α ν ά χ ε ί ρ α ς β ι β λ ί ο υ».

Αν ταύτα, δεν ήρκουn, ηδυνάμην να προσθέσω, κ. εκδότα, ότι την σάτυραν, ήτοι, την τιμωρίαν διά του εμπαιγμού της κακίαs και ανοησίαs μετεχειρίσθη πρώτος πάντων αυτόs ο Θεός κατά του πρώτου ανθρώπου. Η Γραφή τουλάχιστον μας διδάσκει ότι ο Αδάμ, παρασυρθείs υπό της μωράs ελπίδοs να γίνη όμοιος με τον Πλάστην του παρέβη τας θείαs αυτού εντολάs· ο δε Θεός προς τιμωρίαν της απειθείαs του εδίωξεν αυτόν του Παραδείσου, τον εστέρησε της αθανασίαs, και μη

αρκεσθείς εις τούτο προσέθεσε το σκώμμα εις την ποιήν, λέγων εις αυτόν, ενώ ίστατο ενώπιον του τρέμων, γυμνός και κατηχυμένος «*Ὁ ὕψιστος Ἄδამ γέγονεν ὡς εἰς ἐξημήνων! ὅπερ κατὰ τον Ἀγ. Βασίλειον και τους λοιπούς ερμηνευτάς εἶναι φοβερά ειρωνεία, δι' ἧς ἐσκώπτεν ὁ Θεός την ανοησίαν του πρώτου ἀνθρώπου. Ὁ δε Ἀγ. Βίκτωρ, ερμηνεύσας κακεῖνος κατὰ το αὐτό πνεῦμα το χωρίου προσθέτει ὅτι, «οὐκ ἐμπαιγμός ἐἴναι αἱ δίκαιον καὶ θεῶν ἐργον, ὅταν δι' αὐτοῦ τιμωρεῖται ἡ κακία».* Εκ τούτων βλέπετε, κ. εκδότα, ὅτι και κριτικοί και φιλόσοφοι, και πατέρες της Εκκλησίας και αὐτός ὁ Θεός θεωροῦσι και μεταχειρίζονται την Σάτυραν ὡς καλόν ὄπλον κατὰ της ανοησίας.

Ἀλλά και, αὐτή ἡ ἀναίδεια και ἀθυροστομία, ἥτις, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, φαίνεται ἀνυπόστατος ἀπό τους Σατυρικούς, δύναται ἀραγε να θεωρηθῆ ὡς ἐπιβλαβής εις τα ἦθη και να ὀνομασθῶσιν ἀνήθικοι οἱ γυμνόνοντες την κακίαν, ἵνα ἀποκαλύψωσιν ὅλην αὐτῆς την ἀσχημίαν και την καταστίθωσι, μισητήν και φευκτέαν; το κατ' ἐμέ θεωρῶ ἀνήθικον ἐκεῖνον μόνον, ὅστις την γυμνότητα ταύτην σκεπάζει με σεμνά ἐνδύματα, ψιμμουθιόνει τας ρυτίδας της, κρύπτει την δυσμορφίαν της, και οὕτω μεταμορφωμένην ζητεῖ να καταστήσῃ την κακίαν ἀξιέραστον ἀντί μισητῆς, διαστρέφων διά της μεταμφιέσεως ταύτης την ἰδέαν του καλοῦ και πονηροῦ και ὀλιγοστεύων την ἐμφυτον προς το κακόν ἀποστροφῆν πάσης υγιαινούσης συνειδήσεως· ἠθικόν δε νομίζω ἀπ' ἐναντίας του δι οἰουδήποτε τρόπου προσπαθούντα να ἐνισχύσῃ το αἶσθημα τούτο. Και διὰ τούτο μυριάκις ἠθικώτερον θεωρῶ τον ἀσεμνον *Δον Ζοὺάν* του Βύρωνος, τον περιπαίζοντα ὅλας τας κοινωνικάς ἀσχημίας ἀπό την σεμνήν *Βαλεντίνην* της κ. Σάνδης, ἥτις στεφανώνει με ἀσπίλα κρίνα την μοιχείαν μυριάκις δε υγιεινότερα τα φιλόγελα διηγήματα του Βαλζάκ, ἀπό την μελαγχολικὴν *Κυρία* με τας *Καμελίαν* του Δουμά, προσπαθούντος να δικαιολογήσῃ διὰ του αἰσθήματος την . . . το ἐπάγγελμα δηλ. της ηρωίδος του. Την δε *Ιωάνναν* θεωρῶ κακεῖνην ὡς ἠθικόν ἢ τουλάχιστον ἀβλαβές βιβλίον, διότι οὐδεμία ὑπάρχει ἐν αὐτῇ ἠδυπαθῆς περιγραφῆ, οὐδαμῶς ἡ κακοήθεια καλλωπίζεται ἢ ὀνομάζεται, με ἄλλο ὄνομα, οὐδαμῶς ζητεῖ ὁ συγγραφεὺς να κινήσῃ την συμπάθειαν του ἀναγνώστου ὑπὲρ της ηρωίνης του, σκεπάζων με αἰσθηματικὰς πράξεις τα παραπτώματά της, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἐπισωρεύει σκώμματα και καταφρόνησιν κατὰ της κακίας, ὀμιλῶν περὶ της ἠδυπαθείας, της τρυφῆς, του ἔρωτος, των γυναικῶν και ὅλων ἐν γένει των παθῶν ὡς ὁ *Εκκλησιαστής*, ὁ *Λουκιανός*, ὁ *Ιουβενάλης*, ὁ *Βολταίρος*, ὁ *Αἰνε* και ὅσοι ἄλλοι εἶπον την ἀλήθειαν, κατὰ το αὐτό πνεῦμα ἀν ὄχι με ἴσην ευγλωττίαν. *Επικίνδυνα βιβλία* εἶναι, κ. εκδότα, τα ἐξάπτοντα και οὐχὶ τα ψυχραίνοντα τα πάθη, εις δε την *Ιωάνναν*, ἀπό της πρώτης μέχρι της τελευταίας σελίδος ὑποβάλλονται τα πάθη εις παταγῶδες ρεῦμα σαρκασμοῦ και ειρωνείας. Ἡ ἠρωὶς του βιβλίου εἶναι, ἀν δὲν ἀπατάμαι, ἡ προσωποποίησις του ἐγωῖσμου και της ἀχαριστίας, ὁ δε συγγραφεὺς φέρεται προς αὐτὴν κατὰ την φράσιν ἐνός συναδέλφου σας «*με περὶ σσοτέραν σκλήροτητα ἀφ' ὅσην δεῖκνυεῖ, ὁ Σάταν προς την συρομένην ὑπ' αὐτοῦ εις την κόλασιν ψυχὴν*», και νομίζω ὅτι ἔχει δίκαιον να φέρεται οὕτω προς ταῦτα, ἐκτός μόνον ἀν παραδεχθῶμεν την γνώμην του ρηθέντος συναδέλφου σας, ἰσχυριζομένου ὅτι «*οἱ ιστορικοὶ πρόπει να τρέφῃ στοργὴν τὶνα προς τοὺς ἥρωας και τας ηρωίνας του, προσπαθῶν να τας καταστήσῃ σεβαστάς και προσφιλεῖς εις τοὺς ἀναγνώστας*». Σημειώσατε ὅμως κ. εκδότα ὅτι, ἀν εἶχον ἀκολουθήσει οἱ ιστορικοί, το ἠθικόν τούτο παράγγελμα, ἠθέλομεν σέβεσθαι τον *Νέρωνα*, την *Δαλιδᾶ*, τον *Εφιάλτην* και την *Μεσαλλίναν*. Κατὰ το σύστημα τούτο ἔπρεπε και ὁ συγγραφεὺς της *Ιωάννας*, ἵνα καταστήσῃ την ηρωίδα του σεβαστήν και προσφιλή εις τοὺς ἀναγνώστας, να ὀνομάσῃ λ.χ. την

ακολασίαν της «εὐγενή ὀργασμὸν ψυχῆς ἀνυπομόνον ὡς νὰ μεταδῶσῃ ἀνεξάντλητον θήσασα ὑρὸν ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης», νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀστυρίαν, μεθ' ἧς ἠλλάσσειν ἐραστὰς, παρομοιάζων αὐτὴν «πρὸς λευκὴν περιστερὰν πτερυγίζουσαν ἀκαταπαύστως πρὸς ἀνεύρεσιν καρδίας ἰκανῆς νὰ τὴν ἐννοήσῃ» καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς κατὰ τὸ σύστημα τῆς Σάνδης. Ἀν ἐγράφετο εἰς τοιοῦτον ὕφος τὸ βιβλίον, ἤθελον πιθανῶς τὸ εὐρεῖ ἠθικώτατον οἱ συνάδελφοί σας, ἀλλ' ἐγώ, κ. ἐκδότα, ἤθελα τὸ στείλει εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, διότι οὔτε τὰς γλυκανόστους φράσεις οὔτε τὸ ἐγκώμιον τῆς κακοθεΐας κατορθῶν νὰ χωνεύσω• καὶ διὰ τοῦτο ἴσως μεωνόμασαν μισάνθρωπον οἱ Ἀγρινιώται.

Μίαν τελευταίαν παρατήρησιν συγχωρήσατε με, κ. ἐκδότα, ν' ἀπευθύνω εἰς τὸ κριτικὸν ἄρθρον τῆς «Αὐγῆς» σας. Ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἰωάννας, θέλων νὰ παραστήσῃ τὴν ἐπικρατοῦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διαφθοράν, εἰσάγει δύο γυναῖκας, τὴν Ἀγ. Λιόββαν καὶ τὴν Ἀγ. Ἰδαν, περιγραφούσας μετὰ μελανώτερα ἢ μάλλον γελοιοδέστερα χρώματα τὴν διαφθοράν ταύτην, ὁ δὲ κ. συντάκτης σας εὐρεῖ τρόπον νὰ εἴπῃ ὅτι διὰ τῶν γυναικῶν τούτων «ἐκθέτεται ὁ συγγραφεὺς τὰς περὶ κοινῶν ἠθικῶν καὶ μοναστικῶν βίβλου ἀρχὰς ΤΟΥ!» Κατὰ τὸν τρόπον τούτον τοῦ σκέπτεσθαι πρέπει νὰ υποθέσωμεν, ὅτι καὶ ὁ Μολιέρος εἰς τὴν κωμῶδιον τοῦ Φιλάρο ὁ ὑεκθέτει διὰ στόματος τοῦ Ἀρμαγόνος τὰς περὶ χρήσεως τοῦ πλοῦτου ἀρχὰς ΤΟΥ, ὅτι ὁ Βύρων διὰ τοῦ Κορσάρου ζητεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν πειρατείαν καὶ οἱ Σπαρτιάται εἰσήγον μεθυσμένους Εἰλωτας εἰς τὰ συμπόσια, ἵνα συστήσωσι τὴν μέθην εἰς τοὺς νέους. Ἡ ἀξίωσις αὕτη υπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ ἀστείου. Διὰ νὰ ἐννοήσετε ὅλην αὐτῆς τὴν ἀστεειότητα ἐπρεπε, κ. ἐκδότα, νὰ σας ἐξηγήσω προηγουμένως τι σημαίνει ὑποκειμενικὸν καὶ ἀντικειμενικὸν, τὸ ἄλφα βῆτα τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ με φαίνεται ὀλίγον δύσκολος, θὰ ἔλεγα μάλιστα ἀδύνατος, ἀν δὲν εἶχον ἀκούσει ὅτι ἐφευρέθη ἐσχάτως ὁ τρόπος τοῦ νὰ ἐξηγῶνται τὰ χρώματα εἰς τοὺς τυφλοὺς. Τοῦτο μόνον λοιπὸν σας λέγω, ὅτι ἀν ἠσπάζετο ὁ συγγραφεὺς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἀγ. Λιόββας, ἀντὶ νὰ τὰς παραδώσῃ οὕτω γυμνὰς καὶ ἀστολίστους εἰς τὸν κοινὸν γέλωτα ἤθελε μάλλον μιμηθῆ τὸν Εὐγένιον Σουε, ὅστις ἔγραψε τὴν ἀπολογίαν ἢ μάλλον τὴν ἀποθέωσιν τῶν Ἐπιτάθανασίμων Ἀμαρτημάτων, τῆς Λαγνεΐας, τοῦ Φθόνου, τῆς Ὀργῆς κτλ., τὰ ὁποῖα ἐσύστησαν οἱ συνάδελφοί σας ὡς λίαν κατὰ τὰ ἡθικὰ ἀναγνώσματα, ἐνὼ ὀνομάζουσιν ἀσεβεῖς καὶ ἀθυρόστομους τοὺς σκώπτοντας τὰς κακίας ταύτας:

De nobis post haec tristis sententia fertur:
Dat veniam corvis, vexat censura columbas,
(Juven Satyr. II).

ὅπερ ἐλευθέρως μεταφραζόμενον σημαίνει, κ. ἐκδότα, ὅτι βλέπετε ἄσπρους τοὺς κόρακας καὶ μαύρα τὰ περιστέρια.

Τῶς ἀντιτείνετε εἰς ταῦτα, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἰωάννας, γελῶν αἰωνίως, δὲν ἀποφαίνεται πάντοτε μετ' ἀρκούσης σφοδρότητος κατὰ τοῦ κακοῦ, ὁ δὲ ἀναγνώστης μένει πολλάκις μετέωρος περιμένων τὴν λεγομένην κἀθάρσιν τῶν παθῶν. Πιθανὸν νὰ συμμερίζεσθε, κ. ἐκδότα, τὴν μετὰ πολλῆς εὐφυΐας χλευασθεΐσαν ὑπὸ τοῦ κ. Βερναρδάκη πρωτότυπον γνώμην μερικῶν φιλολόγων τῆς πρωτεύουσῆς σας, οἵτινες νομίζουσιν ὅτι ἡ κἀθάρσις συνίσταται εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας ἀποδοκιμασίαν τοῦ κακοῦ• ἐγὼ ὅμως ζῶν μακρὰν τῶν φωστήρων τούτων, μόνος μετὰ τὸ βιβλίον μου, συμμερίζομαι ἀκόμη τὴν γνώμην τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Σχεγέλου καὶ τῶν ἄλλων κριτικῶν, οἵτινες κάθαρσιν ὀνομάζουσι τὴν δι' οἰουδήποτε τρόπου ἐμπνεομένην ἀποστροφὴν κατὰ τῆς κακίας. Εἰς δὲ τὴν

«Ιωάνναν» κ ά θ α ρ σ ι ς τ ω ν π α θ ώ ν είναι αυτός ο γέλωσ του αναγνώστου, αναγκαζομένου να περιπαίζη το κακόν. Γνωρίζετε ίσως, εξ ακοής τουλάχιστον τας περιβοήτους εκείνας κατά των Ιησουιτών Ε π α ρ χ ι α κ ά ς ε π ι σ τ ο λ ά ς του Πασχάλ. Εν αιταίς ο ένδοξος συγγραφεύς εκθέτει όλας τας αισχροτήτας των ρασοφόρων εκείνων σκορπίων μετά τσσαύτης κωμικής απαθείας, ώστε ο αναγνώστης διστάζει πολλάκις αν συνήγορος ή διώκτης αυτών είναι ο Πασχάλ· η δε αγανάκτησις αυτού συναυξάνει ανά πάσαν σελίδα μετά της φλεγματικής ειρωνείας του συγγραφέως εις βαθμόν τοιούτον, ώστε ήθελε ραπίσει πολλάκις μετά των Ιησουιτών και τον απαθή αυτών ιστοριογράφον{114}. Η σκωπτική αυτή μετριοπάθεια, η εσκεμμένη αυτή αποχή από πάσης αποδοκιμασίας, η κορυφούσα την προς το κακόν αποστροφήν εν τη συνειδήσει του αγνώστου, εθεωρήθη υπ' όλων των κριτικών ως το αριστούργημα της ηθικής και υγιούς ειρωνείας. Τοιούτον τι σύστημα ηκολούθησε, νομίζω, και ο γράψας την Ι ω ά ν - ν α ν απόδειξις δε ότι επέτυχεν εις την κατά της κακίας επίθεσίν του έστω ότι και αυτούς τους συναδέλφους σας κατώρθωσε να καταστήση υπερμάχους της ηθικής.

Παρατηρήσατε ακόμη, κ. εκδότα, ότι το σατυρικόν πνεύμα ουδόλως αποκλείει τον υπέρ του καλού ενθουσιασμόν, όστις μάλιστα αναφαίνεται λαμπρότερος διά της αντιπαραθέσεως. Ούτω ο τα πάντα α δ ι α κ ρ ί τ ω ς δ ι α σ ύ ρ ω ν κ α ι χ λ ε υ ά ζ ω ν συγγραφεύς της « Π α π ί σ σ η ς », ότε εν μέσω της ακαθάρτου αγέλης των ρασοφόρων του μεσαιώνος απήντησεν αληθή λειτουργόν του Υψίστου, τον Αγ. Αγοβάρδον, πράον, ελεήμονα, μισούντα την ιεροκρατείαν, τα θαύματα, τας προσκυνήσεις και τας ανοησίας, ευθύς γονυπετεί ενώπιον του, «ί ν α α σ π α σ θ ή τ α κ ρ ά σ π ε δ α τ ο υ ρ ά σ ο υ τ ο υ », διακόπτει την αφήγησίν του «ί ν α α - ν α π α υ θ ή ο λ ί γ α ς σ τ ι γ μ ά ς π λ η σ ί ο ν τ ο υ ω ς ο δ ι ψ α λ έ ο ς Ά ρ α ψ π α ρ ά τ η ν β ρ ύ σ ι ν τ η ς ε ρ ή μ ο υ » και τον τίτλον του Αγίου νομίζει ανεπαρκή διά τοιούτον άνδρα, «α δ ά μ α ν τ α ε ν μ έ σ ω χ α λ ί κ ω ν, κ ύ κ ν ο ν ε ν μ έ σ ω κ ο ρ ά κ ω ν, σ τ ί λ β ο ν τ α ε ν τ η σ κ ο τ ί α τ ο υ α ι ώ ν ο ς ε κ ε ί ν ο υ ω ς μ α ρ - γ α ρ ί τ η ς ε ι ς τ η ν ρ ί ν α χ ο ί ρ ο υ (σελ. 118). Κατωτέρω ο τα πάντα δ ι α σ ύ ρ ω ν κ α ι χ λ ε υ ά - ζ ω ν ασεβής συγγραφεύς ευρίσκει δάκρυα, ίνα θρηνήση παρά την πυράν του Ουσίου και τους τάφους των εν Σκυθοπόλει διαμελισθέντων Ελλήνων φιλοσόφων· πανταχού δε, όπου η ευκαιρία παρουσιασθή, σπεύδει να εξέλθη της λοιμώδους ατμοσφαιρας του μεσαιωνίου φανατισμού, αφίνων τους καλοήθους, τους θαυματουργούς, τους λεκανομάντιεις, τους εικονολάτρας, τον Θεόφιλον, την Ειρήνην, τας Συνόδους, τας σφαγάς, τας δεισιδαιμονίας και τ' άλλα βυζαντινά αίσχη, ίνα αναπαυθή υπό την στέγην του Παρθενώνος, ή τείνη ευσεβώς το ους εις τους λόγους του Λιβανίου, «τ ο κ ύ κ ν ε ι ο ν τ ο ύ τ ο ά σ μ α τ ο υ θ ν ή σ κ ο ν τ ο ς Ε λ λ η ν ι σ μ ο ύ »• και τότε (ως παρετήρησεν η « Νέα Γενεά») « ό τ α ν δ η λ. ο μ ι λ ή π ε ρ ί π ρ α γ μ ά τ ω ν α λ η θ ώ ς σ ε β α σ τ ώ ν, ε υ θ ύ ς α - φ ί π τ α τ α ι α π ό τ ω ν χ ε ι λ έ ω ν τ ο υ η χ λ ε ύ η κ α ι η ε ι ρ ω ν ε ί α. » Οι σατυρικοί, κ. εκδότα, ζώσιν εν τω κακώ, ως οι βάτραχοι εν ταις λίμναις• αλλά καθώς οι ήρωες ούτοι του Αριστοφάνους αναγκάζονται να υψώνωσιν εκ διαλειμμάτων την κεφαλήν υπεράνω του βορβορώδους ύδατος, ίνα αναπνεύσουν, ούτω και εις τίμιος σατυρικός, αφού χλευάση την κακίαν, αισθάνεται την ανάγκην ν' αναπαύση προς παρηγορίαν του την δράσιν επί του καλού κράζων μετά του Αριστοτέλους:

Ω αρετά πολύμοχθε γένει βροτείω,
θήραμα κάλλιστον βίω,
Σας πέρι, παρθένε, μορφάς
Και θανείν ζηλωτός παρ' Ελλησι πότμος.

Ταύτα, αξιότιμε κ. εκδότα, είχα να είπω περί ηθικής, περί της

οποίας νομίζω ότι είμαι εις κατάστασιν να κρίνω καλλίτερα από τους κριτικούς της πρωτευούσης σας, οίτινες είναι όλοι διδάσκαλοι, εφημεριδογράφοι, υπάλληλοι, πολιτικοί, διαχειρισταί φιλανθρωπικών κληροδοτημάτων, μέλη φιλολογικών συλλόγων, εκδότης διδακτικών βιβλίων, έχοντες υποθέσεις, φροντίδας, παραδόσεις και ολίγον καιρόν να χάσουν με βιβλία· ενώ εγώ, όστις δεν είμαι παρά μόνον Σουρλής και τίποτε άλλο, έχω καιρόν να μελετώ και ως εκ τούτου να μανθάνω. Όταν δε ομιλώ περί ηθικής είμαι αξιοπιστότερος παντός άλλου· διότι αι τρίχες μου είναι άσπραι και τας περισσοτέρας ημέρας μου τας επέρασα μελετών όσα από κτίσεως κόσμου έγγραφαν περί αυτοίς οι σοφοί. Αχώριστοι σύντροφοι μου είναι ο Πλούταρχος και ο Κικέρων, οι οποίοι με διδάσκουν ν' αγαπά το καλόν, και ο Βύρων από τον οποίον μανθάνω να μισώ το κακόν, και, αν τύχη ανάγκη, να θυσιάσω ως εκείνος υπέρ της μεγάλης ιδέας τας ολίγας ημέρας και τον πόδα όστις μοι απέμεινε.

Μέχρι τούδε νομίζω ότι σας απέδειξα, κ. εκδότη,

Α' Ότι όλοι ανεξαιρέτως οι παλαιοί τε και νέοι σατυρικοί, υπήρξαν αναιδείς, αθυρόστομοι και σαρκαστικοί ώστε πρέπει να είναι τις εις τον υπέρτατον βαθμόν α δ ι α β α σ τ ο ς, διά ν' απορήση ευρίσκων σκώμματα και βωμολοχίαν εις σατυρικών έργον.

Β' Ότι κατά την γνώμην όλων των κριτικών, των φιλοσόφων και αυτών των εκκλησιαστικών Πατέρων, η σάτυρα, είναι αναγκαία, εν όσω υπάρχει το κακόν εις τον κόσμον.

Γ' Ότι καθώς παρατήρησεν ήδη εις συνάδελφός σας, ο συγγραφεύς της «Ι ω ά ν ν α ς ε σ ε β ά σ θ η τ α α λ η θ ώ ς σ ε β α σ τ ά Αλλ' ενταύθα πιθανόν να με διακόψετε παρατηρούντες ότι ενέπαιξε την Θρησκείαν! Βαρύ και ασυγχώρητον αμάρτημα, του οποίου αν είναι τω όντι ένοχος ο συγγραφεύς, πρώτος εγώ ήθελα συμβουλευσει ουχί ν' αφορισθή αλλά να καή ζωντανός, δίνων προθύμως και αυτά μου τα δεκανίκια εις την φωτιάν, διά να καή ταχύτερον· επειδή όμως μου είναι πολύ αναγκαία, νομίζω καλόν, πριν τα θυσιάσω, να εξετάσωμεν αν τω όντι την Θρησκείαν ή άλλο τι επερίπαιξεν ο συγγραφεύς της «Ιωάννας. Εν τούτοις σας παρακαλώ να με πιστεύετε, κ. εκδότη,

Π ρ ό θ υ μ ο ν δ ο ύ λ ο ν σ α ς
ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ ΣΟΥΡΛΗΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλεγόμενα Αρίστου Καμπάνη

Πρόλογος συγγραφέως

Πάπισσα Ιωάννα

Μέρος Α'

Μέρος Β'

Μέρος Γ'

Μέρος Δ'

Εγκύκλιος της Ιεράς Συνόδου κατά της Παπίσης

Ολίγαι λέξεις εις απάντησιν της Εγκυκλίου

Η Πάπισσα Ιωάννα και η Ηθική (Τέσσαρες επιστολαί Αγρινιώτου).

{1} Berni

{2} Θεοκρίτ. Ειδύλ. ΚΖ', στίχ. 65.

{3} Αρχαίον όνομα της Ιαρμούθης

{4} Τανύν Ιόρκης

{5} Τέσσαρα περίπου φράγκα

{6} La vengeance est le plaisir des Dieux

{7} Mein

- {8} Κιλίκιον
 {9} Mulinheim.
 {10} Ξενοδόχος
 {11} Ευριπίδ. Ορέστ. Στίχ. 26.
 {12} Το στερέωμα ενομίζετο τότε κρυστάλλινον. Όρα τας σημειώσεις.
 {13} Όρα Εισαγ. σελ. 34.
 {14} τον Σαιξπήρον
 {15} Δάντιου Κόλασις, άσμα Ε'.
 {16} Δίδετε μέθην τοις εν λύπαις και οίνον πίνειν τοις εν οδύναις.
 {17} Αγνός, Agnus castus.
 {18} Ψαλμός ΜΑ', εδ. 2.
 {19} Ιερεμίου Κεφ. θ', εδ. 18.
 {20} Ψαλμός Οθ', εδ. 6.
 {21} Ησαΐου Κεφ. Κθ', εδ. 8.
 {22} Άσμα ασμ. Α', εδ. 5.
 {23} Τους πλανήτας δηλ.
 {24} Όρα περί τούτων την Εισαγωγήν σελ. 35.
 {25} Baron Born.
 {26} Ίδε Οικονόμου Ε π ί κ ρ ί σ ι ν κ α τ ά Β ά μ β α, σελ. 146.
 {27} Corvus, εξ ου το Corvinus σημαίνει λατινιστί Κόραξ.
 {28} Όρα αυτήν εν ταις σημειώσεσι.
 {29} Οι ιστορικοί αποκαλούσιν αυτόν οτέ μεν Luis le Pieux, οτέ δε Louis le Debonnaire.
 {30} Οι βασιλείς της Σαρδηνίας ελάμβανον, ως γνωστόν, τον τίτλον βασιλέως της Κύπρου και των Ιεροσολύμων.
 {31} Όρα την σημείωσιν.
 {32} Παρά τοις Δυτικοίς πλην των εικόνων υπάρχουσιν εν ταις εκκλησίαις και αγάλματα της Παναγίας, ενδεδυμένης μεταξίνους εσθήτας και δι' ενωτίων και περιδεραιών κεκεκοσμημένης.
 {33} Παροιμ. κεφ. ΙΑ' εδ. 29
 {34} Πατρίς έστι, ίνα πράττοι τις ευ.
 {35} Νόσος άγνωστος μέχρι του 1862, χαρακτηριζομένη υπό μαύρου ιδρώτος καταρρέοντος εκ των βλεφάρων και πηγάζουσα εκ της διαφθοράς των υγρών ή κατ' άλλους επιστήμονας εκ μαύρης τινός βαφής, ην εναποθέτουσιν οι ασθενείς μεταξύ των βλεφάρων. Όλα τα διάφορα περί ταύτης άρθρα της Gazette des Hopitaux του άνω ειρημένου έτους.
 {36} Η καρδιά και το ήπαρ (του ιχθύος), εάν τινα δαιμόνιον ενοχλή, ταύτα δει καπνίσαι ενώπιον ανθρώπου ή γυναικός και μηκέτι οχληθή, η δε χολή εγχρίσαι ω έχει γλαυκώματα τοις οφθαλμοίς και ιαθήσεται. Τωβίτ κεφ. ς' εδάφ. 7 και 8.
 {37} Constitutionnelle.
 {38} Ίδε τας σημειώσεις.
 {39} Όρα τα συναξάρια και μάλιστα την Κ α λ ο κ α ι ρ ι ν ή ν, ο δε Λάυβαιος (Sac. Concil. Collect. τόμ. Γ', στήλ. 403) αποκαλεί αυτήν «foemina veri dei munere, ut no men iadicat».
 {40} Ψαλμ ΜΔ', εδ. 4.
 {41} Όρα την σημείωσιν.
 {42} Η Εστία.
 {43} Του βαλανίου τούτου γίνεται μνεία και παρ' Αθηναίω, αλλ' άγνωστον είναι αν ήτο αυτό εκείνο το ρευστόν, το εν χρήσει εις Ανατολήν και κατά τον Μεσαιώνα. Ίδε Αθήν. Α'. 62 και Ζαμπελίου Β υ ζ ά ν τ. Μ ε λ έ τ α ς. Σημ. 325. Περί δε του ρητινίτου και των φαγητών όρα τας σημειώσεις.
 {44} De gustibus non disputandum.
 {45} Προς Κορινθ. Α' κεφ. ι', εδ. 17.
 {46} Παροιμ. Κεφ. θ', εδ. 5.
 {47} Ησαΐου Κεφ. ις', εδάφ. 12.
 {48} Non intuearis vinum quandum fiavescit. (Παροιμ. Α', εδ. 4), παρά δε τοις Ο'. το εδάφιον έχει ούτω· «Ε ά ν ε ι ς τ α π ο - τ ή ρ ι α κ α ι τ α ς φ ι ά λ α ς δ ω ς τ ο ν ο φ θ α λ μ ό ν σ ο υ, ύ σ τ ε ρ ο ν π ε ρ ι π α τ ή σ ε ι ς γ υ μ ν ό τ ε ρ ο ς υ π έ ρ ο υ.

- {49} Η λέξις Μετουσίωσις δεν ήτο ακόμη εν χρήσει.
- {50} Ανήρ μεν αν κομά, ατιμία αυτώ εστι, γυνή δε, δόξα.
- {51} Πιθανόν να υπάρχη η κατάλληλος απάντησις αλλά δεν ηδυσήθην ν' ανεύρω αυτήν, οι δε ιερείς, ους ηρώτησα περί αυτού, δεν εγνώριζον πλείονα του Νικήτα.
- {52} Κατά τον Ευάγγριον (βιβλ. Β', κεφ. 2) ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανός αν ηρ έθη κατά την δευτέραν εν Εφέσω Σύνοδον λακτιζόμενος προς Διοσκούρο υ Πατριάρχου Αλεξανδρείας, όστις κατά την μαρτυριάν του Ζωναρά (βιβλ. ΙΓ', σ. 44) είχε την κακήν συνήθειαν να λακτίζη ως ημίονος.
- {53} Όρα την σημείωση
- {54} Τδε Henrich Heine Beisebilder: τόμ. Β'.
- {55} Η Μονή του Δαφνίου κατελήφθη τω όντι από των Βενεδικτινών επί των Δουκών Λαρόχων, ων φαίνονται έτι οι τάφοι παρά την είσοδον του Ναού. Όρα Ραγκαβή Ελληνικά τόμ. Α'. σελ. 221.
- {56} Τδε περί των διαφόρων Σχημάτων τας διασαφήσεις του Λέοντος Αλλατίου (De consensu Ecclesiae βιβλ., Γ'. κεφ. 8) και το Εξομολογητάριον του Νικοδήμου σελ. 162.
- {57} Τδε την σημείωσιν.
- {58} Ο ορισμός ούτος ανήκει εις τον Σαμφόρτιον.
- {59} Ιώβ. κεφ. γ'. εδ. 20.
- {60} Ο Βαρόνιος, εξ ου ελήφθη η περιγραφή αύτη, μεταχειρίζεται την ελληνικήν λέξιν γαβάθα ν (gabatham) Ann. Eccles. τόμ. Γ, σελ. 83.
- {61} Όρα την εξήγησιν των λέξεων τούτων παρά τω Μουρατόρη (Antiquit. Ital. med. Aevi. Dissert. VI).
- {62} Κατά τον κανόνα της εν Λουγδούνω Συνόδου οι Καρδινάλιοι εκλείοντο εις σκοτεινά κελλία καθ' όλον το διάστημα της εκλογής. Κατά την πρώτην ημέραν προσεφέροντο αυτοίς δύο φαγητά, κατά την δευτέραν έν και κατά τας επιλοίπους ξηρός μόνον άρτος.
- {63} Ιδε Εισαγωγ. Σελ. 32
- {64} Όρα μέρος Α'.
- {65} Όρα Εισαγ.
- {66} Super mulierem nunquam bonnum est signum (Ecclesi. XLVI, 6).
- {67} Lacryma Christi
- {68} Γνωστοί οι Ομηρικοί στίχοι. Η ύ τ ε β ο υ ς α γ έ λ η σ ι κ τ λ . και Ω ς δ' ό τ' ό ν ο ς πα ρ' ά ρ ο υ ρ α ν κ λ π . , εν ο ι ς ο Αγαμέμνων και ο Αίας παραβάλλονται προς βουν και όνον.
- {69} Πράξ. Αποστολ. κεφ. Γ, εδ. 19 και ακόλ.
- {70} Αυτόθι κεφ. Δ', εδ. 34.
- {71} «Το πολύ μέρος της γης ωκειώσαντο· προφάσει δε του μεταδιδόναι τα πάντα τοις πτωχοίς πάντας πτωχούς κατέστησαν. Ζώσιμ. βιβλ. Ε', κεφ. 13.
- {72} Κατ' εκείνην τουλάχιστον την εποχήν κατέστη κοινή εν ταις εκκλησίαις της Ρώμης η προσθήκη των Ισπανών εις το περι εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος.
- {73} Hudson Love, ο δεσμοφύλαξ του Ναπολέοντος εις την Αγίαν Ελένην.
- {74} Τα ανωτέρω εγράφησαν το 1866.
- {75} Τα βιολία τότε είχαν τρεις μόνον χορδάς.
- {76} Fulvus Lacon amica vis pastorum κτλ.
- {77} Ψαλμ. ΜΔ'. εδ. 7.
- {78} Και τι επερίσσευσεν ο άνθρωπος παρά το κτήνος; Ουδέν· ότι τα πάντα ματαιότης κ.λπ. Εκκλησ. κεφ. Γ', εδ. 19.
- {79} Αριστοτέλ. Πρόβλημ. Α ν έ κ δ ο τ . τμήμ. Β'. να'.
- {80} Ξενοφ. Απομνήμ. Α'. 4.
- {81} Ψαλμός ρηβ'. εδ. 2.
- {82} Αι λειτουργίαι αύται εσώζοντο μέχρι του ις' αιώνος, ότε είδον αυτάς ο Φήλιξ Αμερλίνοσ και Μαρτίνοσ ο Φράγκοσ· υπάρχουσι δε πιθανώς και σήμεραν ακόμη αντιγραφα αυτών εν τω αδύτω της Βατικανείου βιβλιοθήκης.
- {83} Και ώφθη άγγελοσ προς την γυναίκα και είπε προς αυτήν. «Ιδού ου στείρα και ου τέτοκασ και συλλήψη υιόν. Κριτών κεφ. ΙΓ', εδ. 3.

{84} Όρα Γ ε ν έ σ ε ω ς κεφ. ΚΕ'. εδ. 22.

{85} Όρα την σημείωσιν.

{86} Παροιμ. κεφ. ΙΔ', εδ. 15.

{87} Όρα Α μ α ρ τ ω λ ώ ν Σ ω τ η ρ ί α ν

{88} «Ως δε ουκ ενέβλεπον υπό της δόξης του φωτός εκείνου, χειραγωγούμενος υπό των συνόντων μοι ήλθον εις Δαμασκόν.» (Πράξεις Αποστόλ. κεφ. ΚΒ', εδ. 11).

{89} Εξελθών ουκ ηδύνατο λαλήσαι . . . και ην διανεύων αυτοίς και διέμεινε κωφός. Κατά Λουκάν κεφ. Α', εδ. 22.

{90} Ψαλμ, ι', εδ. 6

{91} Τδε Αποκάλυψ. κεφ. θ', εδ. 9.

{92} Rogations.

{93} Αν τούτο δεν ήρκει, ηδυνάμην να προσθέσω πλείστα άλλα παραδείγματα τοιαύτης περί την έννοιαν των συγγραφέων διαφωνίας. Ούτω το σύγγραμμα του Ωριγένους περί Δαιμόνων και τα του Θεοδωρήτου κατά του Αγ. Κυρίλλου κατεδικάσθησαν ως αιρετικά υπό της ε' Οικ. Συνόδου, και εν τούτοις πλείστοι θεολόγοι, παρά τοις δυτικοίς μάλιστα, ισχυρίσθησαν ότι δεν υπάρχει εν αυτοίς ίχνος κακοδοξίας, απατηθείσης της Συνόδου περί την ερμηνείαν. Η μετά ταύτην ς' οικ. Σύνοδος κατεδίκασεν ως μεμολυσμένην υπό της πλάνης των Μονοθελητών την προς τον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Σέργιον επιστολήν του Πάπα Ονωρίου, ην οι έπειτα θεολόγοι εθεώρησαν ως ορθόδοξον, διότι κατά τον πολύν Βελαρμίνον «Η Εκκλησία υ π ό - κ ε ι τ α ι ε ι ς π λ ά ν η ν η ν π ε ρ ί τ α π ρ ά γ μ α τ α · Η δε ς' Σύνοδος, μη εννοήσασα καλώς την έννοιαν της επιστολής του Ονωρίου, κατεδίκασεν αυτόν αδικώς ως αιρετικόν». Αφού λοιπόν ολόκληροι Οικ. Σύνοδοι απατώνται περί την ερμηνείαν των βιβλίων, ουδόλως δύναται να θεωρηθή ως αναμάρτητος η περί της Ιωάννας έκθεσις τριμελούς επιτροπής, συνισταμένης εκ δύο λαϊκών και ενός μόνου ιερέως, ήτις άλλως ετηρήθη μυστική, εις μόνον τον κ. Εισαγγελέα υποβληθείσα.

{94} Ο Σατωβριάνδος ονομάζει τον Αγιον Παύλον «πρώτον μάρτυρα της ελευθεροτυπίας» Melanges, σελ. 108.

{95} Βλ. την εν αρχή του ε'. τόμου της Εκκλ. ιστορ. του Migne προταχθείσαν αναίρεσιν του βιβλίου του Ρενάν. Διά των ανωτέρω δεν εννοώ βεβαίως ότι ο δυτικός κλήρος ησπάσθη αυθορμητώς την αποστολικήν μέθοδον της λογικής συζητήσεως, αλλά μόνον ότι αφού εξήντησεν εις μάτην τα μεσαιωνικά επιχειρήματα, αφορισμούς, καταμηνύσεις κτλ. ηναγκάσθη ένεκα της αποχής της κυβερνήσεως να επανέλθη εις την ευθείαν αποστολικήν οδόν.

{96} Ο αντιπρόεδρος της Γαλλικής Γερουσίας κ. Delangle, αποκρινόμενος εις τας απαιτήσεις των ζητούντων περιορισμούς κατά της ελευθερίας του τύπου, έλεγεν εν τη συνεδριάσει της 18 Μαρτίου 1864. «Δεν είναι ημέτερον έργον ν' αποφασίζωμεν περί της ορθοδοξίας των συγγραφέων· ημείς είμεθα πολιτικόν σώμα και ουχί Σύνοδος, η δε πολιτική εξουσία πρέπει ν' απέχη πάσης αναμίξεως εις τας τοιαύτας συζητήσεις, αφίνουσα την αλήθειαν να θριαμβεύη αφ' εαυτής. Μικρόν δε μετά ταύτα αναβάς το βήμα ο υπουργός κ. Rouher έλεγε τα εξής. Η αλήθεια πρέπει να λέγεται σήμερα πάντοτε και περί παντός πράγματος· τοιαύτη είνε η γνώμη του Αυτοκράτορος. Της αυτής γνώμης ήτο και ο περιώνυμος νομικός Royer-Collard, καθ' ον. «Εις την εκκλησίαν και ουχί εις τους δικαστάς απόκειται το απαντάν εις τους κακοδόξους, η δε συζήτησις ενισχύει τα πνεύμα και εξαγνίζει τας πεποιθήσεις. Ας αφήσωμεν λοιπόν έκαστον να εκτελή το έργον του, μη αναμιγνύοντες τον νόμον εις ζητήματα μη ανήκοντα εις την δικαιοδοσίαν του. Κατά δε τον Ελιφάς - Λεβί «Και αυτό το ψεύδος όταν καταδιωχθή, γίνεται αλήθεια».

{97} Ο Βοκκάκιος έγραψε τα Διηγήματα αυτού επί του Πάπα Κλήμεντος του ς', ο δε μαθητής του Χρυσολωρά Πόγιος Βρακκιολίνης ενέπαιζε θεία τε και ανθρωπίνα εν τοις Α σ τ ε ί ο ι ς του, ενώ αντικρύ του εκαίετο ο Ούσσιος, διότι ετόλμησε να ισχυρισθή ότι «ο θ ε ό ς έ χ ε ι τ η ν δ ύ ν α μ ι ν ν α σ ώ ζ η τ ο υ ς α δ ί κ ω ς α φ ο ρ ι σ θ έ ν τ α ς υ π ό τ ο υ Π ά π α ». Ολίγον μετά ταύτα ο Αριόστος ισχυρίζετο ότι ο Ιησούς χρεωστεί την θεότητά του εις

τους Ευαγγελιστάς ως ο Αχιλλεύς την δόξαν του εις τον Όμηρον, ο Πούλκης επαρώδει το Ευαγγέλιον του Αγ. Ιωάννου εις το κωμικόν του ποίημα Μοργάντην και άλλοι ασεβέστεροι έγγραφον υπό την προστασίαν των Παπών και Καρδιναλίων, οίτινες μόνον τους ευσεβείς και εξαιρέτους νεωτεριστάς απεστρέφοντο.

{98} Ψαλμ. ριη', εδ. 115.

{99} Τοιαύτη είνε εν σελ. 172 η γνώμη του Σιτράους περί του Σωτήρος, και αι εν σελ. 208 εξηγήσεις των ευημεριστών περί του μυστηρίου της ενσαρκώσεως, τας οποίας εις την εν σελ. 225-226 σημείωσιν αποδοκιμάζει ο συγγραφεύς «ως ούτε τους πιστούς ούτε τους κριτικούς ευχαριστούσας».

{100} Τοιαύτη είναι η εν έτει 1803 εκδοθείσα «Vie des Saints par une société d'Ecclesiastiques et de gens letters sous les auspices du Clergé de France,» και η εν Βελγίω δίτομος εξακολούθησις της συλλογής του Βολλάνδου, ης οι εκδόται κατηγορήθησαν υπό τινων δημοσιογράφων διά τας υπερβολικάς παραχωρήσεις των εις το κριτικόν πνεύμα του αιώνος.

{101} Βλ. Αγ. Ιουστίνου Α', 60.

{102} Βλ. την Γ εν ι κ ή ν Β ι ο γ ρ α φ ί α ν του Michaud τομ. νδ', εις την λέξιν Krichna, ένθα παρατίθενται παράλληλα χωρία του Ευαγγελίου και των ιερών της Ινδίας βιβλίων. Πρβλ. Πλουτάρχ. Π ε ρ ρ ί Τ σ ι δ ο ς και Ό σ ί ρ ι δ ο ς.

{103} Ο Τερτουλλιανός (De Praescrip. XI) και ο Αγ. Ιουστίνος (Α π ο λ. β', 98) σχολιάζοντες τον λόγον του Ιησού «Τ ο ύ τ ο ε σ τ ι τ ο σ ώ μ ά μ ο υ», ομολογούσιν ότι η Ευχαριστία υπήρχεν εν χρήσει και εν τοις μυστηρίοις του Μίθρα. Πρβλ. και Α. Maury La Magie σ. 37.

{104} Βλ. το πόνημα του Aug. Duperron Z e n d A v e s t a, A. Maury, L e g. D e l' A n t i q u i t é, Humboldt, M o n u m e n t s d e l' A m e r i q u e, Dubois Moeurs et Inst. de l'Inde, B.S.Hilaire, L e B o u d h a κτλ. ο δε κατά τον ιζ' αιώνα πολυμαθής επίσκοπος Αβράγχης Δανιήλ Ουέτος συνήνωσε υπό τον τίτλον A l n e t a n a e Q u a e s t i o n e s πάντα τα παρά τοις αρχαίοις, τοις ευαγγελισταίς και τοις εκκλησιαστικούς συγγραφεύσιν απαντώμενα παράλληλα χωρία. Βλ. και το πόνημα του Picart «Céremones religieuses de tous les peuples de la terre» ο δε χριστιανικώτατος Σατωβριάνδος λέγει εν ταις Ιστορ. Μελέταις. «Το θυμίαμα, τα χρυσά και αργυρά σκεύη, αι λυχνίαι, αι λαμπάδες, αι οθόνην, τα άσματα, αι λιτανείαι, αι επέτειαι εορταί κτλ. μετηνέχθησαν από των καταπεσόντων βωμών εις τα θυσιαστήρια. Ο Χριστιανισμός ενεδύθη τα κοσμήματα της ηττηθείσης ειδωλολατρείας». Ουδέν πλειότερον είπεν ο συγγραφεύς της «Ιωάννας».

{105} Βλ. το πόνημα του Lamennais D e l' I n d i f e r e n c e κτλ. και τας επιτυχώς εξελληνισθείσας από του κ. Βράιλα Μ ε λ έ τ α ς κτλ. του N i c o l a s εις τόμ. α'.

{106} Abud Mo talte σελ. 160

{107} Βλ. τον δημοσιευθέντα διά του «Αιώνος» εν τω Αθηναίω λόγον περί Καλλονής του κ. Πάλλη.

{108} Ότε εξημμένος τις νεανίας επυροβόλησε κατά της βασιλίσσης Αμαλίας, ανετέθη εν τω ναώ της Μητροπόλεως εικών του Αγίου Σώζοντος, του σώσαντος από της δολοφόνου σφαίρας την ά σ π ι - λ ο ν, α μ ό λ υ ν τ ο ν, ά χ ρ α ν τ ο ν, ά φ θ ο ρ ο ν, β α - σ ί λ ι σ σ ά ν του, ωςωνόμαζε τότε ο άγιος Μητροπολίτης την Αμαλίαν. Μετ' ολίγον όμως επελθούσης της Οκτωβριανής Μεταπολιτεύσεως, το όνομα του αγίου Σώζοντος μετεβλήθη εις Άγιον Ελευθέριον, εις μνήμην της επαναστάσεως, ήτις η λ ε υ θ έ ρ ω σ ε τ ο έ δ α - φ ο ς τ η ς π α τ ρ ί δ ο ς α π ό τ ω ν τ υ ρ ά ν ν ω ν. Βλ. το εν τη «Αυγή» καταχωρηθέν τότε περί τούτων άρθρον.

{109} Ο άγιος Λέων εκανόνισε Nullus pro mortuis sepelliendis pecunias cariat». Τοιούτος τις κανών υπάρχει, νομίζω, και παρά τη μετέτρα Εκκλησία. Άλλ' ο άγιος Καρυστίας, όστις ολίγον, φαίνεται, φροντίζει περί των κανόνων κατά την κηδείαν της μακαρίτιδος Ελ. Τοσίτσα, λαβών ως αμοιβήν της παρουσίας του δρχμ. πεντήκοντα και ευρίσκων τα ποσόν τούτο δυσανάλογον προς το αξίωμα αυτού, έγγραψεν

εις τον επιτετραμμένον τα της τελετής αξιότιμον κ. Γ. Σκουζέν
απρεπεστάτην επιστολήν, δι' ης απήτει «ν α π λ η ρ ω θ ή α ξ ι -
ο π ρ ε π ώ ς»

{110} Ο Σατωβριάν ισχυρίζεται ότι ανεύρε τοιούτον άγαλμα εις τα
ερείπια της Σπάρτης.

{111} Βλ. τα προλεγόμενα του Calland.

{112} Ο σύγχρονος ποιητής Laprade, ανήκων «Εις την λαμαρτίνειον
σχολήν, περιγράφει ως ακολούθως τον μαστίζοντα σήμεραν την Γαλλίαν
άκρατον υλισμόν.

. Muses
Descendez à jamais de ses hauteurs glacées
Ou règne la budeur, je veus dire l'ennui.
.
Le reel avant tout! Fi du vieil ideal!
Donnez a vos romans une odeur d'hopital,
Faites en des charniers peuplés de bêtes fauves;
Allez fouiller du nez dans toutes les alcoves κλ.
(Muses d' Etat, στρ. 10. Παρίσ. 1864)

{113} Βλ. τας επιστολάς του ποιητού προς τον Murray από ημερομ. 1
Φεβρ., 6 Απριλίου και 12 Αυγ. 1819.

{114} «Lorsqu'on l'a vu si long temps étalant de sang froid les
turpitudes des casuistes s'interdire le blâme avec une precaution
si cruelle, le sentiment moral s'ulcère et se recrie». B. Demoulin
E l o g e d e P a s c a l σ. 24.

End of the Project Gutenberg EBook of Papess Joanne, by Emmanuel Rhoides

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK PAPESS JOANNE ***

***** This file should be named 27760-0.txt or 27760-0.zip *****
This and all associated files of various formats will be found in:
<http://www.gutenberg.org/2/7/7/6/27760/>

Produced by Sophia Canoni

Updated editions will replace the previous one--the old editions
will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no
one owns a United States copyright in these works, so the Foundation
(and you!) can copy and distribute it in the United States without
permission and without paying copyright royalties. Special rules,
set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to
copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to
protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project
Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you
charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you
do not charge anything for copies of this eBook, complying with the
rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose
such as creation of derivative works, reports, performances and
research. They may be modified and printed and given away--you may do
practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is
subject to the trademark license, especially commercial
redistribution.

*** START: FULL LICENSE ***

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this file or online at <http://gutenberg.net/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate

access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.net), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the

Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with

the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pglaf.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S.

Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pglaf.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pglaf.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.net>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.